

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

На правах рукопису

ПЕТРЕНКО АНДРІЙ АРНОЛЬДОВИЧ

УДК 94(477):929:2-3"18"

**МИТРОПОЛИТ КИЇВСЬКИЙ І ГАЛИЦЬКИЙ
ПЛАТОН (ГОРОДЕЦЬКИЙ):
АДМІНІСТРАТИВНА, РЕЛІГІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ТА
МІСІОНЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ**

07.00.01 – історія України

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня

кандидата історичних наук

Науковий керівник
доктор історичних наук, професор
Ульяновський Василь Іринархович

КИЇВ – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТЕМИ ТА	
ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	13
1.1. Аналіз історіографії.....	13
1.2. Джерельна база дослідження.....	35
РОЗДІЛ 2. ЦЕРКОВНО-АДМІНІСТРАТИВНІ РЕФОРМИ В	
КИЇВСЬКІЙ ЄПАРХІЇ ЗА МИТРОПОЛИТА	
ПЛАТОНА (ГОРОДЕЦЬКОГО).....	52
2.1. Реформи в контролюючій та судово-наглядівій	
сферах Київської єпархії.....	52
2.2. Матеріальне становище парафіяльного	
духовенства.....	66
РОЗДІЛ 3. РЕЛІГІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ПРОГРАМА ТА	
ЦЕРКОВНО-ОСВІТЯНСЬКІ РЕФОРМИ ВЛАДИКИ	
ПЛАТОНА.....	80
3.1. Релігійно-просвітницька програма.....	80
3.2. Реформування церковнопарафіяльних шкіл.....	96
РОЗДІЛ 4. МІСІОНЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МИТРОПОЛИТА	
ПЛАТОНА.....	111
4.1. Місіонерський імператив та прояв елементів	
екуменізму в діяльності митрополита.....	111
4.2. Місіонерська протиштундистська програма	
архіпастиря в Київській єпархії.....	131
ВИСНОВКИ.....	159
ДОДАТКИ.....	165
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	194

ВСТУП

Актуальність дослідження. Вивчення життя й діяльності непересічних церковних лідерів останнім часом набуває все більшої популярності й навіть гостроти на сторінках історії України. Якщо знакові особистості середньовіччя та модерної доби цікаві з точки зору започаткування певних традицій та створення ними видатних пам'яток духовного й матеріального штибу, то духовні керманічі XIX ст. цікаві тим, що їх досвід, головні сфери діяльності та наслідки діянь є дзеркалом нашого сьогодення.

Незгасаючий інтерес до вивчення діяльності митрополита Київського і Галицького Платона (Городецького), зумовлений актуальністю його минулого релігійного досвіду для сучасного життя в Україні, де залишаються неврегульованими питання: канонічний інструментарій міжрелігійного діалогу, духовно-історичне вихованням молоді, запровадження екуменічного діалогу, реалізація концепції соборноправності. Всі ці та інші суголосні нашому часу сфери діяльності митрополита Платона однозначно актуалізують його особу для нашого сучасника й спричиняють до потреби комплексно дослідити сфери адміністративної, релігійно-просвітницької та місіонерської діяльності митрополита Платона, розкрити роль архіпастиря в релігійному та духовно-інтелектуальному житті Київської єпархії (1882 – 1891 рр.).

Національна історична пам'ять зберігає релікварій-надгробок митрополита Платона у головній історичній і духовній скарбниці України – Святій Софії Київській. Надгробок застиглими образами святих покровителів митрополита Платона несе декодування інформації щодо життя та діяльності Київського архіпастиря. Розташований у Стрітенському вівтарі навпроти надгробку видатного вченого-просвітителя Київського митрополита Євгенія (Болховітінова), надгробок владики Платона може засвідчувати своєрідну рівноцінність пошанування київською православною паствою цих двох

архіереїв. Окрім цього, кияни мають ще одну монументальну святиню-пам'ятку – Покровський храм на Солом'янці у Києві (1895–1897 рр.), який збудували на честь митрополита Платона в знак вдячності його справам.

Владика Платон прожив довге життя (1803-1891 рр.) та очолив Київську кафедру вже вісімдесятилітнім старцем (з 1882 р.). Попри це на архіпастирі лежали чисельні обов'язки в управлінні Київською єпархією, душеспасіння, проповідництво, місіонерство і загалом духовна настанова усіх соціальних прошарків, вікових, гендерних, освітніх та інших груп чисельної православної пастви Київської єпархії.

Постать митрополита Київського і Галицького Платона (Городецького) до певної міри є «знаковою» у своїй неординарності, прикметність якої в тому, що архіпастир поєднував різні складові: великоросійство (походження, виховання) та українство (напряму уподобання); переплетіння аскетичного та соціального служіння. У зв'язку з цим, діяльність митрополита Платона привертає увагу не тільки на київському рівні, але на сучасному тлі Української держави.

Структура нашого дослідження обґрунтована митрополичою програмою Платона (Городецького), проголошеною в першій офіційній промові, у митрополичому кафедральному соборі Святої Софії 21 березня 1882 року¹. Спочатку владика Платон виокремлює завдання адміністративного характеру: «мир дому сему»² – як заклик до пізнання Істини, звільнення від гріха в Дусі Святому, «чтобы у вас и окрест вас всегда и всюду царствовал мир вожделенный во всех отношениях»³. Тобто, владика Платон зустрічає свою нову паству євангельськими словами про мир – як мир Божий. А київська паства сприймається ним як уся повнота суспільства, де кожен повинен узяти

¹ Две речи Высокопреосвященнаго Платона, митрополита киевскаго и галицкаго. – К., Тип. Киево-Печерския Успенския Лавра, 1882. (Извлечено из журнала Руководство для сельских пастырей за 1882 г. – С. 2.

² Там само. – С. 2.

³ Там само. – С. 4.

участь у «благоустроении здешней епархии»⁴. Ототожнення такого прояву соборноправності вказує на теоретичну прихильність митрополита Платона до устрою ранньохристиянської Церкви в адміністративній складовій.

Також у згаданій промові митрополит Платон визначає елемент просвітницької діяльності. Архіпастир звертається до пастви, закликаючи до сутнісного покращення суспільства через місію «духовної просвіти»⁵. Засобом цієї просвіти, на його думку, є образ сакруму Києва як початку християнства на Русі. Саме тому просвітницька діяльність Платона (Городецького) мала бути спрямована на відродження та збереження сакрального образу Києва як образу «Иерусалима – Святого Града»⁶. У майбутньому митрополичому служінні на Київській кафедрі архіпастир відчував благоговіння перед великим сонмом київських святих та преподобних угодників Божих. Про це також владика Платон засвідчував у листі до митрополита Санкт-Петербурзького та Новгородського Ісидора (Нікольського): що йому добре було служити в Одесі і він не думав її залишати, але Київ вабить його – не через сан, а «из-за большого количества святынь»⁷.

Отже, в програмі просвіти та євангелізації київської пастви архіпастир опирається на принцип популяризації християнських святих Київської єпархії, відродивши ідею давньоруських книжників про Київ, як другий Єрусалим.

Крім адміністративних та просвітницьких завдань своєї діяльності, владика Платон формулює програму місіонерства. Маючи досвід такого служіння, пастир розуміє всю трудність справи. Тому він звертає свою увагу на «духовную почву» київської «нивы Божией»: «...примет ли она охотно слово спасения, которое я буду сеять на ней, и принесет ли желаемые плоды...»⁸,

⁴ Там само. – С. 8.

⁵ Там само. – С. 8.

⁶ Там само. – С. 4.

⁷ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 3227. – Арк. 2.

⁸ Две речи Высокопреосвященнаго Платона, митрополита Киевскаго и

висловлюючи зацікавленість щодо духовної складової життя київського суспільства: «...притом меня тревожит недоумение, какова духовная почва здешней нивы Божией, которую мне теперь надлежит возделывать...»⁹. З промови митрополита Платона не складається чіткого розуміння «ниви Божией»: чи це тільки православне населення, чи все київське християнське суспільство з різними релігійними уподобаннями. Але принцип місіонерської діяльності владики ґрунтується виключно на мирних засадах у дотриманні заповіді любові: «...я желаю, чтобы в Церкви Божией, сущей в здешних пределах, не было никаких распрей и раздоров, но господствовали единомыслие и одна истинная вера Христова; я желаю, чтобы между вами, братия, и другими жителями здешней страны не было никакой вражды и взаимных ссор, но все жили в любви и согласии, как Бог заповедал»¹⁰.

Важливо зауважити, що, маючи спершу сумнів щодо успіху місіонерської справи, Платон (Городецький), утім, покладає надію на результат завдяки синергії з київськими святими угодниками Божими. Архіпастир свідчить про силу своєї любові до київської пастви, що є такою, як і в київських святих «к земной родине их, которую они имели на земле и несомненно сохраняют на небе»¹¹. І саме цю любов він уважає запорукою вдалої місіонерської діяльності. Тим архіпастир, не будучи уродженцем Київщини, сприймає себе в духовній спорідненості з київською землею та її народом.

Платон (Городецький) у першій офіційній промові в сані митрополита окреслює свою програму й виділяє адміністративну, просвітницьку та місіонерську спрямованість діяльності. Головні принципи програми ґрунтуються на поєднанні кафолічності як складової устрою

Галицького... – С. 5.

⁹ Там само. – С. 5.

¹⁰ Там само. – С. 4.

¹¹ Там само. – С. 5.

ранньохристиянської Церкви, популяризації «святого Києва» та синергії з київськими святими угодниками Божими.

Діяльність Платона (Городецького) – яскрава й багатогранна, осягнення якої – можливість розвитку духовних начал, віротерпимості, міжрелігійного діалогу, потягу до духовних чеснот та збагачення історичного та церковного досвіду сучасним науковцям, діячам Церкви й українським інтелектуалам.

Тож, митрополича програма об'єктивно вмотивовує необхідність проведення окремого, комплексного дослідження адміністративної, релігійно-просвітницької та місіонерської діяльності Київського архіпастиря.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане в межах науково-дослідної теми кафедри Давньої та нової історії України історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (11 БФ 046-01) «Історія формування і розвитку Української держави».

Мета дисертаційної роботи полягає у висвітленні особи митрополита Київського і Галицького Платона (Городецького) через комплексне дослідження його адміністративної, релігійно-просвітницької та місіонерської діяльності, розкриття ролі архіпастиря в релігійному і духовно-інтелектуальному житті Київської єпархії (1882 – 1891 рр.) та міжцерковному й міжконфесійному діалозі.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- розглянути висвітлення постаті в історіографії;
- з'ясувати інформаційний потенціал джерельної бази дослідження;
- дослідити реформи митрополита Платона (Городецького) в контролюючій та судово-наглядівій системах Київської єпархії;
- висвітлити розвиток ідеї соборноправності;
- розкрити заходи Київського митрополита щодо покращення матеріального становища парафіяльного духовенства в єпархії;

- висвітлити релігійно-просвітницьку програму митрополита Платона, з'ясувати особливості її втілення;
- показати роль архіпастиря у відродженні церковноприходських шкіл в єпархії;
- проаналізувати типологію та мотивацію спрямованості місіонерської діяльності Платона (Городецького);
- системно розкрити місіонерсько-апологетичну діяльність Київського митрополита та з'ясувати її результативність.

Об'єктом дослідження є постать Платона (Городецького), як духовно-інтелектуального керівника Київської єпархії, адміністратора, просвітника та місіонера Православної Церкви в Україні.

Предметом дослідження є програма та діяльність митрополита Київського і Галицького Платона (Городецького) в адміністративній, релігійно-просвітницькій та місіонерській сферах життя Київської єпархії.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період перебування Платона (Городецького) на Київській кафедрі (1882 – 1891 рр.). Разом з тим, для поглибленого осмислення духовно-інтелектуальної складової програми дій владики Платона, ми вдаємось до порівняльного аналізу його досвіду щодо адміністративної, релігійно-просвітницької та місіонерської діяльності на таких попередніх кафедрах Російської Православної Церкви [надалі РПЦ]: Литовська (з 1843 р.), Псковська (з 1848 р.), Ризька (з 1850 р.), Донська (з 1867 р.), Херсонська (з 1877 р.), та досліджуємо процес становлення його особистості в духовних навчальних закладах (1811-1827 рр.).

Географічні межі дослідження локалізовані територією Київської єпархії, що на той час збігалася з межами Київської губернії. Водночас, в рамках сучасної методології, в дослідженні зазначені стосунки Платона (Городецького) з представниками «світового» Православ'я та іншими релігійними угрупованнями, як в межах Російської імперії, так і за кордоном.

Методологічну й теоретичну основу дисертації складають принципи об'єктивності та історизму до вирішення основних завдань та релігійної незаангажованості, що охоплює загальнонаукові, міждисциплінарні та спеціальні методи дослідження.

В реалізації загальнонаукових методів було використано сучасні методи історичної антропології, біографіки, інтелектуальної історії.

Серед спеціальних методик ключове місце посідає біографістика/біографіка, що дає можливість через багатограну діяльність митрополита Платона розкрити його внутрішній «портрет». Ми використовуємо типологічні підходи до біографічного дослідження, а саме – «біографія і контекст», коли біографія зберігає свою специфіку відбиття з контекстом – вплив епохи, атмосфери життя й спілкування на Платона (Городецького); «біографія і герменевтика», завдяки чому можна показати сукупність певних моральних принципів церковного виховання, які переломлюються через поведінкові моделі ієрарха (Платона (Городецького) у конкретно-історичній (остання чверть XIX ст.) та регіонально-специфічній формі (київське середовище).

Екзистенційно-антропологічний підхід біографістики надає можливість по-новому інтерпретувати митрополита Платона «очима» його сучасників різного рівня наближення з певним кодом самоідентифікації архіпастиря. Такий підхід дозволяє через висвітлення митрополичої програми дослідити сприйняття суспільством образу архіпастиря, розкрити алгоритм функціонування Православної Церкви і висвітлити стосунки митрополита Платона з різними християнськими деномінаціями.

Поряд з методами біографістики ми застосували підходи духовно-інтелектуальної історії, завдяки яким розкриваються релігійно-культурні, гуманітарно-соціальні компоненти у сприйнятті митрополитом Платоном зовнішнього інтелектуального «світу» і самого себе.

Приймаючи до уваги, що митрополит Платон належав до плеяди «старої» російської інтелігенції, відзначимо, що він отримав не тільки належне виховання, але й вищу духовну освіту, це дозволило йому вільно володіти різними іноземними мовами. Тож застосування «лінгвістичного» підходу надає можливість з'ясувати, як митрополит Платон сприймався у системі різноманітних комунікативних зв'язків тогочасного суспільства.

Метод джерельної евристики дозволив виявити неактуалізовані групи джерел, котрі розкривають найважливіші сфери діяльності митрополита Платона в еволюції хронотопу.

Крім того було використано загальноприйняті наукові методи:

- аналіз (з метою вивчення програми діяльності митрополита Платона);
- синтез та узагальнення (виявлення сприйняття діяльності архіпастиря християнським соціумом Київської єпархії, розкриття цілості релігійної проблематики в Київській єпархії);
- статистичний (для аналізу офіційних відомостей по Київській губернії щодо показників її населення, кількості православних храмових споруд, конфесійної динаміки).

Враховуючи специфіку релігійно-публічної діяльності Платона (Городецького), ми застосовували міждисциплінарний підхід з використанням методів богословських, філософських і соціологічних наук.

Завдяки методам богословської науки (аксіологічний, порівняльний) та її спеціальним галузям (гомілетика, пастирське, моральне та викривальне богослов'я), образ митрополита Платона розкривається в контексті релігійних подій які відбувалися у др. пол. XIX ст. в Україні або в межах території РПЦ, а також в контексті богословської думки та теорії.

Враховуючи те, що діяльність Платона (Городецького) була публічною та впливала на певний соціум, постать митрополита Платона потребує вивчення через комплекс методів соціологічної та філософської наук (системно-

структурний, типологічний). У цьому сенсі може допомогти реконструкція контексту «соціальної площини», в якій жив та діяв Платон (Городецький), що дозволить виявити вплив середовища на свідомість митрополита.

Отже, методологічний інструментарій дозволяє дослідити діяльність Платона (Городецького).

Наукова новизна роботи полягає у тому, що дисертаційне дослідження є новим комплексним аналізом адміністративної, релігійно-просвітницької і місіонерської діяльності Київського і Галицького митрополита Платона (Городецького) у вітчизняній та зарубіжній, світській і конфесійній історіографії. До наукового обігу запроваджуються численні неактуалізовані архівні джерела, які дозволили концептуально розглянути заявлені дослідницькі питання:

- реконструйовано програму діяльності митрополита Платона на Київській кафедрі, відображену в першій офіційній промові владики в Св. Софії Київській;

- вперше запропонована система адміністративних єпархіальних реформ митрополита Платона;

- дисертація є більш повним комплексним дослідженням «Постанов» та «Послання» з'їзду архієреїв «Південно-Західного краю» 1884 р., як регіонального прояву соборноправності.

Більш детально проаналізована діяльність митрополита Платона щодо покращення матеріального становища єпархіального кліру та сімей духовенства.

З нових позицій проаналізовані ідеї митрополита Платона та способи їх втілення щодо розвитку церковнопарафіяльних шкіл в Київській єпархії.

Більш поглиблено розглянута духовно-інтелектуальна складова релігійно-просвітницької діяльності Київського митрополита.

Уточнені типологія та мотивація місіонерської діяльності архіпастиря.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що матеріали та висновки дослідження можуть бути використані в подальшому вивченні історії Православної Церкви та історії України XIX ст., у розробці спеціальних історичних та богословських курсів, навчальних програм та посібників.

Особистий внесок здобувача. Винесені на захист положення та висновки дослідження адміністративної, релігійно-просвітницької та місіонерської діяльності митрополита Платона (Городецького) отримані самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи обговорювалося на чотирьох міжнародних наукових конференціях різного рівня, зокрема: «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства. Міжнародні науково-практичні конференції «Суспільні науки: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі» (Одеса, 17-18 липня 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференція музею історії Десятинної церкви (Київ, 24 листопад 2013 р.; Київ, 13 листопада 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених «Шевченківська весна» (Київ, 7 квітня 2016 р.).

За темою дисертації опубліковано одинадцять статей, 5 з яких – у наукових фахових виданнях, у тому числі одна стаття – у зарубіжному науковому виданні. Окремі положення та результати дослідження додатково відображені у 6 публікаціях тез та виступів на наукових конференціях.

Структура дисертації обумовлена об'єктом, предметом, метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (107 сторінок, 962 найменувань) та чотирьох додатків (29 сторінок). Загальний обсяг дисертації – 301 сторінка.

РОЗДІЛ 1

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТЕМИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Аналіз історіографії

Київський митрополит Платон (Городецький) належить до православних духовних діячів, які відігравали провідну роль у релігійних процесах України останньої чверті ХІХ ст., що знайшло відображення в історичній та церковній історіографії. Систематизація цього масиву публікацій про митрополита Платона дозволяє виділити кілька періодів та підперіодів еволюції історіографії теми.

В перший етап історіографічного творення образу митрополита Платона можна згрупувати всю дореволюційну історіографію як про «докиївський» так і «київський» періоди архіпастирського служіння владики. В основі аналізу цієї найбільшої історіографічної групи покладено хронологічно-тематичний принцип з диференційованим аналізом біографічних публікацій та дотичних робіт, присвячених присутнім проблемам церковного життя. Враховані також жанрові особливості аналізованих робіт. Вживаємо концепт «дореволюційна історіографія» з огляду на її ідейну монолітність щодо відношення віри, православ'я та погляду на особливу позитивну роль церковної ієрархії в духовному житті суспільства. Ці праці фактично є першими опублікованими історіографічними оцінками діяльності митрополита Платона з певним кодом самоідентифікації архіпастиря.

Владика Платон був одним з небагатьох Київських митрополитів, за життя якого було видано окремий масив біографічних життєписів, промов, повчань та спогадів сучасників.

Тож, перший блок цього загального періоду розпочинається прижиттєвими працями про Платона (Городецького) тих авторів, які його особисто знали, мали з ним контакти та залишили відповідну біографічну інформацію. Вони представлені брошурами О. Князева¹² та І. Правдіна¹³, в яких акцентується увага на основних досягненнях адміністративно-місіонерської діяльності Платона (Городецького) на Псковській, Ризькій та Херсонській кафедрах. Зазначені розвідки мають інформаційно-описовий характер, наповнений фактологічним матеріалом з винятково позитивною характеристикою діяльності архіпастиря у «докиївський» період життя.

Подібною до означених видань є монографічна робота Михайла Снесарьова¹⁴. Змістовно та стилістично вона відображає адміністративно-просвітницьке служіння архіпастиря у Донській єпархії, розкриває позитивний досвід владики Платона у заснуванні Донської духовної семінарії.

Зазначена історіографія «докиївського» періоду загалом відтворює початковий духовно-інтелектуальний образ архіпастиря, дає можливість проаналізувати попередній досвід Платона (Городецького) очима його сучасників на попередніх кафедрах РПЦ. Втім, ці роботи в оцінюючому плані носять неприхований сервілістичний характер.

¹² Князев А. Псковская и Рижская епархии под управлением преосвященного Платона Городецкого / А. Князев. – Одесса: Тип. П. Францова, 1878. – 104 с.; Князев А. Управление Высокопресвященнейшим Платоном (митрополитом Киевским) Херсонской епархией (1877 – 1882 гг.) / А. Князев. – Одесса: Тип. П. Францова, 1884. – 64 с.

¹³ Правдин И. Из воспоминаний моего детства о деяниях Высокопреосвященнейшего Платона, архиепископа Херсонского и Одесского, когда он еще жил в Ковне / И. Правдин. – Одесса: Тип. П. Францова, 1878. – 23 с.

¹⁴ Снесарев Н. Донская епархия и десятилетие управления его архиепископа Платона / Н. Снесарев. – Изд. второе. – Одесса: Тип. штаба Одес. воен. округа, 1881. – 274 с.

Автобіографічну інформацію про дитинство та роки навчання митрополита можемо знайти у спогадах архіпастиря, котрі озвучено ієрархом під час короткочасних поїздок до рідної Тверського губернії (1882-1886 рр.). Нам невідомо, яким чином фіксувалися ці спогади. Вочевидь, митрополит промовляв їх своєму оточенню – вузькому колу приймаючих та супроводжуючих осіб, лише згодом текст був опублікований на шпальтах «Киевских Епархиальных ведомостях»¹⁵. Важливим є те, що в спогадах фіксувалися найбільш яскраві моменти, реконструйовані у свідомості Платона (Городецького). Вивчення цього інформаційного циклу натикається на певну специфіку, яка обґрунтована суб'єктивною площиною. А саме, зустрічаємо елементи міфологізації в автобіографічних спогадах дитинства Платона, як Боже передвизначення до майбутнього архіпастирського служіння. Така стилістика певною мірою підкреслює схожість до канону написання житійної літератури руських святих. Саме цей аспект дозволяє розглядати аналізований текст не лише в джерелознавчому ключі, але й в історіографічному ракурсі, оскільки означений текст є «зовнішнім» свідомством ставлення сучасників до Київського митрополита, що спричинило певну «агіографізацію» його минулого.

Історіографію «київського» періоду розпочинає окреме не авторизоване видання «Новый архипастырь Киевский и Галицкий Высокопреосвященный Митрополит Платон»¹⁶. Ця праця увібрала матеріали попередніх біографічних

¹⁵ Пребывание Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского и Галицкого, в Твери 19 – 22 числа мая 1884 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 15. – С. 653-671.; Посещение Твери Высокопреосвященнейшим Платоном митрополитом Киевским 28 ноября 1885 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 2. – С. 62-68.; Пребывание в Твери Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского и Галицкого 31 марта 1886 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 9. – С. 403-405.

¹⁶ Новый архипастырь Киевский и Галицкий Высокопреосвященный Митрополит Платон. – К.: Тип. Киево-Печерской Лавры, 1882. – 50 с.

публікацій та інформаційних статей тогочасної періодики. Фактологічні свідчення про перші дні митрополичого служіння в ній несуть інформаційно-популяризаторський характер, що надає можливість проаналізувати створення образу владики Платона в офіційних виданнях для київської пастви. У брошурі вміщена також важлива офіційна промова архіпастиря в Софійському соборі під час знайомства з новою паствою. Саме ця промова містила програму діяльності митрополита Платона на Київській кафедрі, яка втілювалася ним упродовж десятиліття.

Паралельно з найбільш повними прижиттєвими працями про митрополита Платона, ми знаходимо епізодичні інформативні відомості про діяльність архіпастиря, які синхронізовані з висвітленням різних церковно-історичних тем. Такою є розвідка М. Андронікова¹⁷, який, досліджуючи історію Костромської духовної семінарії, охарактеризував адміністративно-наукову діяльність Платона (Городецького) в якості талановитого ректора цього закладу (1837-1839 рр.).

В іншому історичному нарисі, присвяченому вивченню становища Православної Церкви у Литві з моменту скасування в ній Унії, М. Извекова¹⁸ акцентується увага на конструктивності місіонерської діяльності архіпастиря.

Висвітлюючи життя та діяльність архієпископів Херсонських і Таврійських, С. Петровський¹⁹ подає загальні, інформативно-біографічні відомості про Платона (Городецького), як шостого архієпископа. Автор

¹⁷ Андроников Н. Исторические записки о Костромской духовной семинарии и Костромской губернской гимназии / Н. Андроников. – Кострома: Тип. Губерн. правления, 1874. – 73 с.

¹⁸ Извеков Н. Исторический очерк о состоянии православной церкви в Литовской епархии за время 1839 – 1889 / Н. Извеков. – М.: Унив. тип., 1899. – 454 с.

¹⁹ Петровский С.В. Семь херсонских архиепископов: Биографии с приложением портретов / Священник С. Петровский. - Одесса: тип. Е.И. Фесенко, 1894. – 184 с., 7 л. портр..

розпочинає біографічну інформацію з дитинства владики, яка узгоджується з попередніми публікаціями, що вказує на спільне джерело та напрямок оцінки сучасниками архіпастиря. Все це вказує також на усталеність офіційного образу владики, який безперервно повторювався.

Інші праці мають подібний фактологічний характер та акцентують увагу на окремих етапах життя Платона (Городецького). Так, в історії Тверської духовної семінарії, дослідник В. Колосов²⁰ вказує на Київського владику, як на талановитого студента в минулому цієї навчальної установи. Праці І. Чистовича²¹ і О. Родоського²², які присвячені загальній історії Санкт-Петербурзької духовної академії та її випускникам, окреслюють період навчання Платона (Городецького) в цій духовній академії. В історичних нарисах М. Захарченка²³ і С. Ярона²⁴, розквіт релігійного життя в Києві пов'язується з часом митрополитства Платона.

У загальному масиві публікацій про «київський» період діяльності Платона (Городецького), що вийшли за його життя, немає сенсу детально розглядати кожен окрему публікацію, оскільки наведені в них матеріали та їх подача мають однотипну позитивну характеристику діяльності Київського митрополита. Вони також засвідчують наявність певного «канону»

²⁰ Колосов В. История Тверской духовной семинарии (ко дню 150-летнего юбилея семинарии) / В. Колосов. – Тверь: Тип. Твер. Губерн. правления, 1889. – 473 с.

²¹ Чистович И. История Санкт-Петербургской духовной академии / И. Чистович. – СПб.: Тип. И. Н. Скороходова, 1857. – 537с.

²² Родосский А. Биографический словарь студентов первых XXVIII курсов Санкт-Петербургской духовной академии (1814 – 1869) / А. Родосский. – СПб.: Тип. И. Н. Скороходова, 1907. – 416 с.

²³ Захарченко М. Киев теперь и прежде (988 – 1888) / М. Захарченко. – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1888. – 293 с.

²⁴ Ярон С. Киев в восьмидесятих годах XIX века. Воспоминания сторожила / С. Г. Ярон. – К.: Тип. акц. об-ва «Петр Барский в Киеве», 1910. – 212 с.

прижиттєвих публікацій про церковних ієрархів, котрий характерний для всього XIX ст. й отримав визнання цензурного комітету Св. Синоду.

Найбільш фактографічно повними та цікавими біографічними виданнями є окремі життєписи²⁵ Платона (Городецького), присвячені ювілейним датам його архіпастирського служіння. Звісно, вони так само створені в описовому стилі й за усталеним «канонам». Ще більше сервілістичними панегириками виступають некрологи²⁶ та меморіальні публікації²⁷, присвячені пам'яті покійного Київського митрополита. Майже всі вони описують загальні здобутки архіпастиря на церковній ниві й менше містять конкретної біографічної інформації. Ці публікації написані досить схематично, що зумовлюється особливостями цього жанру.

Отже, означена перша група прижиттєвої історіографії про митрополита Платона дає нам можливість схарактеризувати її, як пряме, так і

²⁵ Сорокалетие архипастырского служения Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого (8 сентября 1883 г.). – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1883. – 52 с.; Никольский Н. Шестидесятилетие должностной деятельности Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского и Галицкого / Н. Никольский. – К.: Тип. Киево-Печерской Лавры, 1887. – 253 с.

²⁶ Б-в А. Некролог Высокопреосвященного Платона, митрополита Киевского и Галицкого / А. Б-в // Тр. Киев. духов. акад. – 1891. – № 11. – С. 1-20.; Некролог (Митрополит Киевский и Галицкий Платон) // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 20. – С. 470-782.; Речь профессора академии Василия Певницкого, сказанная после 6-й песни канона // Тр. Киев. духовной акад. – 1891. – № 11. – С. 31-35.; Речь сказанная студентом Федором Шевелевым перед опущением в могилу тело скончавшегося митрополита Платона // Тр. Киев. духовной акад. – 1891. – № 11. – С. 35-38.; Киевский митрополит Платон // Рус. паломник. – 1891. – № 45. – С. 705-707.

²⁷ Флоринский И. (протоирей). Памяти Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского (октябрь 1 дня 1891 года) / И. Флоринский (протоирей). – М.: Унив. тип., 1893. – 12 с.; Венок на могилу члена Святейшего Синода, Высокопреосвященного Платона митрополита Киевского и Галицкого / сост. крестьянин-самоучка М. В. Карасев по поводу 100-летия со дня рождения в Бозе почившего знаменитого иерарха (2 мая 1803 г. – 2 мая 1903 г.). – СПб.: Тип. А. В. Орлова, 1903. – 420 с.

опосередковане публічне формування біографії владики Платона за участі самого історичного діяча чи його сучасників. Найчастіше джерелами таких праць виступали особисті спогади архіпастиря чи його близького оточення. Фактично сам Платон (Городецький) стояв біля витоків першого етапу історіографії про нього. Тож цей етап мав яскравий відбиток самопозиціонування владики Платона (Городецького) як прямого учасника творення свого публічного образу для сучасників і нащадків.

Інша група дореволюційної історіографії кінця ХІХ ст. представляє певний образ митрополита Платона через призму аналізу різних напрямків життєдіяльності Київської єпархії за матеріалами і оцінками істориків, які досліджували різноманітні процеси церковного життя в Україні. Завдяки науковим працям професорів Київської духовної академії – М. Петрова, С. Голубева, Ф. Титова та ін., а також світських професорів Університету Святого Володимира – В. Антоновича, М. Драгоманова, М. Грушевського та ін., стали виходити окремі статті та монографії, які висвітлювали тогочасне церковне життя й богословську думку в часи митрополитства Платона. Більшість розвідок представлено на шпальтах київської світської та церковної періодики: «Трудах Киевской духовной академии», «Киевских епархиальных ведомостях», «Руководстве для сельских пастырей», «Чтениях в Историческом обществе Нестора-летописца», «Киевской старине».

Особливу увагу привертають публікації історико-церковної мемуарної спадщини окремих представників плеяди київської наукової історико-церковної школи²⁸. Зокрема, це Петро та Феофан Лебединцеви, які не тільки впливали на публічне формування образу митрополита Платона, але реально сприяли реалізації його архіпастирської програми на Київській кафедрі. Аналіз цих історіографічних творів дає нам можливість простежити ідейну лінію програми

²⁸ Оглоблин О. Українська церковна історіографія // Оглоблин О. Студії з історії України: Статті і джерельні матеріали. – Нью-Йорк, К., 1995. – С. 269-270.

діяльності митрополита Платона в окремому корпусі церковної історіографії, який розкриває адміністративне, просвітницьке та місіонерське становище Київської єпархії за часів служіння владики.

Адміністративне становище Київської єпархії в часи митрополита Платона також розкривають окремі історичні студії. Ґрунтовним дослідженням адміністративного устрою Київської єпархії та стан православного кліру у ХІХ столітті представлено в історичній збірці Євфимія Крижановського²⁹. Суб'єктивний погляд на стан православного духовництва у ХІХ столітті подає праця К. Фоменка.³⁰ Більш академічною спробою висвітити проблеми духовництва у правовому сенсі є нарис П.Горського-Платонова³¹. Зазначимо, що історіографія, в якій висвітлюється адміністративне становище Київської єпархії в період митрополитства Платона, містить широку збірку нормативних джерел. Однак, адміністративна діяльність митрополита Платона (Городецького) не була окремим предметом цих публікацій.

В інший історіографічний блок можна виділити історичні студії, які проливають світло на релігійне просвітництво в Київській єпархії на кінець ХІХ століття. Особливо багатомірною була історіографія, присвячена обговоренню та вивченню стану церковнопарафіяльних шкіл після реформи 1884 року. Дослідники не мали єдиного ставлення до церковнопарафіяльних шкіл, та розглядали це питання в чисельних дискусіях³². На сторінках тогочасної церковної преси, відстоювати пріоритет державних шкіл намагалися

²⁹ Крыжановский Е.М. Собрание сочинений. – К., 1890. – Т. 1. – XLIX+ 653с.

³⁰ Фоменко К. Из памяти приходского священника о Киеве за сорок лет перед сим. – К., 1904. – 28 с.; Фоменко К. Киев второй половины XIX века // Киев. епарх. ведомости – 1909. – № 17. – С. 393-397; № 20. – С. 470-475; № 21. – С. 488-493; № 21. – Часть неофиц. – С. 490; № 27. – С. 640-646.

³¹ Горский-Платонов П. Антука. Очерк из быта православного духовенства. – М.: Сергиев Посад, 1893. – 50 с.

³² Остроумов М. А. Современное положение народного образования в отношении к религии / М. А. Остроумов. – СПб.: Синод. тип., 1908. – 31 с.

О. Пругавін³³ та С.Рожественський³⁴. Прихильність до церковнопарафіяльних шкіл на чолі з духовенством висловлювали Ф. Благовидов³⁵, П. Смирнов³⁶, І. Малишевський³⁷. В зазначених працях питання про церковнопарафіяльні школи розглядалися узагальнено, тому вони не містять конкретного аналізу діяльності щодо реформ церковних шкіл митрополита Платона, але відтворюють загальне тло, в якому діяв владика.

Першим автором розвідки, яка присвячена відродженню церковнопарафіяльних шкіл в Київській єпархії, став член Училищної ради при Св. Синоді П. Ігнатович³⁸. Він відзначав вирішальну роль Київського митрополита Платона в реалізації шкільної реформи 1884 р. та розкрив початкові фактори, які спричинили популяризацію церковнопарафіяльних шкіл в Київській єпархії. Проте згадана праця не може надати повного уявлення про наслідки реформ митрополита Платона щодо церковнопарафіяльних шкіл, так як автор аналізує надто короткий час започаткування цих реформ – 1885 р.

Більшість інших дореволюційних праць досліджували церковнопарафіяльні школи Київської єпархії в загальній системі історії

³³ Пругавин А.С. Запросы народа и обязанности интеллигенции в области умственного развития и просвещения. / А.С. Пругавин. – М., 1890. – 282 с.

³⁴ Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения (1802 – 1902) / Сост. С.В. Рождественский. – СПб.: Издательство народного просвещения, 1902. – 785 с.

³⁵ Благовидов Ф. Деятельность русского духовенства в отношении к народному образованию в царствование Александра II / Ф. Благовидов. – Казань: тип. Импер-го Ун-та, 1891. – 374 с.

³⁶ Смирнов П. Церковно-приходская школа. Упадок ее на западе Европы и значение для России / П. Смирнов. – СПб., 1887. – 21 с.

³⁷ Мальшевский И. К вопросу о лучшем устройстве церковно-приходских школ / И. Мальшевский. – К., 1883. – 18 с.

³⁸ Игнатович П. Школы церковно-приходские и школы грамотности в Киевской епархии в 1885 г. / П. Игнатович. – К., 1886. – 24 с.

шкільництва Російської імперії³⁹, тому згадки про митрополита Платона в них були побіжні та опосередковані.

Значний вплив на консолідацію просвітницько-дослідницької роботи в Київській єпархії в роки митрополитства Платона відіграло святкування 900-ліття хрещення Русі. В цей період кількість наукових розробок з історії Церкви значно збільшується.

Згаданий масив просвітницького блоку історіографії, включає широке коло історичних джерел й богословські системи, але не може представити комплексного дослідження просвітницької діяльності митрополита Платона.

На окрему увагу заслуговує історіографія щодо місіонерської діяльності митрополита Платона. Вона розподіляється на окремі групи, які окреслюють основну місіонерську спрямованість архіпастиря щодо старообрядництва, католицизму і штундизму.

Дореволюційна історіографія старообрядництва представлена досить вузькоаспектними інформативними розвідками І. Івановського⁴⁰, В. Белолікова⁴¹, В. Ключевського⁴². Окремі описово-статистичні дані щодо кількості старообрядництва та їх місцезнаходження подаються Л. Похилевичем⁴³ стосовно Київської губернії, а М. Закревський⁴⁴ – стосовно кількості старовірів в Києві.

³⁹ Миропольский С. Очерк истории церковно-приходской школы от первого ее возникновения на Руси до настоящего времени / С. Миропольский. – СПб., 1910. – 222 с.; Папков А. Начало возрождения церковно-приходской жизни в России / А. Папков. – М.: Тов-во типо-литогр. В. Чичерина, 1900. – 49 с.

⁴⁰ Ивановский И. Руководство по истории и обличению старообрядческого раскола с присовокуплением сведений о сектах рационалистических и мистических / И. Ивановский. – Казань: Тип. имп. ун-та, 1889. – 265 с.

⁴¹ Белоликов В. З. Чернобыльское согласие / В. З. Белоликов. – К., 1915. – 15 с.

⁴² Ключевский В. О. Псковские споры // Ключевский В. О. Опыты и исследования. – Пг., 1918. – С. 32-34.

⁴³ Похилевич Л. Сказание о населенных местностях Киевской губернии. Статистические, исторические и церковные заметки о всех населенных

Зазначений масив історіографії стосовно старообрядництва, виступає широким історіографічним тлом, аналіз якого дає можливість представити концепцію відношення митрополита Платона до старообрядництва, зазначити певні канонічні та адміністративні проблеми у відношенні православних зі старовірами в Київській єпархії останньої чверті XIX ст.

Інший потужний напрям історіографії висвітлює місіонерську направленість стосовно вивченню штундистської деномінації. Подібні історичні та богословські студії з'явилися завдяки особистій підтримці митрополитом Платоном дослідників штунди. Характер цієї історіографії⁴⁵ виражає офіційне церковно-державне ставлення до штундизму, як до ворожої релігійної секти. Історико-богословська література в Київській єпархії має протиштундистське спрямування. Це характерно для праць Х. Корчинського⁴⁶ та священника А. Рождественського⁴⁷, які містять не тільки теоретичне спростування штундизму, але й практичні рекомендації у боротьбі з релігійними інакодумцями.

Крім того, окремі розвідки були направлені на вивчення особливостей регіонального штундизму. Зокрема низка праць київського місіонера

местностях в этих уездах и с подробными картами их / Л. Похилевич. – К., 1887. – 156 с.

⁴⁴ Закревський Н. Описание Киева / Н. Закревський. – М., 1868. – Т. 1. – 950 с.

⁴⁵ Троицкий И. Обличение заблуждений штундизма. Опыт подробного разбора лжеучения сектантов-штундистов / И. Троицкий. – К.: Тип. А. И. Иванова, 1890. – 95 с.; Стрельбицкий И. (свящ.) Краткий очерк штундизма и свод текстов, направленных к его обличению / И. Стрельбицкий. – Изд. 4 доп. – Одесса: Тип. Е. И. Фесенко, 1893. – 212 с.

⁴⁶ Корчинский Х. Киевская секта штундизма или баптизма? / Х. Корчинский. – К.: Тип. С. В. Кульженко, 1899. – 44 с.

⁴⁷ Рождественский А. (священник). Южнорусский штундизм / А. Рождественский. – СПб.: Тип. Департамента уделов, 1889. – 295 с.

О. Ушинського⁴⁸, які висвітлюють вчення та діяльність представників штундизму Таращанського повіту Київської губернії.

Перші протиштундистські праці розглядали штундизм в загальній протестантській системі. Лише наприкінці XIX ст. почали з'являтися ґрунтовні історико-богословські наукові розвідки, які відрізняли штундизм від баптизму. Такою розвідкою, зокрема, є стаття протоієрея Петра Лебединцева «Баптизм и штунда в Киевской губернии»⁴⁹.

Згадані протиштундистські праці не можуть вважатися історично об'єктивними, так як мають конфесійну заангажованість. В свою чергу зазначимо, що в період митрополитства Платона в Київській єпархії була відсутня апологетична штундистська література. Вона бере свій початок вже після смерті Платона (Городецького), коли набирає сили національно-визвольний рух в Україні. З'являються роботи М. Драгоманова⁵⁰, Т. Зінківського⁵¹, В. Ясевич-Бородаєвської⁵², де висловлюється симпатія до штундизму як протиставлення православ'ю, що ототожнювалося з імперською ідеологією.

⁴⁸ Ушинский А. О причинах появления рационалистических учений штунды и некоторых других подобных сект в сельском православном населении и о мерах против распространения учений этих сект / А. Д. Ушинский. – К.: Изд. О. В. Ушинской, 1884. – 80 с.; Ушинский А. Д. Вероучение малорусских штундистов, разобранное на основании Священного Писания в беседах православного мирянина с сектантами. – К.: тип. Г.Л. Фронцкевича, 1886. – 275 с.

⁴⁹ Лебединцев П.Г. Баптизм и штунда в Киевской губернии // Киев. старина, – 1885. – № 3. – С. 490-518.

⁵⁰ Драгоманов М. Про братство хрестителів або баптистів на Україні / М. Драгоманов. – Коломия: Заходом М. Павлика, 1893. – 22 с.

⁵¹ Зінківський Т. Штунда. Українська раціоналістична секта. У 2-х тт / Т. Зінківський. – Л.: Наук. тов-во ім. Шевченка, 1893. – С. 123-287.

⁵² Ясевич-Бородаевская В. Сектанство в Киевской губернии. Баптисты и мальованцы / В. Ясевич-Бородаевская. – СПб. Оттиск из журнала «Живая старина», 1902. – 42 с.

Загалом, дореволюційна історіографія була спрямована на православно-богословське осмислення штундизму та вироблення термінологічно-наукового апарату. В усіх цих публікаціях митрополит Платон присутній майже «віртуально», хоча всі вони дають доволі серйозний матеріал для розуміння й уявлення про «протестантське тло», в якому діяв Київський владика. А от дослідження власне протиштундистської програми митрополита Платона залишалися перспективним завданням історіографічних досліджень.

Таким чином, зазначена історіографія місіонерської тематики, представлена як фактологічне тло описового характеру, яке дозволяє глибше зрозуміти місіонерську діяльність Платона (Городецького) в системі загальної історіографії теми.

Не менш важливими історіографічними джерелами виступають дореволюційні енциклопедії. Короткий статистично-енциклопедичний нарис Київської єпархії був здійснений протоієреєм Федором Титовим в «Богословской православной энциклопедии», де опублікована біографічна довідка ієрархії Київської єпархії, включаючи біограму митрополита Платона. Діяльність архіпастиря була схарактеризована як «энергичные заботы о благоустройстве епархии со стороны административной, о принятии мер к предотвращению сильного распространения штундистской секты»⁵³. Подібними виданнями енциклопедичного характеру можуть вважатися також публікації І. Каргопольцева⁵⁴, М. Дурново⁵⁵. Вони не містять поглибленої інформативної бази стосовно життя та діяльності митрополита Платона, але

⁵³ Титов Ф. Киевская митрополия-епархия // Богословская православная энциклопедия. – СПб., 1909. – Т. 10. – С 612.

⁵⁴ Каргопольцев И. Высокопреосвященнейший Платон, митрополит Киевский и Галицкий. Альбом в Бозе почивших иерархов Российской церкви / И. Каргопольцев. – СПб., 1894. – 25 с.

⁵⁵ Дурново Н. Девятисотлетие русской иерархии (988 –1888). Епархии и Архиепери / Н. Дурново. – М.: Универ. тип., 1888. – 95 с.

формують «енциклопедичний» образ Київського архіпастиря у свідомості сучасників митрополита, виокремлюючи його ідеї та дії як головні.

Отже, зазначений другий блок дореволюційної історіографії відображає постать митрополита Платона у синхронізації з різними історичними проблемами Православної Церкви в Україні. Ґрунтуючись на великій кількості архівних матеріалів, зазначені праці мали описово-інформативний характер з незначними елементами декодування діяльності митрополита Платона, інтерпретація якої відбувалася в загальноприйнятому конфесійному і політичному річищі Російської імперії.

Здійснений огляд дореволюційної історіографії дозволяє констатувати, що постать Київського митрополита Платона в історичній науці того часу посідала значне місце. Чисельні публікації репрезентували спроби розкрити образ архіпастиря та виявити основні тенденції релігійної програми київського владики в православному загальноросійському спрямуванні. Специфіка зазначеної історіографії полягала у тому, що тогочасні автори розглядали життя та діяльність архіпастиря через призму історії Православної Церкви в Україні як органічну і невід'ємну складову єдиної Російської Православної Церкви в усій імперії. Окрім того, всі означені видання проходили жорстку державно-церковну цензуру, яка накладала відповідний ідеологічний «штамп», зокрема, щодо діяльності митрополита Платона.

Другий період історіографії стосовно вивчення постаті митрополита Платона розпочинає нову добу в історії України – революція, започаткування Української Академії Наук, діяльність українських урядів 1917-1920 рр. та встановленням радянської влади. В цей час історичним дослідженням з церковної тематики XIX ст. не було приділено належної уваги. Спочатку заважали буремні політичні події та відсутність матеріальних ресурсів для публікацій, а затим – атеїстичне спрямування державної влади. Представники дореволюційної історично-церковної школи російсько-православного

спрямування змушені були покинути Україну або зазнати ідеологічної дискримінації чи фізичного знищення. Подібний політичний процес сприяв, тому що проблематика вітчизняної церковної історії трансформувалася в суцільний атеїстичний «смог» виключно в інтересах атеїстичного радянського режиму, де Православна Церква була представлена як ворожий елемент, як нерозривна складова ідеології російсько-монархічної влади⁵⁶.

Розвиток дореволюційних історичних студій з церковної проблематики продовжився завдяки працям істориків-емігрантів. Емігрантську історіографію вважаємо доречним розділити за конфесійним критерієм з погляду на те, що Платон (Городецький) належав до діячів Православної Церкви, а точка зору істориків з різними релігійними уподобаннями, сприяла створенню образу митрополита Платона з різною, навіть цілком протилежною інтерпретацією. Це дозволяє відійти від послідовного хронологічного розгляду історіографії та одночасно розглянути конфесійні пріоритети сучасних історичних студій, які тематично й оціночно продовжують праці емігрантських вчених.

Зазначимо, що продовжувачами традиції дореволюційної історично-церковної школи є представники російсько-православного спрямування в еміграції. Вони оцінювали Православну Церкву в Україні, як невід'ємну частину РПЦ⁵⁷.

⁵⁶ Грекулов Е. Ф. Православная церковь – враг просвещения / Е. Ф. Грекулов. – М.: Наука, 1962. – 192 с.; Грекулов Е. Ф. Церковь, самодержавие, народ (2-ая половина XIX – начало XX в.) / Е. Ф. Грекулов. – М.: Наука, 1969. – 184 с.; Зайончковский П. А. Российское самодержавие конца XIX ст. (Политическая реакция 1880 – 1890-х гг.) / П. А. Зайончковский. – М., 1970, – 445 с.; Ковалев Ф. Православие на службе самодержавия в России / Ф. Ковалев. – М.: Безбожник, 1930. – 64 с.

⁵⁷ Митрополит Мануил (Лемешевский). Русские православные иерархи (992-1892) / Платон, митрополит Киевский и Галицкий (Городецкий Николай Иванович). – М., 2002. – Т. 2. – С. 496-501.; История Русской Церкви. – Кн. 8: Смолич И. К. История Русской Церкви. 1700–1917. – М., 1995. – Ч. 1. – 800 с.

Загалом у працях дослідників-емігрантів хоч і зберігався інтерес до історії Київської єпархії та її ієрархії в рідній традиції дореволюційної російської історично-церковної науки, однак постать митрополита Платона згадувалася лише принагідно.

Еміграційна російська православно-богословська історіографія стала базою для розвитку сучасної російської історіографії. В контексті нашої проблематики, особливу увагу привертає дослідження С.Алексєєвої⁵⁸ щодо реформування вищих адміністративної та судово-наглядової систем устрою РПЦ у 1861 р. Дослідниця охарактеризувала роль Платона (Городецького) під час проведення реформ як «єдиний епізод в історії церковних реформ другої половини ХІХ століття, коли думка авторитетного ієрарха Церкви про стан вищого церковного управління була затребувана реформаторами»⁵⁹. Втім, авторка статті не ставить за мету розкриття адміністративної діяльності Платона (Городецького), лише епізодично висвітлюючи елементи його концепції перетворень.

Подібна епізодично-інформаційна згадка про митрополита Платона міститься у роботі сучасного російського історика О. І. Раздорського⁶⁰, де подаються статистичні дані про Київську єпархію за часів митрополитства Платона.

Зазначені сучасні церковно-історичні студії російсько-православного спрямування у межах негласної російсько-політичної цензури мають інформаційно-інтерпретаційну однотипність та є поверховими щодо навіглювання постаті митрополита Платона.

⁵⁸ Алексеева С. Проекты реформы Святейшего Синода 2-й половины ХІХ века / С. Алексеева // Вестник ПСТГУ II: История. История Русской Православной Церкви. 2005. – Вып. 1. – С. 5-23.

⁵⁹ Там само. – С. 16.

⁶⁰ Раздорский А. Историко-статистическое описание епархий Русской православной церкви (1848 – 1916). Сводный каталог и указатель содержания / А. Раздорский. – СПб.: Рос. нац. б-ка, 2007. – 960 с.

Інший вектор історіографії представлений авторами українсько-православного спрямування. Ідеологію автокефальної Православної Церкви в Україні зазначили вітчизняні історики з утворенням Української Православної Церкви Київського Патріархату в період здобуття незалежності України. Її представники Д. В. Степовик,⁶¹ В. Г. Меша⁶², а також ієрарх УАПЦ архієпископ Юрій (Ісиченко)⁶³. Всі вони досліджують церковну історію, використовуючи як базове поняття «українське православ'я». В цьому ключі постать митрополита Платона не привернула належної уваги дослідників.

Представників прокатолицького та греко-католицького спрямування в закордонній та вітчизняній історіографії має сенс розглядати в одному ключі. Проблематику Київської єпархії ХІХ ст. вони розкривали через призму утисків або епізодичного знищення Римо-Католицької чи Греко-Католицької Церкви. Найбільше представлена історіографія греко-католицької діаспори, яка має фактологічно-констативні оцінки діяльності ієрархії Київської єпархії з постулатами про привілейованість Руської Православної Церкви⁶⁴.

Сучасні світські дослідники історії Церкви в Україні досліджують всі конфесії, але не конкретизують діяльність митрополита Платона⁶⁵. Натомість певний прорив спостерігається у вивченні старообрядництва та штундизму в Київській губернії часів митрополита Платона.

⁶¹ Степовик Д. Історія Києво-Печерської Лаври / Д. Степовик. – К.: Вид. відділ Укр. православної церкви Київ. Патріархату, 2001. – 554 с.

⁶² Меша В. Г. Конфесійний та суспільний аспекти розвитку православної церкви в Україні 1875–1990 років / В. Г. Меша. – Донецьк: Норд-Прес, 2007. – 354 с.

⁶³ Ігор Ісиченко, архієпископ. Історія Христової Церкви в Україні. – Харків: Акта, 2014. – 760 с.

⁶⁴ Блажейовський Д. Ієрархія Київської церкви (861-1996). – Львів: Каменяр, 1996. – 567 с.

⁶⁵ Надтока Г. М. Діяльність православної місії в Україні на зламі ХІХ-ХХ століть / Г. Надтока // Укр. релігієзнавство. – 1999. – № 10. – С. 14-22.; Палладіна Т. О. Римо-католицька церква у Києві / Т. О. Палладіна. – К.: Київсько-Житомирська «Дієцезія», 2002. – 108 с.

Грунтовне вивчення старообрядництва зробив С.В. Таранець⁶⁶, історію штундизму, як загальну складову євангельсько-протестантського руху дослідили Л. М. Шугаєва⁶⁷ та В. І. Любашенко⁶⁸. Проте постать митрополита Платона в цих працях розглядається в контексті загальної системи утисків та прозелітизму РПЦ в інославному середовищі.

Окрему увагу привертають сучасні дослідження вітчизняних істориків, які використовують нові архівні джерела. Зокрема, слід згадати низку історичних розвідок В. С. Перерва. Застосовуючи метод комплексного документалізму, він досліджує історію окремих православних храмів⁶⁹, історію Київщини⁷⁰ та початкову церковну освіту⁷¹. Ці праці містять фактологічні епізодичні згадки про митрополита Платона, але висвітлюють лише окремі

⁶⁶ Таранец С. В. Старообрядничество города Киева и Киевской губернии / С. В. Таранец / НАН Украины. Ин-т укр. археографии и источниковедения им. М. С. Грушевского. Музей ист. и культуры русского старообрядчества Украины. – К., – 2004. – 350 с.

⁶⁷ Шугаєва Л. М. Православне сектантство в Україні: суспільно-духовні витоки, особливості трансформації: автореф. дис. на здобуття наук. ступення д-ра філософ. наук: спец. 09.00.01 «Онтологія та теорія пізнання» / Л. М. Шугаєва. – К., 2007. – 21 с.

⁶⁸ Любашенко В. Історія протестантизму в Україні / В. Любашенко. – К.: Поліс, 1996. – 350 с.

⁶⁹ Перерва В. С. Покровська церква міста Фастова. Історичний нарис / В. С. Перерва. – Біла Церква: вид. О. В. Пшонківський, 2007. – 36 с.; Перерва В. С. Православне Надросся у ХІХ столітті / В. С. Перерва. – Біла Церква: вид. О. В. Пшонківський, 2004. – 256 с.

⁷⁰ Перерва В. С. Тетіїв і Тетіївщина: з православної спадщини. Історичний нарис / В. С. Перерва. – Біла Церква: Вид. О. В. Пшонківський, 2006. – 36 с.; Перерва В. Графи Браницькі: підприємці та меценати. Біла Церква: Видавець Пшонківський О.В., 2010, – 270 с.

⁷¹ Перерва В. С. Історія шкільництва в містах і селах Київщини ХІХ – початку ХХ ст. / В. С. Перерва. – Біла Церква: вид. О. Пшонківський, 2008. – 672 с.; Перерва В. С. Церковні школи в Україні (кінець ХVІІІ – поч. ХХ ст.): забутий світ. – Біла Церква: Видавець О. В. Пшонківський, 2014. – Т. І. Загальна частина. – 576 с. + 32 с. іл.

направлення діяльності Київського митрополита, що не може схарактеризувати цілісність образу архіпастиря.

Загальна популяризація митрополита Платона (Городецького) у світовому науково-інтелектуальному середовищі відбувається завдяки рекламній прокламації монографії про архіпастиря анонітного «автора» Джессі Рассела⁷². Це комплексне видання російською мовою загальнодоступних статей, розміщених у вільній багатомовній онлайн-енциклопедії «Вікіпедія» з тегою «Платон Городецький». Публікація не є авторською розвідкою і тому не становить наукового інтересу, але засвідчує про «позачасовість» постаті Платона (Городецького) у міжнародному науковому історичному просторі. Проте її зміст водночас вказує на низький стандарт видання, так як ці «автори» не написали жодного власного рядка.

На завершення історіографічного екскурсу згадаємо сучасні спеціальні роботи про митрополита Платона з метою не лише їх оцінки, але й доведення необхідності нової, іншої студії про владу та його діяльність на Київській кафедрі – тобто, нашої дисертації.

Епізодично згадується постать митрополита Платона у дисертаційних роботах О. А. Чиркової й В. С. Перерви⁷³. Перша дисертація надає узагальнюючу характеристику адміністративного становища Київської єпархії в період митрополитства Платона. Інша дисертація зазначає відносини архіпастиря з православними братствами і товариствами. Фрагментарність

⁷² Jessi Russell, Roland Cohn. Платон (Городецкий) / J.Russell, C.Roland – 2012, – 100 с.

⁷³ Чиркова О. А. Православна церква в Україні в кінці XVIII – XIX ст. (на матеріалах „Київських єпархиальних ведомостей”, „Полтавських єпархиальних ведомостей”, „Черніговських єпархиальних ведомостей”): дис. на здобуття наук. ступення канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / О. А. Чиркова – К., 2001. – 191 с.; Перерва В. С. Статус єпархиальних органів влади та парафіяльного священництва в Київській митрополії наприкінці XVIII – XIX ст.: дис. на здобуття наук. ступення канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / В. С. Перерва – К., 1998. – 168 с.

інформації щодо діяльності митрополита Платона у цих студіях, обумовлена іншою проблематикою дослідження, яка не передбачала висвітлення образу Київського митрополита Платона (Городецького).

Найновішим дослідженням постаті Платона (Городецького) на сьогодні є дисертаційне дослідження Н. В. Баранової⁷⁴. Авторка не здійснила реконструкцію програмних засад архіпастиря на Київській кафедрі, яка дозволяє коректно декодувати усю діяльність владики Платона на Київській кафедрі. Дослідниця не залучила всієї можливої джерельної бази, що обмежило основні висновки й конкретику реконструкції діяльності митрополита Платона у визначених напрямках. Образ митрополита Платона дослідниця намагається відтворити без дослідження його головної діяльності – адміністративної, яка була визначальна для всіх названих тематичних напрямків. Це унеможливило об'єктивно висвітлити зазначених сфер діяльності митрополита. Таким чином, авторка більше акцентує увагу на приватному напрямі діяльності архіпастиря у суспільно-громадському житті Київської єпархії (благодійному, освітянському), ніж церковному (адміністративному, релігійно-просвітньому).

Залишення без належної уваги адміністративної функції митрополита, призвело до того, що дослідниця не використала у повному обсязі не лише архівні документи органів управління Київської єпархії, але й джерела з особового архіву Платона (Городецького). Відтак, висновки Н. В. Баранової наповнені неоднозначністю та невиразністю оцінок діяльності митрополита Платона. Зокрема, дослідниця вважає, що багатогранність у благодійній діяльності митрополита Платона призвела до послаблення економічного розвитку Київської єпархії: «...ефективність розподілу благодійних ресурсів суттєво знижувалась через надмірне фінансування різноманітних акцій

⁷⁴ Баранова Н. В. Освітня, благодійна та місіонерська діяльність митрополита Київського і Галицького Платона Городецького (1882 – 1891 рр.): дис. на здобуття наук. ступення канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Н. В. Баранова – К., 2011. – 316 с.

православної церкви, спрямованих на потреби інших регіонів Росії та зарубіжжя»⁷⁵. Усупереч цьому архівні джерела свідчать, що Платон (Городецький) віддавав перевагу на фінансову підтримку саме київським православним обителям та святиням. Наприклад, архіпастир перенаправив кошти вірянина від Альбранда (300 рублів), призначені афонському Пантелеймонівському монастирю, на «древний Межигорский монастырь, который не имеет средств для дальнейшего существования»⁷⁶.

Не використання богословських методів дослідження у вивченні місіонерської діяльності митрополита Платона при існуванні різних християнських деномінацій в Київській єпархії, спричинила простий нарисовий фактологічний характер праці, авторка застосовувала описовий метод і принцип прямої порічно-хронологічної послідовності у викладі матеріалу. Відтак, виявивши загальний місіонерський метод митрополита Платона, типологія та програма місіонерської діяльності архіпастиря виявилась нерозкритою. Окрім того, попри зазначення позитивного внеску архіпастиря у благодійницьку, освітянську і місіонерську сфери, образ митрополита подається все ж негативно лише на тезі, що архіпастир належав до «панівної» Православної Церкви, тому «виявився причетним до русифікаційних процесів та дискримінації іновірчих громад і церков в Україні»⁷⁷.

Тож, митрополит Платон у дисертації Н. В. Баранової репрезентований очима світського дослідника на духовного лідера, без необхідного застосування науково-богословського методу та повноцінного розуміння ролі митрополита Платона у внутрішніх та зовнішніх процесах Православної Церкви в Україні останньої чверті XIX ст. Все зазначене спричиняє потребу в новому, більш

⁷⁵ Там само. – С. 101.

⁷⁶ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3082. – Арк. 1 зв.

⁷⁷ Баранова Н.В. Освітня, благодійна та місіонерська діяльність митрополита Київського і Галицького Платона Городецького... – С. 152.

грунтовному та аналітичному дослідженні діяльності митрополита Платона на Київській кафедрі.

Таким чином, історіографія досліджуваної нами проблеми розпочинається низкою дореволюційних історичних студій. Першими працями стали прижиттєві біографічні видання про митрополита Платона. Джерелами цих публікацій були особисті спогади архіпастиря та його близького оточення. Вони створювали духовно-інтелектуальний образ митрополита, але з однаковою винятково позитивною інтерпретацією його діяльності. Власне, ці видання наповнені власним кодом самоідентифікації та самоопозиціонування архіпастиря.

У дореволюційних роботах, які не були присвячені постаті владики Платона, висвітлювалося загальне адміністративне, релігійно-просвітницьке та місіонерське становище Київської єпархії в період митрополитства Платона. Ця історіографія містить широке коло нормативних та історичних джерел, автори застосовують різні богословські системи щодо розкриття церковної проблематики. Однак всі ці публікації все ж переважно становлять фактологічне джерело описового характеру про діяльність митрополита Платона, інтерпретація якої авторами здійснена в офіційному конфесійному і політичному контексті ідеології Російської імперії.

Другий етап творення образу митрополита Платона стосується нової післяреволюційної доби в історії України. З встановленням радянської влади історичним дослідженням з церковної тематики не було приділено належної уваги. З посиленням офіційної атеїстичної ідеології з'явилися заідеологізовані історичні роботи з церковної історії, археології, киевознавства, в яких духовна складова історичних процесів не просто вилучалася, але дискредитувалася, як «опіум для народу» (за визначенням В. Леніна).

Окремий масив історіографії представлений історичними студіями різних конфесійно-християнських спрямувань: російсько-православного, українсько-

православного, греко-католицького, католицького, загально-християнського, що належить як емігрантам, так і сучасним церковним авторам. Проте в них постать Київського митрополита Платона не стала об'єктом дослідження, згадувана лише принагідно й притому через призму конфесійної заангажованості.

Здобуття незалежності України сприяло появі ґрунтовних науково історико-церковних досліджень з використанням нових архівних джерел. Проте цей масив новітньої історіографії фрагментарно висвітлює образ митрополита Платона. Єдине новітнє дисертаційне дослідження щодо освітньої, благодійної та місіонерської діяльності Київського митрополита Платона (Городецького) Н. В. Баранової не відображає об'єктивного образу Платона (Городецького), через невикористання в повній мірі наявної джерельної бази. Ця студія має нарисово-фактологічний характер, авторка застосувала описовий метод і принцип прямої хронологічної послідовності у викладі матеріалу.

Все зазначене спричиняє потребу в новому, більш ґрунтовному та аналітичному дослідженні. Оскільки, як показано вище, наявна історіографія не розкриває у всій повноті образ митрополита Платона, залишається перспективним поглиблений аналіз його діяльності, що і є метою нашого дисертаційного дослідження.

1. 2. Джерельна база дослідження

Історичні джерела, що стосуються теми, є багатожанровими, тому вимагають опрацювання за їхніми видами та тематичним підбором. Зважаючи, що архіпастир перебував у кількох місцях єпископського служіння, його діяльність закарбована архівними джерелами у відповідних адміністративних центрах РПЦ. Нині вони зосереджені у різних архівних фондах архівосховищ

України, Росії, Литви. Однак, з огляду на те, що метою нашої роботи є дослідження київського періоду діяльності Платона (Городецького), основний масив джерельної бази міститься у фондах київських архівів: Центральному державному історичному архіві України в м. Києві (далі – ЦДІАК України), Інституті рукопису НБУ ім. В. Вернадського НАН України (далі – ІР НБУВ), Державному архіві м. Києва (далі – ДАК), Державному архіві Київської області (далі – ДАКО).

Важливе значення становлять персональні архівні фонди митрополита Платона, які збереглися у вигляді двох цілісних архівних колекцій. Вони проливають світло не тільки на ранню діяльність Платона (Городецького), але відтворюють духовно-інтелектуальний світ архіпастиря упродовж усього життя. Справи особових фондів Київського митрополита зосередженні у двох київських архівах – Ф. 192 – ЦДІАК України (243 одиниць зберігання за 1824 – 1889 рр.) та Ф. 174 – ІР НБУ імені В. І. Вернадського (3498 од. зб., за 1816 по 1901 рр.).

Виявлені джерела представлені як архівними, так і опублікованими матеріалами, більшість яких до наукового обігу вводяться вперше.

Особливу увагу заслуговують ті джерела, які регламентували діяльності митрополита Платона згідно законодавчої бази Православної Церкви. Відтак першу групу джерельної бази складають церковні та світські нормативні акти, які розкривають законодавче становища Православної Церкви в Україні. За принципом походження їх можна згрупувати наступним чином:

1) зовнішні церковні нормативні акти – це нормативні документи вищих органів управління Православної Церкви, де найбільш важливе значення становлять імператорські накази та постанови Св. Синоду.

Опублікованими нормативними джерелами є всі імператорські накази, які регламентували діяльності Православної Церкви, що вказує на їхній публічний характер. Зауважимо, що методологія нашого дослідження передбачає

співставлення нормативних джерел з іншими джерелами у тематичному ключі. Наприклад, імператорський наказ призначив архіпастиря Платона (Городецького) на Київську кафедру⁷⁸, але співставлення його тексти з особистим листом імператора до владики Платона дає можливість зрозуміти мотивацію цього призначення⁷⁹.

Регламентування імператорськими наказами просвітницько-освітньої діяльності Православної Церкви часів митрополитства Платона виявляється через затвердження царем у 1884 р «Правил для церковноприходских школ»⁸⁰. Це джерело окреслює головні принципи функціонування церковнопарафіяльних шкіл, що дає можливість порівняти їх з відповідною програмою та діями митрополита Платона.

Пріоритетним нормативно-інформаційним джерелом у вивченні місіонерської програми Київської єпархії є інструкція для протиштундистських місіонерів-священиків «Південно-західного краю» від 26 травня 1889 р.⁸¹. Цей документ у порівнянні з постановами київського архієрейського з'їзду 1884 р. показує, що російський імператор юридично затвердив протиштундистські заходи, які вже діяли в Київській єпархії й були започатковані в місіонерській діяльності митрополитом Платоном.

Крім імператорських наказів, ми ввели до наукового обігу інші урядові постанови державних міністерств стосовно Православної Церкви. Це дозволяє з'ясувати не тільки регламентацію життя Православної Церкви в часи митрополитства Платона, але становить інформаційне поле з реконструкцій церковно-державних відносин у зазначений період.

⁷⁸ ЦДІАК України – Ф. 127. – Оп. 685. – Спр. 176. – Арк. 1.

⁷⁹ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 12. – Арк. 2.

⁸⁰ К вопросу о церковно-приходских школах // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 18. – С. 794.

⁸¹ ЦДІАК України – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 777. – Арк. 70.

Не менш цінним блоком зовнішніх нормативних архівних джерел виступає фонд Св. Синоду, куди надходила різноманітна звітність органів управління Київської єпархії. Опрацювання цих джерел, надає можливість не тільки з'ясувати принцип управління Київською єпархією, але також висвітлити найважливіші здобутки Платона (Городецького) щодо створення третього Канівського вікаріатства Київської єпархії, відкриття в Києві другого жіночого духовного училища, скликання першого архієрейського з'їзду «Південно-Західного краю» 1884 р. та ін. Документація Св. Синоду в київських архівах представлена фондом 13 – ІР НБУВ, яка частково дублюється в особовому фонді архіпастиря (Ф. 174 – Спр. 451; 465: 520; 589; 827; 1107-1108: 1191-1201; 1204, 1432-1433: 1446).

Офіційні зовнішні церковно-нормативні документи репрезентовані не тільки в архівних справах, але на шпальтах періодичних виданнях Київської єпархії, що вказує на їх публічний характер. Зміст цих джерел вказує на регламентацію напрямі адміністративної, просвітницької та місіонерської діяльності Православної Церкви, що знайшли відбиток у відповідній програмі митрополита Платона. Запровадження до наукового обігу зовнішніх церковно-нормативних актів застосовується в комплексному аналізі з різними нормативними документами органів управління Київської єпархії.

2) внутрішні нормативні акти – це нормативні документи, видані місцевими органами управління Київської єпархії.

До складу цього масиву джерел увійшли документи законодавчих та виконавчих органів Київської єпархії: розпорядження митрополита (Канцелярія Київського митрополита – Ф. 182 – ЦДІАК України), рішення Київської духовної консисторії (Київська духовна консисторія – Ф. 127 – ЦДІАК України), статuti та звіти єпархіальних освітніх, просвітницьких та місіонерських установ (Київська духовна академія – Ф. 711 – ЦДІАК України; Київська духовна семінарія – Ф. 712 – ЦДІАК України; Києво-Печерська лавра

– Ф. 128 – ЦДІАК України; Київське Свято-Володимирське братство – Ф. 14. – ДАК, Київський комітет Православного місіонерського товариства – Ф. 286. – ДАК). Опрацювання названих архівних джерел в зазначених фондах полегшується тим, що їх класифікація представлена за хронологічним та тематичним принципами.

Внутрішні нормативні акти органів управління Київської єпархії репрезентовані як архівними джерелами, так і опублікованими матеріалами. Вони висвітлюють різні проблеми Київської єпархії на кін. ХІХ ст. Наприклад, містять інформацію про матеріальне забезпечення, кадрову політику, систему освіти, стан різних категорій духовенства, склад та функціонування просвітницьких та місіонерських єпархіальних інституцій. Крім того, корпус внутрішніх нормативних джерел Київської єпархії, дозволяє у всій повноті осмислити не тільки адміністративну, просвітницьку та місіонерську програму митрополита Платона (Городецького), але й ступінь та особливості її реалізації.

Особлива увага нами приділена архівному джерелу, що мав назву «Реестры Канцелярии Киевского митрополита»⁸², в якому занесені офіційні папери, подані на ім'я митрополита Платона. Це джерело відображає всі сторони адміністративного життя Київської єпархії, а з іншого боку – воно має індивідуальний характер, оскільки містить персональні резолюції владики Платона, а окрім того, значна частина журналів велася ним особисто.

Найбільший масив архівних джерел, який висвітлює різнопланове релігійне життя Київської єпархії, зосереджений у фонді 127 Київської духовної консисторії – ЦДІАК України. Оскільки Духовна консисторія була посередницьким органом між митрополитом та іншими церковними суб'єктами чи інституціями єпархії, вона розглядала різнопланові справи на підставі

⁸² ЦДІАК України – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 213 – 216, Спр. 218 – 219, Спр. 221 – 222, Спр. 227; Ф. 182. – Оп. 2. – Спр. 36 – 40.

духовного регламенту, імператорських та синодальних наказів, на які мала накладатися резолюція єпархіального архієрея. Митрополит міг корегувати висновки, або взагалі постановляти інші. Відтак, зазначені джерела потрібно аналізувати комплексно за тематичною приналежністю. Наприклад, архівні нормативні документи першого архієрейського з'їзду 1884 р. в Києві, на чолі якого був митрополит Платон, зберігаються у персональному фонді Київського митрополита (ІР НБУВ: Ф. 174 – Спр. 823 – 824, Спр. 3480) та фіксують митрополичу програму діяльності владики Платона щодо боротьби проти інослав'я та зміцнення православної віри. Архівні документи з'їзду мають декілька рукописних редакцій, хоча набув нормативної сили тільки узагальнюючий документ за 1885 р. «Пастырское Послание к своим паствам Преосвященных, бывших на Киевском съезде в сентябре месяце истекшаго года», який розміщений на шпальтах «Киевских Епархиальных ведомостей»⁸³. Комплексний аналіз зазначених нормативних документів з'їзду є безцінним джерелом для вивчення цілісної протиштундистської програми митрополита Платона.

Отже, запровадження до наукового обігу нормативних документів органів управління Київської єпархії надає можливість з'ясувати адміністративно-законодавчу систему церковних органів управління та відображає процес її реалізації у відповідних виконавчих церковних інституціях.

Окремий інтерес для нашого дослідження становлять нормативно-правові матеріали окремих представників влади та держаних установ Київської губернії, які мали відносини з інституціями Київської єпархії та самим митрополитом. Іноді вони представлені не тільки нормативно-правовими документами, але окремими справами з розв'язання різноманітних проблем.

⁸³ Пастырское Послание к своим паствам Преосвященных, бывших на Киевском съезде в сентябре месяце истекшаго года // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 1. – С. 13-19.

Зосереджені ці джерела у архівних фондах – Канцелярії Київського, Волинського та Подільського генерал-губернатора – Ф.442. – ЦДІАК України; Канцелярії Київського губернатора – Ф. 2. – ДАКО, Київського університету – Ф. 16. – ДАК. Фрагментарність характеру зазначених джерел висвітлює особливість стосунків між Київською єпархією з державними інституціями Київської губернії.

Отже, архівні джерела у комплексному аналізі за тематичними та видовими ознаками надають вичерпну фактологічну інформацію щодо адміністративної, просвітницької та місіонерської діяльності митрополита Платона (Городецького).

Другу групу складають джерела особового походження. Суб'єктивний фактор в церковній сфері завжди мав неабияке значення, особливо в часи митрополита Платон. Тож, цінність цих джерел зумовлюється тим, що вони відображають безпосереднє ставлення митрополита Платона до різних процесів церковного життя.

Особливо цінним джерелом для характеристики діяльності митрополита Платона на Київській кафедрі є рукописний варіант першої промови архіпастиря у Софійському соборі⁸⁴. Текст написаний не рукою митрополита, вірогідно її записав секретар під час промови. Почерк не ідентифікований, але текст був поданий для редакції самому митрополиту, тому містить правки владики Платона. Виправлення переважно граматичного та стилістичного характеру, але система мови, певна хаотичність побудови, недопрацьована стилістика дає можливість розкрити духовно-інтелектуальний образ митрополита, який був збережений цілком автентично, без лоску прикрас.

Подібну специфіку образу митрополита Платона через мовний аспект ми намагалися виявити у всіх джерелах. Якщо офіційні церковні та світські документи мали проходити редакцію та обов'язково перекладатися державною

⁸⁴ ЦДІАК України – Ф. 192. – Оп. 1. – Спр. 85.

мовою Російської імперії – російською, то приватне листування Платона (Городецького) писане мовою оригіналу – російською, французькою, грецькою. Тому пряме цитування всіх джерел ми подаємо мовою оригіналу, що відповідає зазначеній методології нашого дослідження та дозволяє найбільше розкрити внутрішній духовно-інтелектуальний світ архіпастиря.

Корпус архівних джерел особового походження складають рукописи, чернетки, копії, які вважаємо доцільним розділити на два основні блоки:

1) епістолярна спадщина митрополита Платона має найбільший масив архівних джерел з різноплановою тематикою. Більшість цих архівних джерел до наукового обігу запроваджується вперше. Це адресати офіційного та приватного листування, особи з різною релігійною приналежністю та соціальним статусом. Листування зосереджено у особових архівних фондах архіпастиря ІР НБУВ (Ф. 174) та ЦДІАК України (Ф. 192). Крім суб'єктивно-фрагментарних відомостей про діяльність Київського митрополита, зазначена епістолярна спадщина має інформаційно-оціночний характер. Саме завдяки листам, ми маємо можливість створити уявлення про характер та духовно-інтелектуальний внутрішній світ архіпастиря.

Інформативне поле таких джерела дає можливість широко розкрити роль владики Платона у внутрішніх та зовнішніх релігійних процесах, які відбувалися в Київській єпархії та поза її межами. Наприклад, особливу увагу привертає листування митрополита Платона з обер-прокурором Св. Синоду Костянтином Победоносцевим (ІР НБУВ: Ф. 174 – Спр. 3365-3407), в якому обговорювалися чисельні адміністративні питання на приватному рівні.

Пріоритетним джерелом виступає листування митрополита Платона з протоієреєм Петром Лебединцевим (ІР НБУВ: Ф. 174 – Спр. 2382-2401; Спр. 2403-2409). Частково це листування було надруковане у часопису

«Киевская старина» за 1902 рік⁸⁵. Інформаційний потенціал цього листування відображає різноманітну тогочасну церковну проблематику, сприяє зрозумінню того, наскільки найближче оточення митрополита Платона, особливо представники українофільства, впливали на його церковну політику в єпархії.

Крім того, певною мірою особисте листування митрополита Платона доповнює офіційні акти Св. Синоду. Наприклад, свою програму реформування Св. Синоду, київський архіпастир виклав у листуванні з імператрицею Марією Федорівною (ІР НБУВ: Ф. 174 174 – Спр. 3260-3261). Це джерело яскраво відображає особисті погляди Платона (Городецького) на існуючу адміністративну систему органів управління Православної Церкви в Синодальну епоху та розширює джерельну базу стосовно концепцій реформування Св. Синоду 1861 р.

Використання епістолярної спадщини митрополита Платона у нашому дослідженні передбачає комплексно-тематичне співставлення з офіційними зовнішніми та внутрішніми церковно-нормативними джерелами. При цьому застосовується психологічний метод, який передбачає принцип «через спілкування з іншими, пізнаємо самих себе». Це дозволяє виявити не тільки оцінку діяльності митрополита Платона його сучасниками, але висвітлити певну самооцінку архіпастиря.

2) творча спадщина київського архіпастиря складає промови, повчання, бесіди, послання (ІР НБУ: Ф. 174 – Спр. 426-443). Більшість з них є рукописи або чернетки, що дозволяє верифікувати, порівняти й співставити ці тексти з опублікованим матеріалом. Всі ці тексти потребують застосування богословських методів аналізу.

Найбільш цінними для нашого дослідження є загальноцерковні місіонерські твори митрополита Платона. Зокрема, варто взяти до уваги

⁸⁵ Из переписки прот. П.Г. Лебединцева с митрополитом Киевским Платоном // Киев. Старина. – 1902. – №10. – С. 17-33.

опубліковану статтю митрополита Платона з нагоди 900-ліття Хрещення Русі⁸⁶, де архіпастир розкриває своє розуміння місії Православної Церкви по відношенню до інших християнських деномінацій. Подібні джерела створюють підґрунтя для ретроспективи, в якій послідовно розкриваються основні етапи місіонерсько-просвітницької діяльності Платона (Городецького).

Особливу увагу привертають тексти, які були адресовані інословним християнам. Вони виходять за рамки загальноприйнятих ораторсько-гомілетичних канонів церковної проповіді. Таким важливим інформативним джерелом є, наприклад, опубліковане послання київського архіпастиря до старовірів «Пастырское послание к глаголемым старообрядцам»⁸⁷. В ньому митрополит Платон репрезентує себе, як захисник православної віри та розкриває принципи внутрішньої місії серед старообрядців.

Вказані джерела репрезентують владику Платона, як видатного православного проповідника та просвітителя. Ще за життя його сучасники шанобливо називали Платона «великим проповідником»⁸⁸. Більшість його творів було опубліковано окремими виданнями, тематика яких відповідала потребі часу. Єдине систематизоване видання богословських промов митрополита Платона побачило світ вже після його смерті у 1892 р. Його ініціатором виступив ректор Київської духовної семінарії архімандрит Борис (Плотніков), який намагався створити «достойный памятник проповеднической

⁸⁶ Беседа, сказанная Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом Киевским, в день празднования 900-летнего юбилея крещения России, 15 июля 1888 г., о том, что вера, исповедуемая православною русскою церковью, есть истинная, благочестивая и спасительная Христова вера // Рук. для сельских пастырей. – 1888. – № 35. – С. 551-557.

⁸⁷ Пастырское послание члена Святейшего Синода, Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого к глаголемым «старообрядцам». – К., типография КПЛ, 1888. – С. 8-10.

⁸⁸ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1869–1870. – Арк. 4.

деятельности в Бозе почившего Архипастыря»⁸⁹. Цей корпус богословських текстів засвідчує високий православно-богословський рівень освіченості Платона (Городецького), який інтерполювався на всі інші аспекти діяльності архіпастиря.

3) в іншу підгрупу слід віднести окремі архівні джерела тих осіб, які особисто знали архіпастиря, мали з ним контакти та залишили у своїй епістолярній спадщині згадки про митрополита Платона. Ці джерела ми не можемо ігнорувати, вони несуть епізодично-опосередковану інформацію, що при комплексному аналізі з вище зазначеними джерелами дозволяє створити найбільш об'єктивно-оціночну характеристику особистості митрополита Платона. Особливе значення мають, зокрема, архівні матеріали кафедрального протоієрея Петра Лебединцева, який своєю діяльністю сприяв реалізації програми митрополита Платона. Його архів зосереджений у особовому фонді (ІР НБУВ: Ф. 154 – П. Г. Лебединцев).

Інформаційне «поле» мемуарних джерел містить епізодично-суб'єктивну оцінку, але їх цінність полягає у тому, що вони не зазнавали «штампів» редакторської цензури. Це дає можливість по різному поглянути на образ митрополита Платона «очима» його сучасників. Наприклад, за спогадами С. Голубєва, київський владика постає в образі освіченого і високоморального архіпастиря, який був прикладом для викладачів і студентів Київської духовної академії. Подібну характеристику митрополиту Платону надає й інший професор КДА М. Петров (ІР НБУВ: Ф. 225).

Варто також згадати митрополита Євлогія (Георгієвського), ініціатора створення Свято-Сергієвського богословського інституту в Парижі. Його

⁸⁹ Избранные слова и беседы Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого, произнесенные в разные годы на дни воскресные и праздничные / уряд. архимандрит Борис. – К.: Тип. С. В. Кульженко, 1892. – С. 10.

мемуари «Путь моей жизни»⁹⁰ стали найціннішим документом з історії Православної Церкви кінця XIX – початку XX ст.. Владика Євлогій (Георгієвський) охарактеризував діяльність київського архієпископа з погляду на його екуменічне спрямування. Втім, такі відомості про митрополита Платона є суб'єктивно-фрагментарними і принагідними.

Загалом, джерела особового походження є важливими, вони надають можливість застосувати мікроісторичний підхід у вивченні постаті митрополита Платона на численних особистісних рівнях різного ступеня наближення до історичного діяча.

До третьої групи джерел слід віднести інформаційно-статистичні джерела Київської єпархії (енциклопедії, довідниково-статистичні видання). Загальні відомості про положення Київської єпархії та її статистичні дані на період митрополитства Платона знаходимо у виданнях «Памятная книжка Киевской епархии» за 1882–1891 рр. За цим опублікованим джерелом, можемо зіставити кількість населення за конфесійною приналежністю з архівними звітами-актами Київської духовної консисторії.

До четвертої групи джерел слід віднести низку статей церковної періодики Київської єпархії, які публічно опосередковано або прямо розкривають адміністративне, просвітницьке та місіонерське становище єпархії за часів служіння владика Платона.

а) Адміністративна політика митрополита Платона висвітлюється на сторінках «Киевских епархиальных ведомостей». Саме в періодичному органі Київської єпархії на загал неодноразово підкреслювалася проблематика з реформування інституту благочинних⁹¹, створення емеритальної каси⁹²,

⁹⁰ Евлогий (Георгиевский), митрополит. Путь моей жизни / Е. (Георгиевский) – М.: Издательский отдел Всецерковного Православного Молодежного Движения, 1994. – 621 с.

⁹¹ Распределение церквей Киевской епархии на новые благочиннические округа, утвержденные Его Высокопреосвященством 29 апреля 1883 г. // Киев. епарх.

з'ясування засобів щодо матеріального забезпечення православного кліру⁹³. Зазначений масив статей має більше інформативно-описовий характер, з мінімальною аналітичною складовою щодо діяльності архіпастиря. Проте ці публікації досить «ділові», без панегічної складової. Вони ніби «приземлюють» вже складений образ агіографічного циклу. Прагматичність оцінок формує «функціональний образ» митрополита. Навіть після смерті митрополита Платона, його реформа емеритальної каси в Київській єпархії була належно поцінована у протоколі комісії київського єпархіального духовенства 1894 року⁹⁴.

б) Важливим джерелом просвітницької політики Платона (Городецького) є значний масив статей щодо реформування церковнопарафіяльних шкіл, представлених у часописах Київської єпархії. В них подається статистична інформація про учнів та викладачів⁹⁵, методичні рекомендації щодо фінансування та викладання церковнопарафіяльних шкіл⁹⁶, звіти про діяльність

ведомости. – 1883. – № 12. – С. 240-252.

⁹² Проект временных правил эмеритальной кассы духовенства Киевской епархии. // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 22. – С. 451-456.; По вопросу об обеспечении вдов и сирот духовного звания в Киевской епархии. // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 18. – С. 362-365.

⁹³ Сколько церковной земли в Киевской епархии // Киев. епарх. ведомости. – 1881. – № 39. – С. 6.; По вопросу об обеспечении вдов и сирот духовного звания в Киевской епархии. // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 18. – С. 362-365.;

⁹⁴ Журнал 1-й Комиссии по приведению в исполнение устава взаимно-вспомогательного общества духовенства Киевской епархии // Киев. епарх. ведомости. – 1894. – № 1. – С. 32–33.

⁹⁵ От 12–27 февраля 1885 года, за № 228. об учреждении при Св.Синоде особого Совета для заведывания церковно-приходскими школами // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 8. – С. 346-347.

⁹⁶ Школы церковно-приходские и школы грамотности в Киевской епархии в 1885 году // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 11. – С. 504-511; Временная инструкция наблюдателям церковно-приходских школ Киевской епархии // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 22. – С. 690-695; К вопросу о средствах церковно-приходских школ // Киев. епарх. ведомости. – 1885 – № 8 –

шкіл та їх органів управління⁹⁷, рекомендації щодо підняття морального та освітянського рівня викладацької корпорації та їх учнів⁹⁸, спроби аналізу навчально-виховних процесів⁹⁹. Обговорення зазначеної проблематики на сторінках часописів дає зрозуміти, наскільки змінювалося ставлення тогочасного суспільства до церковних шкіл в період запровадження реформ, в той же час ці публікації мають суто фактологічний характер та не розкривають діяльність митрополита Платона щодо церковноприходських шкіл.

в) Поряд з чисельною інформацією про проблематику щодо церковнопарафіяльних шкіл, в київських єпархіальних часописах знаходимо інші аспекти просвітницької політики митрополита Платона (Городецького). Наприклад, публікуються устави та звіти просвітницьких братств¹⁰⁰, подається статистичні та інформативні дані щодо друкарства типографії Києво-Печерської Лаври, окремі аналітичні розвідки у створенні пересувних монастирських і приходських бібліотек¹⁰¹, дослідницькі статті про визначні

С. 361-364.

⁹⁷ К вопросу о церковно-приходских школах // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 18. – С. 794.; Меры у религиозно-нравственному образованию простого народа // Киев. епарх. ведомости. – 1884 – № 13 – С. 559-570.

⁹⁸ Заметка по вопросу о церковно-приходских школах // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – № 22. – С. 409–411.

⁹⁹ К вопросу о церковно-приходских школах и о диаконах – учителях их // Киев. епарх. ведомости. – 1885 – № 18 – С. 845.; Возможно ли священникам быть учителями в церковно-приходских школах? // Киев. епарх. ведомости. – 1883 – № 7 – С. 147.

¹⁰⁰ Устав Киевского общества грамотности // Киев. епарх. ведомости. – 1882 – № 23 (приложение) – С. 1-5.; Правила об устройстве и о способе действий миссионеров и пастырей церкви по отношению к раскольникам и сектантам // Киев. епарх. ведомости. – 1888. – № 39-40. – С. 575.

¹⁰¹ Меры к распространению в народе священных книг и изданий духовно-нравственного содержания // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 4. – С. 161.; Известия и заметки // Руководство для сельских пастырей. – 1889. – Т. 3. – № 50. – С. 468.

події та діячів Київської єпархії¹⁰², публікуються церковно-приходські літописи¹⁰³. Ця інформація не дає уявлення про релігійно-просвітницьку діяльність Київського владики. Вона більше вказує на пошук шляхів покращення релігійно-просвітницької діяльності в Київській єпархії.

г) Окремий блок протиштундистських джерел в часи митрополитства Платона складають інформаційно-фактологічні статті у періодичних часописах Київської єпархії, де розкривається уставна діяльність місіонерських братств і товариств¹⁰⁴, подаються окремі розвідки про вчення штундизму та його спростування¹⁰⁵, інформативні дані щодо місіонерської літератури та її розповсюдження¹⁰⁶, регіональна статистика штундизму в єпархії¹⁰⁷.

д) Корпус джерел, який проливає світло на відношення Платона (Городецького) щодо католицизму найбільше представлений тематичними статтями¹⁰⁸ в періодичних часописах Київської єпархії. Особливо важливим

¹⁰² Сказание о священномученике митрополите Киевском Макарии // Киев. епарх. ведомости. – 1890. – № 17. – С.234.

¹⁰³ Церковно-приходские летописи // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 1 – С. 28.

¹⁰⁴ Приходские братства, как одно из главных вспомогательных средств в борьбе с штундизмом // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 7. – С. 152.

¹⁰⁵ Неудачная попытка штундиста взойти на небо // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 13. – С. 613.

¹⁰⁶ Беседа к сельским прихожанам о том, как они должны смотреть на штундизм и как должны вести себя по отношению к последователям его – штундистам. // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 3. – С. 62.; Меры к распространению в народе священных книг и изданий духовно-нравственного содержания // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 4. – С. 161.; Известия и заметки // Руководство для сельских пастырей. – 1889. – Т. 3. – № 50. – С. 468.

¹⁰⁷ Заметки о штундизме // Киев. епарх. ведомости. – 1882 – № 6 – С. 290-291.

¹⁰⁸ Посещение Высокопреосвященным митрополитом Киевским и Галицким Платоном римо-католического костела в м. Коростышеве и последствия сего посещения // Тр. Киев. духовной акад. – 1884. – № 9. – С. 410–445.; По поводу посещения Высокопреосвященнейшим Платоном римско-католического собора в м. Коростышеве // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 17. – С. 772-774.; Сыновнее послание православных жителей

питанням стало відвідування Київським митрополитом костелу міста Коростишева в червні 1883 р.. Ця подія набула широкого розголосу в тогочасній періодиці, де акцентувалася увага на ексклюзивність архіпастирської промови та неординарності поведінки ксьондза Моравича.

Фактографічна інформація вказаних публікацій має суто джерельний характер та дає контекстне уявлення проблеми, до якої мав пряме відношення митрополит Платон.

Таким чином, джерельна база теми репрезентована архівними та опублікованими джерелами, більшість з яких залишалися неактуалізованими в історіографії. Церковні та світські нормативні акти (зовнішні – вищих органів управління РПЦ, та внутрішні – місцевих органів управління Київської єпархії), джерела особового походження (епістолярна та творча спадщина митрополита Платона, мемуарна та епістолярна спадщина сучасників митрополита), інформаційно-статистичні джерела Київської єпархії останньої чверті XIX ст. та офіційна періодика Київської єпархії в повній мірі репрезентують програму адміністративної, релігійно-просвітницької та місіонерської діяльності митрополита Платона, розкривають її реалізацію, висвітлюють стосунки митрополита Платона з різними християнськими деномінаціями. Саме така широка джерельна база дає можливість по-новому інтерпретувати образ митрополита Платона, розкрити код самоідентифікації архіпастиря та порівняти з оціночним матеріалом «очима» його сучасників.

Підбиваючи підсумки першого розділу дисертації, зазначимо, що наведений огляд історіографії демонструє, як кожна доба представляла образ митрополита Платона (Городецького) через історичні студії, як церковних так і

м. Коростышева к Высокопреосвященнейшему Платону, митрополиту Киевскому // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 21. – С. 959-962.;
 Необходимые разъяснения // Киевлянин. – 1884. – № 179. – С. 205;
 Воинствующий католицизм // Новое время. – 1884. – № 30. – С. 32.

світських авторів. Прижиттєві біографічні видання і сам владика Платон у своїх спогадах розкривали усі напрями архіпастирської діяльності виключно в позитивному ключі. Це стосувалося також некрологів та посмертних ювілейних видань. За радянських часів об'єктивне вивчення церковних діячів стало неможливим. Історію РПЦ XIX ст. довгий час вивчали лише діаспорні вчені, які через призму поглядів на Православну Церкву в Україні та свою конфесійну приналежність чи уподобання надавали різних, навіть протилежних відтінків образу Платона (Городецького). Саме ці праці стали підґрунтя для сучасних наукових історико-церковних студій в Україні та загальної популяризації постаті митрополита Платона. В часи незалежної Української держави спостерігається помітне зростання інтересу до вивчення історії Православної Церкви та її чільних діячів. Митрополит Платон знову став предметом дослідження кількох новітніх вітчизняних історичних студій. Однак всі ці праці лише фрагментарно розкривають образ архіпастиря. Тож залишається актуальним поглиблений аналіз діяльності Київського митрополита Платона на широкому тлі життя Церкви, України та соціально-політичних реалій останньої чверті XIX ст.

У нашому розпорядженні для вирішення поставлених наукових завдань є достатньо репрезентована джерельна база. Кожен із видів джерел дозволяє розкрити іншу іпостась архіпастиря, виявити його роль у різних сферах життя Київської єпархії та визначити вплив на релігійні процеси, які відбувалися в Православній Церкві в Україні та в усій Російській імперії. Різноманітність інформаційного потенціалу джерельної бази надає можливість провести реконструкцію діяльності митрополита Платона та у всій повноті осмислити її внутрішню духовно-інтелектуальну складову. Загалом, джерельна база є достатньо репрезентативною для дослідження адміністративної, релігійно-просвітницької та місіонерської діяльності митрополита Платона.

РОЗДІЛ 2

ЦЕРКОВНО-АДМІНІСТРАТИВНІ РЕФОРМИ В КИЇВСЬКІЙ ЄПАРХІЇ ЗА МИТРОПОЛИТА ПЛАТОНА (ГОРОДЕЦЬКОГО)

2.1. Реформи в контролюючій та судово-наглядовій сферах Київської єпархії

Система управління Київської єпархії наприкінці ХІХ століття обмежувалося церковним судом, внутрішньою адміністративно-богословською діяльністю щодо розв'язання конкретних життєвих проблем у річищі розпоряджень і законодавства світської влади та Св. Синоду¹⁰⁹. Київська єпархія (митрополія) охоплювала територію на Правому та Лівому берегах Дніпра, яка співпадала з межами Київської губернії починаючи з 1796 року¹¹⁰. Незважаючи на заборону Святішого Синоду від 31 липня 1799 р.¹¹¹ змінювати єпархіальні кордони відносно території відповідних губерній, 1844 р.¹¹² Київська єпархія приєднала місто Бердичів із повітом від Волинської єпархії. Причиною цього було об'єднання духовного правління з містом Махнівкою, яке втратило свій адміністративний статус. Потому в ХІХ столітті територіальних змін митрополія-єпархія не зазнавала.

¹⁰⁹ Ульяновський В.І. Церква в Українській Державі 1917-1920 рр. (доба Української Центральної Ради): навч. посібник – К.: Либідь, 1997. – С. 3.

¹¹⁰ Пределы Киевской епархии в древнее и нынешнее время // Киев. епарх. ведомости. – 1861. – № 1. – С. 14.

¹¹¹ Учреждение архиепископских кафедр в России // Киев. епарх. ведомости. – 1869. – № 2. – С. 73-80.

¹¹² Титов Ф. Киевская митрополія-єпархія // Богословская православная энциклопедия. – СПб., 1909. – Т. 10. – С. 596-654.

Київська єпархія була першокласною, з функціонуючим митрополичим домом, тому її єпископа називали митрополитом. У XIX столітті назви митрополія та єпархія були тотожні Київській кафедрі, а оскільки кафедра втратила свою адміністративну незалежність із початком синодального періоду, відомі випадки застосування подвійної назви: митрополія-єпархія¹¹³. Титул «митрополит Київський і Галицький», яким наділяли архієреїв Київської кафедри з XVIII століття, за часів Платона (Городецького) мав історичне значення, тому що в XIX столітті влада київського митрополита поширювалася лише на території Київської єпархії.

Відголоском колишньої ваги Київського митрополита було збереження права виготовляти святе миро, носити білий клобук із хрестом, дві панагії і виходити на богослужінні з хрестом зі свічками. Платон (Городецький) освячував миро не лише для Київської єпархії, він надавав його також екзарху Болгарської православної церкви Іосифу.¹¹⁴ На той час Болгарська Православна Церква переходила в незалежність від Константинопольського Патріархату. Проте такі видимі ознаки Київського митрополита не надавали йому привілеїв у адміністративній незалежності РПЦ, і права він мав рівні з іншими єпископами РПЦ.

До обов'язків архієрея на теренах своєї єпархії входило: стежити за станом віри та моральності, наглядати за проповідницькою та богослужбовою діяльністю духовенства, керувати численними установами і очолювати духовний суд¹¹⁵. Саме єпархіальні церковні органи повинні були допомагати в цьому Київському митрополиту. До них належали вікаріатства, духовна консисторія, благочинні інституції, духовні правління.

¹¹³ Там само. – С. 600.

¹¹⁴ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1678–1680. – Арк. 8.

¹¹⁵ История Русской Церкви. – Кн. 8: Смолич И. К. История Русской Церкви. 1700-1917. – М., 1995. – Ч. 1. – С. 860.

Головним дорадчим та виконавчим органом єпархії була духовна консисторія¹¹⁶. Нею керував митрополит, а контролював Св. Синод у особі обер-прокурора. Духовна консисторія розглядала справи на підставі духовного регламенту, імператорських та синодальних наказів, на які мала накладатися резолюція єпархіального архієрея. Останній міг корегувати висновки або взагалі постановляти інші.

Головними органами правління Київської духовної консисторії за митрополита Платона були присутствіє та канцелярія. Перший являв собою основну структурну складову консисторії з чотирьох осіб штатних та до семи позаштатних¹¹⁷ – виключно з представників найвпливовішого столичного духовенства, які, проте, не могли бути благочинними¹¹⁸. Функція присутствія полягала у обговоренні справ, які потрапляли на резолюцію до митрополита та виконувало функцію дорадчого органу митрополита.

Найвпливовішою людиною в консисторії був секретар канцелярії, якого на посаду призначав і звільняв обер-прокурор Св. Синоду. Цей чиновник був підвладним не стільки митрополиту, скільки обер-прокурору, якому особисто надсилав єпархіальні звіти, контролював усе діловодство єпархії. Тож секретарю канцелярії належала роль другої людини в єпархії після митрополита.

Крім секретаря, Київська духовна консисторія складалася з п'яти столоначальників, один із яких був помічником секретаря, чотирьох помічників столоначальників, скарбничого, писаря, регістратора, архіваріуса та його помічника, восьми консисторських діловодів. Таким чином, вони вели технічний бік консисторського діловодства.

¹¹⁶ Духовная консисторія / Православная энциклопедия. – М., 2007. – Т. 16. – С. 392.

¹¹⁷ Орлов Д. Духовная консистория. / Пермск. епарх. ведомости. – 1881. – № 3. – С. 113.

¹¹⁸ Там само. – С. 114.

Складовими органами духовної консисторії були столи та повітові правління. Столи розглядали різноманітні питання в єпархії і поділялися за певними ознаками. Перший стіл контролював догматично-канонічні та богослужбові питання, а також вів реєстр благочинних, монастирів та парафій. Адміністративні справи духовенства, а також контроль за навчальними, науковими та благодійними закладами було закріплено за другим столом. Третій стіл контролював економічно-фінансове становище кліру. Кримінально-адміністративні справи вів четвертий стіл, який виконував також роль церковного суду. Саме він накладав єпитимії і розглядав шлюботорозлучні справи. До обов'язків п'ятого столу входило здійснення контролю за церковнопарафіяльною освітою.

Розгляд справ консисторією міг затягнутися до трьох років, це зумовлювала низка внутрішніх та зовнішніх причин. Маленька платня нижчим консисторським чиновникам призводила до набору молодих кадрів, які з набуттям досвіду роботи знаходили нове більш оплачуване місце.

Отже, духовна консисторія, будучи офіційним органом у відносинах між митрополитом та його паствою, відігравала важливу роль у єпархіальному управлінні. Її право вести адміністративні та судові справи стало головним регулятором волі самого архієпископа в тогочасному церковному суспільстві.

Повітові правління інколи дублювали функцію консисторії, тому в Київській єпархії виникали спроби закрити їх із метою економії коштів на утримання самої консисторії. Функція правлінь полягала в направленні документів до консисторії, контролі за виконанням консисторських рішень, розгляді дрібних адміністративних порушень кліру, друкуванні наказів консисторії.

Таким чином, виробилася чітка бюрократична модель церковного життя й церковної інституції Київської єпархії як складової частини загальнодержавного апарату.

Сан митрополита РПЦ наприкінці XIX ст. мав не лише духовний характер, на нього було покладено адміністративну функцію в управлінні кафедрою. Митрополит Платон (Городецький) зарекомендував себе як ретельний адміністратор з перших днів очолювання Київської кафедри. Адміністративну спрямованість своєї діяльності владика Платон сформулював в першій офіційній промові, яку він виголосив у митрополичому кафедральному соборі Святої Софії 21 березня 1882 року¹¹⁹. У цій промові архіпастир виокремив завдання адміністративного характеру: «мир дому сему»¹²⁰ – як заклик до пізнання Істини, звільнення від гріха в Дусі Святому, «чтобы у вас и окрест вас всегда и всюду царствовал мир вожделенный во всех отношениях»¹²¹. Тобто владика Платон зустрічає свою нову паству євангельськими словами про мир – як мир Божий. А київська паства сприймається ним як уся повнота суспільства, де кожен повинен узяти участь у «благоустроении здешней епархии»¹²². Ототожнення такого прояву соборноправності вказує на теоретичну прихильність митрополита Платона до устрою ранньохристиянської Церкви в адміністративній складовій.

Намічену програму митрополит Платон (Городецький) намагався реалізувати на практиці. Зокрема, наближенням до устрою ранньохристиянської Церкви. В цьому сенсі архіпастир наполягав на запровадженні адміністративної децентралізації. Більше того, він вказував і на потребу реформування самого керівного органу церковної структури: Св. Синод мав реформуватися «согласно с соборными правилами святых отец и

¹¹⁹ Две речи Высокопреосвященнаго Платона, митрополита киевскаго и галицкаго. – К., Тип. Киево-Печерския Успенския Лавра, 1882. (Извлечено из журнала Руководство для сельских пастырей за 1882 г. – С. 2.

¹²⁰ Там само. – С. 2.

¹²¹ Там само. – С. 4.

¹²² Там само. – С. 8.

применительно к тому управлению, какое существовало в Греческой и Русской церквах во время равноапостольного князя Владимира»¹²³.

Про запровадження адміністративної децентралізації щодо вищого церковного органу управління архіпастир писав у листі до імператриці Марії Федорівни на її запит: «в каком положении находится ныне управление Православной Церкви в России и не нужно ли в чем-либо улучшить оное»¹²⁴. Владика пояснював, що модель управління Св. Синоду має регламентуватися особливим «Статутом», який розподілив би обер-прокурорську владу між духовними особами, і ці духовні особи повинні були виконувати функції духовних міністрів освіти, фінансів, торгівлі, залишивши обер-прокурору тільки прокурорські (наглядові) функції. Крім того, всі члени Св. Синоду повинні мати доступ до діловодства синодальних структур та канцелярії Синоду¹²⁵. Усе це, на думку Платона, могло піти на користь не лише православним, а й «...раскольникам, любящим старину, и составят вечный памятник христианского благочестия Его Величества и достохвальное попечение Его о благе Православной Церкви»¹²⁶.

Таким чином, для митрополита Платона централізація в адміністративному устрої Православної Церкви є перепоною не лише для нормального функціонування церковної структури, але й гальмувало успішність місіонерського діалогу зі старообрядцями. Архіпастир був переконаний, що запровадження децентралізації щодо устрою вищого церковного органу управління Православної Церкви може частково усунути розбіжності між православними та старообрядцями. Причому владика Платон пропонував не лише спиратися на його одноосібне бачення перетворень Св. Синоду, а винести питання на розсуд «...Святейшему Синоду, чтобы он

¹²³ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 3260-3261. – Арк. 12.

¹²⁴ Там само. – Арк. 1.

¹²⁵ Там само. – Арк. 4-5.

¹²⁶ Там само. – Арк. 3.

рассудил с старейшими русскими архиереями и другими лицами по Высочайшему назначению и за тем доложил Его Величеству, не нужно ли ко благу Православия сделать в нынешнем церковном управлении»¹²⁷.

Першопочаткові засади проекту митрополита Платона про децентралізацію влади обер-прокурора Св. Синоду були сформовані ще 12–14 жовтня 1861 р., коли архіпастир перебував на Ризькій кафедрі. Як встановила С. Алексєєва, ранню концепцію реформ Св. Синоду митрополита Платона не було взято до уваги лише через те, що проект запізно отримав П. Валусєв, який уже надіслав імператору «Записку про духовенство», але «поява проекту архієпископа Платона – єдиний епізод у історії церковних реформ другої половини ХІХ століття, коли думка авторитетного ієрарха Церкви про стан вищого церковного управління була затребувана реформаторами»¹²⁸.

Таким чином, лист Київського митрополита до імператриці Марії Федорівни від 23 липня 1888 р. засвідчував, що він не полишав сподівання донести російському імператорському двору свої погляди щодо реформування Святішого Синоду. А святкування 900-ліття Хрещення Русі в Києві стало слушною нагодою для митрополита здійснити ці реформи¹²⁹.

Подальша доля пропозиції Київського митрополита серед владних кіл залишається нам невідомою, але ідею децентралізації церковної влади митрополит Платон утілює в єпархіальній адміністративній та судово-наглядовій системах устрою Київської єпархії.

Архіпастир, користуючись дозволом Св. Синоду від 1865 р. «відкривати вікаріатства скрізь, де була можливість їх утримувати»¹³⁰, запропонував

¹²⁷ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3260-3261. – Арк. 2.

¹²⁸ Алексєєва С. Проекты реформы Святейшего Синода 2-й половины ХІХ века / С. Алексєєва // Вестник ПСТГУ II: История. История Русской Православной Церкви. – 2005. – Вып. 1. – С. 5-23.

¹²⁹ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3260-3261. – 1 Арк..

¹³⁰ История Русской Церкви. - Кн. 8: Смолич И. К. История Русской Церкви.

призначити третього вікарія в Київській єпархії – єпископа Канівського. Митрополит Платон обґрунтовував перед обер-прокурором К. Побєдоносцевим потребу в новому вікарії тим, що в Санкт-Петербурзі два вікарія, хоча за чисельністю православних вірян та церков у єпархії значно поступаються Київській, відтак Київська кафедра має всі адміністративні права на третього вікарія¹³¹. У результаті, 22 грудня 1884 р. на пропозицію владики Платона, Св. Синодом було призначено третього київського вікарія – єпископа Канівського, на якого був хіротонісан архімандрит Київського Братсько-Богоявленського монастиря, ректор Київської духовної академії Сильвестр (Малеванський)¹³².

Утім, у синодальний період не були чітко регламентовані обов'язки вікаріїв, тож правлячий архієрей сам вирішував, як їх між ними розподіляти. Для Платона (Городецького) наявність трьох вікаріїв не була обмеженням особистої духовної влади¹³³, а навпаки, – зміцненням. Вікарії лише допомагали йому у виконанні архієрейських адміністративно-контролюючих функцій¹³⁴. Вікарії мали спільне право роздавати миро, освячувати храми, очолювати богослужіння за відсутності митрополита, подавати відомості про стан причтів та церков тощо. Крім того, за вікарними єпископами було закріплено духовні повіти, а також встановлено адміністративно-контролюючі обов'язки в єпархіальних органах правління. Так, Київським, Васильківським, Радомишльським, Черкаським, Чигиринським повітами опікувався вікарний єпископ Чигиринський із обов'язком контролювати навчальні заклади світського відомства. За Бердичівським, Липовецьким, Уманським, Таращанським, Сквирським та Звенигородським повітами закріплено другого вікарного єпископа – Уманського, і він опікувався нужденними кліриками й

1700–1917. – М., 1995. – Ч. 1. – С. 350.

¹³¹ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3374 – Арк. 2.

¹³² ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3371 – Арк. 16 арк.

¹³³ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3481. – Арк. 3.

¹³⁴ Там само. – Арк. 1-4.

очоловав місіонерську діяльність у єпархії. Крім Канівського повіту, до обов'язку третього вікарного єпископа Сильвестра входили справи всіх рівнів духовно-навчальних закладів та церковнопарафіяльних шкіл.

Таким чином, митрополит Платон, збільшивши кількість вікаріїв у Київській єпархії та розподіляючи між ними духовно-адміністративну владу, тим самим він не випустив основи духовної влади зі своїх рук і не делегував її вікаріям, але децентралізував власне адміністративну владу, а також владу вищих контролюючих органів у київському єпархіальному управлінні.

Крім реформ адміністративно-контролюючої системи, владика Платон розпочав процес перетворень судово-наглядової системи єпархіального управління.

Зазначимо, що «Устав духовной консистории» 1883 р. врахував чимало пропозицій реформ кафедрального протоієрея Петра Лебединцева, які підтримував і популяризував митрополит Платон. А саме: єпархіальним архієреям було надано право визначати кількість позаштатних чиновників консисторії і підвищувати платню штатним службовцям. Посилаючись на новий «Статут», київський архіпастир скасував повітові правління, які по суті дублювали функцію духовної консисторії, з метою перенаправити кошти на утримання самої консисторії. Щоправда, це не розв'язало проблеми повільного розгляду судово-процесуальних справ духовною консисторією. Досліджуючи причину цього, В. Перерва дійшов висновку, що найбільше гальмувала консисторське судочинство «нераціональність його системи і численні порушення Статуту, які з різних причин допускалися службовцями духовного суду. Наприклад, сучасники свідчать, що всупереч 155-ій статті Статуту духовних консисторій у єпархії часто плутали архієрейський суд із консисторським»¹³⁵.

¹³⁵ Перерва В.С. Київська духовна консисторія XIX ст.: статус і проекти реформ / В. С. Перерва // Вісник Київського національного університету імені

Головною проблемою повільного ведення духовних слідств митрополит Платон вважав те, що суди здійснюють благочинні, «которые и без того имеют много занятый по своим приходам и благочинническим обязанностям – разве в подведомственных им округах нет особых следователей?»¹³⁶. Таким чином, децентралізація судової системи духовної консисторії потребувала реформувати інститути благочинних та духовних слідчих, що передбачало розмежувати судову функцію від наглядової. Задля цього київський владика пропонував консисторії: «отныне не поручать благочинным производства следствий, кроме важных исключительных случаев (когда, например, нужно произвести следствие над каким-либо благочинным), но в каждой благочиннический округ определить одного или двух особых духовных следователей из лучших священников по умственным и нравственным качествам»¹³⁷. Відтак духовні слідчі повинні були виконувати судові функції, причому без втручання самих благочинних, що дало б швидке та ефективно вирішення справ «без всякого замедления и как можно правильнее»¹³⁸. Митрополит Платон наполягав, щоб духовні слідчі провадили не лише формальні слідства, «но и предварительные следствия, иначе называемые дознаниями»¹³⁹. За унеможливлення слідства духовними слідчими благочинний повинен «поручить следствие своему помощнику или другому священнику, опытному в следственных делах и заслуживающему доверия»¹⁴⁰.

Щодо функцій благочинних, митрополит Платон залишав їм «надлежащее наблюдение за поведением и служебными действиями подведомственных им

Тараса Шевченка. – № 50. – 2000. – С. 23.

¹³⁶ ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 213. – Арк. 221-221 зв.

¹³⁷ ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 213. – Арк. 221-221 зв.

¹³⁸ Там само – Арк. 221-221 зв.

¹³⁹ ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 2. – Спр. 37. – Арк. 166-168 зв.

¹⁴⁰ Там само. – Арк. 166-168 зв.

лиці»¹⁴¹. З метою ефективного виконання обов'язків благочинних архіпастир пропонував призначати їм помічників, і те стосувалося не лише парафіяльних благочинних, а й монастирських. За вказівкою митрополита Платона, 1883 р. відбувся територіальний розподіл Київського єпархіяльно-монастирського благочиння, внаслідок чого виокремилися обов'язки помічника монастирського благочинного Черкаського і Чигиринського повітів ігумена Августина, настоятеля Жаботинського Онуфрїївського монастиря¹⁴².

Звільнення благочинних від слідчих функцій дало можливість владиці Платону зменшити кількість благочинних округів на 38 % – із 96 до 56. Відтак до обов'язків кожного благочинного додався нагляд за православними парафіями на 68 % – із 14 до 23¹⁴³. Принцип поділу на нові благочинні округи за вказівкою київського владики полягав у тому, щоб «центрами благочиннических округов были города и другие более значительные местечка, по имени коих они должны называться»¹⁴⁴.

Благочинних архієрей призначав на п'ять років – згідно з наказом Св. Синоду від 5 квітня 1881 року¹⁴⁵, із правом нового обрання. Скорочення штату благочинних посприяло призначенню на ці посади кращих кадрів, які обиралися митрополитом на основі рекомендацій із трьох кандидатур: «Из честнейших, образованнейших и деятельнейших протоиереев и священников нужно назначать в благочинные преимущественно таких, которые живут ближе к центру благочиннического округа, не подвергались суду и штрафам, а по

¹⁴¹ Там само. – Арк. 166-168 зв.

¹⁴² ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 2. – Спр. 36. – Арк. 391 зв.-392 зв.

¹⁴³ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 527 а. – Арк. 1.

¹⁴⁴ ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 213. – Арк. 139 зв.

¹⁴⁵ Доброклонский И. Руководство по истории русской церкви. / И. Доброклонский. – М.: Универ. тип., 1893. – Вып. 4 : Синодальный период 1700 – 1890 гг. – 1893. – С. 118.

своим летам и качествам могут иметь более влияния на подведомственное духовенство»¹⁴⁶.

Реформування інституту благочинних Платон (Городецький) здійснював не вперше: подібну реформу (із позитивним наслідком) архіпастир запровадив, ще коли очолював Псковську єпархію¹⁴⁷. Реформу інституту благочинних у Київській єпархії завершили до кінця квітня 1883 р., і саме тоді було затверджено новий поділ на благочинні округи¹⁴⁸.

Отже, перетворення інститутів благочинних та духовних слідчих митрополитом Платоном було спрямоване на ефективне вирішення судово-наглядових справ. Реформи передбачали відокремити судову систему від контролюючої, зобов'язавши духовних слідчих провадити попереднє та формальне слідство без участі благочинних. Звільнення останніх від судових справ дало змогу зменшити кількість благочинних округів, але посилити наглядовий обов'язок благочинних, призначаючи їм помічників і ретельно підбираючи кандидатури самих благочинних.

Окрім зазначених реформ, прихильність до устрою ранньохристиянської Церкви митрополит Платон (Городецький) засвідчив на з'їзді архієреїв «Південно-Західного краю» в Києві 1884 року¹⁴⁹. Хоча ідея першого з'їзду архієреїв у синодальну епоху належала обер-прокурору К. Победоносцеву, на самому з'їзді владика Платон відіграв ключову роль. Так, К. Победоносцев у

¹⁴⁶ ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 213. – Арк. 364 зв.

¹⁴⁷ Шестидесятилетие служебной деятельности высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого и юбилейные празднества в честь его. – К., Тип. С. В. Кульженко, 1887. – С. 38.

¹⁴⁸ ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 2. – Спр. 36. – Арк. 241 зв.

¹⁴⁹ Петренко А. Спроба відтворення собороправності в синодальну епоху Православної Церкви в Україні / А. Петренко // Гілея, Науковий вісник. – Вип. 90 – К., 2014. – С. 37-41; Петренко А. Архиерейский съезд 1884 года в Киеве при митрополите Платоне (Городецком) / А. Петренко // Социально-гуманитарный вестник Юга России. Краснодар: «Пресс-Имидж», 2013. – Вып. 11. – № 11. – С. 28-38.

листі до Одеського і Херсонського єпископа Никанора (Бровковича) висловив бажання скликати перший обласний з'їзд архієреїв саме в Києві: «У меня мысль такая (о чем на днях буду писать в Киев): мог бы старец митрополит Киевский собрать к себе епископов тех епархий, где штунда появилась, для общего совещания о мерах»¹⁵⁰. Уся процедура та регламент проведення обласного з'їзду архієреїв були покладені на Київського митрополита Платона (Городецького), надто після того, як обер-прокурору на першому засіданні стало зрозуміло, що митрополит Платон хоче обговорити проблеми, глибші за ті, які окреслив Святіший Синод¹⁵¹. Побєдоносцев залишив з'їзд, і це дало змогу владі Платону з архієреями на наступних засіданнях діяти без тиску впливового представника імперської влади.

За ініціативи митрополита Платона київський з'їзд фактично умістив елементи архієрейського собору за принципом Помісних соборів ранньохристиянської Церкви (про це свідчить формат проведення з'їзду та його нормативні документи):

1) елемент територіальної масштабності з'їзду, який охоплював межі дев'яти південно-західних епархій: Київської, Херсонської, Кишинівської, Подільської, Волинської, Могильовської, Чернігівської, Катеринославської та Полтавської;

2) елемент довготривалості з'їзду, який відбувався впродовж 24 днів – із 8 вересня по 2 жовтня;

3) принцип соборноправності з'їзду – «руководствуюсь примером отцев Карфагенского собора»¹⁵²;

¹⁵⁰ Пашков Д., диакон. Соборы епископов при К. П. Побєдоносцеве. //Богословский Вестник. – М.: ПСТБИ, 1999. – Вып. 4. – С. 275.

¹⁵¹ Там само. – С. 280.

¹⁵² ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 823-824. – Арк. 1 зв.

4) загальнопризначеність постанов з'їзду (охоплювали різні верстви православного суспільства), які були представлені у «Постановах» та «Окружному посланні»;

5) багатовекторність постанов: а) місіонерський аспект – ослаблення штундизму та існуючого в південно-західних єпархіях іновір'я в цілому; б) просвітительський аспект – розвиток та зміцнення православної віри серед народу¹⁵³.

Таким чином, митрополит Платон (Городецький), очолюючи Київський з'їзд 1884 року, продемонстрував приклад відновлення класичної ідеї ранньохристиянської канонічної соборноправності Православної Церкви. Це підносило Київську єпархію на загальному церковно-адміністративному рівні. Крім того, напрацьовані нормативні постанови демонстрували ранні погляди архіпастиря, що «улучшение общества должно начинаться с внутренней стороны жизни, а не с внешней»¹⁵⁴.

Отже, характеризуючи адміністративну діяльність митрополита Платона, підкреслимо наступні спостереження. Ключ до розуміння програми митрополита Платона (Городецького) містить перша офіційна промова архіпастиря в київському кафедральному соборі Святої Софії. У ній відображені елементи адміністративної сфери його діяльності. Основні напрямки цієї програми ґрунтуються на принципах соборноправності як елементу устрою ранньохристиянської Церкви, підкреслення давніх святинь Київської землі та місіонерської синергії з київськими святими угодниками Божими.

Прихильність митрополита Платона до адміністративного устрою ранньохристиянської Церкви спонукала його до спроби децентралізації влади

¹⁵³ Там само. – Арк. 26.; ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 3480. – Арк. 1.

¹⁵⁴ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 594–600. – Арк. 2.

обер-прокурора Святішого Синоду, а також реформування адміністративної та судово-наглядової систем єпархіального управління Київської єпархії.

Розширення штату вікарних єпископів у єпархії дало можливість Платону (Городецькому) розподілити між ними духовно-адміністративну владу, запровадивши систему децентралізації вищих контролюючих органів у єпархіальному управлінні Київської єпархії.

З метою ефективного вирішення судово-адміністративних справ митрополит Платон розпочав перетворення інститутів благочинних та духовних слідчих. Результатом реформ судово-наглядових єпархіальних установ стало відокремлення судової системи від контролюючої: духовні слідчі були зобов'язані вести судові справи, зокрема попереднє та формальне слідство, без втручання благочинних. У той самий час позбавлення судової функції благочинних дало змогу зменшити їх кількість, але посилити наглядовий обов'язок, призначаючи їм помічників і ретельно підбираючи кандидатури самих благочинних.

Ідею ранньохристиянської канонічної соборноправності Православної Церкви митрополит Платон (Городецький) продемонстрував на Київському з'їзді 1884 року. Не будучи ініціатором першого з'їзду архієреїв у синодальну епоху, архіпастир фактично очолив з'їзд. Формат та нормативні документи його («Постанови» та «Окружне послання») увібрали елементи архієрейського собору, що підносило Київську єпархію на загальноцерковному адміністративному рівні.

2.2. Матеріальне становище парафіяльного духовенства

Покращення матеріального становища духовенства було суттєвим завданням єпархіальних управлінь упродовж другої половини ХІХ століття. Це

можна бачити з комплексу реформ, запроваджених вищими державними та церковними інституціями. У цей період клір Київської єпархії мав різні джерела свого матеріального забезпечення, а саме: пожертви від треб, добровільні пожертви парафіян, земельні доходи та ругу. Однак, мотивацією реформування, згідно з дослідженням Н. Белякової, було те, що жодне з існуючих джерел прибутку православного кліру не могло повністю забезпечити парафіяльних священно- та церковнослужителів.¹⁵⁵ Саме тому 1863 року були утворені спеціальні присутствія, які здійснювали програму заходів щодо утримання духовенства місцевим коштом, тобто переводили його на утримання самих парафіян (фактично набула поширення так звана руга).

Крім того, накази 1867 та 1871 років скорочували чисельність штатного причту, скасовували спадковість церковних посад і ліквідували замкнутість духовного стану. Здобуті в результаті економії коштів духовного відомства спрямували на підвищення окладів штатним клірикам та церковним службовцям. Так, міський священник отримував щороку 400 рублів, сільський – 300, диякон – 180 руб., псаломщик – 100 руб.¹⁵⁶ Однак, запроваджені реформи не покращили матеріального становища причту. Історик протоієрей В. Ципін пояснює це тим, що підвищення вдвічі окладу клірикам не змогли обігнати грошову інфляцію, яка відбулася в 40–70 роки XIX століття.¹⁵⁷ Це потребувало іншого розв'язання проблеми – шляхом реформування складу парафій та утворення приписних церков. Так, у 1869–1880 рр. відбувається процес розширення парафій унаслідок закриття малочисельних парафій та скорочення

¹⁵⁵ Белякова Н. Матеріальное положение приходского духовенства во второй половине XX века / Приход. Православный экономический вестник, – 2004. – № 2 [Електроний ресурс] – Н. Белякова / Библиотека Я.Кротова. – Режим доступу: <http://krotov.info/history/19/1870/belyakova.htm>

¹⁵⁶ Малышевский И. Киевская епархия в 1878 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1879. – № 2. – С. 5-6.

¹⁵⁷ Ципин В., прот. Русская Православная Церковь в Синодальную эпоху. 1700-1917. // Православная Энциклопедия. – М., 2000. – С – 125.

штату кліриків, особливо дияконських посад. На початок митрополитства Платона (Городецького) система Київського єпархіального управління щодо парафій діяла згідно з положенням 1869 р., де налічувалося 1326 парафій¹⁵⁸ із 33 протоієреями та 1297 особами нижчого духовенства¹⁵⁹. Регламентувався штат парафій за класами:

- громади з 2000 парафіян або більше – 2 священика, 1 диякон, 3 церковнослужителі;
- громади з 1500–2000 парафіян – 2 священика, 1 диякон, 2 церковнослужителі;
- громади з 400–1500 парафіян – 1 священик, 1 диякон, 1 церковнослужитель;
- громади з менш ніж 400 парафіян – 1 священик, 1 церковнослужитель¹⁶⁰.

Зазначимо, що після 1871 р. нормою було утримання одного священика та одного церковнослужителя. Інші посади, особливо дияконські, вважалися позаштатними і утримувалися коштом місцевих вірян.

Однак, як дослідили В. Перерва¹⁶¹ та О. Чиркова¹⁶², наступні реформи матеріального становища парафіяльного духовенства в Київській єпархії не змінили: клір перебував у жалюгідному стані.

Митрополит Платон завжди рішуче виступав проти скорочення штату духовенства, оскільки у недалекоглядній політиці Російської держави вбачав

¹⁵⁸ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 527 а. – Арк. 1.

¹⁵⁹ Антонов В., Воронов А. Памятная книжка Киевской епархии. – К., 1882. – С. 238.

¹⁶⁰ История Русской Церкви. – Кн. 8: Смолич И. К. История Русской Церкви. 1700-1917. – М., 1995. – Ч. 1. – С. 334.

¹⁶¹ Перерва В. Статус єпархіальних органів влади та парафіяльного священства в Київській митрополії кінця XVIII–XIX століття... – С. 180.

¹⁶² Чиркова О. Православна церква в Україні в кінці XVII–XIX ст. (на матеріалах «Киевских єпархиальных ведомостей», «Полтавских єпархиальных ведомостей», «Черниговских єпархиальных известий»... – С. 150.

велику загрозу для функціонування Православної Церкви. Про це він писав К. Побєдоносцеву ще 1879 року: «...болезную о нашей Церкви потому, что закрываются мелкие приходы и объединяются в крупные и тем самым талантливым семинаристам не найдется мест, так как не хотят туда идти более «облагороженные» люди, и тем самым улучшить содержание нашего духовенства за счет казны или прихожан, возложив улучшение онаго в каждой губернии на обязанность земства, как оно удовлетворяет другим своим потребностям... В Донской епархии по случаю нынешней реформы православных приходов, я не только не уменьшил числа церквей, но еще значительно увеличил оное»¹⁶³.

Перебуваючи на Київській кафедрі, митрополит Платон скористався нагодою втілити свої позиції на рівні імператорського наказу, підставою чого була потреба відкриття церковнопарафіяльних шкіл у 1884 році. Мотивовано це браком учительських кадрів, функцію яких зазвичай виконували парафіяльні дякони або священики. Тож нові положення про парафії 1884–1885 рр. дозволяли відкривати храми, закриті 1869 р., а також скасовували приписні приходи¹⁶⁴.

Зазначимо, що лише за три роки митрополитства Платона (Городецького) в Київській єпархії духовенство її збільшилося вдвічі. Так, у 1885 р. уже налічувалося 1335 церков, 3014 духовних осіб на 254 816 православних жителів¹⁶⁵. За період управління Київською єпархією Платоном (Городецьким) з'явилося 175 нових православних парафій, 14 кам'яних та 161 дерев'яна культова споруда. У процентному відношенні загальна кількість приходів за митрополитства Платона збільшилася на 11,6 %. Порівнюючи з минулими роками, можемо навести цифру згідно з дослідженням В. Перерви, за яким

¹⁶³ ІР НБУВ. – Ф. 174.– Спр. 3365 – Арк. 2.

¹⁶⁴ Рункевич С. Г. История Русской Церкви в XIX в. / С. Г. Рункевич – СПб., 1901. – С. 722-723.

¹⁶⁵ ІР НБУВ. – Ф. 174.– Спр. 3374 – Арк. 2.

загальна кількість православних парафій із 1842 по 1881 рік збільшилася на 39,2 %¹⁶⁶, тобто на кожні десять років збільшення становить в середньому 9,8 %. Тож, враховуючи тенденцію скорочення духовного штату та парафій із 1867 року, загальний щорічний приріст на 1,8 % культових споруд за часів митрополитства Платона є досить високим показником.

Ситуацію у православних парафіях під час реформ др. пол. XIX ст. добре можемо простежити на прикладі історії типового Покровського храму п'ятого класу в місті Фастові Київської єпархії. Так, 1842 р. штат цієї парафії було зараховано до Воскресенського храму, який розташовувався за кілька кілометрів. За сорок років кількість місцевого населення збільшилася¹⁶⁷. Фастівчани надіслали прохання до митрополита Платона, вказавши на неможливість окормлятися одним священиком: «...скажем только, что штундизм, как самая заразная болезнь немало приносит вреда Святой Восточной Кафолической Церкви... начинает вводить в заблуждение и некоторых членов нашего общества, на что мы старики-отцы семейств смотрим со слезами и замиранием сердца, и вот это страшное зло и порешили присечь у самого корня»¹⁶⁸. Св. Синод погодився прислати другого священика за умови утримання його самими парафіянами. Однак, останні не могли належним чином забезпечувати другого священика, тому знову писали листи до митрополита Платона та Св. Синоду про призначення штатного священика, посилаючись на збільшення показників чисельності населення міста до 5 тисяч унаслідок розвитку південно-західної залізничної станції Фастова. Не дочекавшись розпорядження Святішого Синоду, архіпастир 27 вересня 1889 року дав свій дозвіл звершувати богослужіння в Покровському храмі, щоправда

¹⁶⁶ Перерва В. С. Статус єпархіальних органів влади та парафіяльного священства в Київській митрополії кінця XVIII–XIX століття... – С. 35.

¹⁶⁷ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп.1011. – Спр. 368. – Арк. 120.

¹⁶⁸ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп.774. – Спр. 567. – Арк. 17.

державне забезпечення новому священику призначили лише після смерті Платона (Городецького), в 1891 році¹⁶⁹.

Вочевидь стає зрозумілим, що в отриманні дозволу на відкриття старих парафій віряни стикалися з труднощами не стільки з боку єпархіального архієрея, скільки з боку бюрократичного апарату Святішого Синоду. Крім того, відкриття старих приходів породжувало проблему належного забезпечення священика. Таке забезпечення в нововідкритих храмах коштами земельного наділу мало часто внутрішні перешкоджання в громадах. Повертаючись до прикладу фастівської Покровської громади, можемо виявити наступне: після об'єднання Воскресенської та Покровської громад земельний погост останньої перейшов у володіння священика Воскресенської парафії. За нового відкриття Покровської парафії, Воскресенський священик не хотів поступатися погостом новому власнику. Крім того, сам церковний будинок священика Покровської парафії також займав священик із Воскресенської. Новопризначеному ієрею потрібно було не лише в судовому порядку доводити свої права на землю, а й винаймати житло. Неврегулювання закону про розмежування церковного погосту затягнуло спір на довгі роки, і не відомо, чи могла вирішитися справа на користь Покровського священика, якби не смерть настоятеля Воскресенського храму.

Вочевидь, така ситуація, як із церковним погостом Покровського храму в м. Фастові, була настільки поширена, що митрополит Платон просив надати богословсько-правове пояснення від спеціальної ради викладачів Київської духовної академії. На що головуючий Присутствія у справах православного духовенства вказував: «...Разобрались и постановили, что начальство, если считает нужным отделить притч церкви от старой, то и землю необходимо отделять от нее, так же самих прихожан считать (при невозможности надела

¹⁶⁹ Перерва В. Покровська церква міста Фастова. – Біла Церква, 2007. – С. 19.

новой земли). Если упраздняется церковь, то и земля должна перейти к той, к которой притч перешел. Т.е. земля делится или наделяется заново»¹⁷⁰.

Отже, зазначимо, що політика митрополита Платона щодо відкриття старих парафій породжувала інші проблеми у забезпеченні нового кліру. Крім того, стає зрозумілим, що церковні земельні наділи були вагомим засобом утримання кліру, тому втрачати таке джерело прибутку православне духовенство не могло. Однак, статистичні дані на 1881 р. по Київській єпархії свідчать про те, що лише 543 парафії мали великі наділи – від 49 до 122 десятин, інші дві третини приходів розпоряджалися від 33 до 39 десятин¹⁷¹. Утім, такий стан не змінив поглядів архіпастиря. Навпаки: щоб урівняти матеріальне становище парафій, Київський митрополит Платон постановив робити наступне: «Все церковные земли разделить на 3 способа: по 33 десятины для служащего духовенства, а остальную предоставит в пользу епархии и доставлять средства на нужды епархии, в том числе и заштатного священно и церковнослужителей, их вдов и сирот. Что сократит переход на другие богатые приходы священников»¹⁷².

Таким чином, упродовж 1881 – 1891 рр. збільшуються церковні володіння від 55 467 до 62 283 десятин церковної землі¹⁷³, що загалом становить загальний приріст на 10,9 %. Якщо порівняти цю цифру зі збільшенням парафій у цей період у процентному відношенні, про що зазначали раніше – 9,8 %, вочевидь стає зрозумілим, що церковні погости за часів митрополитства Платона (Городецького) не втратили свого мінімального наділу і давали можливість отримувати додаткові прибутки священикам та їхнім парафіям.

¹⁷⁰ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 3413. – Арк. 2.

¹⁷¹ Скільки церковної землі в Київській єпархії // Киев. епарх. ведомости. – 1881. – № 39. – С. 6.

¹⁷² По вопросу об обеспечении вдов и сирот духовного звания в Киевской епархии. // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 18. – С. 362–365.

¹⁷³ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 79.. – Арк. 39.

Поряд із проблемою кращого забезпечення штатного кліру, гостро дискутувалося питання утримання позаштатного церковних та священнослужителів та їхніх родин. У др. пол. XIX ст. виплати кліру могли проводити через суми Святішого Синоду, духовних попечительств, єпархіальних відомств чи інших благодійних організацій, братств, спілок. Але навіть за таких спеціальних умов утримання нужденних кліриків, останні не могли вибратися зі злиднів. Про це свідчать численні листи на ім'я митрополита Платона від різних станів кліру або вірян із проханнями про надання разової фінансової допомоги або призначення постійних виплат. Уже в 70-х роках XIX ст. у Київській єпархії розробляли програму забезпечення священно- та церковнослужителів та їхніх родин через так звану емеритальну (пенсійну) касу. Мета її створення наступна: «Эмеритальная касса духовенства Киевской епархии учреждается для выдачи пенсий вдовам и сиротам духовных лиц, участвовавших в составлении ея своими взносами, а равно и самим священно-, церковнослужителям, оставляющим службу по исполнении сполна платных лет, определенного для получения пенсий сим положением, независимо от пенсии и единовременных пособий, выдаваемых из сумм Святейшего Синода, епархиального Попечительства или другого какого-либо ведомства»¹⁷⁴.

Головний принцип її функціонування полягав у щорічному внеску визначених коштів для кліру від 10 до 25 років, відповідно до чого коефіцієнт пенсій збільшувався і самі кошти вкладника також мали збільшуватися – завдяки відсоткам у банківських установах. Кліриків також поділяли на розряди, за якими було встановлено річний розмір внесків. У Київській єпархії проекти, підготовлені священниками Ляховицьким 1870 р. та Уляницьким

¹⁷⁴ Проект временных правил эмеритальной кассы духовенства Киевской епархии. // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 22. – С. 451-456.

1871 р., не мали практичного застосування. Причинами цього стали брак коштів у духовенства та недосконалість самих проектів¹⁷⁵.

Митрополит Платон 1883 р. знову порушив питання про відновлення проекту емеритальної каси в Київській єпархії. Мотивація була наступна: «Всеобщее бедственное положение вдов и сирот духовного звания, увеличившееся с 1867 года отменой обязательств в пользу их при замещении вакансий, недостаточность средств попечительства о бедных духовного звания, скудость пенсий, назначенных Св. Синодом... оказать помощь действительную, благовременную, ощутительную и постоянную...»¹⁷⁶. Важливо також підкреслити, що ці слова є непрямым вираженням незадоволення Київського митрополита Платона щодо державних реформ, починаючи з 1867 року, спрямованих на покращення стану православного кліру, хоча на практиці виявилось, що вони тільки погіршили його матеріальне становище.

На той час емеритальні каси вже існували в єпархіях Санкт-Петербурзькій, Саратовській, Чернігівській. Київський архіпастир доручив протоієрею Іллі Екземплярському створити проект емеритальної каси на кращих правилах емеритури Подільської єпархії. Сам проект було надруковано в «Киевских епархиальных ведомостях» за 1883 р.¹⁷⁷. Крім того, його винесли на обговорення громадськості: диспути точилися про вигідність такої каси в порівнянні з касою взаємодопомоги, а також із існуючими зразковими емеритурами РПЦ.

Головні принципи та порівняння між касами емеритури та взаємодопомоги можемо побачити в таблиці Додатку № 1.

¹⁷⁵ По поводу проекта временных правил эмеритальной кассы духовенства Киевской епархии // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 3. – С. 133-140.

¹⁷⁶ По поводу проекта временных правил эмеритальной кассы духовенства Киевской епархии // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 3. – С. 133.

¹⁷⁷ Проект временных правил эмеритальной кассы духовенства Киевской епархии. // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 22. – С. 451-456.

Диспути виявили, що недоліки емеритальної каси полягали в десятирічному терміні початку її дії та неспроможності на практиці виплачувати зазначену суму. На це вказав священник Василій Радецький на прикладі Санкт-Петербурзької каси, найбільша виплата якої, за підрахунками, мала становити 200 рублів, хоча на практиці виплачували 80¹⁷⁸. Недоліки каси взаємодопомоги полягали в стихійності виплат та в двічі більшому щорічному внеску порівняно з емеритальною (30:15).

Митрополит Платон наполіг на започаткуванні каси взаємодопомоги за принципом добровільного членства емеритальної каси в Київській єпархії з 1884 року. Відчули її перевагу лише через десять років після смерті архіпастиря, що засвідчує протокол комісії київського єпархіального духовенства 1894 року¹⁷⁹.

Вочевидь стає зрозумілим, що київська емеритальна каса, як і інші єпархіальні емеритури РПЦ, не могла повністю розв'язати проблеми забезпечення нужденних священно-, церковнослужителів та їхніх родин. Утім, вона стала передбачуваним та регламентованим фінансовим апаратом пенсійних виплат кліриків. На нашу думку, загальне пенсійне забезпечення в Київській єпархії потребує додаткових досліджень, що виходить за межі діяльності митрополита Платона (Городецького).

Преосвященний Платон хотів також вберегти священнослужителів від непотрібних витрат церковних грошей та бездумного псування священних предметів під приводом покращення їх. Архіпастир вимагав, щоб усі переробки в церквах відбувалися з дозволу єпархіального начальства¹⁸⁰, і коли просили на

¹⁷⁸ По поводу проекта временных правил эмеритальной кассы духовенства Киевской епархии // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 3. – С. 133.

¹⁷⁹ Журнал 1-й Комиссии по приведению в исполнение устава взаимно-вспомогательного общества духовенства Киевской епархии // Киев. епарх. ведомости. – 1894. – № 1. – С. 32-33.

¹⁸⁰ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 571-572. – Арк. 3.

це дозволу, підходив із особливою обережністю: «назидательным словом при сем и немалою денежною жертвою»¹⁸¹.

Однією з причин загального тяжкого становища позаштатного духовенства владика вбачав у поширенні церковної грошової маніпуляції, тому пильно стежив за тим, як здійснюється в церквах продаж свічок, чи всі свічкові та дрібні гроші записуються до церковних книг і чи використовують за призначенням; забороняв усілякі таємні суми в церкві, а також зберігання церковних коштів вдома чи надавання їх комусь у позику.

Крім того, митрополит Платон особисто надавав фінансову допомогу нужденним через місцевих священиків, причому допомагав не лише православним, а й католикам¹⁸². У разі викриття обману митрополит ніколи не повертав гроші собі, а переадресовував їх на потреби місцевої парафії¹⁸³ або на допомогу найбіднішим парафіянам¹⁸⁴.

Виокремлений масив епістолярної спадщини персонального фонду Платона (Городецького) засвідчує, що надходили численні листи-звернення на ім'я архіпастиря з призначенням їх авторам одноразових або постійних виплат. Крім того, митрополит Платон підтримував фінансово різні громадсько-церковні благодійні та опікунські організації¹⁸⁵.

Головним принципом взаємодії між людьми для Платона (Городецького) були любов та милосердя: «Вы, люди богатые и промышленные, принимайте участие в положении бедных и помогайте им снискать себе пропитание честным трудом, дабы они, занимаясь сим трудом и имея кусок насущного хлеба, не вдавались в такие замыслы, какие питают социалисты, завидуя

¹⁸¹ ІР НБУВ. – Ф. 174.– Спр. 545. – Арк. 2.

¹⁸² ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 2059-2061. – Арк. 3.

¹⁸³ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3277 – Арк. 1.

¹⁸⁴ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 3278-3279. – Арк. 4.

¹⁸⁵ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 1221-1222. – Арк. 1; Спр. 1226-1227. – Арк. 2; Спр. 1233-1234. – Арк. 1.; Спр. 1241-1242. – Арк. 1; Спр. 1295. – Арк. 2.

вашему богатству, земные власти, духовные пастыри должны следить за бедными»¹⁸⁶.

Усе це доводить, що київський архіпастир не лише на законодавчому рівні намагався полегшити матеріальне становище парафіяльного духовенства, а й особистими зусиллями допомагав нужденним і ставав прикладом милосердя та любові до людей.

Таким чином, можемо зазначити, що впродовж др. пол. XIX ст. в Російській імперії відбувався пошук світською владою шляхів покращення матеріального становища священно- та церковних служителів РПЦ. Запроваджена низка реформ на законодавчому рівні була спрямована на скорочення штату кліру та скасування замкнутої системи духовного стану. Цей процес призвів до закриття малочисельних самостійних парафій та появи приписних общин. Враховуючи загальну грошову інфляцію в середині XIX ст. в Російській імперії, підвищення виплат штатному кліру від коштів, зекономлених на скороченні штату не призвело до суттєвого покращення його матеріального становища.

Статистичні дані про відкриття старих парафій дають підставу вважати, що Київський митрополит Платон (Городецький) був категорично проти політики скорочення штатного кліру та появи приписних парафій. Архіпастир домігся відновлення старих приходів, починаючи з 1885 р.. Проте виникали внутрішні парафіяльні колізії утримання нових священників та неузгодженість у розподілі церковного погосту. Порівняння між коефіцієнтом кількості нових парафій та пропорцією збільшення церковної землі в період митрополитства Платона засвідчує про збереження парафіями мінімального наділу церковного погосту як одного з можливих джерел доходів кліру. Також архіпастир наполягав на рівних доходах між парафіями від погосту, де надприбуток від земельних десятин потрібно було віддавати на користь бідним.

¹⁸⁶ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 408. – Арк. 4.

Вагомою заслугою митрополита Платона (Городецького) є вперше запроваджена система пенсійного нарахування штатним священно-, церковнослужителям та їхнім родинам у Київській єпархії у вигляді емеритальної каси, з урахуванням досвіду діючих емеритур у РПЦ. Причому створення демократичної каси взаємодопомоги відбулося шляхом народного обговорення та публічності.

Слід зазначити, що існуюча законодавча система в Російській імперії щодо матеріального забезпечення православного кліру та його пенсійного забезпечення не покращувала матеріального становища священно- та церковнослужителів наприкінці XIX ст.. Неможливість змінити ситуацію спонукала митрополита Платона особистим коштом допомагати багатьом нужденним клірикам та вірянам, про що свідчать численні листи-звернення на ім'я архіпастиря та призначення їх авторам одноразових або постійних виплат.

Підбиваючи підсумки другого розділу, зазначимо, що митрополит Платон не лише духовно опікувався Київською єпархією, але намагався реформувати адміністративне управління своєї кафедри за принципом децентралізації та соборноправності. У дослідженні адміністративної діяльності митрополита Платона, ми вперше залучили до наукового обігу архівне джерело «Реестры Канцелярии Киевского митрополита» (1882-1890 pp.), в якому занесені офіційні папери, подані на ім'я митрополита Платона. Це джерело дозволяє зрозуміти адміністративну проблематику та суть реалізації реформ Київського митрополита. Серед основних проблем адміністративного характеру виявилися: 1) адміністративна бюрократія в контролюючій та судовій системі; 2) тривалість, зловживання та суб'єктивність у розгляді справ; 3) неналежне утримання штатного церковного кліру та їх сімей.

Причину неефективності адміністративної системи Київської єпархії, архіпастир вбачав у єдиній системі судово-контролюючих органів. Відтак,

митрополит Платон запровадив низку реформ, які відокремили судову систему від контролюючої (перереформування інститутів благочинних та духовних слідчих) та посилив особистий контроль архієрея у загальній системі управління єпархією (відкриття третього Канівського вікаріатства).

Політика митрополита Платона щодо покращення матеріального становища православного кліру полягала у збільшенні кількості самостійних парафій, запровадженні емеритальної каси (нова система пенсійного нарахування за віковим принципом), допомозі особистими коштами багатьом нужденним клірикам та вірянам.

Прихильність до церковної соборноправності в управлінні Православної Церкви митрополит Платон продемонстрував на київському з'їзді архієреїв «Південно-Західного краю» 1884 р. як одноразове відновлення класичною давньої канонічної ідеї соборноправності.

Все це доводить намагання митрополита Платона зробити більш ефективною адміністративну систему Київської єпархії та наблизити її складову до устрою ранньохристиянської Церкви.

РОЗДІЛ 3

РЕЛІГІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ПРОГРАМА ТА ЦЕРКОВНО-ОСВІТЯНСЬКІ РЕФОРМИ ВЛАДИКИ ПЛАТОНА

3.1. Релігійно-просвітницька програма

Просвітницька програма митрополита Платона (Городецького) відображена в його першій промові, що передбачала «духовное просвещение»¹⁸⁷ через популяризацію сакруму Києва та ототожнення давньоруської столиці з духовним Єрусалимом. Детальніше ця програма розкривається в постановах київського архієрейського з'їзду 1884 р. Вона була спрямована на поглиблення та зміцнення православної віри серед народу¹⁸⁸. Згідно з постановами з'їзду релігійно-просвітницька програма мала завдання запровадити активізацію теоретичних та практичних заходів щодо підвищення рівня духовної освіченості в поєднанні з високою моральністю православного соціуму Київської єпархії. З виокремленням просвітницько-місіонерського напрямку релігійно-просвітницька програма митрополита Платона включала різні види просвіти.

Першим можемо виділити інформативно-сакральний вид просвітницької діяльності, який характеризувався популяризацією святості київської землі як наступниці духовного Єрусалиму¹⁸⁹. Найпоказовішим аспектом цієї ідеї стало богослужбове шанування святих руських просвітителів у Києві: 1885 р. –

¹⁸⁷ Две речи Высокопреосвященнаго Платона, митрополита киевскаго и галицкаго. – К., Тип. Киево-Печерския Успенския Лавра, 1882. (Извлечено из журнала Руководство для сельских пастырей за 1882 г. – С. 8.

¹⁸⁸ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 823-824. – Арк. 26; Спр. 3480. – Арк. 66.

¹⁸⁹ Две речи Высокопреосвященнаго Платона, митрополита киевскаго и галицкаго... – С. 4.

просвітителя слов'ян святого Мефодія до 1000-ліття його кончини та 1888 р. – святого князя Володимира у святкуванні 900-ліття Хрещення Русі. Архіпастир на ці два ювілеї домігся від Святішого Синоду рішення вшанувати з Усеношною службою – 5 квітня просвітителя Мефодія¹⁹⁰ та рівноапостольного князя Володимира 15 липня – «по примеру прошлых лет»¹⁹¹. До того ж святкування 900-ліття Хрещення Русі в богослужбово-просвітницькому аспекті підносило не лише святого князя Володимира, а й рівноапостольну княгиню Ольгу. Це засвідчив той факт, що, за клопотанням митрополита Платона, церемоніал святкування розпочинався з Божественної Літургії в Десятиному храмі Києва 11 липня, в день пам'яті рівноапостольної Ольги¹⁹².

Підкреслюючи історичний церковний зв'язок Русі з Візантією, митрополит Платон подав до Святішого Синоду пропозицію відзначити в 1891 р. 1000-ліття кончини константинопольського святителя Фотія з урочистостями та святковим богослужінням за прикладом Константинопольської Православної Церкви. Аргументами архіпастиря щодо відзначення цього ювілею Руською Православною Церквою було те, що святитель Фотій хрестив у православну віру київських князів Аскольда та Діра, а також благословив на просвітительську діяльність на слов'янських землях святих Кирила та Мефодія¹⁹³.

¹⁹⁰ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1405. – Арк. 3.

¹⁹¹ День равноапостольного великого князя Владимира 15 июля // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 14. – 308 с.; Определение Святейшего Синода. От 17 февраля 1888 г. № 375. О праздновании 900-летия крещения русского народа // Киев. епарх. ведомости. – 1888. – № 9-10. – С. 137-138.

¹⁹² ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 468 – Арк. 1-2.; 900 лет. Из Киева по всей России. Празднование девятисотлетия Крещения русского народа в Киеве [Электронный ресурс] / О. Мамона / УНИАН-Религии. – Режим доступа : <http://religions.unian.net/rus/detail/14710>.; Петренко А. Празднование 900-летия Крещения Руси в Киеве при митрополите Платоне (Городецком). / А. Петренко // Opus mixtum. – № 1. – К., 2013. – С. 139-144.

¹⁹³ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 520. – Арк. 2.

Аргумент популяризації культу святих просвітителів Русі IX-X ст. в поєднанні з сакралізацією грецькою релігійною культурою в богослужбово-просвітницькому напрямку мав відобразитися на храмобудівництві та внутрішньому оформленні церков. Створити храм-пам'ятник як архітектурну реліквію руських та візантійських християнських просвітителів митрополит Платон намагався завдяки новозбудованому київському собору святого Володимира. Про це свідчать архівні джерела: митрополит Платон приватно обговорював можливість спорудження додаткових бокових вівтарів у Володимирському соборі на честь святих просвітителів Русі Кирила та Мефодія і візантійських рівноапостольних імператора Костянтина та матері його імператриці Єлени¹⁹⁴. Про це архіпастир також вів мову з одним із членів будівельного комітету Софійським соборним протоієреєм Петром Лебединцевим¹⁹⁵. Однак митрополит Платон (як відомо з листування із обер-прокурором К. Побєдоносцевим) вагався щодо Кирило-Мефодієвської ідеї з причини перебування мощей святих не в храмах Константинопольської Православної церкви, а в римо-католицьких костелах Європи¹⁹⁶.

Митрополит Платон розумів важливість реліквій та чудотворних ікон київської землі, які мали духовний вплив на структуру чи декорування церковного інтер'єру та саму програму храмових розписів. Це підтверджує те, що в народному сприйнятті чудотворні ікони та мощі святих могли одночасно існувати в межах як «офіційного», так і «народного» православ'я, а місцевий культ чудотворної ікони міг перерости на загальноцерковний¹⁹⁷. Щодо впливу храмових святинь на київський соціум, дослідниця А. Кізлова зазначає, що

¹⁹⁴ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3359. – Арк. 1.

¹⁹⁵ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 2403–2409. – Арк. 1-19.

¹⁹⁶ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3365-3407. – Арк. 1-86.

¹⁹⁷ Чистяков П. Почитание местных святинь в российском православии XIX-XXI вв.: дис. на соискание учен. ступени канд. ист. наук: спец. 24.00.01 «Теория и история культуры» / П. Чистяков – М., 2005. – С. 198.

«шанування святинь Києва було широко включено в особисте, родинне й громадське життя мешканців міста. Уявлення про участь у колективному та індивідуальному шануванні об'єднували представників різних прошарків суспільства»¹⁹⁸. Акцентуючи увагу на популяризації святості Києва в іконографічному аспекті, архіпастир вважав за потрібне розповсюджувати списки образів головної ікони Києво-Печерської Лаври – Успіння Богородиці – по різних православних храмах Київської єпархії та за її межами¹⁹⁹. Іконографічна активація помічалася, коли митрополит благословляв створення ікони-релікварію: в оклади чудотворних ікон Божої Матері поміщали частки мощей преподобних киево-печерських і дарували ці святині в різні куточки православного світу²⁰⁰.

У контексті популяризації сакруму київської землі передбачалося вшановувати не лише загальноновизнаних святих (які офіційно канонізовані Православною церквою), але й ті, що вшановувалися київським соціумом на місцевому рівні. Це пояснює прихильність Платона (Городецького) до пошанування останків князя Ярослава Мудрого, офіційна канонізація якого на той час ще не відбулася: архіпастир надав позитивну резолюцію на прохання кафедрального протоієрея Петра Лебединцева помістити останки князя Ярослава Мудрого до Георгіївського приділу Софійського собору, куди було відкрито доступ на поклоніння і чоловікам, і жінкам²⁰¹.

¹⁹⁸ Кізлова А.А. Православні святині Києва у духовному та суспільному житті киян (кінець XVIII – перші десятиліття ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / А. Кізлова – К., 2010. – С. 10.

¹⁹⁹ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 910-911. – Арк. 3.; Спр. 2887. – Арк. 2. ; Спр. 3122-3129. – Арк. 15.; Спр. 3126. – Арк. 2.; Спр. 577-579. – Арк. 4.

²⁰⁰ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 566. – Арк. 2.

²⁰¹ Из переписки прот. П.Г. Лебединцева с митрополитом киевским Платоном // Киев. старина. – 1902. – № 10. – С.32.

Сакралізація київської землі розглядалася не тільки в предметно-релікварному аспекті, а й у інформаційному. Так, за рекомендацією митрополита духовенство в своїх промовах до народу мало висвітлювати визначні релігійно-історичні події – як патріотичну складову історії Русі²⁰². Допомога популяризації святинь київської землі друкування та розповсюдження духовної літератури на цю тематику, чому також посприяв київський архіпастир, підтримуючи видавничу діяльність друкарні Києво-Печерської Лаври, яка стала «найпотужнішою українською друкарнею»²⁰³. Наприклад, лише у 1885 р. було випущено 341 545 примірників книг і 11 785 зображень духовного змісту²⁰⁴.

Про масштабність тиражів духовно-просвітительської літератури свідчить те, що, за благословенням митрополита Платона, типографія Києво-Печерської Лаври з нагоди урочистостей до 1000-ліття кончини слов'янського просвітителя Мефодія 1885 р. випустила двадцять тисяч екземплярів житій святих Кирила та Мефодія.²⁰⁵ Окрему брошуру накладом чотири тисячі примірників було присвячено святкуванню 900-ліття Хрещення Русі²⁰⁶ 1888 р. Двохтисячним тиражем вийшли промови архіпастиря²⁰⁷. Обсяги видань цієї типографії досить великі, якщо врахувати, що кількість православного населення Київської єпархії 1885 року становила 254 816 осіб на 1335 церков²⁰⁸.

У історичному контексті популяризації сакруму київських святинь митрополитом Платоном доречно говорити і про богословсько-дослідницький

²⁰² ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 823–824.

²⁰³ Петров С. С. Видавнича справа в Києві (друга пол.19 ст. - поч. 20 ст.): дис. на здобуття наук ступення канд. філолог. наук: спец. 10.01.08 «Журналістика» / С.С. Петров – К., 2004. – С. 41.

²⁰⁴ Там само. – С. 2.

²⁰⁵ ЦДІАК України. – Ф. 128. – Спр. 776. – Арк. 9.

²⁰⁶ ЦДІАК України . – Ф. 711. – Спр. 7556. – Арк. 13.

²⁰⁷ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 3444. – Арк. 1.

²⁰⁸ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 3374. – Арк. 2.

аспект. Так, архіпастир розпорядився на теренах Київщини вести церковнопарафіяльне літописання, відкрити доступ історикам-богословам до архіву Київської консисторії²⁰⁹. Унаслідок цього було надруковано брошуру «Вышгород и его святыни» авторства священника Києво-Флорівського монастиря Феодора Маниковського²¹⁰, складено акафіст першому київському митрополиту Михаїлу²¹¹ та житіє київського митрополита священномученика Макарія²¹².

Усвідомлюючи історично-духовну значимість свого титулу – «священноархімандрит Києво-Печерської Лаври», митрополит Платон ініціював видання лаврською типографією окремої брошури з біографічними даними всіх київських митрополитів та інформацією про їхній внесок у розвиток самої Лаври²¹³.

Таким чином, інформаційно-сакральний напрям просвітницької діяльності митрополита Платона передбачав задіяти загальноприйнятні релігійні форми сакруму київської землі через богослужбовий, храмовий, іконо-релікварний аспекти шанування. Багатовекторність та масштабність сакралізації київської землі – надали можливість архіпастирю підкреслити церковно-історичний зв'язок Русі з Візантією й ототожнювати Київ із духовним Єрусалимом.

Інший напрям просвітительської діяльності владики Платона набув інтелектуально-навчальної спрямованості. Гомілетична обдарованість Платона (Городецького) відіграла ключову роль у його житті. Про це свідчить

²⁰⁹ Церковно-приходские летописи // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 1 – С.28.

²¹⁰ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 1172 – 1173. – Арк. 2.

²¹¹ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 3496. – Арк. 1.

²¹² Сказание о священномученике митрополите Киевском Макарии // Киев. епарх. ведомости. – 1890. – № 17. – С.234.

²¹³ Из переписки прот. П.Г. Лебединцева с митрополитом киевским Платоном // Киев. старина. – 1902. – № 10. – С. 28.

випадок, зафіксований архіпастирем на 60-ій річниці його архієрейського служіння. 11 липня 1831 року, будучи священиком в одному зі столичних соборів Петербурга, він виголосив проповідь на тему поширення холери. Оригінальність думок у поєднанні з сановитістю оратора справили неабияке враження на слухачів. Про нього заговорив увесь Петербург. Через ректора Петербурзької духовної академії проповідь ієромонаха Платона була представлена російському імператорові, який, прочитавши її, наказав звернути увагу на молодого проповідника. Наказ імператора виконали: скасувавши направлення до Архангельської духовної семінарії, Платона (Городецького) залишили при Петербурзькій академії, також йому було надано посаду інспектора і висвячено в архімандрити²¹⁴. На жаль, текст доленосної проповіді не зберігся. Утім, хистом «великого проповідника»²¹⁵ митрополит Платон славився впродовж усього свого пастирського служіння, про що свідчать відгуки пастви: «добрые архипастырские советы и наставления глубоко западали в сердца и на всю жизнь будут служить нам утешением и прибежищем в горе и в радости»²¹⁶. Перша блискуча проповідь та подальший гомілетичний успіх митрополита Платона дозволяють зрозуміти інтелектуальну мотивацію важливості проповіді в просвітительській програмі архіпастиря, що підтверджують постанови з'їзду 1884 року, які утверджують проповідницьку діяльність як загальний обов'язок православного духовенства та богословів.

Митрополит Платон вважав, що дидакалія повинна наповнюватися за комунікабельно-просвітницьким критерієм, тобто з огляду на різний інтелектуально-богословський рівень аудиторії, щоб було зрозуміло «как

²¹⁴ Шестидесятилетие служебной деятельности высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого и юбилейные празднества в честь его. – К., Тип. С. В. Кульженко, 1887. – С. 22.

²¹⁵ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр.1869-1870. – Арк. 2, 4.

²¹⁶ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 27. – Арк. 2.

людям образованным, так и простолюдинам»²¹⁷. Маючи особистий багаторічний викладацький досвід у духовних школах, таких як Орловська семінарія та Санкт-Петербурзька академія, владика Платон розумів, наскільки важливо закладати основи гомілетичних навичок у майбутнього духовенства ще в період навчання. Тому київський архіпастир у постановах з'їзду 1884 року ставив за мету зобов'язати викладачів духовних шкіл виголошувати проповіді, навчаючи цього вихованців²¹⁸.

Прагнучи ефективності та доступності дидактики для простого народу, митрополит Платон давав рекомендації духовенству виголошувати проповіді «народною» мовою – тобто українською²¹⁹. Також архіпастир підтримував друкування повчальних статей у періодичних виданнях Київської єпархії (надто спрямованих проти розкольників та сектантів) із використанням «простонародних слів»²²⁰. Зокрема, владика Платон уважав, що на богослужіння та треби «полезно было бы некоторые неточные, неясные слова и выражения в богослужебных книгах заменить более понятными»²²¹. Також митрополит був прихильником викладання богословських наук (особливо гомілетики в Київських духовних школах) російською мовою²²².

²¹⁷ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 823-824. – Арк. 18.

²¹⁸ Там само. – Арк. 18.

²¹⁹ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 823-824. – Арк. 18. Перерва В. С. Історія шкільництва в містах і селах Київщини ХІХ – початку ХХ ст. / В. С. Перерва. – Біла Церква: Видавець О. В. Пшонківський, 2008. – С. 31.

²²⁰ Беседа к сельским прихожанам о том, как они должны смотреть на штундизм и как должны вести себя по отношению к последователям его – штундистам. // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 2. – С.62-65. Новые сведения о штундизме // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 19. – С.898–910.

²²¹ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 823-824. – Арк. 21.

²²² Шестидесятилетие служебной деятельности высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого и юбилейные празднества в честь его. – К., Тип. С. В. Кульженко, 1887. – С. 14.

Архіпастир рекомендував духовенству виголошувати повчальні проповіді під час богослужінь чи треб або в приватному спілкуванні з віруючими²²³. Крім того, владика допомагав священикам за їхнім бажанням надрукувати свої промови «для народу»²²⁴ в періодиці Київської єпархії²²⁵. Зазначимо, що митрополит Платон підтримував українофільську просвітницько-видавничу діяльність братів Петра та Феофана Лебединцевих. Першому архіпастир благословив редакторство «Киевских епархиальных ведомостей», другому – очолити «хохломанский» журнал «Киевская старина»²²⁶.

Таким чином, ефективність просвітницько-інформаційної діяльності посилювало те, що митрополит Платон задіяв не лише спеціальні інституції, як-то духовно-просвітницькі братства, а й те, що він заохочував до цієї справи освічених людей різних станів²²⁷. І на основі загальнодоступності проповіді та православного богослужіння в поєднанні з професіоналізмом дидакалів владика Платон започаткував методичку інтелектуально-навчального напрямку релігійно-просвітницької місії.

Зазначимо, що інтелектуально-навчальний аспект просвітницької програми архіпастиря охоплював і освітянський напрямок, на що вказують «Постанови» з'їзду 1884 року: «Озаботиться духовенству учреждением церковноприходских школ в своих приходах и преподавать в них Закон Божий, по 10 правилу VII Вселенского Собора, обязующему священников «учити отроков, – на сие бо и священство получили», а равно и наблюдать за

²²³ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 823-824. – Арк. 21.

²²⁴ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 1062. – Арк. 1.

²²⁵ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 1072. – Арк. 1.; Спр. 1084. – Арк. 1.; Спр. 1093. – Арк. 1.; Спр. 775. – Арк. 1. Спр. 2495. – Арк. 2.

²²⁶ Петров М. І. Скрижалі пам'яті. – К.: Либідь, 2003. – С. 53.

²²⁷ ІР НБУВ. - Ф.174.- Спр. 823-824. – Арк. 24.

учившимися в школах – не забывают ли они по выходе из школ приобретенных ими знаний, особенно же Закона Божия»²²⁸.

Механізм реалізації освітянського напрямку митрополита Платона відображає архівна епістолярна спадщина Платона (Городецького). Листи зазначають духовне²²⁹ опікування та фінансову²³⁰ допомогу митрополита Платона духовним та світським освітянським закладам. Крім того, архіпастир надавав офіційно або приватно фінансову допомогу окремим викладачам та студентам. За особливу фінансову турботу, деякі навчальні заклади засновували стипендії імені Платона (Городецького)²³¹. Подібні освітянські заходи сприяли до комунікації просвітньої діяльності в Київській єпархії.

Питання реформування церковнопарафіяльних шкіл митрополитом Платоном потребує ретельного дослідження, і воно також охоплює не тільки просвітительський напрямок його діяльності, а й освітянський і місіонерський.

Крім опіки над церковнопарафіяльними школами в Київській єпархії, просвітительська програма митрополита Платона передбачала процес відродження традицій ранньохристиянської Церкви. А саме: рекомендувалося вводити на богослужінні давні унісонні піснеспіви або виконувати «всеми предстоящими, по крайней мере некоторые церковные песнопения»²³², уникаючи італійського партесного піснеспіву. Тому архіпастир підтримував авторів-дослідників церковного піснеспіву, розповсюджуючи їхні праці в Київській єпархії. Наприклад, інспектор Ризької духовної семінарії Іван Вознесенський на прохання владики Платона надіслав свій матеріал: «О церковном пении Православной Греко-Российской церкви»²³³. З метою

²²⁸ Там само. – Арк. 21.

²²⁹ ЦДІАК України. – Ф. 192. – Оп. 1. – Спр. 29. – Арк. 38.

²³⁰ ЦДІАК України. – Ф. 711 – Оп. 1. – Спр. 7490. – Арк. 27.

²³¹ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 3175 – Арк. 5-6.

²³² ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 823-824. – Арк. 24.

²³³ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 492-493 – Арк. 2.

«ознакомить с правильностью ударения на словах для единообразия в пении по всей России»²³⁴ Микола Афанасійович Лебедев представив архіпастирю свою книгу «О современном состоянии церковного пения в России»²³⁵. За фінансової підтримки митрополита Платона священник Данило Абламський зробив спробу видати «Круг церковного пения»²³⁶ – перше такого роду видання в Києві. Книга містила церковні піснеспіви на місцеві мелодії «південно-руських» (тобто українських) губерній і розглядалася як посібник псаломщикам, учителям сільських шкіл та вихованцям духовно-навчальних закладів.

Крім піснеспівів, Київський митрополит підтримував у цілому відродження старовинних церковних традицій у інших елементах християнського богослужіння. Про це, зокрема, свідчить відповідь архіпастиря на лист-звернення одеського єпископа Никона з приводу пояснення правильності приспіву до канону, з чого зрозуміло, що владика віддавав перевагу традиціям Требника 1708 року замість сучасної нової практики²³⁷.

Отже, інтелектуально-навчальний напрям просвітницької діяльності митрополита Платона базувався на запровадженні гомілетичної та освітянської роботи. Завдяки комунікабельному хисту дидакалів, проповідь мала стати загальнодоступною, йшлося також про відродження традицій ранньохристиянської Церкви в елементах православного богослужіння, що впливало на ефективність просвітницької місії архіпастиря.

У просвітницькій політиці Київський митрополит Платон виступав за внутрішнє покращення суспільства, а не за видимі ознаки його благополуччя²³⁸. Відтак, окремим видом просвітницької діяльності митрополита Платона можна вважати морально-виховний напрямок. І чи не найбільше свою увагу

²³⁴ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 2378. – Арк.1.

²³⁵ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 2378. – Арк. 2.

²³⁶ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 3244. – Арк. 7.

²³⁷ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 491. – Арк. 2.

²³⁸ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 596. – Арк. 2.

митрополит зосереджував на моральному стані кліру: «...успех Православия в стране зависит значительно, если не исключительно, от религиозно-нравственного и умственного уровня православного духовенства»²³⁹. Крім того, архіпастир розумів важливість особистого прикладу морального життя викладачів духовних шкіл. Так, 18 квітня 1890 року Св. Синод виніс окрему постанову, якою наказував, щоб службовці духовного відомства «при посещении клубов или других мест общественных увеселений отнюдь не дозволяли себе картежной или другой какой-либо игры, сопряженной с материальным интересом, как совершенно несогласной с призванием педагогов»²⁴⁰. Це дало змогу 4 травня того самого року Київському митрополитові Платону зобов'язати викладацьку корпорацію Київської духовної академії «строго наблюдать за исполнением такого решения»²⁴¹. І ректор наполіг, щоб усі члени корпорації підписалися під цим наказом.

За спогадами професора Київської духовної академії Степана Голубєва, митрополит Платон сам дотримувався суворого виконання статутно-дисциплінарних зобов'язань, і вже сама його присутність передбачала дисциплінованість: «Нужно, впрочем, заметить, что на тех заседаниях, на коих присутствовал сам митрополит Киевский [Платон], являлись в достаточном количестве и охотники-референты, да и заседания проходили в строгом порядке»²⁴².

У своїх поглядах митрополит різко виступав проти будь-яких революційних ідей у студентському середовищі. Про це свідчить відомий інцидент зі студентом 3-го курсу церковно-історичного відділення Петром

²³⁹ Высокопреосвященнейший Платон, митрополит Киевский и Галицкий (1803-1891 г.) // Труды Киев. Дух. академии. – 1891. – № 11. – С. 8.

²⁴⁰ Голубев С. Т. История Киево-Выдубицкого Свято-Михайловского монастыря [Текст] / проф. Степан Тимофеевич Голубев; [сост. В. И. Ульяновский]. – К., 2011. – С. 82.

²⁴¹ Там само. – С. 82.

²⁴² Там само. – С.132.

Дашкевичем щодо його революційної діяльності. «Киевский митрополит Платон (Городецкий) приказал незамедлительно усилить надзор за студентами, не разрешая им отлучаться из академии, провести обыск и изъять все светское, а также оказать пастырско-отеческое наставление всем студентам и т.д.»²⁴³. Зазначимо, що такі погляди архіпастиря підтримували викладачі Київських духовних шкіл. Про це свідчить зауваження професора М. Петрова: «Все-таки грустно и больно, что наша учащаяся молодежь представляет из своей среды такие экземпляры, которые занимаются не наукой, а черт знает чем, прости, Господи»²⁴⁴. У той самий час митрополит Платон виступав на боці студентів і не відмовляв у своєму клопотанні в поверненні до навчання тих відрахованих осіб, які усвідомили помилку в своїй непристойній поведінці²⁴⁵.

Крім того, архіпастир вважав, що православний клір мусить подавати приклад благочестивого життя, оскільки непристойною поведінкою духовенство викликає в людях нехіть до православної віри: «Сам Господь и Спаситель вверил пастырям Церкви искупленные Им души, что им дарованы от Бога при самом рукоположении силы потребные для приведения сих душ ко спасению, и что от рук их Праведный Судия взыщет каждую погибшую по их нерадению овцу словесного Христова Стада»²⁴⁶. Особливо митрополит Платон дбав, щоб священники суворо дотримувалися богослужбового уставу і приділяли увагу таїнству сповіді: «Требовать от священно-церковнослужителей, чтобы все церковные службы и требы совершаемы были без извращения церковного чина»²⁴⁷.

²⁴³ Там само. – С. 66-67.

²⁴⁴ Петров М. І. Скрижалі пам'яті. — К.: Либідь, 2003. – С. 50.

²⁴⁵ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 3344. – Арк. 1.; Спр. 3426. – Арк. 2.

²⁴⁶ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 823-824. – Арк. 24.

²⁴⁷ Там само. – Арк. 24.

Також Платон (Городецький) виступав проти загальних вад кліру, а саме: проти пияцтва²⁴⁸, картярських ігор²⁴⁹, зберігання вогнепальної зброї вихованцями духовних закладів²⁵⁰, тютюнокуріння²⁵¹. Задля цього владики сприяв заснуванню товариств тверезості в єпархії, які вживали відповідних заходів, спрямованих на підвищення духовно-морального рівня населення²⁵².

Не оминав архіпастир своєю увагою і чернецтво, наставляючи монастирських управителів не лише формально підходити до чернечого послуху, а й стежити, щоб ті, хто несе цей послух, вели морально-духовне життя²⁵³. Морально-духовний рівень чернечого життя архіпастир намагався підвищити через видання духовної літератури. Наприклад, митрополит допоміг із друком у типографії Києво-Печерської Лаври книги «Наставление новопоставленной инокине»²⁵⁴.

Також архіпастир сприяв розповсюдженню загальнопросвітніх брошур та листівок²⁵⁵, відкриттю бібліотек при парафіях²⁵⁶, утворенню приходських

²⁴⁸ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 2185. – Арк. 19.; Спр. 1889. – Арк. 6.; Спр. 1782. – Арк. 4.; Спр. 1668. – Арк. 18.

²⁴⁹ ЦДІАК України. – Ф. 707. – Оп. 3. – Спр. 1948. – Арк. 2.

²⁵⁰ Определение Святейшего Синода от 15 декабря 1886 года. О воспрещении воспитанникам духовно-учебных заведений иметь огнестрельное оружие // Киев. епарх. ведомости. – 1887. – № 2. – С. 65-67.

²⁵¹ ЦДІАК України. – Ф. 711. – Спр. 7777. – Арк. 1-49.

²⁵² Там само. – Арк. 49.

²⁵³ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 763. – Арк. 3.

²⁵⁴ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 3247. – Арк. 1.

²⁵⁵ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1486. – Арк. 1.; Спр. 1162. – Арк. 67.; Еще передвижные уличные библиотеки в Киеве // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 6. – С. 270-271.

²⁵⁶ Меры к распространению в народе священных книг и изданий духовно-нравственного содержания. // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 4. – С. 161.; Известия и заметки // Руководство для сельских пастырей. – 1889. – Т. 3. – № 50. – С. 468

братств «ревнителів»²⁵⁷ та можливості безкоштовних недільних та святкових читань у Києві²⁵⁸.

Митрополит особисто контролював діяльність відділу розповсюдження духовно-моральних книг у Київській єпархії²⁵⁹. До того ж він дбав про розповсюдження духовно-моральної літератури²⁶⁰ через утворені при парафіях просвітницькі братства та комітети, які робили це безкоштовно, або за зниженими цінами²⁶¹. Також архіпастир сприяв створенню безкоштовних²⁶² вуличних пересувних бібліотек при Києво-Печерській Лаврі²⁶³ та Золотоверхому Михайлівському монастирі²⁶⁴. Із 1884 р. типографія Києво-Печерської Лаври почала безкоштовно друкувати «Воскресные чтения» та листки релігійно-морального характеру²⁶⁵.

Аналізуючи морально-виховний напрямок просвітницької діяльності митрополита Платона, зауважимо, що особливе значення мав особистий моральний приклад архіпастиря, який простежується через благодійництво. За благословенням митрополита Платона безкоштовно пересилалися іконки, хрестики, брошури, молитвослови нужденним християнам і тим, хто перебував у притулках чи тюрмах²⁶⁶. Таким чином, архіпастир своїм благодійництвом подавав приклад морально-духовної поведінки священослужителям і вірянам.

²⁵⁷ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1689. – Арк. 3.

²⁵⁸ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 685. – Спр. 377. – Арк. 14.

²⁵⁹ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 1066. – Арк. 1.; Спр. 1088-1089. – Арк. 1.; Спр. 1105. – Арк. 2.

²⁶⁰ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 685. – Спр. 1097. – Арк. 16.

²⁶¹ Борьба со штундою. // // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 4. – С. 185.

²⁶² ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 685. – Спр. 377. – Арк. 14.

²⁶³ Борьба со штундою // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 4. – С. 185.

²⁶⁴ Еще передвижные уличные библиотеки в Киеве // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 6. – С. 270-271.

²⁶⁵ «Воскресное чтение» и листки религиозно-нравственного чтения // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 23. – С. 477-478.; Киево-Печерская Лавра в 1883 году // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 2. – С. 65.

²⁶⁶ ІР НБУВ. – Ф.174. – Спр. 2301. – арк. 1.; ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690.

Морально-виховний напрямок просвітницької діяльності митрополита Платона (Городецького) передбачав підвищення рівня духовної освіченості в поєднанні з моральним «оздоровленням» київського суспільства через усунення морально-етичних недоліків духовенства – як приклад до наслідування пастви. Засобами втілення такої програми були: особистий моральний приклад митрополита Платона, нагляд за морально-дисциплінарною поведінкою кліру та пастви, видавництво духовно-моральної літератури.

Отже, характеризуючи просвітницько-релігійну програму Київського митрополита Платона, підкреслимо наступні спостереження. Основи просвітницької програми митрополита Платона (Городецького) відображена в його першій промові та постановах київського архієрейського з'їзду 1884 року. Архієрей ставив за мету утвердження та зміцнення православної віри серед народу. Поєднання теоретичної роботи з практичною, просвітницька місія архіпастиря включали інформаційно-сакральні, інтелектуально-навчальні та морально-виховні напрямки.

Інформаційно-сакральний напрям просвітницької діяльності давав можливість митрополиту Платону через загальноприйняті богослужбові, храмово-архітектурні, іконо-релікварні релігійні форми популяризувати сакрум київської землі. Застосовуючи процеси багатовекторності та масштабності сакрального, архіпастир підкреслював церковно-історичний зв'язок Русі з Візантією і ототожнював Київ із духовним Єрусалимом.

Запровадження регулярної загальнодоступної дидактики, піклування про духовно-освітні та просвітні заклади, сприяння видавництву духовної літератури та її розповсюдженню, відродження традицій ранньохристиянської Церкви в православному богослужінні визначило інтелектуально-навчальний напрям просвітницької діяльності Платона (Городецького).

Щодо морально-виховного напрямку, то архіпастир особистим прикладом демонстрував виконання морально-дисциплінарних обов'язків через адміністративну та благодійницьку спрямованість, стежив за дотриманням уставних приписів норм поведінки православного кліру та вірян, робив загальнодоступною духовно-моральну літературу завдяки розповсюдженню її просвітительськими відділами та братствами і через безкоштовні бібліотеки та недільні читання.

3.2. Реформування церковнопарафіяльних шкіл

На початку XIX століття церковнопарафіяльні школи [надалі ЦПШ] діяли по всій території України. Зазначимо, що вони не лише відображали релігійно-моральну сферу діяльності Православної Церкви, а й впливали на освітню, економічну, соціальну складові тогочасного суспільства. Розквіт ЦПШ припадає на кінець XIX століття. Дослідники зазначали: «Церковне шкільництво після появи «Правил» 1884 року справді вийшло на якісно новий рівень розвитку. Запрацювала вертикаль церковно-шкільного управління та контролю; школи були типологізовані»²⁶⁷. Неоднозначне ставлення істориків до початково-освітньої діяльності Православної Церкви в Україні дає нам право осмислити в усій можливій глибині існування ЦПШ в Київській єпархії за митрополитства Платона (Городецького).

Відродження ЦПШ в Україні пов'язують саме із діяльністю Київського митрополита Платона. Так, історик В. Перерва наголошує: «Саме за його [Платона (Городецького)] архієрейства на Київщині запроваджувалися

²⁶⁷ Перерва В. Церковні школи в Україні (кц XVIII – поч. XX ст.): забутий світ. – Біла Церква: Видавець О. В. Пшонківський, 2014. – Т. I. Загальна частина. – С. 101.

«Правила» 1884 року. Владика неабияк прислужився розбудові церковного шкільництва. Він регулярно подорожував по Київщині й закликав православне духовенство та мирян єпархії заохочувати дітей до шкільного навчання, особисто бував на заняттях і, наслідуючи Петра I, приймав іспити в школярів. За його сприянням у ЦПШ усе активніше стали викладати небогословські предмети, практикували народні читання, паломницькі подорожі, складання шкільних літописів»²⁶⁸.

Діяльність митрополита Платона щодо ЦПШ мала юридичне обґрунтування завдяки «Правилам», затвердженим імператором Олександром III із наступною резолюцією: «Надеюсь, что приходское духовенство окажется достойным своего высокого признания в этом важном деле»²⁶⁹. Отже, російський імператор підкреслив ключову роль духовенства в існуванні церковнопарафіяльних шкіл. Крім того, затверджені «Правила» надавали правової норми православному священству відкривати ці школи (пункт № 2), навчати (№ 10), наставляти (№ 11) в сфері початкової освіти²⁷⁰. У той самий час зазначалося, що діяльність шкіл регламентував і контролював єпархіальний архієрей із допомогою єпархіальної училищної ради, самі ЦПШ класифікували як однокласні, двокласні та школи грамоти.

Причину появи «Правил» дослідники пов'язують із різними церковними та світськими чинниками в тогочасному суспільстві. До найбільш радикальних висновків приходять Є. В. Крутицька, яка вважала причиною появи цих «Правил» проникнення революційних ідей у досвідчене молодіжне середовище. Крім того, відбувалася крайня радикалізація, падіння авторитету верховної влади в зазначений період, які були пов'язані урядом не з власною нездатністю

²⁶⁸ Там само. – С. 104.

²⁶⁹ К вопросу о церковно-приходских школах // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 18. – С. 794.

²⁷⁰ Полное собрание законов Российской империи за 1884 год / Положение о церковноприходских школах, закон Российской империи. – С. 372-374.

швидко реагувати на соціально-політичні зміни в Росії, а зі зменшенням ролі Церкви в народній початковій освіті.²⁷¹ Інший дослідник Т. Є. Житнев убачав появу «Правил» як результат припинення монополії в сфері початкової освіти і виникнення конкуренції між ЦПШ та міністерськими школами народної освіти, при чому створення законодавства відбувалося без підтримки громадських сил, без опори на матеріальну базу, за відсутності вчительських кадрів, що надалі визначило їх недоліки: фінансову незабезпеченість і низьке викладання. Створення підпорядкованої Святішому Синоду системи шкіл призвело до розколу у завідування початковою освітою між двома великими світськими та церковними відомствами.²⁷²

Недивлячись на різні причини появи «Правил» 1884 р., можемо зазначити, що завдяки цьому нормативному документу ЦПШ на початок 80-х р. XIX ст. мали юридичне обґрунтування, але вони зіткнулися з наступними проблемами: відсутністю належного матеріального та фінансового забезпечення, браком учительських кадрів, низьким викладанням, падінням авторитету духовенства, яке виступало засновниками, наставниками та викладачами ЦПШ.

Зважаючи на недосконалість діючої системи в початковій церковній освіті, Київський митрополит Платон рішуче запроваджував реформи щодо ЦПШ у Київській єпархії.

²⁷¹ Крутицкая Е. В. Церковно-приходские школы России в конце XIX - начале XX вв. дис. на соиск канд. степени ист. наук: спец. 07.00.02 «Отечественная история». [Электронный ресурс] / Е. В. Крутицкая. – М., 2004. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/tserkovno-prihodskie-shkoly-rossii-v-kontse-xix-nachale-xx-vv>

²⁷² Житнев Т. Е. Церковноприходские школы в России: 1884-1918 гг.: автореф. дис. на соиск канд. степени ист. наук: спец. 07.00.02 «Отечественная история». [Электронный ресурс] / Т. Е. Житнев. – М., 2004. – Режим доступа: <http://www.dslib.net/istoria-otechestva/cerkovnoprihodskie-shkoly-v-rossii.html>

Основним нововведенням «Правил» 1884 року була можливість створення єпархіальної училищної ради, до обов'язків якої входив контроль за церковними школами на єпархіальному рівні. Однак, відсутність на місцевому рівні певної структуризації взаємовідносин у системі шкіл із єпархіальною училищною радою давала привід Міністерству народної освіти висловлюватися проти діяльності та поширення ЦПШ. Крім того, безконтрольна викладацька діяльність священників викликала сумнів у їхній добросовісності, здібностях, через що світські школи звинувачували церковні в розвитку клерикалізму²⁷³. Утім, об'єктивна сторона конфлікту ґрунтувалася більше на фінансовому аспекті, на що вказує дослідник В. Перерва: «...небажання ділити державне фінансування міністерських установ із церковними інституціями зумовлювало кризу церковноприходських шкіл до появи «Правил» 1884-го»²⁷⁴.

Зняти напругу конфлікту і посилити контроль над ЦПШ у Київській єпархії митрополит Платон (Городецький) спробував з допомогою спеціальних спостерігачів-ревізорів (інспекторів), до яких призначалися світські особи. Їхня діяльність регламентувалася інструкцією, затвердженою київським архіпастирем від 28 червня 1885 року²⁷⁵. Згідно з цією інструкцією до обов'язків спостерігачів-ревізорів входило: визначати школи за типом, контролювати навчальний процес та кількість учителів і учнів, стежити за станом шкільних будівель, дбати про їх матеріальне благополуччя, готувати щорічні звіти, які повинні надсилатися до єпархіальної навчальної ради. У той самий час інспектори не повинні були дублювати контролюючі та представницькі функції

²⁷³ Заметка по вопросу о церковно-приходских школах // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – № 22. – С. 409-411.

²⁷⁴ Перерва В. С. Церковні школи в Україні (кінець XVIII – поч. XX ст.): забутий світ. – Біла Церква: Видавець О. В. Пшонківський, 2014. – Т. I. Загальна частина. – С. 164.

²⁷⁵ Временная инструкция наблюдателям церковно-приходских школ Киевской епархии // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 22. – С. 690-695.

священиків у ЦПШ: інспекторам надавали право лише допомагати духовенству, але не заміняти його.

Таким чином, митрополит Платон (Городецький) визнавав потребу в створенні єдиної адміністративної системи діяльності ЦПШ. Задля цього архіпастир намагався підпорядкувати повітові училищні ради єпархіальній, наголошуючи про неприпустимість з точки зору єдності адміністративного управління та на практиці створювати положення, за яким повітове відділення знаходиться в абсолютній незалежності до єпархіальної ради.²⁷⁶ Це давало право представникам єпархіальної ради бути присутніми в кожній ЦПШ благочиння. Зазначалося, що різна кількість шкіл, які діяли на території одного благочиння, не впливали на скорочення контролюючих представників ЦПШ²⁷⁷. Причому владика Платон убачав головним обов'язком єпархіальної училищної ради дбати про матеріальне благополуччя ЦПШ, а єпархіальна училищна рада була повністю підзвітна Київському архієрею²⁷⁸.

Нова система управління ЦПШ давала можливість митрополиту Платону вирівнювати адміністративну вертикаль централізації в управлінні ЦПШ єпархії. Чітка централізована система сприяла ефективній взаємодії єпархіальних органів ЦПШ із особливою радою при Святішому Синоді з питань початкової церковної освіти. Рада початкової церковної освіти включала одного єпископа, помічника та чотирьох осіб, знайомих із народною освітою. Функція цієї ради полягала в наданні матеріальної допомоги ЦПШ та сприянню духовенству в їхній викладацькій діяльності²⁷⁹.

²⁷⁶ Перерва В. С. Церковні школи в Україні (кінець XVIII – поч. XX ст.)... – С. 168.

²⁷⁷ Школы церковно-приходские и школы грамотности в Киевской епархии в 1885 году // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 11. – С. 504-511.

²⁷⁸ От училищного Совета при Святейшем Синоде // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 11. – С. 197.

²⁷⁹ От 12–27 февраля 1885 года, за № 228. об учреждении при Св.Синоде особого Совета для заведывания церковно-приходскими школами //

Позитивним результатом адміністративної політики митрополита Платона щодо структуризації ЦПШ можемо вважати те, що держава прирівняла ЦПШ до міністерських шкіл народної освіти: «Отныне церковнопарафиальные школы получают, так сказать, права гражданства»²⁸⁰. Також загальна кількість ЦПШ у Київській єпархії з 1883-го по 1891 рік збільшилися на 29 % – із 1063-х²⁸¹ до 1480-ти²⁸².

Крім адміністративних реформ, митрополит Платон намагався підвищити рівень акредитації ЦПШ. Це ми можемо простежити в коливанні даних статистики, порівнюючи кількість шкіл грамоти з церковнопарафіяльними. Якщо ЦПШ постійно зростали в чисельності, то школи грамоти мали тенденцію до непропорціонального зменшення²⁸³. «Однак, у дійсності ця формальна різниця затиралася, – вважав дослідник С. Сірополко, – кожен священик звичайно кваліфікував свою школу по власній впадоби – більш сміливий та кар'єрист називав її церковнопарафіальною, менш сміливий – школою грамотності»²⁸⁴. Щоб запобігти формальному ставленню до справ ЦПШ, митрополит Платон розпоряджався ретельно розслідувати факти, коли священики матеріально наживалися обманом за рахунок ЦПШ²⁸⁵.

Дискусійною темою залишалася система викладання в ЦПШ, яка відрізнялася від регламентованої міністерської. Наприклад, інспектори міністерських шкіл наполягали на правильності звукового методу, а не

Київ. єпарх. ведомости. – 1885. – № 8. – С. 346-347.

²⁸⁰ По поводу циркуляра г. министра народного просвещения // Киев. єпарх. ведомости. – 1883. – № 14. – С. 292-293.

²⁸¹ Антонов В., Воронов А. Памятная книжка Киевской епархии. – К., 1882. – С. 148.

²⁸² ЦДІАК України – Ф.442. – Оп. – 622. – Спр.344. – Арк. 67 зв. – 68.

²⁸³ Див. Додаток № В.

²⁸⁴ Сірополко С. Історія освіти на Україні. – К.: Наук. думка, 2001. – С. 354.

²⁸⁵ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1045. – Арк. 1.

букварного. Такі нововведення не завжди були до вподоби учням²⁸⁶. Митрополит Платон (Городецький) систему викладання в ЦПШ рекомендував залишати на розсуд засновників цих шкіл – священників. Це було зумовлено бажанням архіпастиря не відштовхнути селянських дітей від навчання в ЦПШ і не дратувати їхніх батьків, які зі скептицизмом стверджували: «Мне грамота хлеба не даст»²⁸⁷. Владика акцентував увагу більше на змістовності навчання, тому наполягав не лише на викладанні початкових церковно-богословських дисциплін, а й на практичних заняттях із сільськогосподарських наук, рукоділля, ремесел, живопису тощо²⁸⁸.

Зауважимо, що офіційно викладання в ЦПШ здійснювалося російською мовою, але київський архіпастир вимагав, щоб «неудобопонятные места» пояснювалися народними словами, тобто українською мовою²⁸⁹. Це вказує на прикладне значення народної мови в просвітньої діяльності Платона (Городецького), про що свідчить його благословення на збір коштів у Київській єпархії на видавництво підручників грузинською мовою з математики та Закону Божого з метою пожертвування бідним народним школам Грузії²⁹⁰.

Зазначимо, що ЦПШ мали на меті навчати дітей православного віросповідання. Незважаючи на перевагу православного населення в Київській єпархії, порушувалося питання про спільне навчання дітей різних конфесій, чисельність яких поступово зростала, про що свідчать статистичні дані

²⁸⁶ О методе преподавания в церковно-приходских училищах // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – № 22. – С. 417.

²⁸⁷ Заметка по вопросу о церковно-приходских школах // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – № 22. – С. 411.

²⁸⁸ Перерва В. С. Церковні школи в Україні (кінець XVIII – поч. XX ст.): забутий світ. – Біла Церква: Видавець О. В. Пшонківський, 2014. – Т. I. Загальна частина. – С. 220.

²⁸⁹ Перерва В. С. Історія шкільництва в містах і селах Київщини XIX – початку XX ст. / В. С. Перерва. – Біла Церква: Видавець О. В. Пшонківський, 2008. – С. 31.

²⁹⁰ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1090 – 1091. – Арк. 3.

Київської губернії: старообрядців на початок 80-х років налічувалося 5776 душ²⁹¹, а на кінець 1890 року – 11 212²⁹², кількість штундистів у зазначений період збільшилася з 1420²⁹³ осіб до 2821-го²⁹⁴. Виходячи з релігійних тенденцій, питання спільного навчання дітей із різною конфесійною приналежністю архіпастир розглядав не як роз'єднувальний фактор, а навпаки – як можливість інославному дітям ближче познайомитися з вірою та культурою Православ'я²⁹⁵. Утім, ЦПШ, крім освітянської функції, часто виконували протирозкольницьку та протиштундистську місію в місцях особливо заражених єрессю²⁹⁶. Це доводить те, що місіонери клопоталися, щоб на викладацькі посади до ЦПШ «приглашались грамотные и благонадежные лица из своего прихода для принятия участия в борьбе против штунды»²⁹⁷. Сам митрополит Платон (Городецький) не порушував культурно-релігійні традиції народних меншин, тому рекомендував у ЦПШ дітям неправославного віросповідання дозволяти відвідувати заняття із Закону Божого факультативно. Місіонерсько-просвітительська політика архіпастиря була спрямована на зростання чисельності ЦПШ завдяки їхній доступності простому люду та народній довірі до викладання в початкових школах через основи православного віровчення та моралі. Так, загальна кількість учнів у ЦПШ із 1883-го по 1891 рік збільшилася на 53,5 %: з 29 653-х до 63 890-а. Враховуючи загальний приріст населення в

²⁹¹ Меша В. Г. Конфесійний та суспільний аспекти розвитку православної церкви в Україні 1875–1990 років / В. Г. Меша. – Донецьк: Норд-Прес, 2007. – С. 173.

²⁹² Таранец С. В. Старообрядчество города Киева и Киевской губернии / С. В. Таранец – К., 2004. – С. 58.

²⁹³ Заметки о штундизме // Киев. епарх. ведомости. – 1882 – № 6 – С. 290-291.

²⁹⁴ Навротский Д.И. Памятная книжка Киевской губернии на 1891 год. – К., 1891. – С. 14.

²⁹⁵ Деятельность духовенства по преподаванию Закона Божия в учебных заведениях // Киев. епарх. ведомости. – 1886 – № 3 – С. 105-106.

²⁹⁶ ЦДІАК України – Ф. 127. – Оп. 690 – Спр. 1638. – Арк. 8.; Ф. 127. – Оп. 690 – Спр. 1804. – Арк. 6.; Ф. 127. – Оп. 690 – Спр. 1647. – Арк. 11-12.

²⁹⁷ ЦДІАК України – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1638. – Арк. 10 арк

Київській губернії у зазначений період, який збільшився на 60,1 % (з 2 450 000 до 6 143 830 осіб), стає зрозумілим, що зростання чисельності ЦПШ відбувалося пропорційно приросту населення в Київській губернії. Це доводить, що реформи митрополита Платона (Городецького) щодо ЦПШ зберігали вплив Православної церкви на початково-освітнянську сферу України.

Іншим важливим питанням для Платона (Городецького) в справі ЦПШ була кадрова та фінансова політика. Святіший Синод виділяв кошти на утримання церковних шкіл²⁹⁸, але допомога вчителям була настільки мізерною, що виникали труднощі знайти охочих на посаду вчителя церковнопарафіяльної школи²⁹⁹. Крім того, оплата була нестабільною і від 7 до 10 рублів на місяць, що підтверджує дослідження В. Перерви: «Розміри оплати праці довго не визначалися жодним розпорядженням єпархіальної влади і тому були надзвичайно різними навіть у сусідніх населених пунктах»³⁰⁰. Також учителі могли отримати разову допомогу від Святішого Синоду. Наприклад: «Священик із Триліс поблизу Фастова Київської губернії о. Іоанн Осиневич отримав премію в розмірі 80 рублів від обер-прокурора Св. Синоду РПЦ. Підстава для цього була освітянська: «благоустрій церковноприходських шкіл», у яких на початок ХХ ст. навчалось понад 150 дітей»³⁰¹.

«Правила» не прописували лише священикам адміністративної та викладацької діяльності в церковнопарафіяльних школах. Крім того, в суспільстві порушувалося питання про те, що обов'язки вчителя в церковнопарафіяльній школі могли заважати пастирю здійснювати духовну опіку свого приходу. І митрополит Платон рекомендував священикам, як

²⁹⁸ К вопросу за кем должна быть церковная школа // Киев. епарх. ведомости. – 1883 – № 14 – С. 293-295.

²⁹⁹ К вопросу о церковно-приходских школах и о диаконах – учителях их // Киев. епарх. ведомости. – 1885 – № 18 – С. 845.

³⁰⁰ Перерва В. С. Церковні школи в Україні (кінець ХVІІІ – поч. ХХ ст.)... – С. 342.

³⁰¹ Там само. – С. 314.

засновникам ЦПШ, надавати посаду законовчителя дияконам або мирянам, які мають знання із Закону Божого³⁰². Аргументом слугувало те, що в дияконів, які не виконують церковні треби і мають менший оклад, більше вільного часу. Тож на викладацькі посади в ЦПШ заохочували дияконів додатковою фінансовою винагородою³⁰³. Таким чином митрополит Платон (Городецький) вирішував адміністративно-кадрове та фінансове питання православного кліру Київської єпархії. Ця схема давала можливість скоротити вакантні священицькі та дияконські місця на бідних приходах і зробити вчительські посади церковнопарафіяльних шкіл більш привабливими. Зазначимо, що архіпастир розпоряджався подавати регулярно інформацію про вакантні місця вчителів та кліру в «Киевских Епархиальных ведомостях», що сприяло підбирати претендентів на нові або заміщувати вакантні посади на конкурсній основі. Результатом удакої кадрової політики митрополита Платона стало те, що в Київській єпархії де-факто перестав діяти «Указ» 1869 року про скорочення штатного духовенства, об'єднання парафій у приписні парафії³⁰⁴. Це дало можливість архіпастирю збільшити кількість православних приходів на 11,6 %³⁰⁵.

Позиція архіпастиря в кадровій політиці щодо ЦПШ передбачала подання вчительської посади мирянам із погодження засновника церковної школи –

³⁰² Возможно ли священникам быть учителями в церковно-приходских школах? // Киев. епарх. ведомости. – 1883 – № 7 – С. 147.

³⁰³ К вопросу о церковно-приходских школах и о диаконах – учителях их // Киев. епарх. ведомости. – 1885 – № 18 – С. 845.

³⁰⁴ Меры к религиозно-нравственному образованию простого народа // Киев. епарх. ведомости. – 1884 – № 13 – С. 559-570; IP НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3365. – Арк. 2.; Рункевич С. Г. История Русской Церкви в XIX в. / С. Г. Рункевич – СПб., 1901. – С. 723.

³⁰⁵ Всеподданейший отчет Обер-прокурора Св. Синода К. Победоносцева по ведомству православного исповедания за 1884 год. – СПб. – Синод. Тип., 1886. – Приложение № 5. – С. 26-27.; Всеподданейший отчет Обер-прокурора Св. Синода К. Победоносцева по ведомству православного исповедания за 1891. – Приложение № 1. – С. 136-137.

священника. Кандидат на неї повинен був мати богословську освіту залежно від класифікації (акредитації) церковнопарафіяльної школи. Так, у школі грамоти могла викладати світська людина із елементарним знанням Закону Божого. Найчастіше такими вчителями ставали відставні солдати. У однокласних та двокласних ЦПШ мали викладати особи, які здобули спеціальну освіту в духовних навчальних закладах (зокрема в жіночих духовних училищах). Фінансове забезпечення вчителя-мирянина покращувалося завдяки сумісництву з окремою державною посадою. Наприклад, у сільській місцевості практикувалося сумісництво посади писаря зі шкільним учителем, а в містах учителі могли отримувати додаткову оплату з особистих коштів настоятеля або виконувати дрібну чиновницьку роботу³⁰⁶. Зазначимо, що митрополит Платон (Городецький) у такій практиці вбачав шкоду якості викладання, тому він намагався вирішувати матеріальне забезпечення вчителів-мирян ЦПШ коштами меценатів, громадських організацій, парафіяльних попечительств³⁰⁷. Зокрема, архіпастир у Києві матеріально підтримував Товариство грамотності, метою якого було фінансово винагороджувати вчителів ЦПШ і видавати безкоштовно навчальну літературу³⁰⁸. Також архіпастир особисто виділяв чималі суми з власних коштів на утримання церковних шкіл³⁰⁹, на відкриття ЦПШ у сільській місцевості, виступав за скасування податку на державні школи³¹⁰. На противагу

³⁰⁶ От 19–28 февраля 1885 года за № 308, о закрытии присутствия по делам православного духовенства и изменении некоторых постановлений касательно устройства церковных приходов и состава причтов. // Киев. епарх. ведомости. – 1885 – № 8 – С. 344-346.

³⁰⁷ Временная инструкция наблюдателям церковно-приходских школ Киевской епархии. // Киев. епарх. ведомости. – 1885 – № 8 – С. 690-695.

³⁰⁸ Устав Киевского общества грамотности // Киев. епарх. ведомости. – 1882 – № 23 (приложение) – С. 1-5.

³⁰⁹ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1039-1043. – Арк. 2.

³¹⁰ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 823-824. – Арк. 16.

регулярних внесків місцевим населенням на утримання ЦПШ, митрополит Платон був ініціатором стягнення додаткового податку з шинків³¹¹.

Яскравим прикладом особливої турботи київського митрополита Платона щодо ЦПШ є факт, коли архіпастир домігся від Святішого Синоду направити кошти з відсотків капіталу графині Софії Браницької в розмірі 1 млн рублів на потреби 42 церковних шкіл Київщини, які мали отримувати щорічно по 7455 рублів³¹².

Митрополит Платон розумів велике значення ЦПШ для Православ'я в цілому, тож матеріально підтримував їх і за межами Київської єпархії. Так, владику пересилав 100 рублів на спорудження нової будівлі ЦПШ у місті Шершинці Подільської губернії³¹³, підтримував учнів ЦПШ міста Твері³¹⁴. За заснування та фінансову підтримку ЦПШ міста Озера Полтавської губернії було призначено стипендію імені митрополита Платона³¹⁵.

Таким чином, можемо зазначити, що затверджені російським імператором «Правила» 1884 року теоретично позначали завдання в заснуванні та діяльності ЦПШ, прописуючи ключову роль духовенству та контролюючу владу правлячому архієрею. Реформи митрополита Платона щодо ЦПШ зосереджувалися на адміністративній, кадровій та фінансовій сферах.

Адміністративна діяльність Платона (Городецького) щодо ЦПШ була спрямована на посилення системи централізації, на підвищення рівня викладання, поширення світсько-прикладних предметів. Разом із тим, Платон (Городецький) убачав початкову шкільну освіту церковних шкіл як ефективну

³¹¹ К вопросу о средствах церковно-приходских школ // Киев. епарх. ведомости. – 1885 – № 8 – С. 361–364.

³¹² Перерва В. С. Церковні школи в Україні (кінець XVIII – поч. XX ст.)... – С. 209.

³¹³ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1039 – 1043. – Арк. 7.; Ф. 174. – Спр. 3419. – Арк. 1.

³¹⁴ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1038. – Арк. 2.

³¹⁵ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1036-1037. – Арк. 2.

місію боротьби проти релігійних негараздів суспільства. Усе це надало можливість митрополиту Платону прирівняти юридичні права ЦПШ до державних установ Міністерства народної освіти і збільшити кількість ЦПШ у Київській єпархії. Зазначимо, що збільшення ЦПШ відбувалося пропорційно приросту населення в Київській губернії. Це доводить, що Православна Церква зберігала вплив на початково-освітянську сферу в Україні без прозелітизму в іновірному середовищу.

Кадрова політика київського архіпастиря щодо ЦПШ була спрямована на скорочення вакантних учительських посад шляхом надання можливості дяконам та мирянам викладати в церковних школах за згодою засновників церковних шкіл – священиків. Розміщення інформаційної реклами в «Киевских Епархиальных ведомостях» про вакантні посади в ЦПШ сприяло заміщуванню їх на конкурсній основі. Разом із тим, вирішення кадрового питання в ЦПШ давало можливість митрополиту Платону де-факто скасувати «Указ» 1869 року про скорочення штатного духовенства, об'єднання парафій у приписні. Унаслідок цього було збільшено кількість православних приходів в Київській єпархії на 11,6 %.

Покращити матеріальне становище ЦПШ митрополит Платон намагався за допомогою благодійницької діяльності меценатів, офіційних внесків місцевого населення Київської єпархії та особистими пожертвами. Також особистими пожертвами архіпастир фінансово підтримував ЦПШ за межами своєї єпархії, підтверджуючи важливість початкової освіти в релігійному напрямку для Православ'я в цілому.

Усе це дає нам підставу вважати, що Київський митрополит Платон (Городецький) дбав про пошуки найрізноманітніших методів виховання вірян Київської єпархії в дусі православної моральності, та використовуючи старовинні святині Давньої Русі, тим самим вивищував Київську єпархію на загальноцерковному та історичному рівнях.

Підбиваючи підсумки третього розділу, можемо зазначити, що просвітницька програма митрополита Платона засвідчувала інтелектуальний вимір його адміністрування. Мотивація цієї програми полягала у підвищенні рівня духовної освіченості в поєднанні з моральністю православних духовних та світських осіб Київської єпархії. Наявні засоби давали можливість створити інформаційне поле для популяризації християнських святинь Київської єпархії та запровадити образ сакрального Києва як духовно-символічного «Єрусалиму – Святого Граду». Для цього митрополит усіяко підтримував інтелектуальну еліту київської пастви (надавав фінансову допомогу та популяризував твори, ідеї) щодо втілення інформаційно-сакральної, інтелектуально-навчальної та морально-виховної складової просвітницької програми у численних виданнях та тиражуванні святинь.

Просвітницька програма митрополита Платона передбачала створення певної системи «виховання» православних інтелектуалів. Наслідком чого, з'являлися загальноприйняті богослужбові, храмово-архітектурні, іконо-релікварні релігійні форми популяризації сакруму святинь Київської землі, просвітницькі центри з безкоштовними бібліотеками та недільними читаннями, православні братства і товариства.

Особливо внесок митрополит Платон зробив у відродження церковноприходських шкіл в Київській єпархії після затвердження «Правил» 1884 р.: удосконалений адміністративний устрій, знайдені шляхи щодо вирішення кадрового питання, покращення фінансового становища церковноприходських шкіл.

Все це дає зрозуміти, що релігійно-просвітницька діяльність митрополита Платона була направлена на відродження церковно-історичної пам'яті київської християнської пастви та її духовно-інтелектуальне виховання. В оточенні митрополита були представники української інтелегенції (Петро Лебединцев),

які впливали на його церковну політику. Тому митрополит не тільки розробив намічену просвітницьку програму, але її реалізував у синхронізації з «українофільською ідеологією» щодо релігійно-культурного піднесення Київської єпархії.

РОЗДІЛ 4

МІСІОНЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МИТРОПОЛИТА ПЛАТОНА (ГОРОДЕЦЬКОГО)

4.1. Місіонерський імператив та прояв елементів екуменізму в діяльності митрополита

У другій половині XIX століття Православна Церква в Україні зберігала ранг державної, тобто державно-правові норми регламентували церковне життя й утворювали церковну інституцію як складову частину загальнодержавного апарату. Таке одержавлення Православної Церкви, яка використовувала свій пріоритет над іншими релігійними конфесіями та сектами, давало підставу окремим дослідникам вважати, що нібито Православ'я в такій формі існування є елементом релігійної нетерпимості, при чому Київський митрополит Платон (Городецький) виступав як «законослухняний церковний ієрарх, дотичний до русифікаційних процесів та дискримінації іновірних громад та церков в Україні»³¹⁶.

На противагу таким твердженням існує цілком протилежний погляд: саме XIX століття стало часом «самоотверженого труда многих миссионерских обществ, расцвета различных благотворительных и филантропических учреждений, [это] время начала экуменических контактов, когда вместо прежней отчужденности и враждебности в отношениях между различными конфессиями господствующим стал иронический, дружелюбный дух, благо даря

³¹⁶ Баранова Н. В. Освітня, благодійна та місіонерська діяльність митрополита Київського і Галицького Платона Городецького (1882 – 1891) ... – С. 152.

которому стали возможны взаимоотношение и даже – с отдельными конфессиями – переговоры о соединении»³¹⁷.

Зазначимо, що державна політика щодо інославно́х та інові́рних релі́гійних течій у другій половині ХІХ ст. була спрямована на пошук нових шляхів відносин держави з різними релі́гійними конфесі́ями, що, відповідно, потребувало створення нових державно-законотворчих проєктів, які б регламентували релі́гійні, соціалні, політичні та економічні сторони життя громадян неправославно́го ві́росповідання. У цих умовах одержавлена Православно́а Церкво́а, представником якої на Київській кафедрі тоді був митрополит Платон (Городецький), виконувала роль співучасника та посередника між державою та іншими релі́гійними конфесі́ями. Це в цілому вже де-юре регламентувало позицію Київського митрополита щодо інові́рців наказами імператора. Однак архієрей де-факто започатковував свої відносини з різними релі́гійними течі́ями, які здебільшого мали біполярний характер місіонерства: позитивний – із елементами екуменічного діалогу про «возз'єднання» або «єднання» з Православною Церквою та негативний – із елементами прогресивної боротьби проти інакодумців у перспективі контрреформації.

Тож місіонерська діяльність Київського митрополита Платона (Городецького) потребує цілісного дослідження, без обмежень територіальними рамками Київської єпархії або дослідженням тільки місіонерських методів. Вагому роль відігравали мотивація та принципи архіпастиря в місіонерській діяльності. Крім того, архіпастир на Київській кафедрі продовжував попередні відносини з іноземними представниками інославо́в'я³¹⁸ та їхніми громадами³¹⁹, що утворювало багатоскладову типологію його місіонерської діяльності.

³¹⁷ Владимир (Сабодан), митрополит Киевский и всея Украины. Экклезиология в отечественном богословии. Магистерская диссертация. – К., 1997. – С. 130.

³¹⁸ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 3143. – Арк. 1. ; Ф. 174. – Спр. 1003 – 1006. –

Промова митрополита Платона (Городецького) на першому богослужінні в Софійському соборі Києва містить код усієї його місіонерської діяльності: «...мир дому сему (Мф. 10, 12)... Я желаю, чтобы в Церкви Божией, сущей в здешних пределах, не было никаких распрей и раздоров, но господствовали единомыслие и одна истинная вера Христова; я желаю, чтобы между вами, братия, и другими жителями здешней страны не было никакой вражды и взаимных ссор, но все жили в любви и согласии, как Бог заповедал...»³²⁰. Отже, єдність – ключова теза «Божого суспільства», тому для архіпастиря вона стала лейтмотивом у місії серед інославнох та іновірних релігійних течій. У той самий час єдність, як вияв місіонерського імператива, має різні види.

Один із напрямів місіонерського імператива митрополита Платона був спрямований на «возз'єднання в Православ'ї». Ці принципи відносин православнох із інославноми майбутній архіпастир започаткував ще під час професорства у Санкт-Петербурзькій духовній академії, коли він, як викладач, один із перших розробляв академічний курс «Історії російського розколу»³²¹.

Попередній теоретичний досвід митрополит Платон розширив на рівні співавторства в створенні державного законопроекту Тимчасового комітету з питань старовірів 1864 року. Він був присутнім на засіданнях цього комітету³²², здійснював листування із секретарем графом Паніним³²³. Цей законопроект свідчить про ставлення до старообрядців на державному рівні. А саме: зазначалося, що розкольників та сектантів ототожнювали і всіх поділяли на три

Арк. 10.

³¹⁹ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 563-565. – Арк. 6.

³²⁰ Две речи Высокопреосвященнаго Платона, митрополита киевскаго и галицкаго. – К., Тип. Киево-Печерския Успенския Лавра, 1882. (Извлечено из журнала Руководство для сельских пастырей за 1882 г.) – С. 3.

³²¹ Шестидесятилетие служебной деятельности высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого и юбилейные празднества в честь его. – К., Тип. С. В. Кульженко, 1887. – С. 19.

³²² ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 1473-1479. – Арк. 7.

³²³ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 1480.

ступені: однозначно шкідливі, менш шкідливі та нешкідливі³²⁴. До останніх відносили тих, хто творив молитву за царя, але своїм ученням відступав від православних догматів; менш шкідливі – ті, хто не творив такої молитви; однозначно шкідливими вважалися всі радикальні течії, які завдавали шкоди собі та суспільству (духоборці, скопці, хлисти тощо).

Створений документ «Дело о создании Особого временного комитета для рассмотрения вопроса о раскольниках»³²⁵ відображав ліберальні погляди московського митрополита Платона (Лєвшина)³²⁶ і полегшував релігійно-соціальне становище старовірів («попівщина»), які підпадали під критерії менш шкідливі та нешкідливі, а на однозначно шкідливі секти (безпопівщина) дивилися, як на політичних злочинців³²⁷. Такий політичний курс на послаблення відносин між державою та розкольниками С. Таранець пояснював спробою використання державою релігійного консерватизму старовірів в Україні з метою протистояння католицькій експансії після польського повстання 1863 року³²⁸. Але офіційно визнана причина такої лібералізації повідомлялась у Витягу із записки міністра внутрішніх справ Олександрю II з питань про розкольників від 4 жовтня 1863 року. Ця причина була означена як «відсутність діючої системи»³²⁹ щодо розкольників.

Наступну місіонерську діяльність на «возз'єднання», майбутній київський владика продовжував і очолюючи західні кафедри РПЦ. Про це згадувалося ще під час святкування 60-ї річниці посадової служби митрополита Платона 1887 року. Так, вказувалося, що, очолюючи Ризьку кафедру, Платон

³²⁴ Там само. – Арк. 1.

³²⁵ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 1467-1472.

³²⁶ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 1480. – Арк. 16.

³²⁷ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 828-831. – Арк. 2.

³²⁸ Таранець С. Старообрядчество города Киева и Киевской губернии. – К., 2004. – С. 74.

³²⁹ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 1466. – Арк. 25.

(Городецький) навернув у Православ'я 2600 розкольників і відкрив чотири єдиновірних парафії³³⁰.

Перебуваючи на Донській кафедрі, владика Платон уперше організував місіонерський комітет, який провадив «боротьбу»³³¹ зі старовірами мирним шляхом: «В работе члены комитета активно вступали в полемику с иноверцами. Основной целью деятельности комитета являлось уничтожение существовавшей вражды у старообрядцев к Православной Церкви... При этом он [архипастырь] действовал и другим внушал действовать против раскольников только мирным способом, без репрессивных мер»³³².

Це підтверджує те, що місіонерський імператив Платона (Городецького) на возз'єднання на різних кафедрах щодо старовірів мав мирні методи взаємовідносин, які приводили до навернення багатьох розкольників у Православ'я. Такі самі методи владика Платон використовував, керуючи Київською єпархією, на відміну як від своїх попередників, ставив собі за мету навернути послідовників старовірів в православну віру, виступаючи проти будь-якого насилля, використовував у своїй місіонерській програмі виключно мирні методи її реалізації. Так, архіпастир сприяв проведенню апологетичних

³³⁰ Шестидесятилетие служебной деятельности высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого и юбилейные празднества в честь его. – К., Тип. С. В. Кульженко, 1887. – С. 78. Проте в іншій публікації (Шестидесятилетие служебной деятельности высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого и юбилейные празднества в честь его/ Киев. епарх. ведомости. 1887. – № 35. – С. 661.) вказується на 3 тис. розкольників та три єдиновірних приходи.

³³¹ У нашому дослідженні ми приходимо до висновків, що у відносинах митрополита Платона (Городецького) з старообрядцями переважали елементи не стільки боротьби по ліквідації розколу, скільки намагання вести діалог із інакодумцями. Тому термін «боротьба» пропонуємо сприймати не в буквальному розумінні.

³³² Пополитов Д. В. Деятельность представителей старообрядчества и сект на территории области войска Донского в конце XIX – начале XX века. – Тамбов: «Грамота», 2014. – № 8. – Ч. 2. – С. 143.

бесід, у яких проповідувалася істинність православної віри, надавав нужденним старообрядцям як матеріальну, так і моральну допомогу. Така розсудлива місіонерська політика щодо послідовників старообрядницької деномінації сприяла затвердженню поваги до нього в колах віруючих.³³³

Ці місіонерські заходи зі старовірами ґрунтувалися на бажанні митрополита Платона возз'єднання старообрядців із православною «Матір'ю Церквою»³³⁴. Слід зазначити, що діюча концепція єдиновір'я на вищому адміністративному державному та церковному рівнях не розв'язувала проблеми возз'єднання старовірів із Православ'ям та відновлення канонічного священства в розкольників. Про це засвідчував архіпастир: «...поповщина и беспоповщина (окружники, противокружники) не любите единоверие... что мешаает примириться с Церковью... и тогда получите законное священство»³³⁵.

Хоча Платон (Городецький) убачав брак єдиного адміністративного примусу на подолання розколу, він підтримував матеріально³³⁶ та духовно³³⁷ єдиновірні приходи та їхніх представників³³⁸ на рівні приватного спілкування. Старовірам також потрібно було доводити на прикладах, що не Православна Церква відпала від старообрядців, а навпаки: останні виокремилися з Матері Церкви, тому архіпастир застосовує ідеологічно принципово важливий термін

³³³ Баранова Н. Місіонерська діяльність київського митрополита Платона Городецького щодо послідовників старообрядництва. / Н. Баранова // Українознавство. – К., 2009. № 3. – С. 225.

³³⁴ Пастырское послание члена Святейшего Синода, Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого к глаголемым «старообрядцам». – К., типография КПЛ, – 1888. – С. 8.

³³⁵ Пастырское послание члена Святейшего Синода, Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого к глаголемым «старообрядцам». – К., типография КПЛ, 1888. – С. 8-10.

³³⁶ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 983. – Арк. 3; Ф. 174. – Спр. 563-565. – Арк. 6.; Ф. 174. – Спр. 546. – Арк. 2.

³³⁷ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 3497. – Арк. 4.

³³⁸ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 834. – Арк. 3.

не «об'єднання», а «возз'єднання»³³⁹, що владика й висловив у своєму «Пастырском послании к глаголемым старообрядцам»³⁴⁰. Це послання було написане після святкування в Києві 900-літнього ювілею Хрещення Русі і надруковане в «Киевских епархиальных ведомостях»³⁴¹ та окремою брошурою накладом чотири тисячі примірників – для безкоштовного розповсюдження старовірам по різних їх осередках Російської імперії³⁴². Лейтмотивом послання було твердження, що православні «не вороги ваші (старообрядців), а співвітчизники та браття в Христі»³⁴³ і «внешние образы богопочитания, в которых Церковь Христова допускала и допускает разновидности... мы расходимся только в некоторых деталях»³⁴⁴. Тобто, на думку Платона (Городецького), зовнішні відмінності, які фактично є основою розбрату, не повинні перешкоджати євхаристичній єдності старообрядців із православними.

Сам характер «Пастырского послания к глаголемым старообрядцам» відрізняється від більш раннього «Пастырского послания живущим в прибалтийских губерниях староверам феодосиевского толка беспоповщинской секты об истинности православной веры»³⁴⁵. Якщо архіпастир у ранньому посланні 1860-х р. доводив догматично-канонічні аспекти непохитності Православ'я, то в посланні 1888 р. акцентував увагу на безпідставності звинувачення старовірами Православної Церкви в тому, що вона відійшла від

³³⁹ Пастырское послание члена Святейшего Синода, Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого к глаголемым «старообрядцам»... – С. 8.

³⁴⁰ Там само. – С. 12.

³⁴¹ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1207. – Арк. 2.

³⁴² ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1191-1201.

³⁴³ Пастырское послание члена Святейшего Синода, Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого к глаголемым «старообрядцам»... – С. 2.

³⁴⁴ Там само. – С. 3.

³⁴⁵ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 399. – Арк. 20.

ранніх церковних традицій Київської Русі. Як контраргумент митрополит Платон наводив приклад міжнародного святкування Православною Церквою в Києві пам'яті святого князя Володимира та 900-ліття Хрещення Русі³⁴⁶, докоряючи неповагою до Хрестителя Русі старообрядцям за те, що вони відмовилися брати участь у цих урочистостях³⁴⁷.

«Пастырское послание к глаголемым старообрядцам» здобуло загальне визнання, його зачитали на місіонерському протирозкольницькому соборі в Москві 1887 року, про що архіпастир повідомляв обер-прокурора Костянтина Победоносцева³⁴⁸. Крім того, послання було надруковане для розповсюдження в парафіяльних церквах при бесідах священників із розкольниками³⁴⁹. Також, за ініціативою архіпастиря, на московському соборі роздали 30 екземплярів брошури про святкування 900-ліття Хрещення Русі³⁵⁰. Відгук старообрядців на «Пастырское послание к глаголемым старообрядцам» митрополита Платона (Городецького) було надруковано в газеті «Русское слово» від 11 грудня 1888 року, № 50, після чого архіпастир виявив бажання особисто зустрітися і подискутувати з автором критичного відгуку, щоб пояснити свою позицію³⁵¹.

Митрополит Платон розумів, що одне з головних звинувачень старообрядців убік Православної Церкви – модернізація та відступ останньої від давніх традицій святості Київської Русі. Тому в місіонерській справі зі

³⁴⁶ Петренко А. Празднование 900-летия Крещения Русив Кieve при митрополите Платоне (Городецком). / А. Петренко // *Opus Mixtum*. – №1. – К., 2013. – С. 139.

³⁴⁷ Пастырское послание члена Святейшего Синода, Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого к глаголемым «старообрядцам». – К., типография КПЛ, 1888. – С. 4.

³⁴⁸ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3381. – Арк. 2.

³⁴⁹ Правила об устройстве и о способе действий миссионеров и пастырей церкви по отношению к раскольникам и сектантам. // Киев. епарх. ведомости. –1888. – № 39-40. – С. 575.

³⁵⁰ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3462. – Арк. 2.

³⁵¹ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3352. – Арк. 4.

старовірами владика надавав неабиякого значення популяризації окремих слов'янських та перших руських святих. Архіпастир використовував свою духовну владу, авторитет, а певною мірою і кошти, які вкладав заходи з шанування окремих святих, що здавалися йому значущими у доводах непогрішимості Православної Церкви та її наступності апостольської віри.

Не можна не згадати випадок, зафіксований самим митрополитом і опублікований до 60-ї річниці його архієрейського служіння, а саме: коли імператор Олександр III підписував рескрипт про призначення архієпископа Одеського та Херсонського Платона (Городецького) на Київську митрополичу кафедру, той якраз освячував у Одесі новий боковий вівтар архієрейського домового храму на честь святого князя Володимира та всіх просвітителів слов'янських³⁵². Отже, випадок змусив митрополита Платона вважати просвітителя Русі святого Володимира своїм патроном на Київській кафедрі і це наштовхнуло його на поширення культу святого рівноапостольного Володимира на новому місці служіння. Відтак було підтримано пропозицію архіпастиря Святішим Синодом – виокремити день пам'яті святого рівноапостольного князя Володимира окремою датою на 15 липня з обов'язковою службою великих православних свят – Усеношною.

Таким чином, у місіонерстві зі старовірами в святому рівноапостольному князеві Володимирі, Хрестителі Русі, архієрей убачав приклад першозасновника апостольської, святої Православної Церкви в межах Російської імперії.

Зусиллями митрополита Платона відбулося святкування 900-ліття Хрещення Русі в Києві³⁵³. За його словами, Русь хрестили, коли вона «из варварско-языческой страны сделалась свято-христианской; предки наши,

³⁵² Шестидесятилетие служебной деятельности высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого и юбилейные празднества в честь его. – К., Тип. С. В. Кульженко, 1887. – С. 108.

³⁵³ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 468. – Арк. 10.

поклонявшиися ложным богам – бездушным истуканам, очистились в купели св. крещения от идольских скверн... Исповедуемая нашею Церковью вера есть самая истинная, благодатная и спасительная Христова вера»³⁵⁴.

Ювілейне святкування 900-ліття Хрещення Русі стало першою великою релігійно-суспільною подією др. пол. XIX ст. в Російській імперії, що також мала міжнародне значення. Це доводить нам те, що брошура «Празднование 900-летия Крещения русского народа в г. Киеве»³⁵⁵, надрукована стараннями митрополита Платона, набула поширення не лише в Київській єпархії, а й серед православних громад Єрусалима³⁵⁶, Японії³⁵⁷, Латвії³⁵⁸ та в місцевих єпархіях РПЦ – Новочеркаській³⁵⁹, Петербурзькій³⁶⁰, Московській³⁶¹. Саме святкування підносило Київську єпархію на всецерковний релігійний рівень, стало прикладом наступних святкувань, підвищувало рівень релігійної просвіти народу, виділяло Православ'я серед сект та розколів, зміцнювало любов до Церкви та розвивало почуття самосвідомості³⁶². Все це засвідчував навіть Кентерберійський архієпископ Едуард у своєму посланні на адресу митрополита Платона до дня святкування цього ювілею: «Крещение Руси – торжество религиозное, церковное, но оно в то же время и гражданское,

³⁵⁴ Беседа, сказанная Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом Киевским, в день празднования 900-летнего юбилея крещения России, 15 июля 1888 г., о том, что вера, исповедуемая православною русскою церковью, есть истинная, благочестивая и спасительная христова вера. // Рук. для сельских пастырей. – 1888. – № 35. – С. 557.

³⁵⁵ ЦДІАК України – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 7556. – Арк. 3, 7.

³⁵⁶ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3073 – Арк. 1.

³⁵⁷ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1186-1189. – Арк. 12.

³⁵⁸ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3127. – Арк. 1.; Ф. 174. – Спр. 1208. – Арк. 1.; Ф. 174. – Спр. 1209. – Арк. 1.

³⁵⁹ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3338. – Арк. 1.

³⁶⁰ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3324-3327.

³⁶¹ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3383 – Арк. 1.

³⁶² Петренко А.А. Празднование 900-летия Крещения Руси в Киеве при митрополите Платоне (Городецком)... – С. 143.

народное, так как жизнь народа созидалась соответственно началам его православной веры. Англиканская церковь всегда пребывала и пребывает в мире с Русскою Православною Церковью, и у обеих этих церквей одни общие враги, с которыми приходится бороться оружием не плотским, а духовным. Необходима в этой борьбе взаимная поддержка церквей английской и русской и духовное их единение»³⁶³.

Підкреслюючи спадкоємність Руського Православ'я від Візантії та рівність подвигу святого просвітителя Русі Володимира з святыми Кирилом та Мефодієм, митрополит Платон (Городецький) мав намір зробити бокові вівтарі на честь цих слов'янських святих у Володимирському соборі Києва³⁶⁴. Цю ідею він обговорював із кафедральним протоієреєм Петром Лебединцевим³⁶⁵. Втім собор не був завершений до смерті Платона, а його наступник переглянув систему освяти престолів.

Не менш активна участь належить митрополиту в урочистостях 1000-літнього ювілею від дня смерті святого просвітника Мефодія. Причому популяризації набули обидва слов'янських просвітителів – святі Мефодій та його брат Кирил. Окрім підготовленої особисто проповіді до дня святкування пам'яті Мефодія³⁶⁶, владика оголосив конкурс на складання житій святих просвітителів Русі Мефодія та Кирила, маючи на меті надрукувати їх накладом 100 тис. екземплярів на суму 2 тис. рублів із зображенням слов'янських учителів для безкоштовного розповсюдження у всіх православних церквах³⁶⁷. В процесі підготовки об'єми друку скорегували з благословення митрополита Платона. У Лаврській типографії було надруковано 20 тис. екземплярів житій святих Кирила та Мефодія на суму 154 руб. 76 коп., із яких 650 брошур роздали

³⁶³ Там само. – С. 143.

³⁶⁴ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3359. – Арк. 1.

³⁶⁵ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 2403-2409. – Арк. 1-19.

³⁶⁶ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 410 -411. – Арк. 1-4.

³⁶⁷ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1405. – Арк. 3.

богомольцям самої Лаври³⁶⁸. Хоча це в п'ять разів менше від запланованого, та однак досить значущий показник – із розрахунку, що кількість православних приходів у Київській єпархії сягала 1303 одиниць³⁶⁹, тож в середньому на кожен приход припадало по 15 брошур.

Крім того, архіпастир просив Святіший Синод затвердити загальне святкування просвітника Мефодія на 6 квітня зі Всеношною і на час святкування звільнити студентів від занять, щоб залучити їх до актових читань із проповідями та промовами³⁷⁰. Митрополит Платон прирівняв святих просвітителів Кирила та Мефодія до первопросвітителів та апостолів³⁷¹, відтворюючи ідейні витoki та особливості генези Православ'я зі старообрядництвом, оскільки в слов'янських народів Балкан їхньому шануванню належало чільне місце в загальній сакральній ієрархії давньоруських святих. Слід зазначити, що шанування святих слов'янських просвітителів для митрополита Платона означало орієнтир спрямування своєї місії на візантійський метод³⁷², головний аспект якого була проповідь Слова Божого рідною мовою серед місцевого населення. Це пояснює той факт, що митрополит Платон (Городецький) наполягав, щоб виголошення проповідей духовенством та друкування повчальних бесід у періодичних виданнях Київської єпархії, спрямованих проти розкольників та сектантів, відбувалося побутовою (тобто українською) мовою з використанням «простонародних слів»³⁷³.

Отже, київський архіпастир, використовуючи активну популяризацію перших слов'янських святих просвітників, наочно засвідчував старовірам про

³⁶⁸ ЦДІАК. – Ф. 128. – Спр. 776. – Арк. 9.

³⁶⁹ ЦДІАК. – Ф. 127. – Спр. 698. – Арк. 8.

³⁷⁰ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1405. – Арк. 3.

³⁷¹ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 411. – Арк. 1.

³⁷² Стамулис И. Православное богословие миссии сегодня. – М., Православный Свято-Тихоновский Богословский институт, 2003. – С. 79.

³⁷³ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 823-824. – Арк. 18.

збереження чистоти християнського вчення Православної церкви в Україні. Ці святі та утвердження їх культу ставали опорою та «незримими» помічниками в місіонерсько-просвітницькій справі Платона (Городецького).

Мирні методи діалогу зі старовірами митрополит Платон застосовував у організації різних церковних та громадських заходів як для підвищення теоретичного та практичного рівнів православної віри в народі, так і в місіонерському підтексті. Великого значення за митрополита Платона набув розвиток богословського та історичного дослідження старообрядництва. Якщо на думку обер-прокурора К. Побєдоносцева такі дослідження проводилися більш кількісно, ніж якісно, і провину цього він убачав у байдужості єпархіальних єпископів³⁷⁴, то Платон (Городецький), крім самостійного дослідження старообрядництва, про що ми зазначали, всіляко підтримував інших богословів³⁷⁵ та істориків³⁷⁶ із різних єпархій та духовних академій у їхньому вивченні розколу. Причому він не лише на власний кошт³⁷⁷ купував книги про історію розколу і передавав їх до різних бібліотек або приватним особам, а й популяризував їх. Так, з його благословення з'явилася інформація про книжкові видання на цю тематику у найвідомішому періодичному часописі – «Киевских Епархиальных ведомостях»³⁷⁸, і крім того владика робив розпорядження про необхідність мати таку літературу в церковних бібліотеках³⁷⁹ на парафіях.

За митрополитства Платона (Городецького) перехід розкольників у Православ'я, здійснювалося згідно з офіційними документами – розпискою³⁸⁰,

³⁷⁴ История Русской Церкви. - Кн. 8: Смолич И.К. История Русской Церкви. 1700-1917... – С. 164.

³⁷⁵ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 841. – Арк. 1.

³⁷⁶ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3166-67. – Арк. 3.

³⁷⁷ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 839-840. – Арк. 2.; Ф. 174. – Спр. 836-837. – Арк. 2.

³⁷⁸ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3206. – Арк. 1.

³⁷⁹ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 835 – Арк. 2.

³⁸⁰ ЦДІАК. – Ф. 127. – Оп. 688. – Спр. 1465 – Арк.1-109.

та мав відбуватися за власним переконанням, через зречення старовірства³⁸¹. Проте причиною переходу іноді було далеко не релігійне переконання³⁸², а переслідування особистих соціальних чи економічних вигід конвертитами³⁸³. Обряд конверсій відбувався через таїнства Покаяння та Миропомазання, при цьому наверненого «розкольника» не перехрещували і за ним зберігалось ім'я.

Таким чином, напрям місії «возз'єднання» митрополита Платона ґрунтувався на різноманітних взаємовідносинах зі старообрядцями. Саме архіпастир через образ Святої Русі, який поставав через різні пам'ятні міста, святих та історичні пам'ятки, вказував розкольникам на «хибність» їх ідей про реформацію в РПЦ, утверджуючи збереження апостольського передання та первинної святості в Православній Церкві.

Другий напрям місії митрополита Платона це – єднання в Христі, що спостерігається у взаємовідносинах архіпастиря з Римо-Католицькою Церквою. Тут головним аргументом було свідоцтво єдності християн. Це засвідчує приклад відвідування Київським митрополитом Платоном костелу міста Коростишева в червні 1883 року. Зауважимо, що митрополит особисто не був ініціатором цього, але він прийняв запрошення ксьондза Моравича і виголосив свою красномовну проповідь³⁸⁴ у середовищі православних та католиків. За його словами, віра в Христа повинна стати об'єднуючим фактором серед християн східного та західного обрядів і саме простий віруючий народ має дати приклад єдності, незважаючи на всі догматичні та адміністративні роз'єднувальні фактори між Церквами.

³⁸¹ Там само. – Арк. 5.

³⁸² Там само. – Арк. 5.

³⁸³ ЦДІАК. – Ф. 127. – Спр. 1493. – Арк. 10.

³⁸⁴ Посещение Высокопреосвященным митрополитом Киевским и Галицким Платоном римо-католического костела в м. Коростышеве и последствия сего посещения // Тр. Киев. духовной акад. – 1884. – № 9. – С. 410 -445.

Сама промова містила елементи екуменічного діалогу, який увібрав принципи:

- 1) христоцентричність – «дві церкви сповідують по суті одне вчення Христове»³⁸⁵;
- 2) рівноправ'я між церквами – «Церква Христова розділилася на дві: західно-католицька та східна – дві рідні сестри»³⁸⁶;
- 3) народ Божий – то Церква – непряма вказівка на віруючий народ, який повинен стояти вище від розбрату священноначалія;
- 4) основа єдності – любов між християнами³⁸⁷.

Ця промова викликала гучний резонанс серед віруючих православних³⁸⁸ та католиків³⁸⁹, що набуло розголосу в різних куточках Російської імперії³⁹⁰. Те, що тогочасне суспільство не було готовим до екуменічного діалогу, доводить вимушене публічне виправдання своїх дій ксьондзом Моравичем³⁹¹. Архієрей, задля пом'якшення покари католицького священника, писав: «По поводу ксендза Моравича в Коростышеве, который удивил и православных и католиков, нужно

³⁸⁵ Посещение Высокопреосвященным митрополитом Киевским и Галицким Платоном римо-католического костела в м. Коростышеве и последствия сего посещения... – С. 413.

³⁸⁶ Там само. – С. 413.

³⁸⁷ Там само. – С. 413.

³⁸⁸ Необходимые разъяснения // Киевлянин. – 1884. – № 179. – С. 205.

³⁸⁹ Воинствующий католицизм // Новое время. – 1884. – № 30. – С. 32.

³⁹⁰ По поводу посещения Высокопреосвященнейшим Платоном римско-католического собора в м. Коростышеве // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 17. – С. 772-774.; Сыновнее послание православных жителей м. Коростышева к Высокопреосвященнейшему Платону, митрополиту Киевскому // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 21. – С. 959-962.

³⁹¹ Газете «Народовой» по коростышевскому делу // Киевлянин. – 1884. – № 187. – С. 289. Киев 2 октября 1884 г. // Киевлянин. – 1884. – № 217. – С. 305.; Посещение Высокопреосвященным митрополитом Киевским и Галицким Платоном римо-католического костела в м. Коростышеве и последствия сего посещения // Тр. Киев. духовной акад. – 1884. – № 9. – С. 410-445.

написать, что молился не только за митрополита, но и за папу римского и привести «латинские слова», так же может написать католическому митрополиту в России, чтобы тот не наказывал его по христианской любви...»³⁹².

Свою позицію місії «єднання в Христі» митрополит Платон доводив справами милосердя. Так, на прохання ксьондза Захарія Гулевича, на підтримку ордену капуцинів у Житомирі митрополит Платон вислав 25 рублів із особистих коштів³⁹³.

Перехід в Православ'я з римо-католицизму відбувався через зречення від «хибності» римо-католицького вчення³⁹⁴: «будучи убежденными в истине православной христианской греко-восточной церкви, сим проявляли решительное намерение воссоединиться»³⁹⁵. Православна Церква визнавала римо-католицького хрещення, тому перехід у Православ'я відбувався через таїнства Покаяння та Миропомазання,³⁹⁶ але іноземне ім'я замінювалося на тотожне слов'янським святцям (наприклад, Альберт на Василій)³⁹⁷. Як наслідок, перехід у Православ'я відбувався не тільки через успішну місіонерську діяльність Свято-Володимирського братства³⁹⁸, що потребує окремого дослідження, але траплялося, що іноземці переслідували особисті вигоди в православній вірі³⁹⁹.

Зазначимо, що у більшості новонавернених у греко-православну віру виникали труднощі адаптації в незвичному їм соціальному середовищі Російської імперії. Київський архіпастир таким особам допомагав подолати ці

³⁹² ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3417. – Арк. 2.

³⁹³ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 2059-2061. – Арк. 3.

³⁹⁴ ЦДІАК. – Ф. 127. – Оп. 688. – Спр. 1465. – Арк. 9.

³⁹⁵ ЦДІАК. – Ф. 127. Оп. 690. – Спр. 1465. – Арк. 5.

³⁹⁶ ЦДІАК. – Ф. 127. – Оп. 688. – Спр. 1465.

³⁹⁷ Там само. – Арк. 15.

³⁹⁸ Там само. – Арк. 78.

³⁹⁹ Там само. – Арк. 20.

проблеми з рекомендаціями їх до «світського суспільства» та працевлаштуванням, що підтверджує приклад із викладачем французької мови угорцем Роше Антоном⁴⁰⁰.

Незважаючи на одержавлення Православ'я, митрополит Платон (Городецький) завжди ставився толерантно до представників різних релігійних віросповідань. Підтвердженням цього є заперечення на рішення обер-прокурора К. Побєдоносцева запросити представників лютеранської церкви на освячення православного собору в м. Ризі. Архіпастир зауважив: «Если за богослужением будут провозглашены благоденствия РПЦ, то лютеране будут чувствовать себя неловко»⁴⁰¹.

Інший напрям місії – «єднання в мирі» – митрополита Платона (Городецького) можна простежити на відносинах із іудеями, які фактично були єдиними представниками іновір'я в Київській єпархії. Про це свідчить доповідна записка благочинних єпархії від 9 квітня 1887 року: «В Киевской епархии 1303 прихода, из них 116 приходов с православным населением, в 257 приходях не имеется никак иноверцев, кроме евреев, в 930 – имеются католики при огромном большинстве православного населения... кроме того имеются раскольники в количестве 5506»⁴⁰². Згідно зі статистичними даними на 1891 рік, єврейське населення становило 13,6 % від загального населення в Київській губернії⁴⁰³, воно фактично перетворювалося на проблему взаємоіснування для 19,7 % православних приходів єпархії.

Як кожна світова релігія, іудаїзм в Київській губернії теж не був представлений єдиною релігійною течією в своєму вченні. Митрополит Платон

⁴⁰⁰ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 2798. – Арк. 6.

⁴⁰¹ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3185. – Арк. 2.

⁴⁰² ЦДІАК. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 698. – Арк. 8.

⁴⁰³ Навротский Д.И. Памятная книжка Киевской губернии на 1891 год. – К., 1891. – С. 15.

вивчав саму суть розбіжностей іудаїзму⁴⁰⁴ і вживав заходів залучення євреїв до прийняття ними Православ'я⁴⁰⁵.

Місія «єднання в мирі» митрополита Платона (Городецького) базувалася на загальнолюдських моральних та духовних цінностях, про що свідчив у своїх спогадах сам архіпастир: «Что же они мне отвечают? – говорил митрополит к своим, после беседы с евреями; одно повторяли они мне, – что те же истины, какие возвещает христианство, исповедует и иудейство»⁴⁰⁶.

Моральні засади ставали головною темою у місії серед євреїв. Одним із найвагоміших звинувачень євреїв було порушення православними четвертої заповіді Закону Божого та поширення пияцтва. І хоча євреї до цього самі були причетні й отримували чималий дохід від шинкарства, це не могло не давати їм привід ставитися зневажливо до православних⁴⁰⁷.

Митрополит Платон намагався вирішувати ці питання демократичним шляхом: відповідно до пропозицій сільського православного духовенства, він наказав практикувати заборону продажу вина в неділю, на свята та під час постів, посилити контроль за дотриманням правил алкогольної торгівлі поблизу храмів, церковнопарафіяльних шкіл⁴⁰⁸, проводити після Літургії із селянами бесіди, чим відволікати від шинку, розповсюджувати антиалкогольну літературу⁴⁰⁹, священникам радив організувати товариства тверезості⁴¹⁰. Крім

⁴⁰⁴ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 847. – Арк. 8.; Ф. 174. – Спр. 2999-3014.; Ф. 174. – Спр. 2973; Ф. 174. – Спр. 3482. – Арк. 13.

⁴⁰⁵ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 850-851 – Арк. 7; Ф. 174. – Спр. 845. – Арк. 6.

⁴⁰⁶ Памяти высокопреосвященнаго Платона, митрополита Киевского. (октябрь 1 дня 1891 г.) Прот. И.Н.Флоринского. – М., Университетская типография, Страстной бульвар, 1896. – С. 7, 12.

⁴⁰⁷ Перерва В. Православне Надросся у XIX столітті. – Біла Церква: Видавець О.В. Пшонківський, 2004. – С. 146.

⁴⁰⁸ Выписка из правил о радробительной продаже напитков, Высочайше утвержденных 14-го мая сего года /Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 4. – С. 148-150.

⁴⁰⁹ ІЦДАК. України – Ф. 711. Оп. 1. – Спр. 7777. – Арк. 1-49.

того, архіпастир рекомендував місцевій владі забороняти ярмарки та базари в неділю та на свята⁴¹¹. А там, де не можна було закрити шинки, він пропонував ввести податок із алкогольних виробів на потреби церковнопарафіяльних шкіл⁴¹².

Мотивація в іудеїв прийняти Православ'я полягала більше в особистих причинах. Іноді траплялися парадоксальні випадки, як наприклад: за відступ від православної віри на підставі 1004 ст. кримінального судочинства № 185 відкрили кримінальну справу проти міщанина Івана Музиканта, який хрестився тільки через те, що хотів розлучитися зі своєю дружиною Розою. Після хрещення його дружина дала розлучення, і потім він знову перейшов у іудейство⁴¹³. Такі речі митрополит Платон засуджував під грифом: «Отпадение от веры и по отчаянию остающихся нераскаянными, предаются вечному осуждению»⁴¹⁴.

Проте неохильність⁴¹⁵ до православної віри не могла завадити єврейському населенню в архіпастирі вбачати свого покровителя. Пам'ятаючи захист владики Платона в погромах єврейського населення в Херсонській єпархії 1881 року⁴¹⁶, а ще до сторіччя міста Катеринослава, єврейське товариство подарувало митрополиту Платону Тору єврейською та російською мовами з адресним написом на срібній дощечці. Виявляючи свою прихильність до євреїв, архіпастир прийняв цей подарунок із задоволенням⁴¹⁷.

⁴¹⁰ Перерва В. Православне Надросся у XIX столітті. – Біла Церква: Видавець О. В. Пшонківський, 2004. – С. 146.

⁴¹¹ Перерва В. Графи Браницькі: підприємці та меценати. – Біла Церква: Видавець О. В. Пшонківський, 2010. – С. 58.

⁴¹² К вопросу о средствах церковноприходских школ/ Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 8. – С. 361-364.

⁴¹³ ЦДІАК. – Ф. 127. – Спр. 1458. – Арк. 4.

⁴¹⁴ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 848-849. – Арк. 2.

⁴¹⁵ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 726. – Арк. 2.; Ф. 174. – Спр. 846. – Арк. 4.

⁴¹⁶ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 436-438. – Арк. 6.

⁴¹⁷ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 1127-1128. – Арк. 1-4 арк.

Особисте заступництво архіпастиря за євреїв у Російській імперії ставало прикладом поваги останніх не лише до владики, але й до самого Православ'я. Крім традиційних іудеїв, митрополита Платона поважали християнські (месіанські) угруповання з єврейськими традиціями. Наприклад, в супровідному листі на ім'я митрополита Київського і Галицького Платона від 3 січня 1889 року лідер «Товариства іудеїв Нового Завіту» Іосиф Рабінович з міста Кишинєва просив благословення та молитви про Ізраїль, а також сприяння в усьому, що може стосуватися російських євреїв у Христі⁴¹⁸.

Отже, характеризуючи місіонерський імператив київського митрополита Платона (Городецького), підкреслимо наступні спостереження. Місіонерську діяльність архіпастир розпочав ще на зорі свого служіння, яке має багатоскладову типологію та мотивацію: «возз'єднання», «єдність у Христі», «єдність у мирі». Місіонерський імператив митрополита Платона (Городецького) відомий мирними методами і був спрямований на єдність суспільства як народу Божого.

Перший напрям місіонерського імперативу архіпастиря – «возз'єднання» – є проекцією сутності Церкви в її єдності на основі догматичного віровчення. Саме старообрядці підпадали під цю категорію, де потрібно було позбутися обрядових розбіжностей і показати наступність і збереження Православною Церквою святості Київської Русі.

Другий напрям – «єдність у Христі» – ґрунтувався на принципах єдності Церкви в її христоцентричності. Саме віра в Христа повинна була б стати об'єднуючим фактором між церквами греко-східного та римо-католицького обрядів. Цей аспект місіонерства вмщував елементи екуменічного діалогу, який базувався на принципах христоцентризму, рівноправ'я, любові до народу Божого, толерантності та віротерпимості. Саме це митрополит доводив не

⁴¹⁸ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 851 – Арк. 7.

тільки в своїй промові в коростишівському костелі, а й у міжособистісному спілкуванні різних представників католицької віри.

Опорною точкою «єдності в мирі» були моральні принципи у взаємовідносинах із іудаїзмом. Архіпастир намагався усунути морально-етичні недоліки в православному суспільстві, які ставали причиною глумливості євреїв над православною вірою. Особисте заступництво архіпастиря за євреїв у Російській імперії ставало прикладом поваги останніх до самого Православ'я. Принципи толерантності та віротерпимості були невід'ємною рисою місії «єдності в мирі».

4.2. Місіонерська протиштундистська програма архіпастиря в Київській єпархії

Місіонерська протиштундистська діяльність Київського митрополита Платона (Городецького) має унікальний вимір. Це зумовило те, що в ній співіснували протилежні складові: контрреформаторський елемент антагонізму та елемент збереження релігійної свободи в суспільстві. Геополітичне та урядово-церковне становище Київської єпархії, а також церковний досвід митрополита Платона (Городецького) сприяли постійним місіонерським контактам поза межами Київської єпархії. У місіології такий процес характеризується як псевдоморфоза⁴¹⁹, але оцінюється по-різному. Н. Баранова дослідила, що багатогранність у діяльності митрополита Платона призводила до послаблення розвитку Київської єпархії: «...Ефективність розподілу благодійних ресурсів суттєво знижувалась через надмірне фінансування різноманітних акцій православної церкви, спрямованих на потреби інших

⁴¹⁹ Стамулис И. Православное богословие миссии сегодня. – М.: ПСТБИ, 2003. – С. 45.

регіонів Росії та зарубіжжя»⁴²⁰. Усупереч цьому архівні джерела свідчать, що Платон (Городецький) віддавав перевагу на фінансову підтримку саме київським православним обителям та святиням. Наприклад, архіпастир перенаправив кошти вірянина Альбранда Володимира Івановича на суму 300 рублів, призначені афонському Пантелеймонівському монастирю, на «древний Межигорский монастырь, который не имеет средств для дальнейшего существования»⁴²¹.

Отже, осмислення в усій глибині місіонерської протиштундистської діяльності київського архіпастиря дасть можливість набагато повніше судити про місіонерську діяльність Православної Церкви в Україні в цілому.

Платон (Городецький) на початок свого митрополитства на Київській кафедрі не міг не помічати, як молода релігійна протестантська течія – штундизм – швидко набирала потужності саме завдяки організації, згуртованості, моральним якостям та піднесенню інтелектуального і духовного рівня штундистських пасторів та вірян⁴²². У «Киевских епархиальных ведомостях» про розвиток штундизму писали так: «Рационалистические секты, грозящие православной Церкви широким распространением, по-видимому обращают на себя недостаточно серьезное внимание нашего общества»⁴²³. Наведені в періодиці статистичні дані підтверджують, що в 1882 році в Київській губернії кількість штунди не перевищувала 1 420⁴²⁴ осіб. На 254 816 осіб православного населення Київської єпархії, за даними митрополита Платона, наведеними у офіційному листі до обер-прокурора К. Победоносцева

⁴²⁰ Баранова Н.В. Освітня, благодійна та місіонерська діяльність митрополита Київського і Галицького Платона Городецького (1882 – 1891 рр.)... – С. 101.

⁴²¹ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3082. – Арк. 1.зв.

⁴²² ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1638. – Арк. 8.

⁴²³ Заметки о штундизме // Киев. епарх. ведомости. – 1882 – № 6 – С. 290-291.

⁴²⁴ Там само. – С. 290–291.

в 1885 році⁴²⁵, штундисти становили 0,55 %, але за п'ять років кількість протестантів збільшилася вдвічі⁴²⁶. Зокрема, кафедральний протоієрей митрополичого Софійського собору Петро Лебединцев у статті «Баптизм и штунда в Киевской губернии»⁴²⁷ зауважував, що так звана штунда є не що інше, як німецький баптизм, занесений до німецьких колоній у Росії місіонерами з Гамбурга, і що першими його adeptами із середовища малоросійського православного населення були особи, які випадково, як робітники, потрапили до колоністів, що то «люди, оторванные от дома и семьи, от общения в молитве церкви и таинствах, от поучения своих пастырей, чувствовавшие, быть может, именно поэтому потребность в духовной пище и подвергшиеся действию искусных и фанатичных проповедников нового учения»⁴²⁸.

Причини швидкого поширення сектантства в Україні наприкінці ХІХ століття, на думку Меша В. Г., зумовлені двома чинниками. Першим позначено соціально-економічним чинник, який призвів до інтенсивного розвитку капіталізму, болісним розшаруванням суспільства, гострими соціальними проблемами, що виникали внаслідок обезземелення селянства тощо. Другим чинником зазначено духовна складова суспільства, яка зазнала тотальної ліквідація національної Української Православної Церкви з її віросповідною, зокрема обрядовою специфікою та домінування на вітчизняних теренах РПЦ з її (невластивими для національної форми церковної організації та духовного самовияву) адміністративно-бюрократичними традиціями впливу на процес релігійної та соціальної самореалізації віруючих⁴²⁹. Крім зазначених чинників,

⁴²⁵ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 3374. – Арк. 2.

⁴²⁶ Навротский Д.И. Памятная книжка Киевской губернии на 1891 год. – К., 1891. – С. 14.

⁴²⁷ Лебединцев П.Г. Баптизм и штунда в Киевской губернии // Киев. старина. - 1885. – № 3. – С. 490- 518.

⁴²⁸ Там само. – С. 490.

⁴²⁹ Православна місія в Україні: протистояння сектам східнохристиянського коріння (1875-1900 рр.) / В. Г. Меша // Наукові праці Миколаївського

тогочасні місіонери припускали, що головною причиною поширення штундизму були «безнаказанность и полная свобода штундистских собраний»⁴³⁰. Такі зібрання вказують на існування віротерпимості та певною мірою прояву релігійної свободи в Київській єпархії, де штундизм прирівнювали до «душевної хвороби», яка, подібно до «біологічної інфекції», швидко поширюється на тих, хто перебуває в постійному спілкуванні з «хворими»⁴³¹.

У відносинах митрополита Платона (Городецького) зі штундистами можна простежити дві площини. Перша – релігійна боротьба із сектантством у цілому та зі штундизмом зокрема. Друга – заходи з підвищення належного рівня православної віри в суспільстві як вияв «православної контрреформації».

На першому етапі протиштундистської діяльності Київський митрополит Платон був сконцентрований на розробці стратегії місії: формулювання ідеї програми, цілей, постановка завдань, які відображали методи боротьби.

Зазначимо, що особливість антагонізму митрополита Платона до штундизму полягала в тому, що він спрямований не проти знищення віруючих штундистів, а саме проти їхнього еретичного вчення: «Не участвуйте в бесплодных делах тьмы, но обличайте... Мы не желаем зла врагам нашим, мы желаем им добра, на все воля Божия. Если Ты Господи за нас, кто против нас?!»⁴³². Тож боротьба з самою ересю на благо заблудлих апріорі є предметом місіонерського антагонізму київського митрополита із застосуванням виключно мирних методів, а саме: «...вооружиться против них [штундистів] словом и

державного гуманітарного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Історичні науки.. – 2008. – Т. 83. – Вип. 70. – С. 66.

⁴³⁰ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 778. – Арк. 30.

⁴³¹ Лебединцев П.Г. Баптизм и штунда в Киевской губернии // Киев. старина, – 1885. – № 3. – С. 492.

⁴³² ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 408. – Арк. 6.

обличать их, создав книгу обличительную их дел»⁴³³. Такі методи архіпастир прищеплював спеціально підготовленим місіонерам, щоб вони «нигде не позволяли себе прибегать к мерам полицейским и насильственным»⁴³⁴.

Концепція місіонерської протиштундистської діяльності митрополита Платона (Городецького) відображена в постановах київського з'їзду 1884 року⁴³⁵. Насамперед передбачалася взаємодія Церкви з державою щодо того, щоб виселяти інославно; забороняти використовувати розкольникам православний священницький одяг, як у разі заборон носити військові атрибути світським особам; обмежувати прозелітизм сектантів через «кого слід»⁴³⁶; просити, щоб цивільне начальство виконувало закон про молитовні будинки; переносити базари та ярмарки на будні дні, а продаж алкогольних виробів дозволяти після літургій у місцевих храмах; тільки після прийняття Православ'я допускати іноземців на поселення на території з переважно православним населенням.

З ініціативи митрополита Платона постанови з'їзду мали задіяти різні адміністративно-правові важелі, але чітко не було прописано, які закони потрібно посилити або ухвалити, тому приписи мали більш рекомендований характер із метою наступного обговорення та утвердження у вищих церковних та державних органах влади⁴³⁷. У той самий час після резолюції єпископів держава не поспішала надавати допомогу Церкві в боротьбі зі штундистами. На думку кафедрального протоієрея Петра Лебединцева, це пояснювалося тим, що держава чітко не визначила каральних заходів для цивільного та кримінального

⁴³³ Там само. – Арк. 6.

⁴³⁴ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 699. – Арк. 31.

⁴³⁵ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 823-824. – Арк. 1-26.

⁴³⁶ Там само. – Арк. 3.

⁴³⁷ Петренко А. Спроба відтворення собороправності в синодальну епоху Православної Церкви в Україні / А. Петренко // Гілея. Науковий вісник. – К., 2014. – № 90. – С. 37-41.

суду через новизну справ⁴³⁸. Тільки одна постанова З'їзду набула чинності, а саме: було відновлено державний закон 1869 року про те, що за будівництво іновірних молелень губернська влада зобов'язувалася попередньо домовлятися з єпархіальним начальством (ст. 247 Статуту про будівництво)⁴³⁹. Бездіяльність державних чиновників у місіонерській справі свідчить про те, що під час співбесід місіонерів зі штундистами поліція «вовсе не принимала никакого участия для водворения тишины...»⁴⁴⁰.

Запобігання митрополита Платона до державних норм покарання «вкрай шкідливих» штундистів було виправдано тим, що вони «по дознанию оказывались людьми высшей степени безнравственными и замеченные в разных общественных преступлениях, за что и были судимы»⁴⁴¹. Не виключено, що місцеві чиновники в застосуванні адміністративних та кримінальних норм запровадження покарання протестантів захищали не лише інтереси Церкви, а й владу, яку принижували штундисти своєю непокорюю, неповагою та образами: «штундисты хулили Святейший Синод, пастырей Церкви, начальника губернии...»⁴⁴². Той факт, що ініціатива скликати протиштундистський з'їзд архієреїв «Південно-Західного краю» 1884 року в Києві⁴⁴³ належала обер-прокурору К. Победоносцеву, дає підставу вважати, що державні можновладці самі були зацікавлені залучити архіпастирів Православної Церкви до боротьби із сектантством.

⁴³⁸ Лебединцев П.Г. Баптизм и штунда в Киевской губернии // Киев. старина, – 1885. – № 3. – С. 502.

⁴³⁹ Пашков Д., диакон. Соборы епископов при К. П. Победоносцеве / Д. Пашков // Богословский Вестник. – М.: ПСТБИ, 1999. – Вып. 4. – С. 284.

⁴⁴⁰ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 699. – Арк. 10.

⁴⁴¹ Там само. – Арк. 10.

⁴⁴² ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 698. – Арк. 43.

⁴⁴³ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 823-824. – Арк. 1-20+8; Ф. 174. – Спр. 3480. – Арк. 1-66.

Таким чином, митрополит Платон уперше задіяв адміністративно-правові методи в боротьбі зі штундизмом, і цей напрямок потребував ефективного місіонерського апарату. Такий апарат і було створено з ініціативи митрополита, основний принцип функціонування якого полягав у тому, що всі члени Церкви як Тіло Христове покликані були взяти на себе обов'язок місіонерського свідчення. Упроваджуючи в життя цю ідею, владика Платон утворив окремий посадовий апарат місіонерів: єпархіальні, благочинні (окружні) місіонери та парафіяльні з духовних або світських осіб. Архіпастир розумів дієвість вислову: «Ударю пастиря, і розбіжаться вівці стада» (Мф. 26, 31), тож образи штундистських пастирів як ерудованих богословів, високоосвічених інтелектуалів, талановитих ораторів та полемістів, які мали високу моральну оцінку, за що шанувалися в народі⁴⁴⁴, потребували від Платона (Городецького) дбайливо поставитися до вибору кандидатур місіонерів. Задля цього владика Платон повинен був здійснити підготовку потрібних кадрів; залучати «здібних та розсудливих»⁴⁴⁵ духовних та мирських осіб, «особливих місіонерів»⁴⁴⁶, яких потрібно було нагороджувати окремим грошовим окладом; стежити за моральним станом духовенства.

Ключову роль у місіонерському апараті відігравали єпархіальні місіонери. Такими місіонерами, за клопотанням архіпастиря, в Київській єпархії було призначено чотирьох осіб⁴⁴⁷. Причому вибір базувався на їхньому практичному досвіді боротьби зі штундизмом. То були священники з глибоким знанням православного богослов'я та штундистського вчення. Наприклад, священник Рязанського кафедрального Успенського собору Іоанн Леонов, якого

⁴⁴⁴ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1638. – Арк. 31-32.

⁴⁴⁵ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 823–824. – Арк. 3.

⁴⁴⁶ Там само. – Арк. 2.

⁴⁴⁷ Извлечение из всеподданнейшего отчета Обер-Прокурора Святейшего Синода по ведомству православного исповедания за 1886 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1889. – № 7. – С. 63.

перевели в Київську єпархію 1886 року, згодом став автором книги «Суждения и толки штундистов и опровержение их» (Київ, 1890). Ієромонах абхазького Ново-Афонського Симоно-Кананитського монастиря Арсеній мав величезний досвід боротьби зі штундистським «оплотом» і застосовував «енергичные меры к уничтожению зла»⁴⁴⁸. Зазначимо, що деякі дослідники помилково відносили місіонера Арсенія до насельника афонського Пантелеймонівського монастиря⁴⁴⁹ (ймовірно через співзвучність назви «Ново-Афонський»).

Інший різновид служіння місіонерів – окружний; вони, на відміну від єпархіальних, завдяки рекомендаціям благочинних, обиралися безпосередньо на конкурсній основі. У Київській єпархії їх налічували 81, і всіх ретельно перевіряли, щоб вони відповідали якостям: «нравственный, добрый, сдержанного характера, владеющий даром слова и достаточным знанием священных книг»⁴⁵⁰. Якщо траплялися випадки дискредитації місіонера, то його заміщували новими кандидатурами.

Взаємодія між єпархіальними та окружними місіонерами полягала в поетапності та послідовності їхньої роботи. Митрополит Платон визнавав, що «лучше делать увещания совращенных на месте их жительства»⁴⁵¹, тому єпархіальні місіонери проводили публічні бесіди із сектантами на місцевому рівні, якщо ж їхнє вчення не було повністю викорінене, то за справу бралися окружні місіонери.

Місіонерський процес відбувався безпосередньо за участю місцевого духовенства, від якого митрополит Платон вимагав прямої взаємодії з місіонерами. На парафіях, «заражених» штундою, місіонери разом із місцевим

⁴⁴⁸ ЦДІАК. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 699. – Арк. 27.

⁴⁴⁹ Баранова Н. В. Освітня, благодійна та місіонерська діяльність митрополита Київського і Галицького Платона Городецького (1882 – 1891)... – С. 120.

⁴⁵⁰ ЦДІАК. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 777. – Арк. 47.

⁴⁵¹ Лебединцев П.Г. Баптизм и штунда в Киевской губернии // Киев. старина, - 1885.– № 3. – С. 507.

духовенством звершували «службы не реже двух раз в неделю, организовали православное братство, поручив раздачу среди крестьян брошюр и листов, восстановили закрытую 5–6 лет назад воскресную школу и приглашали грамотных и благонадежных лиц из своего прихода принять участие в борьбе против штунды»⁴⁵². Крім священнослужителів, місіонерські обов'язки виконували світські особи⁴⁵³. Призначали їх від духовної консисторії або командували від православних братств та товариств, функція яких здійснювалася в місіонерській площині⁴⁵⁴.

Місіонерські братства сприяли протиштундистській діяльності митрополита Платона в підготовці відповідних кадрів – єпархіальних та окружних місіонерів, у фінансовій підтримці місіонерів, друкуванні та розповсюдженні місіонерської літератури⁴⁵⁵.

Задля тривалої місіонерської справи митрополит Платон задіяв церковнопарафіяльні школи, куди «приглашались грамотные и благонадежные лица из своего прихода для принятия участия в борьбе против штунды»⁴⁵⁶.

Створений митрополитом Платоном місіонерський апарат у Київській єпархії не був разовим проектом, оскільки апологетичну місіонерську справу архіпастир продовжував до кінця життя. Сама ж місія була складним та локальним явищем. Так, вона відбувалася в різних куточках Київської єпархії і не завжди мала успіх. З архівних джерел ми дізнаємося, що повернення в Православ'я штундистів могло відбуватися тільки на 20 %⁴⁵⁷, а якщо місіонери наполегливо трудилися, то їхні старання могли дати не більш як 50 %, що

⁴⁵² ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1638. – Арк. 10.

⁴⁵³ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 798 – Спр. 365. – Арк. 10, 14, 16.

⁴⁵⁴ ЦДІАК України. – Ф. 127 – Оп. 685 – Спр. 1424. – Арк. 21.

⁴⁵⁵ Отчет Киевского Епархиального Комитета Православного Миссионерского Общества за 1886 год // Киев. епарх. ведомости. – 1887. – № 10. – С. 217.

⁴⁵⁶ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1638. – Арк. 10.

⁴⁵⁷ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1638. – Арк. 35.; Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1804. – Арк. 6.

засвідчував священник Таращанського повіту села Веселого Кута Свято-Михайлівської церкви Георгій Соломоновський, який із 81 штундиста в своїй парафії навернув до Православ'я тільки 34 особи. При цьому він скаржився: «Здоров'я потерял много и надеялся всех штундов вернуть в Православие, но многие из них не участвовали в коронационном торжестве, и мои рассчитанные воодушевленные речи остались для некоторых напрасным трудом»⁴⁵⁸.

Отже, за сприяння митрополита Платона (Городецького) створювалася складна пірамідальна структура управління з окремою системою єпархіального місіонерського органу влади. Місіонерський апарат офіційно підпорядковувався Уманському вікарному єпископу Київської єпархії. Утім, Платон (Городецький) пильно стежив за роботою системи, що підтверджують надходження регулярних звітів⁴⁵⁹ та справ⁴⁶⁰, адресованих київському архіпастирю про стан штундизму в єпархії.

Важливим напрямком протиштундистської місії митрополита Платона (Городецького) було соціальне питання. Особливе скупчення сектантів спостерігалось на вузлових залізничних станціях⁴⁶¹ або цукрових заводах⁴⁶², де найпростіше можна було отримати іноземну штундистську літературу⁴⁶³. Тож митрополит Платон наполягав на ретельному державному контролі поштових станцій, із яких населенню України і потрапляли «спотворенні штундистською ерессю» біблійні книжки в російському перекладі: «...самый главный источник зла для развития и поддержки штундизма это есть Британское и иностранные

⁴⁵⁸ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 622. – Арк. 9.

⁴⁵⁹ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 778. – Арк. 1-48; Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 779. – Арк. 51.

⁴⁶⁰ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 777. – Арк. 1-131; Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 622. – Арк. 1-85; Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 698. – Арк. 1-97; Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 699. – Арк. 1-69.

⁴⁶¹ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690 – Спр. 1647. – Арк. 5.

⁴⁶² Неудачная попытка штундиста взойти на небо // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 13. – С. 613.

⁴⁶³ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690 – Спр. 1638. – Арк. 1-2 зв.

библейские общества, в которых находятся Священные книги, хотя православные, но искаженные самым страшным образом, в которых отвергают книги апокрифические Маккавеев, Ездры, премудрости [Иисуса, сына] Сирахова»⁴⁶⁴.

Відомі випадки, коли штундисти, використовуючи свої керівні посади, гнобили православних і створювали умови, щоб останні переходили до їхньої секти з економічної причини, і надто це відбувалося в селянському середовищі. Так, єпархіальний місіонер ієромонах Арсеній пояснював митрополитові Платону розвиток штундизму тим, що православні селяни «не противятся штундистам, боятся, что штундисты могут обижать их при дележе земли удельной и при выплате за нее денег [...], так как землю крестьяне владеют удельною и уполномоченные о земле, утвержденные мировым посредником, по преимуществу штундисты уделяют лучшие земли своим единоверцам и от православных требуют выплат всех сполна сразу, как штундистам дают снисхождение. А крестьяне живут за счет земли и готовы за кусок земли веру продать»⁴⁶⁵.

Такі методи та система штундистського прозелітизму змушували митрополита Платона (Городецького) ототожнювати представників штундизму з внутрішніми ворогами не лише Церкви, а й держави, прирівнюючи останніх до «політичних злочинців» соціалістів⁴⁶⁶. Таке ототожнення підтримували й державні чиновники. Так, 1882 року обер-прокурор Святішого Синоду направив Олександрю III повідомлення про стан духовних справ у Київській губернії, в якому йшлося про зв'язки штундистів із соціалістами⁴⁶⁷, переслідуваними державою в політичній площині.

⁴⁶⁴ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 699. – Арк. 27.

⁴⁶⁵ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 699. – Арк. 11. зв.-12.

⁴⁶⁶ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 824. – Арк. 1.

⁴⁶⁷ Решетников Ю., Санников С. Обзор истории евангельско-баптистского братства в Украине. – Одесса, Богомыслие, 2000, – 246 с.

Особливо привабливий був штундизм для бідних верств населення в благодійницькій сфері: як «приманка користі»⁴⁶⁸. Відтак, архіпастир закликав заможних людей до милосердя та добродійності⁴⁶⁹. Крім того, Платон (Городецький) проповідував робити справи милосердя не лицемірно: «Всегда ли помогаем по чистой любви к Богу и ближнему, а не для того, чтобы не показаться скупыми и нехорошими людьми? И столько мы благотворим, сколько можем по нашему состоянию, или жертвуем копейки тогда, когда могли бы подать рубли и тысячи? Не попадаетея и то, что, подавая нищему лепту, мы забираем у других гораздо более обманом, взяточничеством и татьбой?»⁴⁷⁰. Також архіпастир не залишав у матеріальній скруті тих осіб, які з виходом зі штундизму повернулися в лоно Православ'я і залишилися без фінансової підтримки⁴⁷¹.

Залучення мирян до активної благодійницької діяльності в Київській єпархії та за її межами⁴⁷² за митрополитства Платона (Городецького) ставало ґрунтовним контраргументом щодо соціально-благодійної діяльності штундистів. Саме за час митрополитства Платона (Городецького) у Київській єпархії значно покращився стан уже діючих притулків та зросла мережа тих притулків, що перебували на церковному та монастирському утриманні, поліпшилося становище в'язниць; церковнопарафіяльні опікунства збирали благочинні кошти, сума яких у 3–5 разів перевищувала аналогічні пожертви в

⁴⁶⁸ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 823-824. – Арк. 3.

⁴⁶⁹ ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 408. – Арк. 4 зв.

⁴⁷⁰ Избранные слова и речи Высокопреосвящен. Платона митрополита Киевского и Галицкого // Руководство для сельских пастырей. – К., 1892. – С. 6.

⁴⁷¹ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1611. – Арк. 1.

⁴⁷² ІР НБУВ. – Ф. 174. – Спр. 173-174. – Арк. 4; Спр. 900-901. – Арк. 1; Спр. 3345 – Арк. 2.

епархіях Центральної Росії; в результаті активізації населення Київської єпархії збільшилась сума пожертв, що збирались по церквах та монастирях⁴⁷³.

Багатовекторність благодійницької діяльності не була випадкова. Владика розумів, що недостатня фінансово-матеріальна база загрожувала неефективністю або й узагалі відсутністю місіонерської справи в Київській єпархії. Про це архіпастирю також доповідав Уманський вікарний єпископ Анатолій: «Не видно игривой деятельности местного духовенства к искоренению штундизма, хотя штунда и грозит великими бедами, епархиальное начальство в исполнении пастырских обязанностей сделалось болезнью нашего сельского духовенства, и причина тому – материальная скудость быта сельского духовенства, – это весьма грустно!»⁴⁷⁴ Тому митрополит Платон пропонував у духовній консисторії благочинним єпархії надавати для місіонерської діяльності кандидатів, які не потребували особливо великих прибутків, тобто з малосімейних або овдовілих священників із платнею від 300 до 600 рублів сріблом»⁴⁷⁵.

Крім того, на особливо бідних парафіях, «заражених сектантством», було збільшено фінансове утримання духовного причту із пожертв найбагатших парафій⁴⁷⁶, а також пропонувалося вводити збір коштів у православних храмах на місіонерські справи⁴⁷⁷. Акція ця була вимушена, оскільки міністр фінансів М. Х. Бунге ще 1883 року відмовив архіпастирю фінансувати місіонерів Київської єпархії: «Не признаю возможным согласиться дальнейшее ассигнование по сметам Святейшего Синода 1400 рублей на выше изъясненный

⁴⁷³ Баранова Н. В. Освітня, благодійна та місіонерська діяльність митрополита Київського і Галицького Платона Городецького (1882 – 1891)... – С. 101.

⁴⁷⁴ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 777. – Арк. 131.

⁴⁷⁵ Там само. – Арк. 152.

⁴⁷⁶ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 680. – Спр. 407. – Арк. 19.

⁴⁷⁷ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 1251. – Арк. 2.; ЦДІАК. – Ф. 127. – Оп. 860. – Спр. 55. – Арк. 10.

предмет»⁴⁷⁸. Тоді владики вирішує збирати пожертви з монастирів Києва на забезпечення єпархіальних місіонерів. Наступна відмова фінансувати належним чином протиштундистську місію Святішим Синодом потребувала від Платона (Городецького) самостійно вирішити фінансове питання свого проекту⁴⁷⁹.

Місіонерство було нелегкою справою, для багатьох воно становило загрозу життю або здоров'ю. Вище вже наводився приклад: місіонер Арсеній повідомляв, що «на последней беседе буйства и безобразия их дошли до крайности так, что я, опасаясь за жизнь, и принужден был закрыть беседу»⁴⁸⁰. Тому владики Платон особистою резолюцією розпорядився нагороджувати фінансово⁴⁸¹ та подяками⁴⁸² осіб, які активно провадили місіонерську справу. Крім того, деякі місіонери, отримуючи постійний оклад, мали додаткову грошову оплату, яка могла складати по 1 рублю з молитов від записок та по 30 копійок за навернену в лоно Православ'я особу⁴⁸³.

Траплялися випадки, коли місіонер намагався отримати подвійну фінансову нагороду з різних джерел – від православного Свято-Володимирського братства та від Духовної консисторії. Про це свідчить справа про місіонера – відставного солдата – Івана Шекеру, який отримав 15 рублів від Свято-Володимирського братства, але зажадав отримати ще 25 рублів від Духовної консисторії. Митрополит був не проти фінансової нагороди місіонера Шекери, але тільки в тому разі, коли останній надасть відомості про успіх місіонерської справи⁴⁸⁴. Така обережність архіпастиря викликана прагненням призупинити діяльність лжемісіонерів, про що свідчить справа з Василем

⁴⁷⁸ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 622. – Арк. 30.

⁴⁷⁹ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 777. – Арк. 75.

⁴⁸⁰ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 699. – Арк. 10.

⁴⁸¹ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 798 - Спр. 365. – Арк. 35.

⁴⁸² ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 699. – Арк. 27.; Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 698. – Арк. 60.; Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 622. – Арк. 13.

⁴⁸³ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1638. – Арк. 9.

⁴⁸⁴ ЦДІАК України. – Ф. 127 – Оп. 685 – Спр. 1424. – Арк. 21

Заводовським⁴⁸⁵. Контроль за місіонерською діяльністю архіпастир здійснював щодо всіх місіонерів, які регулярно надавали до канцелярії Духовної консисторії рапорти та звіти про виконану роботу⁴⁸⁶.

Крім грошової допомоги, за резолюцією Платона (Городецького) місіонери могли користуватися трійкою державних коней із метою полегшити пересування єпархією⁴⁸⁷. Також розпорядженням Київського митрополита «приходские священники и благочинные обязаны оказывать ему [місіонеру] в потребных случаях следствие при беседах сектантами и православными прихожанами, представлять ему право совершать иногда в своих церквах богослужения и сообщать нужные сведения»⁴⁸⁸. Зі свого боку священників за допомогу місіонерам і за їхніми рекомендаціями архіпастир нагороджував⁴⁸⁹.

Таким чином, дефініція створеної програми протиштундистського місіонерського апарату Платона (Городецького) передбачала наступні ключові елементи:

– обґрунтування головних чинників, які сприяли ослабленню штундизму та розвитку Православ'я (Постанови⁴⁹⁰ та Послання⁴⁹¹ Київського архієрейського з'їзду 1884 року, звіти місіонерів);

– підготовка кадрів місіонерського протиштундистського апарату;

⁴⁸⁵ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 782-787. – Арк. 8.

⁴⁸⁶ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 699. – Арк. 24.

⁴⁸⁷ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 698. – Арк. 50.

⁴⁸⁸ Там само. – 2 арк.

⁴⁸⁹ Там само. – 67 арк.

⁴⁹⁰ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 823-824. – Арк. 1-20+8 арк.; Ф. 174. – Спр. 3480. – Арк. 1-66.

⁴⁹¹ Пастырское Послание к своим паствам Преосвященных, бывших на Киевском съезде в сентябре месяце истекшаго года // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 1. – С. 13-19. Петренко А. Архиерейский съезд 1884 года в Киеве при митрополите Платоне (Городецком) / А. Петренко // Социально-гуманитарный вестник Юга России. – 2013. – № 11. – С. 28-37.

- виявлення соціального поля населення Київської єпархії, схильного до сектантства;
- визначення цільових груп, з якими співпрацюватиме місіонерський апарат з метою активізації своєї діяльності;
- розширення фінансово-матеріального поля місіонерської діяльності.

Крім того, програма протиштундистської місіонерської діяльності київського митрополита Платона (Городецького) потребувала тактичних підходів. Одним із таких був богословсько-дослідницький напрямок. Митрополит Платон структуру протиштундистської діяльності розглядав як вияв «православної контрреформації», причому вона виходила за межі церковної канонічно-адміністративної території архіпастиря. Владика розумів, що протистояти штундистському вченню можна було лише довівши істинність православного вчення, орієнтованість якого була спрямована насамперед на академічно-богословські докази неспроможності нової релігійної течії. Усе це підвищувало богословський рівень православного вчення з метою зміцнити віру в суспільстві.

Зазначимо, штундизм як нове⁴⁹² релігійне явище в Російській імперії потребував ретельного вивчення. Ще до появи інструкції, затвердженої імператором щодо протиштундистських місіонерів-священиків «Південно-Західного» краю від 26 травня 1889 року, № 5213⁴⁹³, про потребу зовнішньо та внутрішньо вивчати штундизм, владика Платон із самого початку свого митрополитства віддавав такі розпорядження особам, які безпосередньо мали

⁴⁹² Лебединцев П.Г. Баптизм и штунда в Киевской губернии // Киев. старина. - 1885. - № 3. - С. 502.

⁴⁹³ ІЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 777. – Арк. 70.

справу із сектантами: місіонерам Київській єпархії⁴⁹⁴ та вікарному Уманському єпископу Арсенію⁴⁹⁵.

Крім того, митрополит хотів започаткувати окрему кафедру з вивчення сектантства в Київській духовній академії. Але ректор академії Сильвестр (Малеванський), зважаючи на ослаблення сект у єпархії, не визнав за потрібне робити будь-які кроки до глибшого вивчення сектантства, залишивши за академістами проведення дебатів та спеціальних співбесід на теми штундизму⁴⁹⁶.

Окрім сказаного Платон (Городецький) заохочував і підтримував учених у дослідженні штундизму; це підтверджує приклад прихильності владики до місіонера Василя Скворцова⁴⁹⁷. Архіпастир вважав за доцільне вивчати сектантство в усіх його проявах, тож погодився на розповсюдження в Київській єпархії науково-історичної книги «Руководство по истории и обличении старообрядческого раскола с присовокуплением сведений о сектах рационалистических и мистических» професора Казанської духовної академії Н. Івановського⁴⁹⁸, а також напередодні 3'їзду 1884 року в Києві просив надати відомості від усіх запрошених архієреїв про стан штундизму в їхніх єпархіях⁴⁹⁹.

⁴⁹⁴ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 3018. – Арк. 2.; Ф. 174. – Спр. 3183. – Арк. 2.; ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1. – Спр. 990. – Арк. 2.

⁴⁹⁵ Распоряжения епархиального начальства // Прибавление к церковным ведомостям, издаваемым при Святейшем Правительственном Синоде. – 1891. – № 8. – С. 235.; ЦДІАК. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1799. – Арк. 6.

⁴⁹⁶ Киево-Печерская Лавра в 1883 году // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 2. – С. 65.

⁴⁹⁷ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1638. – Арк. 48.; Маевский В. Внутренняя миссия В. М. Скворцова. [Електроний ресурс] – В. Маевский / Русское Воскресенье. – Режим доступа: / <http://www.voskres.ru/oikumena/maevskii.htm>

⁴⁹⁸ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 836-837. – Арк. 2.; Ф. 174. – Спр. 839-840. – Арк. 2.; Ф. 174. – Спр. 841. – Арк. 1.

⁴⁹⁹ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 817. – Арк. 2.; Ф. 174. – Спр. 822. – Арк. 1.

Комунікативний спосіб загальної інформаційної протидії штундизму було застосовано митрополитом Платоном на вже згаданому вище архієрейському з'їзді в Києві 1884 року, який мав офіційну назву: «З'їзд архієпископів Південно-Західного краю»⁵⁰⁰. Дослідники цього зібрання засвідчують, що це перший обласний архієпископський з'їзд Православної Церкви в синодальну епоху, який містив у собі елементи давніх християнських помісних соборів⁵⁰¹. Домінуюча роль на ньому належала Київському архіпастирю, на що вказує запровадження митрополитом Платоном (Городецьким) регламенту проведення з'їзду⁵⁰². Його постанови виразили консервативні погляди архіпастиря: а) загальне ослаблення існуючого в південно-західних єпархіях іновір'я; б) ослаблення штундизму до припинення згубного впливу його на місцевих православних жителів; в) поширення православної віри; г) зміцнення православної віри серед народу⁵⁰³. Інший нормативний документ з'їзду – «Окружне послання» – було надруковане в офіційному періодичному виданні Київської єпархії⁵⁰⁴.

Вагомим кроком у інформаційній протиштундистській місії митрополита Платона стало поширення просвітительської діяльності, за якої застосовувалася «контрреформація» в межах спростування штундистської традиції вільного трактування Святого Письма⁵⁰⁵ і невизнання «постов, отвергали таинства,

⁵⁰⁰ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 823-824. – Арк. 20+8 арк.

⁵⁰¹ Пашков Д., диакон. Соборы епископов при К. П. Победоносцеве / Д. Пашков // Богословский Вестник. – М.: ПСТБИ, 1999. – Вып. 4. – С. 275.

⁵⁰² Петренко А. Архиерейский съезд 1884 года в Киеве при митрополите Платоне (Городецком) / А. Петренко // Социально-гуманитарный вестник Юга России. – 2013. – № 11 – С. 28-37.

⁵⁰³ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 823–824. – Арк. 20+8.; Ф. 174. – Спр. 3480. – Арк. 66.

⁵⁰⁴ Пастырское Послание к своим паствам Преосвященных, бывших на Киевском съезде в сентябре месяце истекшаго года // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 1. – 13-19.

⁵⁰⁵ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 699. – Арк. 27.; Ф. 127. – Оп. 699.

кошунствовали над иконами и мощами и глумились над духовенством»⁵⁰⁶. Отже, складалася інформаційна інфраструктура, яка передбачала поширення православного віровчення, популяризацію святих мощей та покращення морального стану духовенства й вірян.

Таким чином, передбачалося парафіяльним священикам здійснювати регулярні богослужіння, розповсюджувати протиштундистську літературу⁵⁰⁷, відкривати недільні школи як дитячі, так і для дорослих, сприяти організації парафіяльної місіонерської дружини⁵⁰⁸, посилити церковну проповідь та позабогослужбові співбесіди⁵⁰⁹. Архіпастир наполягав, щоб священики глибоко подавали патріотичну історію⁵¹⁰ і вчення про розколи та ересі, порівнюючи еретичне вчення з великим гріхом – хулою на Святого Духа⁵¹¹. Крім того, потрібно було розповсюджувати брошури і друкувати листівки⁵¹²; створювати бібліотеки при парафіях⁵¹³, утворювати приходські братства «ревнителів»⁵¹⁴ Православ'я. «Заветная цель подобных работ была predeterminedена заранее – доказательство ложности сектантства, – зазначав Л. М. Митрохін. – Поэтому

– Спр. 698. – Арк. – 60.; Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 622. – Арк. 13.

⁵⁰⁶ Лебединцев П.Г. Баптизм и штунда в Киевской губернии // Киев. старина. – 1885. – № 3. – С. 500.

⁵⁰⁷ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 835. – Арк. 2.

⁵⁰⁸ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1638. – Арк. 4–7.

⁵⁰⁹ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 699. – Арк. 1 зв..

⁵¹⁰ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 823-824. – Арк. 2.

⁵¹¹ Беседа к сельским прихожанам о том, как они должны смотреть на штундизм и как должны вести себя по отношению к последователям его – штундистам. // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 3. – С. 62.

⁵¹² ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1486. – Арк. 1; ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1162. – Арк. 1-67.; Еще передвижные уличные библиотеки в Киеве // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 6. – С. 270.

⁵¹³ Меры к распространению в народе священных книг и изданий духовно-нравственного содержания // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 4. – С. 161.; Известия и заметки // Руководство для сельских пастырей. – 1889. – Т. 3. – № 50. – С. 468.

⁵¹⁴ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1689. – Арк.3.

они неизбежно приобретали характер манипулятивных построений, в которых фактический материал привлекался лишь в той степени и в том виде, в котором он укладывался в исходную схему благочестивого обличительства»⁵¹⁵.

Митрополит Платон акцентував увагу на розповсюдженні апологетичної православної літератури, доступної віруючим, і перешкоджав розповсюдженню протестантської⁵¹⁶. Було підтримано «пілотний» проект І. Митрополова щодо створення безкоштовних⁵¹⁷ вуличних бібліотек при Києво-Печерській Лаврі⁵¹⁸ та Золотоверхому Михайлівському монастирі⁵¹⁹. З 1884 року типографія Києво-Печерської Лаври почала безкоштовно друкувати «Воскресные чтения» та листки релігійно-морального характеру⁵²⁰ – з метою розповсюдити їх у Київській єпархії. Крім того, типографія друкувала за зниженими цінами православну літературу для місіонерської справи за межами єпархії⁵²¹. Утворені при парафіях братства та комітет місіонерського товариства безкоштовно або за зниженими цінами розповсюджували православну духовно-моральну та апологетичну літературу⁵²².

Важливо зазначити, що протиштундистські статті регулярно друкували в офіційному єпархіальному періодичному виданні «Киевские Епархиальные ведомости». Загальна кількість тематичних статей про протестантизм в Україні, надрукованих із 1866-го по 1901 рік, становить 66. Із 1882-го по 1891 рік

⁵¹⁵ Митрохин Л. Н. – Баптизм: история и современность (философско-социологические очерки). – СПб.: РХГИ, 1997. – С. 22.

⁵¹⁶ ЦДАК України. – Ф. 127. – Оп. 685. – Спр. 1097. – Арк. 16.

⁵¹⁷ ЦДАК України. – Ф. 127. – Оп. 685. – Спр. 377. – Арк. 14.

⁵¹⁸ Борьба со штундою // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 4. – С. 185-186.

⁵¹⁹ Еще передвижные уличные библиотеки в Киеве // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 6. – С. 270 – 271.

⁵²⁰ «Воскресное чтение» и листки религиозно-нравственного чтения // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 23. – С. 477 – 478.; Киево-Печерская Лавра в 1883 году // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 2. – С. 65.

⁵²¹ ЦДАК України. – Ф. 128. – Оп. 1. – Спр. 767. – Арк. 22.

⁵²² Отчет Киевского Епархиального Комитета Православного Миссионерского Общества за 1886 год // Киев. епарх. ведомости. – 1887. – № 10. – С. 217.

надруковано 34⁵²³. Це доводить, що за 35 років виходу часопису більш як половина всіх статей припадає саме на десятиліття митрополитства Платона (Городецького).

Значущу роль у боротьбі із сектантством відігравала популяризація православних святинь, проти чого гостро виступали штундисти зі своїм віровченням⁵²⁴. Для митрополита Платона святині Києво-Печерської Лаври стали головним об'єктом популяризації Православ'я. Ікона Успіння Богородиці, за дослідженням А. Кізлової, сприймалася тогочасним київським православним соціумом як одна з головних святинь Києва⁵²⁵. Архівні джерела свідчать, що митрополит Платон пожертвував списки образів Києво-Печерських Богородиці семінарському храму Донської єпархії⁵²⁶, соборному ржевському⁵²⁷ храму Тверської губернії з часткою мощей печерських святих⁵²⁸, відновив після пожежі Печерську ікону в ризькій Свято-Духівській церкві⁵²⁹, особисто подарував список ікони православної церкви латвійського міста Якобштадта⁵³⁰ (нині – м. Єкабпілс). Крім того, архіпастир передав копію ікони

⁵²³ Денисенко В.А. Часопис "Киевские епархиальные ведомости" в історії національно-духовного життя України (1861-1918 рр.) : Історичний огляд, редактори, систематичний покажчик видання / В. Денисенко; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; Ін-т іст. та філософії пед. освіти; Наук. ред. І. І. Дробот. – К.: Планета, 2006. – С. 231-235.

⁵²⁴ ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 779. – Арк. 1-132.; Ф. 127. – Оп. 699. – Спр. 865. – Арк. 51.

⁵²⁵ Кізлова А.А. Шанування Києво-Печерської ікони Успіння за виданнями ХІХ – поч. ХХ ст. / А. Кізлова // Проблеми історії України ХІХ – поч. ХХ ст. – К., 2008. – Вип. 15. – С. 63–68.

⁵²⁶ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 910 -911. – Арк. 3.

⁵²⁷ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 2887. – Арк. 2.

⁵²⁸ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 566. – Арк. 2.

⁵²⁹ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 3126. – Арк. 2.

⁵³⁰ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 577 – 579. – Арк. 4.

Успіння Богородиці з Києво-Печерського монастиря до новозбудованої церкви Алтайської православної місії⁵³¹.

Також владика розпоряджався безкоштовно розповсюджувати в православних парафіях Київської єпархії, заражених штундизмом, іконки, хрестики, брошури та інші православні атрибути⁵³².

Зазначимо, що збереження цілісності «київської святості» було пріоритетним для Платона (Городецького), тому він не поспішав передавати мощі преподобної Євфросинії Полоцької на неодноразовий запит Полоцького монастиря, мотивуючи тим, що «мощи составляют неотъемлемую часть Киево-Печерской Лавры, Богом избранного места хранения русских православных святынь»⁵³³. І хоча архіпастир визнавав, що «сии святые мощи служили бы для них [униатов/половчан] наглядным доказательством спасительности нашей веры», він виправдовувався тим, що уніати на той час уже стали православними, але штундизм залишався «невиліковним»⁵³⁴.

Допомагали в популяризації святих православні місіонерсько-просвітительські братства та товариства, більшість із яких було названо на честь місцевих православних святих просвітителів і які були «...одно из главных вспомогательных средств борьбы со штундизмом»⁵³⁵. Митрополит Платон підтримував заснування та діяльність цих організацій як у Київській єпархії, так і за її межами⁵³⁶. Невід'ємною складовою місіонерського апарату були православні братства, відтворення яких в Україні розпочалось ще у 1864

⁵³¹ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 2519. – Арк. 1.

⁵³² ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 690. – Спр. 1786. – Арк. 3.

⁵³³ Титов Ф. И., прот. Преподобная Евфросиния, княжна Полоцкая. (Историческая справка к предстоящему перенесению мощей преп. Евфросинии из Киева в Полоцк) // Тр. Киев. Духовной Академии. – К., 1910. Т. 1. – С. 537.

⁵³⁴ Там само – С. 538.

⁵³⁵ Приходские братства, как одно из главных вспомогательных средств в борьбе с штундизмом // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 7. – С. 152.

⁵³⁶ ЦДІАК України. – Ф. 192. – Оп. 1. – Спр. 70. – Арк. 23.

році. Провідним місіонерським братством було Київське Свято-Володимирське при Софійському соборі. Мета якого полягала у «оздоровленні» міжконфесійних відносин в Київській єпархії. За сприянням митрополита Київським Свято-Володимирським братством у 1889 році було засновано Центральний єпархіальний книжковий склад, до переліку літератури якого ввійшов відділ книг-творів проти штундизму.⁵³⁷ Митрополит Платон як Почесний Голова цього братства займався також питаннями надання грошової допомоги місіонерам штундистських повітів та штундистам, які повернулися в Православ'я.

Архіпастир наполягав на поширенні серед населення відомостей про життя місцевих святих та про їхню допомогу віруючим⁵³⁸, про існування загробного життя⁵³⁹. Митрополит благословив на складання життя просвітника Сибіру святителя Павла (Конюшкевича) митрополита Тобольського⁵⁴⁰, який походив із Західної України; відзначав велику роль чернечої діяльності преподобного Феодосія Печерського⁵⁴¹, який народився в місті Василеві (нині – Васильків, Київська область). Також стараннями Платона (Городецького) було покладено початок ушануванню пам'яті першого київського митрополита Михаїла⁵⁴².

⁵³⁷ Баранова Н.В. Освітня, благодійна та місіонерська діяльність митрополита київського і галицького Платона Городецького (1882 – 1891 рр.)... – С. 130.

⁵³⁸ Чудесное исцеление больного воина. // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 1. – С. 29-33.; Путешествие в г. Киев на богомолье с обратившимися из штундизма в православие // Прибавление к Церковным ведомостям, издаваемым при Святейшем Правительственном Синоде. – 1891. – № 47. – С. 1678 – 1679.

⁵³⁹ По поводу видения Высокопреосвященнейшим митрополитом Платоном студента Крылова (перепеч. «Тверские Епархиальные Ведомости», 1884, № 2) // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 4. – С. 187-190.

⁵⁴⁰ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 2901. – Арк. 2.

⁵⁴¹ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 3498. – Арк. 6.

⁵⁴² Из переписки прот. П.Г. Лебединцева с митрополитом киевским Платоном // Киев. старина. – 1902. – № 10. – С. 17-33.

Отже, популяризація житій місцевих святих та чудотворних ікон ставала значущим знаряддям у поверненні до православного коріння місцевого населення Київської єпархії.

Архієрей визнавав, що поряд із теоретичними приписами найкращою протидією штундистському вченню є приклад благочестивого життя православних пастирів, а саме: здійснювати регулярні богослужіння, приділяти особливу увагу Таїнству сповіді, не збагачуватися коштом парафіян. Це підтверджують постанови З'їзду 1884 року, якими було визначено, що священники несуть безпосередню відповідальність за свою паству⁵⁴³. Крім того, за парафіяльним духовенством повинні були наглядати окружні та монастирські благочинні і докладати єпархіальному керівництву про проступки підвідомчого їм духовенства. Щоб здійснювати об'єктивні духовні слідства, приписувалося створювати комісії з трьох членів із метою унеможливити упереджені висновки. Остання низка приписів підкреслювала роль реформ «духовних управлінь та благочинних»⁵⁴⁴, запроваджених Платоном (Городецьким) ще на початку свого митрополитства в Київській єпархії.

Архівні джерела не дають нам повного бачення результатів місіонерської діяльності Платона (Городецького) духовно-морального спрямування. Але за митрополитства Платона духовенство Києво-Печерської Лаври запрошували служити до різних Православних Церков закордоном⁵⁴⁵, вихованців київських духовних закладів призначали на закордонні місії – Японську⁵⁴⁶, Пекінську⁵⁴⁷, Алеутську⁵⁴⁸. Усе це вказує на високий рівень та авторитетність православного духовенства Київської єпархії.

⁵⁴³ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 823-824. – Арк. 13.

⁵⁴⁴ ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 213. – Арк. 221-221.

⁵⁴⁵ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 2573-2584. – Арк. 12.

⁵⁴⁶ ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 1767. – Арк. 3.

⁵⁴⁷ ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 1895. – Арк. 2.

⁵⁴⁸ ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 2024. – Арк. 7.

Також із наявних архівних джерел неможливо дослідити ставлення до місіонерської протиштундистської діяльності Платона (Городецького) серед представників штундизму. Деякі джерела, що розкривають тему штундизму в Україні, виходять за межі нашого дослідження. Утім, важливими є статистичні дані про кількість штундистів у Київській єпархії, з яких випливають наступні цифри: за митрополитства Платона (Городецького) чисельність штундистів збільшилася в 1,9 раза: з 1420⁵⁴⁹ осіб до 2821-го⁵⁵⁰. Такий відсоток може навести на думку, що місіонерська діяльність архіпастиря була невдалою. Але якщо порівняти з попередніми роками, наприклад із 1875-го по 1882 рік, тоді штундизм збільшився в 2,5 раза – із 561-го до 1420 осіб⁵⁵¹. Крім того, за наступні 10 років після митрополитства Платона (із 1892-го по 1903 рік) штундизм збільшився в 1,9 раза⁵⁵². Це дає підставу вважати, що ідеологія та функціонування місіонерського апарату, створеного архіпастирем на основі мирних методів, були спрямовані не стільки на знищення штундистського вчення, скільки на спробу зупинити поширення штундизму в духовному сенсі та підвищити рівень православної віри в суспільстві⁵⁵³.

Таким чином, можемо зазначити, що протиштундистську апологетичну місію в межах Київської єпархії розпочав саме митрополит Платон (Городецький). Предметом особливої уваги архіпастиря було штундистське релігійне вчення, проти якого він застосовував суто мирні методи критики й переконання. Взаємодія Церкви з державними органами управління в сфері місії не могла дати бажаного результату, тому Православна Церква в цій площині переважно діяла самостійно та по-новаторському. За допомогою

⁵⁴⁹ Заметки о штундизме // Киев. епарх. ведомости. – 1882 – №6 – С. 290-291.

⁵⁵⁰ Навротский Д.И. Памятная книжка Киевской губернии на 1891 год. – К., 1891. – С. 14.

⁵⁵¹ Заметки о штундизме... – С. 293.

⁵⁵² ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп.1005 – Спр. 195. – Арк. 1-2.

⁵⁵³ ІР НБУВ – Ф. 174. – Спр. 823–824. – Арк. 20+8.

епархіальних, окружних та місцевих посад місіонерів у підпорядкуванні місіонерських братств та вікарного Уманського єпископа відбувалася тимчасова місіонерська діяльність. Тривалу протиштундистську місіонерську діяльність було покладено на церковнопарафіяльні школи. Усі ці органи перебували під особистим контролем архіпастиря і все це становило місіонерський апарат на основі пірамідальної системи функціонування. Причому в місіонерській системі всі члени Церкви, як Тіло Христове, покликані були взяти на себе обов'язок місіонерського свідчення.

Протиштундистська діяльність митрополита Платона включала адміністративно-правовий, соціальний, інформаційний напрямки. Вагомою заслугою митрополита Платона (Городецького) є фінансово-матеріальне забезпечення місіонерського апарату Київської єпархії як головної складової успіху місіонерської справи.

Суттєвим кроком у інформаційній протиштундистській місії митрополита Платона стала діяльність, яка виходила за межі Київської єпархії. Застосовувалася «контрреформація» в рамках церковної інфраструктури, яка передбачала розповсюдження апологетичної літератури, популяризацію святих мощей та піднесення морального стану духовенства та віруючих.

Загальний комунікативний спосіб інформаційної протидії штундизму було застосовано митрополитом Платоном на архієрейському з'їзді в Києві 1884 року. Його документи розкривають консервативні погляди архіпастиря.

Створена митрополитом Платоном (Городецьким) місіонерська система мала елементи контрреформаторського антагонізму, але зі збереженням релігійної свободи віруючих. Статистичні дані про місіонерську діяльність свідчать, що сама місія була складним та локальним явищем, оскільки штундизм поширювався в різні куточки Київської єпархії. Причому протиштундистська місія не завжди давала очікуваний успіх. Збільшення чисельності штундистів за митрополитства Платона на Київській кафедрі дає

підставу вважати, що запроваджена інформаційна протиштундистська місія була орієнтована не стільки на знищення самої ересі або її представників, скільки на спробу зупинити поширення штундизму та зміцнити православну віру в народі, підвищити рівень знань про Православ'я в цілому.

Підбиваючи підсумки четвертого розділу, можемо зазначити, що місіонерська діяльність митрополита Платона це своєрідний код всієї діяльності Київського архіпастиря. Його місіонерство має два виміри, які складають багаторівневу типологію та мотивацію. Перший містить принцип «миру», який спрямований на запровадження діалогу («мир-возз'єднання»), пошук спільно-релігійних («мир єдності у Христі») та моральних елементів («єдність у мирі»). Такий місіонерській напрям передбачає виключно мирні методи півіснування та діалогу. Митрополит Платон запровадив елементи екуменізму, застосовуючи ідею христоцентричності, рівноправ'я між церквами, народовладдя, християнської любові у стосунках з Римо-Католицькою Церквою. Подібна місіонерська спрямованість була новим явищем хоч і не зрозумілим для тогочасного християнського середовища, але може цілком вважатися проявом форми співіснування Православ'я і Католицизму з елементом релігійної терпимості.

Інша складова місіонерської діяльності митрополита Платона мала апологетичний характер на штундистський і загальноінославний прозелітизм. Київський архіпастир створив спеціальний місіонерський апарат з пірамідальною системою функціонування. Програма апологетично-місіонерської діяльності митрополита Платона криється в напрацьованих документах архієрейського з'їзду в Києві 1884 р., що розкриває мету з'їзду – знищити штундизм як явище та припинити інославний прозелітизм на історичній території Православної Церкви. Статистичні джерела засвідчують, що результатом апологетичної програми владики Платона стало припинення

поширення штундизму в Київській єпархії. Різні погляди та методи митрополита Платона у місіонерській діяльності пояснюється тим, що митрополит сприймав будь-який інославний прозелітизм як загрозу знищення історично-духовної та культурної основи православного сакруму Києва, як образу «Святого граду Єрусалиму».

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу зробити наступні висновки:

– Образ митрополита Платона (Городецького) відображений через історичні студії, як церковних так і світських авторів. Прижиттєві біографічні видання і сам владика Платон у своїх спогадах розкривали усі напрями архіпастирської діяльності виключно в позитивному ключі. Це стосувалося також некрологів та посмертних ювілейних видань. За радянських часів об'єктивне вивчення церковних діячів стало неможливим. Історію РПЦ XIX ст. довгий час вивчали лише діаспорні вчені, які через призму поглядів на Православну Церкву в Україні та свою конфесійну приналежність чи уподобання надавали різних, навіть протилежних відтінків образу Платона (Городецького). Саме ці праці стали підґрунтя для сучасних наукових історико-церковних студій в Україні та загальної популяризації постаті митрополита Платона. В часи незалежної Української держави спостерігається помітне зростання інтересу до вивчення історії Православної Церкви та її чільних діячів. Митрополит Платон знову став предметом дослідження кількох новітніх вітчизняних історичних студій. Однак всі ці праці лише фрагментарно розкривають образ архіпастиря. Тож залишається актуальним поглиблений аналіз діяльності Київського митрополита Платона на широкому тлі життя Церкви, України та соціально-політичних реалій останньої чверті XIX ст.

– Для вирішення поставлених наукових завдань є достатньо репрезентована джерельна база. Кожен із видів джерел дозволяє розкрити іншу іпостась архіпастиря, виявити його роль у різних сферах життя Київської єпархії та визначити вплив на релігійні процеси, які відбувалися в Православній Церкві в Україні та в усій Російській імперії. Різноманітність інформаційного потенціалу джерельної бази надає можливість провести реконструкцію діяльності митрополита Платона та у всій повноті осмислити її внутрішню

духовно-інтелектуальну складову. Загалом, джерельна база є достатньо репрезентативною для дослідження адміністративної, просвітницької та місіонерської діяльності митрополита Платона.

– Встановлено, що ключ до розуміння діяльності митрополита Платона поданий у першій офіційній промові в сані митрополита, де зазначається її адміністративна, релігійно-просвітительська та місіонерська спрямованість програми архієрея. Головні принципи програми ґрунтуються на поєднанні кафолічності як складової устрою ранньохристиянської Церкви, популяризації «святого Києва» та синергії з київськими святими угодниками Божими у місіонерській справі.

Серед його адміністративних реформ виділяються: відокремлення судової системи від контролюючої в місцевих органах влади. Духовні слідчі були зобов'язані вести судові справи, зокрема попереднє та формальне слідство, без втручання благочинних. Позбавлення судової функції благочинних дало змогу зменшити їх кількість, але посилити наглядовий обов'язок, призначаючи їм помічників і ретельно підбираючи кандидатури самих благочинних. Встановлено, що процес децентралізації адміністративно-судових органів єпархіального управління не вплинув на послаблення митрополичої влади. Відкриття третього Канівського вікаріатства посилює контроль митрополита Платона у загальній системі управління єпархією. Крім того, наявність трьох київських вікаріїв підносило Київську єпархію серед інших єпархій РПЦ.

– Встановлено, що з'їзд увібрав елементи архієрейського собору. Виявлено, що зусиллями митрополита Платона в Києві фактично відбулося самостійне одноразове відновлення класичної ідеї соборноправності Православної Церкви в Україні, що вказує на прихильність Київського митрополита до адміністративного устрою ранньохристиянської Церкви.

– Доведено, що митрополит Платон намагався покращити матеріальне становище православного кліру та їх сімей. Наслідком чого, збільшилася

кількість самостійних православних парафій, була запроваджена емеритальна каса (нова система пенсійного нарахування за віковим принципом), надавалась фінансова підтримка багатьом нужденним клірикам та вірянам на їх листи-прохання.

– З'ясовано, що митрополит Платон усіляко підтримував прагнення духовно-інтелектуальних представників щодо інтерпретації древнього сакруму Києва як образу «Єрусалиму – Святого Граду» у інформаційно-сакральному, інтелектуально-навчальному та морально-виховному просвітницькому вимірі. Наслідком чого, були задіяні загальноприйняті богослужбові, храмово-архітектурні, іконо-релікварні релігійні форми популяризації сакруму київської землі, релігійно-просвітницькі центри з безкоштовними бібліотеками та недільними читаннями, православно-просвітницькі братства та товариства.

– Встановлено, що адміністративна діяльність Платона (Городецького) щодо ЦПШ була спрямована на посилення системи централізації, на підвищення рівня викладання, поширення світсько-прикладних предметів. Кадрова політика київського архіпастиря щодо ЦПШ була спрямована на скорочення вакантних учительських посад шляхом надання можливості дяконам та мирянам викладати в церковних школах за згодою засновників церковних шкіл – священників. Покращити матеріальне становище ЦПШ митрополит Платон намагався за допомогою благодійницької діяльності меценатів, офіційних внесків місцевого населення Київської єпархії та власних пожертв з коштів утримання митрополита. Результатом реформ ЦПШ стало їх збільшення, однак воно відбувалося пропорційно приросту населення в Київській губернії. Це доводить, що за часи митрополитства Платона Православна Церква в Україні зберігала вплив на початково-освітнянську сферу без прозелітизму в іновірному середовищі.

– Визначено, що виключно мирні методи місіонерської діяльності митрополит Платон застосовував при веденні діалогу зі старообрядцями, пошуку

спільних релігійних рис з католиками або моральних принципів з іудеями та іншими релігійними течіями. Досліджені елементи екуменізму щодо представників Римо-Католицької Церкви: христоцентричність, рівноправ'я між Церквами, народовладдя, принцип християнської любові.

Іншою складовою місіонерської програми митрополита Платона була «контрреформація», яка була спрямована на боротьбу з штундизмом та загальноінославному прозелітизмом. На основі мікроісторичного аналізу розглянуто функцію роботи спеціально створеного місіонерського апарату в Київській єпархії. Такий підхід дозволив простежити його пірамідальну систему функціонування, яка позначена принципом: всі члени Церкви, як Тіло Христове, покликані були взяти на себе обов'язок місіонерського свідчення. Встановлена взаємодія Церкви з державними органами управління в сфері місіонерської діяльності, яка позначена неефективністю. За допомогою єпархіальних, окружних та місцевих посад місіонерів у підпорядкуванні місіонерських братств та вікарного Уманського єпископа відбувалася тимчасова місіонерська діяльність. Тривалу протиштундистську місіонерську діяльність було покладено на церковнопарафіяльні школи. Усі місіонерські органи перебували під особистим контролем архіпастиря. Вагомою заслугою митрополита Платона (Городецького) є фінансово-матеріальне забезпечення місіонерського апарату.

Статистичні дані про місіонерську діяльність свідчать, що протиштундистська місія в Київській єпархії була складним та локальним явищем, оскільки штундизм поширювався в різні куточки єпархії. Збільшення чисельності штундистів за митрополитства Платона на Київській кафедрі дає підставу вважати, що запроваджена інформаційна протиштундистська місія була орієнтована не стільки на ліквідацію самої «єресі» або її представників, скільки на спробу зупинити поширення штундизму та зміцнити православну віру в народі, підвищити рівень знань про Православ'я в цілому. Доведено, що

місіонерська діяльність митрополита Платона це своєрідний код всієї діяльності Київського архієпископа. Різні погляди та методи митрополита Платона у загальній місіонерській діяльності пояснюються тим, що митрополит застосовував місіонерську дипломатію з представниками різних релігійних деномінацій, але сприймав будь-який прозелітизм на території Київської єпархії як загрозу знищення історично-духовної та культурної основи традиційного православного сакруму Київської землі.

Даючи загальну оцінку діяльності митрополита Платона слід зазначити, що «київська доба» в житті архієпископа хоча була найкоротшою, але стала найяскравішою, найрезультативнішою і найважливішою для архієпископської самореалізації. Адміністративна, релігійно-просвітницька та місіонерська діяльність митрополита Платона була спрямована на відродження церковно-історичної пам'яті київської християнської пастви та її духовно-інтелектуальне виховання в контексті православної віри. В оточенні митрополита були представники української інтелігенції (Петро Лебединцев), які впливали на його церковну політику. Тому митрополит не тільки розробив намічену програму діяльності, але її реалізував у синхронізації з українофільською ідеологією щодо адміністративного та релігійно-культурного піднесення Київської єпархії.

Таким чином, на прикладі образу митрополита Платона можна спостерігати історичну епоху православного життя в Україні останньої чверті XIX ст. Портрет якого постає як дієвий православний адміністратор, просвітник та місіонер Київської єпархії.

Подальші перспективи дослідження образу митрополита Платона полягають у поглибленому аналізі його особистої благодійницької діяльності в Київській єпархії та поза її межами, можливості залучити до джерельної бази документи інших історичних фондів закордонних архівів, які розкриють

міжцерковну та міжрелігійну діяльність Київського митрополита, що дозволить виявити роль митрополита Платона на рівні «світового» Православ'я

ДОДАТКИ***ДОДАТОК А***

Прижитева фотокартка митрополита Платона (Городецького)

Шестидесятилетие должностной деятельности Высокопреосвященнейшаго
Платона митрополита
киевского и галицкого (1827–1887) – К., 1887.

ДОДАТОК Б**По поводу проекта временных правил эмеритальной кассы
духовенства Киевской епархии**

Роки від заснування каси	Можливі кийвські емеритальні родинні пенсії за 15-рублевий щорічний внесок у касу	Проектовані кийвські взаємодопоміжні подушні пенсії за щорічний 15-рублевий внесок у касу
За 1 платний рік від заснування кас	Ніякої пенсії не надається	Від 28 рубл. на одну душу до 280 рубл. на численну родину. Середнім числом 140 рубл. на середньої численності родину
За 5 платних років	Ніякої пенсії не надається	Від 30 рубл. на одну душу до 300 рубл. на численну родину. Середнім числом 150 рубл. на середньої численності родину
За 10 платних років	25 рубл. як на самотнього священика, який вийшов за штат, так і на численну родину, нехай навіть у ній 10 осіб. Відповідно на душу середньої численності родини по 5 рубл. ср.	Від 32 рубл. на одну душу до 320 рубл. на численну родину. Середнім числом 160 рубл. на середньої численності родину
За 15 платних років	50 рубл. Відповідно на душу середньої численності родини по 10 рубл. ср.	Від 34 рубл. на одну душу до 340 рубл. на численну родину. Середнім числом 170 рубл. на середньої численності родину

За 20 платних років	75 рубл. Відповідно на душу середньої численності родини по 15 рубл. ср.	Від 36 рубл. на одну душу до 360 рубл. на численну родину. Середнім числом 180 рубл. на середньої численності родину
За 25 платних років	100 рубл. Відповідно на душу середньої численності родини по 20 рубл. ср.	Від 38 рубл. на одну душу до 380 рубл. на численну родину. Середнім числом 190 рубл. на середньої численності родину
За 30 платних років	100 рубл.	Від 40 рубл. на одну душу до 400 рубл. на численну родину. Середнім числом 200 рубл. на середньої численності родину
За 35 платних років	100 рубл.	Від 42 рубл. на одну душу до 420 рубл. на численну родину. Середнім числом 210 рубл. на середньої численності родину
За 40 платних років	100 рубл.	Від 44 рубл. на одну душу до 440 рубл. на численну родину. Середнім числом 220 рубл. на середньої численності родину
За 45 платних років	100 рубл.	Від 46 рубл. на одну душу до 460 рубл. на численну родину. Середнім числом 230 рубл. на середньої численності родину

По поводу проекта временных правил эмеритальной кассы духовенства
Киевской епархии // Киев. епарх. ведомости. – 1884 г. – №.3. – С. 138.

ДОДАТОК В

**Відомості про церковнопарафіяльні школи та школи грамоти в
Київській єпархії за 1883–1891 рр.**

Рік	Усього в губернії				
	Кількість навчальних закладів	Кількість учнів		Усього учнів	
		Хлопці	Дівчата		
1883	1063	2652 8	3125	29653	
1884	1133	2959 4	2996	32590	
1885	1198	3393 7	3280	37217	
1887	ЦПШ	626	2187	1573	23450
	ШГ	700	2306 7	1874	24941
1888	ЦПШ	693	2904	2353	31394
	ШГ	676	1849 9	1104	19603
1889	ЦПШ	737	3259	2567	35166
	ШГ	670	1852 3	1130	19653
1890	ЦПШ	747	3448	3337	37821
	ШГ	674	20908	1762	22670
1891	ЦПШ	787	3758	3729	41312
	ШГ	693	20761	1817	22578

Дані для складання додатку взяті з ЦДАК України – Ф.442 (Канцелярия Киевского, Подольского и Волынского Генерал – Губернатора). – Оп. – 537. – Спр. 230. По представлению Киевского Губернатора с копией всеподданейшего отчета о состоянии вверенной ему губернии за 1883 год. – Статистическая ведомость к обзору Киевской губернии за 1883 год. – О числе учебных заведений и учащихся в Киевской губернии за 1883 год. – Ведомость № 8 – С.52-53.; Ф.442. – Оп. – 538. – Спр. 200. По представлению Киевского Губернатора с копией всеподданейшего отчета о состоянии вверенной ему губернии за 1884 год. – Статистическая ведомость к обзору Киевской губернии за 1884 год. – О числе учебных заведений и учащихся в Киевской губернии за 1884 год. – Ведомость № 8 – С.45 об.- 46.; Ф.442. – Оп. – 539. – Спр.193. По представлению Киевского Губернатора с копией всеподданейшего отчета о состоянии вверенной ему губернии за 1885 год. – Статистическая ведомость к обзору Киевской губернии за 1885 год. – О числе учебных заведений и учащихся в Киевской губернии за 1885 год. – Ведомость № 8 – С.45 об.- 46.; Ф.442. – Оп. – 540. – Спр.187. По представлению Киевского Губернатора с копией всеподданейшего отчета о состоянии вверенной ему губернии за 1886 год. – Статистическая ведомость к обзору Киевской губернии за 1886 год. – О числе учебных заведений и учащихся в Киевской губернии за 1886 год. – Ведомость № 8 – С.45 об.- 46.; Ф. 442. – Оп. – 541. – Спр. 144. По представлению Киевского Губернатора с копией всеподданейшего отчета о состоянии вверенной ему губернии за 1887 год. – Статистическая ведомость к обзору Киевской губернии за 1887 год. – О числе учебных заведений и учащихся в Киевской губернии за 1887 год. – Ведомость № 8 – С.52 - 53.; Ф. 442. – Оп. – 542. – Спр.18. По представлению Киевского Губернатора с копией всеподданейшего отчета о состоянии вверенной ему губернии за 1888 год. – Статистическая ведомость к обзору Киевской губернии за 1888 год.

– О числе учебных заведений и учащихся в Киевской губернии за 1888 год. – Ведомость № 8 – С.52 - 53.; Ф. 442. – Оп. – 543. – Спр.18. По представлению Киевского Губернатора с копией всеподданейшего отчета о состоянии вверенной ему губернии за 1889 год. – Статистическая ведомость к обзору Киевской губернии за 1889 год. – О числе учебных заведений и учащихся в Киевской губернии за 1889 год. – Ведомость № 8 – С. 67 об. – 68.; Ф. 442. – Оп. – 544. – Спр. 292. По представлению Киевского Губернатора с копией всеподданейшего отчета о состоянии вверенной ему губернии за 1890 год. – О числе учебных заведений и учащихся в Киевской губернии за 1890 год. – Ведомость № 8 – С. 67 об. – 68.; Ф. 442. – Оп. – 622. – Спр.344. По представлению Киевского Губернатора с копией всеподданейшего отчета о состоянии вверенной ему губернии за 1891 год. – О числе учебных заведений и учащихся в Киевской губернии за 1891 год. – Ведомость № 8 – С. 67 об. – 68.

ДОДАТОК Д

Постанови архієрейського з'їзду «Південо-західного краю» 1884 року

Постановлення

Преосвященных Югозападного края,
в городе Киеве в Сентябре 1884 года.

По указу Святейшего Правительствующего Синода, от 31 Июля 1884 года за №2490, Платон Митрополит Киевский, Сергей Архиепископ Кишиневский, Тихон Архиепископ Волынский, Феодосий Епископ Екатеринославский, Никанор Епископ Херсонский, Иустин Епископ Подольский, вениамин Епископ Черниговский, Виталий Епископ Могилевский, Викарии Киевской Митрополии - Виталий Епископ Чигиринский и Поликарп Епископ Уманьский и Викарий Полтавской Епархии Иларион Епископ Прилукский, имели совещание о том, какие могут быть приняты действительнейшие меры к ослаблению существующего в Югозападном крае иноверия и пресечению пагубного влияния Штундизма на православных местных жителей, а также к развитию и укреплению Православия в народе.

Во исполнение сего указа и по обсуждении означенных в нем предметов, совещавшиеся постановили изложить меры, какие более могут содействовать: А) к ослаблению существующего в Югозападных Епархиях иноверия вообще, Б) к ослаблению в особенности Штундизма и к пресечению пагубного влияние его на местных Православных жителей, В) к разитию Православия и Г) к укреплению его в народе.

Приняв в основание своих рассуждений Слово Божие, правила святых Апостолов, Вселенских и Поместных Соборов и Святых Отец, а также и Церковно-гражданские постановления, Преосвященные предпочтительно изыскивали те меры, которые могут быть приведены в исполнение Духовною Властью; но в виду того, что таковые меры весьма не редко, по крайнему

упорству и ожесточению заблуждающих и их вредному влиянию на Православных, оказываются недействительными, признали необходимым привести и такие мероприятия, которые могут получить обязательную силу только от Высшего Гражданского Правительства для пользы Святой Церкви.

Могут быть более действительными следующие меры:

- 1) Сделать распоряжение, чтобы в духовных Семинариях Югозападного края с большею подробностью преподавалось учение о местнх ересях и расколах и чтобы воспитанникам старших классов тщательно было разъясняемо, как нужно беседовать с заблуждающими;
- 2) Составлять и распространять в народе брошюры и печатные листки, содержащие в себе с одной стороны благоразумное обличение иноверческих учений, а другой краткое и понятное для каждого изложение тех пунктов Православного учения, которые отвергаются или извращаются иноверцами;
- 3) Строго наблюдать, чтобы иноверцы нигде при свидетелях, а тем более публично или в многолюдных собраниях не порицали Православной веры и Церкви, а также не распространяли в народе таких книг, брошюр, картин и листов, в которых содержится что-либо укорительное для Православия, и вообще никаким образом не вредили оному. (см. Улож. о наказ. глава 1. ст. 176-183.)
- 4) Назначать особых Миссионеров из способных и благоразумных духовных и вполне благонадежных светских лиц, которые бы входили в устные беседы с иноверцами и сектантами и об успехе своей деятельности своевременно доносили Епархиальному Архиерею.
- 5) Просить, чтобы Гражданским начальством строго исполнялся закон относительно построения иноверческих храмов, предписывающий им предварительно по сему делу сноситься с местными Епархиальными Архиереями, и распространить действие сего закона и на дела о построении

раскольнических молитвенных зданий (см. Свод. Зак. т. XII. Устав. Строит. ст. 247)

6) Наблюдать, чтобы Православные дети на учились грамотности ни у кого из раскольников (у которых, как слышно, по местам есть свои школы), и чтобы они, а также и взрослые православные не были в услужении у раскольников, так как последний легко могут совратить их в раскол.

7) Просить, кого следует, чтобы православным священникам ника не был возбраняем вход в раскольнические богадельни и больницы, если бы кто из живущих там пожелал видеться с ними; а также если бы и сам священник пожелал посетить кого либо там для напутствования Святыми Тайнами и для духовной беседы.

8) Просить о воспрещении раскольническим лже-Архиереям и их самозванному клиру употреблять при их молитвословиях священные облачения, усвоенные духовенству Православному, так как самочинным употреблением таких облачений они соблазняют Православных и оскорбляют нашу Церковь, как было бы оскорбительно для военного звания, если бы кто из людей самовольно стал употреблять отличительную одежду высших и нисших военных чинов.

9) Поелику опыт показывает, что иноверие распространилось в России от заграничных выходцев, и при их начинании или содействии зарождались новые лже-учения; то просить Правительство, чтобы переселение иностранцев в отечество наше допускаемо было не иначе, как под условием принятия Православия. На благопотребность этого условия указывает опыт переселения Чехов в Волынскую губернию. Если бы, по заявлению одного из духовных их лиц - Саско Волынскому Епархиальному Начальству, переселение чехов обусловлено было принятием Православия, то никто из них не отказался бы от этого. Впоследствии же одни из них стали обнаруживать тяготение к Католицизму, другие - к Протестанчеству, а иные представили Гражданскому начальству проект придуманного ими вероисповедания на основаниях чисто

рационалистических. И в первых двух случаях, а особенно в последнем вероисповедная рознь переселившихся на Волынь Чехов (в настоящее время до 200.000 душ) весьма ведна для местного Православного населения. А потому весьма желательно было бы, чтобы сделанное Волынским Епархиальным Начальством представление Святейшему Синоду об открытии возможности упомянутым Чехам присоединиться к Православию было уважено и поддержано.

Б. Меры к ослаблению Штундизма в особенности.

Для ослабления Штундизма и сродных с ним сект Пашковцев и Шалапутов и пресечению пагубного их влияния на Православных жителей Югозападного края признается необходимым:

- 1) Так как Штундизм и сродные с ним секты вредны не только в религиозном, но в политическом отношении, то дабы, по словам Отцев Карфагенского собора, "дерзновенные человеки не возгосподствовали над бессильным народом посредством некоего страха, когда не могут совратить оный посредством убеждения" (Прав. 104.), - ходатайствовать пред Правительством о признании сих сект вредными и нетерпимыми в России, с распространением на них мер наказания, по ст. 187-190 Улож. о наказ.
- 2) Ходатайствовать о том, чтобы законно составленные городскими и сельскими обществами приговоры о выселении Штундистов и других сродных с ними сектантов, с единомышленными им членами семейств, в места отдаленные и ненаселенные, утверждались надлежащими Властями и приводились в исполнение. Если же потребуют местные обстоятельства, то разрешить выселение таких сектантов и без приговоров обществ - административным порядком.
- 3) С уклонившимися в Штундизм и другие сродные с ним секты, а особенно с распространителями столь вредных и ложных учений Епархиальным Начальством поступать по силе Церковно-Гражданских постановлений. А

именно: а) совращенные, а тем паче совратители, если последние принадлежали к Православной Церкви, должны прежде всего подлежать увещанию приходского Священника; потом в случае безуспешности увещаний приходского Священника он может пригласить кого либо из искусных в слове соседних Священников, для совокупного с ними увещания; если и сие вторичное увещание не достигнет цели, увещатели доносят о том Архиепископу, который делает распоряжение о производстве третьего увещания совратившимся, поручая оное местному Благочинному с теми же увещателями и предписывая учинить присутствие депутата с Гражданской стороны и иных влиятельных лиц. О последствиях сего увещания благочинный доносит Архиепископу для дальнейшего распоряжения. б) При недействительности троекратно учиненных увещаний совращенным и совратителям Епархиальный Архиепископ делает распоряжение о исключении таковых из Церковных списков, и сообщает Гражданскому Начальству для предания их суду. Тому же Начальству сообщает он и о тех из совратителей и совращенных, которые, не смотря на призыв, без уважительных причин не захотели явиться для увещаний, а также о не принадлежащих к Православной Церкви распространителях вредных учений.

4) В приходы, зараженные Штундою и сродными с нею сектами определять Священников лучших во всех отношениях, если скудно их содержание, то давать им пособия из Епархиальных сумм, а в случае неимения их испрашивать пособие у Святейшего Синода.

5) В приходах, зараженных Штундою и другими сродными с нею сектами, Священники или под их наблюдением другие способные к тому Члены Причта должны читать пред народом и истолковывать Священное Писание и особенно Нового Завета, останавливаясь преимущественно на разъяснении тех мест Писания, по коим Штундисты и другие сектанты стараются утвердить свое лжеучение.

б) Чтобы бедные не увлекались приманкою корысти в Штундизме и других сект., располагать Церковно-Приходские Попечительства чтобы они усилили сбор денег на приходские нужды и употребляли оные, между прочим, на пособие бедным прихожанам, а также давали или указывали сим последним занятия, которыми они могли содержать себя.

В. Меры к развитию в народе Православной веры.

Для того, чтобы усилить в народе знание истин Православной веры и правил доброй нравственности, признается необходимым:

1) Подтвердить Семинарским Начальникам и Преподавателям, чтобы они приучали воспитанников говорить таким языком, который был бы понятен как людям образованным, так и простолюдинам; причем возстановить и прежний обычай, чтобы Наставники произносили проповеди.

2) Требовать от священников, чтобы они тщательно, простым и удобопонятным словом поучали своих прихожан не только в Храмах Божиих - при совершении божественной Литургии, но и вне оных - при каждом удобном случае и особенно при требоисполнениях; неокончивших же Семинарского курса Священников обязывать - чтобы они во все Воскресные и Праздничные дни читали одобренные духовною Цензурою поучения в Церквах, не оставляя учить прихожан и вне храма, по мере своих сил, живым словом.

3) Благодичным побуждать подведомных им Священников и других способных членов Причта к усердному обучению прихожан Православной вере и нравственности, и правдиво доносить Епархиальному Начальству как о ревностно трудящихся в слове и учении, так и о нерадящих о сем, отмечая это и в клировых ведомостях;

4) Учительных пастырей отличать и награждать установленным порядком преимущественно пред другими, а нерадивых в этом святом деле не только не представлять к наградам, но и подвергать взысканию, как то: замечаниям, выговорам, перемещению на худшие места и даже отчислению за штат; прочих

же членов причта, если покажут усердие и искусство в назидании прихожан, поощрять возвышением в сан и предоставлением им лучших мест.

5) Вводить повсеместно вне-богослужебные и вне-Церковные собеседования с народом, сопровождая их не только чтением сочинений религиозно-нравственного и Церковно-исторического содержания, но и пением общеупотребительных молитвословий и Псалмов.

6) Вменить Духовным Пастырям в непремennую обязанность, чтобы не только учили прихожан благовременно и безвременно, но и с отеческою любовью воспитывали их в Православной вере и благочестии Христианском, зорко наблюдая за каждым прихожанином - усвоил ли он не только умом, но и сердцем преподанное ему учение об основных евангельских истинах, достаточно ли уразумел смысл изученных им молитв, понимает ли значение важнейших священнодействий, старается ли избегать грехов, особенно тяжких, и жить благочестиво.

7) Озаботиться Духовенству учреждением Церковно-приходских школ в своих приходах и преподавать в них Закон Божий, по 10 правилу VII Вселенского Собора, обязующему Священников "учити отроков, - на сие бо и Священство получили", а равно и наблюдать за учившимися в школах - не забывают ли они по выходе из школ приобретенных ими знаний, особенно же Закона Божия.

8) Озаботиться Духовенству изысканием средств к заведению Церковно-приходских библиотек и приобретению в них Священных и других назидательных для народа книг и листов, а также священных изображений и патриотических картин.

Озаботиться также и открытием при Церквах в многолюдных приходах складов таковых книг, изображений, картин и листов, для продажи их народу по дешевой цене и для безмездной раздачи, если позволят средства.

9) Ходатайствовать пред Правительством, чтобы обучение в школах сделано было обязательным для народа и чтобы родители и заменяющие их лица,

которые без уважительных причин не отпускают детей в школу, были подвергаемы за сие небольшому денежному штрафу, как это установлено в Прибалтийских губерниях.

10) Ходатайствовать пред кем следует, чтобы сельские общества, выразившие в законно-составленных приговорах желание иметь в своих селах Церковно-приходские школы, были освобождаемы от сбора с них денег на содержание земских и иных школ, в коих не будут обучаться их дети.

11) Открывать, где это будет признано возможным, Духовно-просветительные общества или Братства, приглашая в состав их людей всех сословий, отличающихся Христианским образованием и благочестием.

12) Для утверждения учащагося юношества в познании Православной веры, усилить в светских заведениях преподавание Закона Божия или Богословия, где оно преподается в составе полного курса, и недостаточное изучение сего предмета считать для учащихся существенным препятствием к переходу в высшие классы, а небрежных и нерадивых законоучителей увольнять по усмотрению, без производства об их неисправностях и без внесения причин увольнения в формулярный список.

13) Принять за правило, чтобы Начальники и Начальницы Учители и Учительницы в светских учебных заведениях, а особенно в Народных училищах, в которых учитель есть единственный руководитель, были избираемы из лиц Православного Исповедания, и притом отличающихся христианским добрым направлением, дабы они не только словом, но и своим примером наставляли учащихся. По этому желательно, чтобы воспитатели и воспитываемые исполняли заповеди усвоенные относительно на примере соблюдения святых постов и проч.

14) Весьма желательно, чтобы и все Гражданские Начальники, Правители и Судии, особенно находящиеся в ближайшем отношении к народу в Югозападном крае, были, по мудрому совету, данному благочестивым

Иофором Моисею, люди способные, боящиеся Бога, правдивые, ненавидящие корысть (Исх. 18, 21-22.), дабы они не только судили людям в правду, но и старались словом и примером своей жизни способствовать утверждению в народе святой веры и христианской нравственности; Ибо по замечанию премудрого сына Сирахова: каков правитель народа, таковы и служащие при нем; и каков начальствующий над городом, таковы и все живущие в нем (Сир. 10, 2.)

Г. Меры к укреплению Православной веры в народе.

Для крепления в народе Православия признается необходимым возбудить в нем более сильную привязанность к Православной Церкви и большую расположенность и доверие к Ея пастырям. А для сего:

1) Требовать от Священно-Церковнослужителей, чтобы все Церковные службы и требы совершаемы были без извращения Церковного чина и в установленные для каждой местности времени, применительно к Церковному уставу, благоговейно и благообразно; а особенно чтобы Церковное чтение и пение было внятно и не спешно, с возможным соблюдением древних Церковных напевов. Особенно же от монастырей требовать строгого выполнения Церковного устава.

2) Для облегчения разумения Православного Богослужения полезно было-бы некоторые неточные не ясные слова и выражения в богослужебных книгах заменить более понятными. Для поддержания же большей внимательности молящихся к священнодействиям могло бы быть введено в церквах общее пение всеми предстоящим по крайней мере некоторых Церковных песнопений. Независимо от того необходимо озаботиться об умножении по Церквам певческих отдельных хоров, но наблюдать, чтобы они изучали и употребляли древнее Церковное пение, избегая искусственного, так называемого, Итальянского пения.

3) Так как в Югозападном крае многие из многие из Православных посещают иноверные храмы для участия в совершаемых там молитвословиях и даже домогаются получать оттуда разрешительные от грехов грамоты и другие предметы, яко-бы спасительные, то постановить Священникам в обязанность, что бы они благоразумными внушениями отклоняли таковых от сего, разъясняя им отличии Церкви Православной от других церквей и убеждая прибегать во всех духовных нуждах к возродившей их в Святом Крещении Православной Церкви.

4) Требовать от Священников особенной внимательности к совершению исповеди, которая для доброго пастыря служит вернейшим средством к узнаванию духовного состояния каждого из пасомых и надежнейшим способом к благотворному воздействию Пастырских наставлений на их души. А по сему никак не следует принимать на исповедь по несколько человек вместе хотя бы то были и дети, но исповедывать каждого отдельно. Необходимо внушить духовникам, что бы при совершении этого великого таинства не было допускаемо ни каких принудительных сборов в пользу Церкви или Причта.

5) Епархиальному Начальству всемерно озаботиться исправлением в духовенстве всяких недостатков в его жизни и службе и стараться возбудить в нем живейшее сознание той высокой мысли, что Сам Господь и Спаситель вверил пастырям Церкви искупленные Им души, что им дарованы от Бога при самом рукоположении силы потребные для приведения сих душ ко спасению, и что от рук их Праведный Судия взыщет каждую погибшую по их нерадению овцу словесного Христова Стада.

6) В отношении лиц, готовящихся в Духовно-учебных заведениях к Пастырскому служению, требовать как от Начальников и прочих служащих в сих заведениях, так и от самих родителей воспитывающихся в Семинариях и училищах детей точного исполнения указа Святейшего Синода от 30 Ноября

1883 года за №8, о мерах к возвышению религиозно-нравственного воспитания в Православных Духовно-учебных заведениях.

7) В отношении Священно-Церковно-служителей, нерадящих о своей службе и ведущих беспорядочную и зазорную жизнь, со всею точностию держаться указа Святейшего Синода от 5 Апреля 1881 года за №5, о принятии мер к предупреждению несовместных с духовным саном проступков в среде Священно-служителей.

8) Благочинным сторожайше подтвердить, чтобы имели самый бдительный надзор за поведением подведомственного им духовенства, что-бы не скрывали от Епархиального Начальства ничьих проступков и что-бы всемерно склоняли всех членов Клира жить мирно и еще возможно, иметь мир со всеми, по заповеди Апостола (Рим. 12, 18.)

9) Монастырским благочинным предписать, чтобы неослабно надзирали за всеми монашествующими и послушниками, и напоминали им правила иноческого жития. А от гражданского начальства потребно содействие к исполнению того постановления, чтобы люди светские и особенно высланные из монастырей не носили монашеской одежды; ибо неблагопристойные поступки таких людей навлекают нарекания на все духовенство.

10) Нужно внимательно наблюдать за производством о Духовных лицах следствий, а для сего определяя на должность Духовных следователей Священников вполне добросовестных и благоразумных, назначать, особенно по важным делам, комиссии из трех членов, для предупреждения всякого пристрастия.

11) Так как некоторые из Священно и Церковнослужителей подвергаемых суду и разным мерам взыскания, не редко дозволяют себе как на словах, так и на бумаге оскорблять своего Епископа и досаждают ему, ослабляя чрез то пред мирскими людьми значение и силу Духовной Власти, и даже, утруждать Святейший Синод несправедливыми, оскорбительными и исполненными

клевет жалобами на Епархиальное Начальство, то подвергать таковых за сие духовному суду по 55му правилу Апостольскому, по 18му правилу IV Вселенского Собора и по 34му правилу VI Вселенского Собора, и просить Святейший Синод, что-бы при оставлении таковых жалоб без уважения не оставлять самих жалобщиков без взыскания, на основании указа Святейшего синода от 14 Марта 1799 года и по 55му правилу Апостольскому.

12) Подтвердить Священникам и Церковным Старостам о строгом наблюдении что-бы все присутствующие в храме стояли скромно и благоговейно не разговаривали между собою и тем паче не смеялись, без нужды не входили в алтарь; и вообще соблюдали-бы подобающее святынеблагочиние и тишину (Устав. о предупр. и пресеч. прест. ст. 3. 4. 6-8.).

13) Для возбуждения в народе большей приверженности к Святой Церкви и для беспрепятственного служения Божественной Литургии, необходимо просить Правительство о распоряжении, чтобы перенесены были базары с Воскресных дней на другие дни, что бы согласно с законом, в Воскресные и Праздничные дни торговля в питейных заведениях открывалась по окончинии поздней Литургии, чтобы было сокращено число питейных заведений, особенно в селениях, чтобы такие заведения не устраивались вблизи церквей, чтобы Евреи не развозили и не разносили по селам и деревням никаких хмельных напитков для продажи, что они делают ныне, как слышно, чтобы Духовенству предоставлено было учреждать общества трезвости.

14) Строго внушить Духовным Пастырям, чтобы не обращались со своими духовными детьми высокомерно и грубо где бы то ни было, а тем паче в Храмах Божиих, чтобы каждое слово пастырей, к ним обращенное, было растворено кротостью и любовью, чтобы самое обличение согрешающих было проникнуто сердечным о них соболезнованием и искренним желанием их исправления, чтобы при всяком случае пастыри являлись среди своих пасомых, как добрые отцы среди своих семейств.

15) Во избежание нареканий будто поводом к отпадению некоторых из православных в штундистскую или иную сродную с ней секту иногда служит допускаемое лицами Духовными вымогательство платы за требоисправление, строжайше воспретить членам причтов всякое требование платы за совершение Святых Таинств и погребение усопших, а также обязать, чтобы и за преподание других треб, а также и за выдачу выписок из Церковных документов, они довольствовались добровольными даяниями по усердию дающих, отнюдь не назначая платы по собственному усмотрению, и не дозволяя себе вести постыдный торг с прихожанами о вознаграждении, под опасением подвергнуться за сие строжайшей ответственности (см. 99 правило VI Вселенского Собора и §184 Уст. Д. Конс.)

16) Во избежание соблазна и для охранения Святыни Храма подтвердить Церковным причтам, чтобы они относительно вещевых приносов в Церковь и радела их между собою точно следовали указанию 3 и 4 правил Апостольских.

17) Строго внушить всем Священнослужителям, чтобы избегали несвойственных духовному званию с одной стороны неряшества, а с другой щегольства и изысканности в одежде и во всем наружном виде, а также и в домашней своей обстановке, чтобы не подстригали волос на голове и бороде, не употребляли принадлежностей светской одежды (воротничков, нарукавничков и т. под.), и вообще не соблазняли прихожан собственными светским людям привычками, как то: курением табака, игрою в карты, хождением на охоту, и т. под. Особенно же соблюдали установленные Церковью посты, не допуская до их нарушения и своих домашних.

18) Для более сильного возбуждения кк пастырей, так и пасомых к преспеянию в вере и благочестии христианском и к добросовестному исполнению всех обязанностей, полагаемых на каждого его званием, необходимо по примеру древних отцев, от лица собравшихся Архиереев обратиться к верующим с особым Пастырским посланием, направленным к обличению лживости и

Богопротивности замечаемых в крае иноверных учений, в особенности же Штундизма, и к утверждению Православия в народе, а таковое послание, как и все настоящие постановления, за общим подписанием представить на благоусмотрение Святейшего Правительствующего Синода.

При этом они руководствовались примеров Отцев Карфагенского Собора, которые по обстоятельствам Православной Церкви страдавшей в их время от еретиков, посылали своих уполномоченных к благочестивейшим Греческим Царям для объявления им положения дел и испрошения у них помощи к обузданию еретиков. "Поелику, говорили они, Епископский и мирный образ действия на таковых, т. е. на еретиков, был употреблен, и они не могли отвещати против истины, обратились к нелепым насильственным поступкам....: то Царскому человеколюбию надлежит попещися, чтобы Кафолическая Церковь, благочестною утробою Христу Их (благочестивейших Самодержцев) родившая и крепостию веры воспитавшая, была ограждена их промышлением: дабы в благочестивые их времена, дерзновенные человеки не возгосподствовали над бессильным народом посредством некоего страха, когда не могут совратить оный посредством убеждения. Ибо известно и многократно законами оглашено, что производят гнусные скопища отщепенцев. Сие многократно и повелениями самих Благочестивейших Самодержцев осуждено было. посему против неистовства оных отщепенцев просим дати нам Божественную помощь, не необычайную и не чуждую Святым Писаниям. Ибо Апостол Павел, как показано в истинных деяниях Апостольских, соумышление людей безчинных преобедил воинскою помощию (Деян. 23. 12-24.) Итак мы просим о том, да неукоснительно подастся охранение Кафолическим чинам Церкви в каждом граде и разных местах, прилежащих к каждому владению. Подобаает вкупе о сем просити Благочестивейших Самодержцев, да соблюдают закон, изданный блаженныя памяти " Их предшественниками.... " Притом да повелят подтвердить оный закон, с распространением силы его на тех, противу

наветов коих представили свидетельства приявшие попечение Кафолической Церкви, дабы, по крайней мере сим страхом, от произведения расколов и от еретического безумия удержаны были отлагающие свое очищение и исправление при помышлении о вечном наказании.... Сверх же сего всего потребна помощь от властей каждой области" (см. Карф. Соб. прав. 104.).

IP НБУВ. - Ф.174. - Спр. 823-824. - Арк.1-20 зв.

ДОДАТОК Ж

Таблиця

«Послужний стаж» Платона, митрополита Київського і Галицького

Имя, сан и какой епархии, лет от роду, знаки отличия и получаемое содержание	Где родился, чей сын и как именовался в миру	Где обучался, когда и с какой степенью окончил курс наук, когда и где пострижен в монашество и получил священнослужительские степени, когда и какие проходил должности по училищному и епархиальному ведомству, когда и где хиротонисан во епископа, когда возведен в архиепископа, какие и за что в продолжении службы получал награды	Год	Месяц и число
Высокопреосвященный Платон, митрополит Киевский и Галицкий. Имеет ордена Св. Анны I степени, Св. равноапостольного кн. Владимира 2-й и 1-й степени; большого креста Благоверного князя Александра Невского с алмазными к нему знаками, Св. апостола Андрея	В Тверской Губернии в посаде Погорелом	Обучался сперва в Тверской духовной семинарии всем преподаваемым в ней наукам, кроме немецкого языка, а потом в Санкт-Петербургской духовной академии, и в 1827 году окончил курс наук со степенью магистра.	1827	Сентября 7
	Городище : Сын священника Иоанна Андреева Шелюхина; в мире назывался Николай	Определен профессором физико-математических наук и греческого языка в Орловскую духовную семинарию. Возложено на него исправление должности наставника французского языка.	1828	Января 18
	Николай	Поручено исправление должности инспектора семинарии.	1829	Апреля 14
	Городецкий	Определен секретарем семинарского Правления.		Октября 19
		По распоряжению Орловского семинарского Правления обзревал низшие орловские училища.		В июне
		Переведен бакалавром греческого языка в Санкт-Петербургскую академию, где сначала преподавал сей язык в низшем отделении, а с 12 числа сентября 1830 г. в богословские науки.		Сентября 25
		Пострижен в монашество.	183	Мая 17

Первозванн ого Из панагий: украшенны й драгоценны ми камнями; бронзовый наперстный крест Владимирск ой и такую же медаль на Андреевско й лентах в память войны 1853 – 1856 гг. Содержание ему научать – 4000 руб. в год Сверх сего имеет следующие иностранны е ордена: Сербский – Такова 1-ой степени, Черногорск ий – князя Данила 1-ой степени и Болгарский – Св.	Посвящен в иеродьякона и иеромонаха	0	Мая 25 и 26
	Исправлял должность инспектора Академии.		Сентября 12 – 19
	Назначен библиотекарем академии.		Сентября 27
	По распоряжению комиссии духовных училищ определен действительным членом конференции Санкт-Петербургской духовной академии.		Декабря 13
	Назначен третьим членом Внутреннего Правления по учебной части.	183 1	Марта 4
	По указу Св. Синода причислен к соборным иеромонахам Санкт-Петербургской Александро-Невской Лавры.		Апреля 6
	Определен инспектором Санкт-Петербургской духовной академии.		Октября
	За усердное прохождение училищной службы возведен в сан Архимандрита без монастыря с присвоением лично степени 3 класса.		Ноября 6
	Определен действительным членом Санкт-Петербургского духовно-цензорного Комитета.	183 2	Января 1
	По назначению комиссии духовных училищ, производил обозрение Олонецкой духовной семинарии и подведомственной оной Петрозаводских и Олонецких училищ по всем частям училищного управления.	183 3	В июне
По указу Святейшего правительственного Синода, в вознаграждение отличной усердной службы и для поощрения впредь к ревностному прохождению должностей присвоена ему лично степень Архимандрита 2 класса.	183 4	Марта 6	

Александра 1-ой степени	По указу Св. Синода от 31 июня 1834 года исправлял череду священнослужения и проповеди Слова Божьего в течении второй половины означенного года.		
	По назначению комиссии духовных училищ определен в Костромскую духовную семинарию ректором и профессором Богословских наук. Определен настоятелем Костромского второклассного Богоявленского монастыря. С того же времени по званию ректора присутствовал в Костромской духовной консистории.	183 7	Декабря 20
	Определен цензором всех проповедей, сочиняемых градскими священниками.	183 8	Марта 11
	Был первым членом временного ревизионного комитета для поверки отчетностей за 1837 год Костромской семинарии и низших духовных училищ Костромских.		Апрель – май
	Определен членом Костромского попечительного о тюрьмах комитета.		Ноября 1
	По указу Святейшего Синода переведен из Костромского Богоявленского монастыря в первоклассный Виленский Святодухов.	183 9	Апреля 28
	Именным Высочайшим указом в воздание отлично-усердной службы Всемилостивейше сопричислен к ордену Св. Анны 2-ой степени.		Апреля 29
	По определению Полоцкой духовной консистории назначен членом строительной комиссии по преобразованию Казимирского костела в православный собор в Вильно.		Июля 7
	Определен благочинным над православными монастырями и церквями Виленской губернии.		Октября 19

	Избран неперменным членом Виленского губернского статистического комитета.		Ноябр 3
	Определен членом Виленской духовной комиссии, следственной по Свято-духову и учрежденной по церковной постройке в сем монастыре.		Декабря 30
	Назначен членом комитета по устройству Свенцианской и Олемянской церквей.	184 0	Мая 21
	В воздание отлично-усердной службы его, Святейшим Синодом засвидетельствованной Всемилоостивейше сопричислен к ордену Св. Равноапостольного князя Владимира.	184 1	Апреля, 28
	Определен членом Виленского губернского комитета для обеспечения православного сельского духовенства землями, домами и единовременными пособиями.	184 2	Октября 22
	По указу Св. Синода определен членом Литовской духовной консистории.	184 3	Января 7
	Именным Высочайшим указом данный Св. Синоду Всемилоостивейшее повелено было ему быть вторым викарием Литовской епархии с саном епископа Ковенского.		Июня 3
	По званию ковенского епископа сделан настоятелем первоклассного Можайского Успенского монастыря. Во епископа хиротонисан в г. Вильно в Николаевском кафедральном соборе.		Сентября 8
	Объявлена благодарность Св. Синода за пожертвования 142 руб. 85 коп. в пользу попечительства о бедных духовного звания Литовской епархии.	184 4	Ноября 15

	По засвидетельствовании Архиепископа Литовского о ревностном служении его и неусыпных трудах в исполнении обязанностей звания его, Всемилостивейше сопричислен к ордеру Св. Анны 1-ой степени.	184 5	Апреля 14
	По распоряжению Преосвященного Иосифа Архиепископа Литовского и Виленского, определен первым членом Комитета по устройству в Вильно помещений для епархиальной семинарии, а также уездного и приходского духовных училищ.		Апреля 18
	Высочайше утвержден в звании Вице-президента Ковенского тюремного Комитета.		Июля 15
	Именным Высочайшим указом, данным Святейшему Правительственному Синоду, повелено быть ему викарием псковской епархии епископом Рижским.	184 8	Ноября 6
	Объявлена признательность Святейшего Синода за пожертвование 1250 руб. в пользу Тверской семинарии, 500 руб. в пользу попечительства о бедных духовного звания Тверской епархии.		Декабря 11 и 23
	По вниманию к десятилетней усердной службе в Западном крае всемилостивейшее соизволено продолжать ему производство к личному содержанию 660 руб. 26 коп. и в замене настоятельского жалования по Можайскому монастырю 500 руб. (всего 1160 руб. 26 коп.)	184 9	Февраля 19
	По указу Св. Синода поручено ему управление Псковской епархией.		Июля 27
	Высочайше утвержден в звании Вице-президента Лифляндского попечительного о тюрьмах комитета.		Декабря 19

	Высочайшим докладом Св. Синода Всемилоостивейше повелено быть ему Епископом вновь учрежденной Рижской епархии.	185 0	Марта 11
	Именным Высочайшим указом, данным Святейшему правительствующему Синоду Всемилоостивейше повелено ему быть Архиепископом Рижской епархии.		Апреля 30
	Преподано благословение Св. Синода за пожертвование 1000 руб. в пользу серебром попечительства о бедных духовного звания Рижской епархии.	185 3	Февраля 16
	За усердное служение церкви и пастырские труды по должному прилагаемые о благе вверенных ему духовных чад, Всемилоостивейше сопричислен к ордеру Св. равноапостольного князя Владимира 2- ой степени и большого креста.		Апреля 19
	Св. Синодом поручено наблюдение над редакцией изданных в Риге литовских и эстских календарей, преимущественно в отношении направления назначаемых состав в сих календарей статей духовного содержания.	185 4	Июля 13
	Объявлена высочайшая благодарность за пожертвования с 1854 г. по 1000 руб. в год на военные издержки во все время продолжения бывшей войны с Турцией, Англией и Францией.		Декабря 17
	Именным Высочайшим указом, данным Святейшему правительствующему Синоду Всемилоостивейше уволен по прошению от управления Псковской епархией.	185 6	Апреля 15
	Объявлено особенное Высочайшее благоволение за успешные труды в действиях Рижского попечительного о тюрьмах Комитета.		Августа 9

	Высочайшим рескриптом за ревностное пастырское служение в духе кротости и мира и несение сверх настоящей должности несколько лет бремни управления Псковскою епархиею и в ознаменовании монаршего внимания пожалован украшенною драгоценными камнями панагиею.		Августа 26
	За долговременное и отличное служение церкви, соединенное с неусыпным пастырским попечением об утверждении в православии Рижской паствы Всемилостивейше сопричислен к ордену Св. Александра Невского.	1860	Апреля 3
	По Высочайшему повелению, изъясненному в указе Св. Синода от 4 июня 1862 года за №2304 вызван для присутствия в Святейший Правительствующий Синод сроком на 1 год.	1862	Июня 4
	По случаю смерти Преосвященного Евгения Архиепископа Псковского указом Св. Синода от 10 июня 1862 года за №3799 поручено ему до времени замещения Псковской кафедры заведование Псковской епархиею.		Июля 10
	По Высочайшему повелению, изъясненному в указе Св. Синода от 13 мая 1863 года за №1398 оставлен для присутствия в Св. Синоде еще на 1 год.	1863	Мая 13
	Потом еще оставлен на 1 год.	1864	
	Высочайше пожалован алмазным крестом на клобуке.	1865	Апреля 4
	Переведен в Донскую епархию.	1867	Марта 9
	Всемилостивейшее пожалован алмазными знаками на орден Св. Александра Невского.	1870	Мая 21

	Всемиловейшее пожалован панагиею, украшенной драгоценными камнями.	187 2	Августа 14
	По представлении местного в Новочеркаске управления «Общества попечения о раненых и больных воинах» Главное управление постановлением от 14 февраля 1877 г. утверждено его в звании почетного члена Новочеркаского местного управления.	187 7	Февраля 14
	Избран в почетные члены Санкт-Петербургской духовной Академии.		Февраля 18
	По докладу Св. Правительственного Синода Высочайше утвержденному в 25 день апреля 1877 г. переведен на кафедру Херсонской епархии.		Апреля 25
	По случаю исполнившегося десятилетия службы в штатных должностях всемиловейше причислен к ордену Св. Владимира 1-ой степени.		Сентябрь
	Именным Высочайшим указом данным Святейшему Правительственному Синоду в 4 день февраля 1882 г. Всемиловейшее повелено ему быть Митрополитом Киевским и Галицким, Успенской Киево-Печерской Лавры священноархимандритом и членом Святейшего Синода.	188 2	Февраля 4
	Высочайшею грамотою от 15 мая 1883 г. за отличные заслуги на поприще святительского служения в разных епархиях, всемиловейше сопричислен к ордену Св. Апостола Андрея Первозванного.	188 3	Мая 15

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Неопубліковані джерела

Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України)

Ф. 127 (Київська духовна консисторія)

1. Оп. 629. – Спр. 751. Об учреждении взаимно-вспомогательного общества духовенства Киевской епархии, 1888 г., 209 арк.
2. Оп. 685. – Спр. 176. Дело о назначении архиепископа Платона митрополитом Киевским и Галицким (1882 г.). – Арк. 1.
3. Оп. 685. – Спр. 377. О разрешении устраивать в г. Киеве в воскресные и праздничные дни бесплатных публичных чтений для народа, 1882 г., 14 арк.
4. Оп. 685. – Спр. 658. Об обозрении епархии Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом Киевским и Галицким, 1883 г., 37 арк.
5. Оп. 685. – Спр. 1033. О рассылке духовенству Киевской епархии, обучавшемуся в Киевской духовной академии, Устава Богоявленного братства при Киевской духовной академии, 23 июня 1882 г. – 28 сентября 1882 г., 11 арк.
6. Оп. 685. – Спр. 1097. О воспреещении распространения между народом изданий «Общества поощрения духовно-нравственного чтения брошюр», 1889 г., 16 арк.
7. Оп. 685. – Спр. 1424. О том, чтобы отставному солдату Ивану Шекеру выдали документы на право хождения по приходам штундистов с миссионерской целью и денежное пособие, 1884 г., 21 арк.

8. Оп. 686. – Спр. 251. О подготовке и праздновании 1000-летнего юбилея со дня смерти Святого Мефодия, 1885 – 1888 гг., 57 арк.
9. Оп. 686. – Спр. 1395. О доставлении в Св. Синод послужных списков митрополита и викариев, 28 ноября – 10 дек. 1885 г., 30 арк.
10. Оп. 688. – Спр. 1206. О кощунстве крестьянина Колесника над святыми иконами и о распространении штундизма женой его, 16 октября 1887 г., 5 арк.
11. Оп. 688. – Спр. 1465. О присоединении к православию католиков, лютеран и раскольников. 21 января 1888 г. - 13 января 1889 г. 109 арк.
12. Оп. 690. – Спр. 79. (1892 р.). Отчет о состоянии Киевской епархии за 1891. – Арк. 1 – 169.
13. Оп. 690. – Спр. 1074. О назначении священника Павла Циприановича миссионером Киевской епархии и проповедником Киево-Печерской Лавры, 1891 г., 3 арк.
14. Оп. 690. – Спр. 1162. О рассылке в благочинные библиотеки книги, изданной Г. Троицким под заглавием «Опыт подробного разбора лжеучения сектантов и штундистом», 1890 г., 67 арк.
15. Оп. 690. – Спр. 1248. Расписание очередных проповедей на 1885 г., 1884 г., 20 арк.
16. Оп. 690. – Спр. 1486. По прошению редактора журнала «Воскресное чтение» Иоанна Богородецкого о том, чтобы духовенство Киевской епархии выписало журнал «Воскресное чтение» как полезное пособие в борьбе с сектантством, 1889 г., 1 арк.
17. Оп. 690. – Спр. 1638. О предлагаемых миссионером Скворцовым мероприятиях для ослабления дальнейшего роста штунды в м. Фастове и распространении его вожаками Мазуркевичем и Кухарским, 11 августа 1889 г. – 12 марта 1890 г., 48 арк.
18. Оп. 690. – Спр. 1647. О штундистах с. Топиловке Антон Губенко, Григорий Семеняк, Демьян Недольченко, Лазар Билецкий и Лентий

Оржеловский, села Боровицы Дмитрий Федченко, 29 ноября 1889 г. – 6 марта 1890 г., 17 арк.

19. Оп. 690. – Спр. 1668. Дело о разрешении открыть общество трезвости в с. Малых Степанцах Каневского уезда, 1889 г., 18 арк.

20. Оп. 690. – Спр. 1689. Дело об утверждении устава Свято-Николаевского братства ревнителей православия в с. Кожанки Васильковского уезда, 1891 г., 3 арк.

21. Оп. 690. – Спр. 1739. О смерти и погребении Высокопреосвященного Платона митрополита Киевского и Галицкого, 1891 г., 117 арк.

22. Оп. 690. – Спр. 1782. Дело об открытии в Михайловском приходе общества трезвости, 1889 г., 4 арк.

23. Оп. 690. – Спр. 1786. Дело о рассылке в приходы, зараженные штундизмом, образков, крестиков, брошюр и прочего, пожертвованных Киевским комитетом Православного миссионерского общества, 1890 г., 3 арк.

24. Оп. 690. – Спр. 1788. О катехизаторских чтениях, 1889 г., 33 арк.

25. Оп. 690. – Спр. 1799. О принятии мер к искоренению штунды, 1890 г., 6 арк.

26. Оп. 690. – Спр. 1804. Дело по рапорту священника Саввы Богдановича о разрешении ему приглашать к себе для собеседования псаломщиков и учителей церковно-приходских школ с целью обучить их вести беседы со штундистами, 1890 г., 6 арк.

27. Оп. 690. – Спр. 1889. Дело об утверждении Устава общества трезвости в с. Доброй Уманского уезда, 1889 г., 6 арк.

28. Оп. 690. – Спр. 2125. О проповедях священника Петра Куприянова, 1891 г., 4 арк.

29. Оп. 690. – Спр. 2158. Дело о принятии к руководству миссионерами Киевской епархии «Правил об устройстве миссий», 1891 г., 4 арк.

30. Оп. 690. – Спр. 2185. Дело об открытии общества трезвости в селе Яхнах Каневского уезда, 1890 г., 19 арк.
31. Оп. 699. – Спр. 527. О разделении Киевской епархии на округа благочиния, 1882 г., 380 арк.
32. Оп. 699. – Спр. 542. Дело о борьбе с сектой штундистов в Киевской епархии 1882 г., 69 арк.
33. Оп. 699. – Спр. 622. Дело о борьбе с сектой штундистов в Киевской епархии 1884 г., 85 арк.
34. Оп. 699. – Спр. 698. Дело о борьбе с сектой штундистов в Киевской епархии 1886 г., Т. I, 97 арк.
35. Оп. 699. – Спр. 699. Дело о борьбе с сектой штундистов в Киевской епархии 1886 г., Т. II, 69 арк.
36. Оп. 699. – Спр. 725. О подготовке празднования 900-летнего юбилея принятия христианства в Киевской Руси в г. Киеве, 1887 г., 30 арк.
37. Оп. 699. – Спр. 726. Прошение помещика Винницкого уезда, прусского подданного Людвиг Валькова митрополиту Киевскому и Галицкому о привлечении к ответственности священника Стрельчевского за принуждение его к принятию русского подданства. Приложение: письмо Стрельчевского (копия), 15 декабря 1884 г., 2 од. зб., 2 арк.
38. Оп. 699. – Спр. 777. Дело об утверждении миссионеров по борьбе со штундизмом, 1889 г., 205 арк.
39. Оп. 699. – Спр. 778. Доклады миссионеров Киевской епархии о борьбе со штундизмом, 1889 г., 48 арк.
40. Оп. 699. – Спр. 779. О борьбе со штундистами в Киевской епархии, 1889 г., 397 арк.
41. Оп. 699. – Спр. 795. О борьбе с распространением штундизма в Киевской епархии, 1890 г., 132 арк.

42. Оп. 699. – Спр. 865. О борьбе с распространением штундизма в Киевской епархии, 1891 г., 51 арк.
43. Оп. 773. – Спр. 123. О представлении к пенсии за выслугу лет, 1887 г., 121 арк.
44. Оп. 774. – Спр. 84. Дело о назначении пособий духовным лицам, 1889 г., 36 арк.
45. Оп. 774. – Спр. 385. О неблаговидных поступках священника с. Чернино Таращанского уезда Модеста Креминского и о дерзости его, выраженной в прошении к Его Высокопреосвященству, 1885 г., 23 арк.
46. Оп. 774. – Спр. 567. Об открытии вакансии второго псаломщика в селе Фастове Васильковского уезда, 10 ноября 1888 г., 86 арк.
47. Оп. 775. – Спр. 135. О назначении пенсий духовным лицам, 1890 г., 161 арк.
48. Оп. 777. – Спр. 150. Об исходатайствовании пенсии духовным лицам, 1889 г., 136 арк.
49. Оп. 797. – Спр. 334. О восстановлении Межигорского монастыря и назначении настоятелем сего монастыря игумена Киево-Троицкого монастыря Ионы с возведением в сан архимандрита, 1886 г., 4 арк.
50. Оп. 797. – Спр. 650. О назначении иеромонаха Феодосия заместником Киево-Межигорского монастыря с поручением заведования Киевским Троицким монастырем, 1886 г., 4 арк.
51. Оп. 798. – Спр. 365. О назначении миссионером Киевской епархии бывшего законоучителя Ольшевского, 1889 г., 127 арк.
52. Оп. 798. – Спр. 460. Дело по рапорту благочинного 1 округа Чигиринского уезда протоирея Иоанна Марковского об освидетельствовании дьячка м. Крылова Чигиринского уезда Деонисия Соколовского о состоянии его умственных способностей и о помещении его в Кирилловское богоугодное заведение на излечение, 1882 г., 4 арк.

53. Оп. 856. – Спр. 97. О распределении от Старокиевских церквей благотворительного взноса в пользу бедных сирот духовенства означенного благочиния, 1884 г., 2 арк.
54. Оп. 858. – Спр. 346. Об учреждении при домово́й церкви Мариинского попечительства для призрения слепых штатной должности псаломщика, 1886 г., 4 арк.
55. Оп. 856. – Спр. 486. Относительно открытия женского училища в Лебединском монастыре, 1889 г., 60 арк.
56. Оп. 860. – Спр. 10. Дело о сборе денег в пользу Красного креста, 1888 г., 152 арк.
57. Оп. 860. – Спр. 55. О сборе пожертвований в пользу православного миссионерского общества в неделю православия, 1888 г., 10 арк.
58. Оп. 860. – Спр. 117. Дело о сборе пожертвований в пользу слепых Мариинского попечительства, 1888 г., 2 арк.
59. Оп. 860. – Спр. 264. О постановлении обществом распространения Св. Писания в России палатки в г. Киеве у памятника Св. равноапостольного Великого князя Владимира, 1888 г., 1 арк.
60. Оп. 860. – Спр. 407. Дело по предмету перечисления окладов священников наиболее обеспеченных приходов на увеличение содержания причтам в беднейших и по преимуществу зараженных расколом и сектантством приходов, 1888 г., 19 арк.
61. Оп. 862. – Спр. 6. О пожертвованиях за 1889 г. в пользу православных поклонников Палестины, 1890 г., 72 арк.
62. Оп. 862. – Спр. 129. О сборе пожертвований в пользу слепых, 1890 г., 2 арк.
63. Оп. 863. – Спр. 171. О сборе пожертвований в неделю о слепом, 1891 г., 13 арк.

64. Оп. 888. – Спр. 1458. О совратившемся в иудейство Иоанна Музыканта (Савченко), 4 мая 1887 г. – 17 февраля 1888 г., 4 арк.
65. Оп. 892. – Спр. 9. О пожертвованиях, поступивших в 1889 г. на восстановление православия на Кавказе, 1890 г., 74 арк.
66. Оп. 998. – Спр. 365. Об открытии и деятельности женских духовных училищ в г. Киеве, 1889 г., 267 арк.
67. Оп. 1005. – Спр. 195. Из протоколов миссионерского съезда православного духовенства. 1903 г., 1-2 арк.
68. Оп. 1011. – Спр. 368. Клировые ведомости о церквах и приставах города Василькова и Васильковского уезда за 1868 г., 373 арк.
69. Оп. 1023. – Спр. 372. Доношение митрополита Платона в Синод о мероприятиях по распространению православия в Киевской епархии, 1885 г., 2 арк.
70. Оп. 1023. – Спр. 378. Предложение священника г. Харькова Воронца об открытии миссионерских обществ в епархиях, 1888 г., 4 арк.
71. Оп. 1023. – Спр. 395. Об учреждении стипендии имени митрополита Платона во Втором Киевском женском училище, 1885 г., 28 арк.
72. Оп. 1023. – Спр. 420. Докладная записка учителя церковно-приходской школы с. Липовки Киевского уезда Ольшевского о борьбе со штундой, 1889 г., 2 арк.
73. Оп. 1023. – Спр. 439. По распоряжению Синода об изъятии из употребления книг и брошюр сектантского направления, 1884 г., 23 арк.
74. Оп. 1050. – Спр. 99. О переименовании Киевского Свято-Владимирского братства в Братство ревнителей православия, 1891 г., 7 арк.

Ф. 128 (Києво-Печерська Лавра)

75. Оп. 1 банк – Спр. 1508. Дело Духовного собора Киево-Печерской Лавры о завещании Киевского митрополита Платона 10000 рублей на содержание Лаврской больницы, поминовение и раздачу милостыни нищим, 1891 г., 59 арк.

76. Оп. 1 друк – Спр. 764. О напечатании в Лаврской Типографии пастырского послания иерархов Юго-Западных епархий, 25 ноября 1884 г., 2 арк.

77. Оп. 1 друк – Спр. 767. Об отпечатании с Лаврской типографии Хронолога в количестве 1000 экземпляров Томской епархии для Алтайской миссии, 26 марта 1884 – 15 августа 1891 г., 22 арк.

78. Оп. 1 друк – Спр. 776. По приказанию Его Высокопреосвященства Платона митрополита Киевского о напечатании жизнеописания свв. Кирилла и Мефодия в количестве 20 тыс. экземпляров, 7 марта 1885 – 14 марта 1885. 9 арк.

79. Оп. 1 друк – Спр. 990. О напечатании в Лаврской типографии брошюры, составленной преподавателем Самарской духовной семинарии Павлом Козицким, бывшим миссионером Киевской епархии, 24 марта 1891 г., 2 арк.

80. Оп. 1 друк – Спр. 2887. О пожертвовании Высокопреосвященнейшим митрополитом Киевским и Галицким Платоном в соборный храм г. Ржева Тверской губернии иконы Успенской божьей матери, 1889 г., 2 арк.

Ф. 182 (Канцелярія Київського митрополита)

81. Оп. 1. – Спр. 213. Реестр бумаг поступающих к Его Высокопреосвященству митрополиту Киевскому и Галицкому на 1882 г., 452 арк.

82. Оп. 1. – Спр. 214. Дело об обследовании церковей Киевской епархии митрополитом в июне 1883 г., 156 арк.

83. Оп. 1. – Спр. 216. Реестр исходящих бумаг по Канцелярии Киевского митрополита за 1886 г., 454 арк.

84. Оп. 1. – Спр. 218. Реестр исходящих бумаг по Канцелярии Киевского митрополита за 1888 г. 437 арк.

85. Оп. 1. – Спр. 219. Реестр исходящих бумаг по Канцелярии Киевского митрополита за 1889 г., 412 арк.

86. Оп. 1. – Спр. 221. Донесение Киевского митрополита Платона Святейшему Синоду о распространении штундизма в Киевской епархии и мерах борьбы с ним, 1889 г., 27 арк.

87. Оп. 1. – Спр. 222. Копии указов синода: о борьбе с штундистской пропагандой; о мерах предотвращения беспорядков в духовных семинариях; о подготовке воспитанников духовных училищ к миссионерской деятельности; об усилении мер борьбы с крестьянскими волнениями; об участии духовенства в выборах в III государственную думу и другие. - 1889-1917., 83 арк.

88. Оп. 1. – Спр. 227. Реестр исходящих бумаг по Канцелярии Киевского митрополита за 1891 г., 369 арк.

89. Оп. 2. – Спр. 36. Реестр на 1883 г. для записи бумаг, исходящих от Его Высокопреосвященства с резолюциями, 784 арк.

90. Оп. 2. – Спр. 37. Реестр исходящих документов по Канцелярии Киевского митрополита за 1884 г., 598 арк.

91. Оп. 2. – Спр. 38. Реестр исходящих документов по Канцелярии Киевского митрополита за 1885 г., 640 арк.

92. С Оп. 2. – пр. 40. Реестр исходящих документов по Канцелярии Киевского митрополита за 1890 г., 542 арк.

Ф. 192 (Особовий фонд Київського митрополита Платона. 1824 – 1889 рр.)

93. Оп. 1. – Спр. 9. Сообщение Ковенского губернского комитета о тюрьмах епископу Ковенскому Платону об утверждении его в звании вице-президента Комитета, 1845 г., 2 арк.

94. Оп. 1. – Спр. 21. Доклады Рижского попечительства о бедных духовного звания Рижскому архиепископу Платону за 1857 – 1861 гг., 17 арк.

95. Оп. 1. – Спр. 29. Доношения и представления Рижской духовной семинарии, 1854 – 1877 гг., 38 арк.

96. Оп. 1. – Спр. 30. Список лиц, пожертвовавших деньги для учреждения стипендии имени архиепископа Платона в Рижской духовной семинарии, 1867 г., 2 арк.
97. Оп. 1. – Спр. 31. Отчет Рижского архиепископа Платона о состоянии церковей Рижской епархии, 1864 г., 32 арк.
98. Оп. 1. – Спр. 41. Сообщение Виленской археологической комиссии музея древностей г. Вильно, Московского попечительного комитета о тюрьмах и других организаций, архипастырю Рижскому и Одесскому Платону об утверждении его в звании почетного члена, 1856 – 1877 гг., 11 арк.
99. Оп. 1. – Спр. 43. Сообщение Киево-Печерской Лавры, Петербургской академии наук, Московского комитета шелководства и других учреждений архиепископу Рижскому Платону о высылке книг своих изданий, 1864 – 1867 гг., 19 арк.
100. Оп. 1. – Спр. 57. Переписка архиепископа Платона с войсковым наказным атаманом Войска Донского, благочинными церковей и священниками Донской епархии о борьбе с религиозным влиянием раскольников, 1868 г., 48 арк.
101. Оп. 1. – Спр. 60. О миссионерской агитации игумена Московского Николаевского монастыря Павла среди казаков – староверов 1 и 2 Донских округов, 1874 г., 13 арк.
102. Оп. 1. – Спр. 62. Доношение Донской духовной семинарии архиепископу Платону, 1868 – 1870 гг., 17 арк.
103. Оп. 1. – Спр. 64. Отчет Донского архиепископа Платона о состоянии церковей Донской епархии, 1870 г., 15 арк.
104. Оп. 1. – Спр. 70. Отчеты и проекты, положения православных обществ и братств Риги, Вильно, Минска и других городов архиепископу Донскому Платону, 1867 – 1872 гг., 23 арк.

105. Оп. 1. – Спр. 71. Сообщение Новочеркасского попечительного комитета о тюрьмах, Московского общества любителей духовного просвещения в Москве и других архиепископу Донскому Платону об утверждении его почетным членом, 1867 – 1873 гг., 33 арк.
106. Оп. 1. – Спр. 72. Программа открытия Донского комитета православного миссионерского общества в 21 день ноября 1871 года, 1 арк.
107. Оп. 1. – Спр. 73. Переписка архиепископа Донского Платона с академиком византийской живописи В. Васильевым о распространении икон в Донской епархии, 1871 г., 7 арк.
108. Оп. 1. – Спр. 80. Отчет Херсонского епархиального попечительства о бедных духовного звания, 1876 г., 9 арк.
109. Оп. 1. – Спр. 84. Благодарность смотрителя Усть-Медведицкого духовного училища архиепископу Херсонскому Платону за присылку книг для библиотеки училища, 1878 г., 1 арк.
110. Оп. 1. – Спр. 85. Речь, произнесенная митрополитом Киевским и Галицким Платоном в Киевском кафедральном соборе в 1882 году, 3 арк.
111. Оп. 1. – Спр. 87. Рапорты и послания священников Киевской и Екатеринославской губернии митрополиту Платону, 1889 г., 8 арк.
112. Оп. 1. – Спр. 88. Письма Киевской Духовной академии и семинарии о напечатании речей митрополита Платона и о переименовании Киевского академического журнала и др., 1884 – 1887 гг., 9 арк.
113. Оп. 1. – Спр. 89. Сообщение редакции газеты «Рижский вестник», попечителя Киевского учебного округа, Временной комиссии для разбора древних актов и др. издательских органов митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о высылке книг своих изданий, 1885 – 1889 гг., 25 арк.
114. Оп. 1. – Спр. 96. Письма, телеграммы Патриарха Иерусалимского Никодима, митрополита Киевского Арсения, Московского Иннокентия и других, 1847 – 1886 гг., 58 арк.

115. Оп. 1. – Спр. 99. Поздравительные телеграммы, письма и прошения митрополитов, архиереев, священников, помещиков и чиновников, 1881 – 1889 гг., 499 арк.
116. Оп. 1. – Спр. 100. Письма архимандритов: Анатолия, Могилевской епархии, Евгения, Белгородской епархии, Иллариона – наместника Киево-Печерской Лавры и др, 1851 – 1888 г., 63 арк.
117. Оп. 1. – Спр. 101. Письма архиепископов: Алексия Литовського, Амвросия Харьковського, Василя Полоцкого и др., 1844 – 1889 гг., 62 арк.
118. Оп. 1. – Спр. 102. Письма епископов: Александра Ковенского, Алексея Таврического, Афанасия Винницкого, Вениамина Черниговского, Геннадия Харьковского и др. на букву «А, В, Г, Д, Е», 1844 – 1889 гг., 54 арк.
119. Оп. 1. – Спр. 104. Письма епископов: Мартириана Симферопольского, Платона Костромского, Саввы Можайского, Филарета Харьковского и др. на букву «М, П, С, Ф», 1844 – 1889 гг., 115 арк.
120. Оп. 1. – Спр. 105. Письма протоиереев: Амисцева П., Виноградского И., Знаменского М., Рождественского И. и др., 1850 – 1889 гг., 48 арк.
121. Оп. 1. – Спр. 106. Письма от игуменов и игумень: Августина, Аполинарии, Арсенки, Иннокентия, Смарагда и др, 1863 – 1889 гг., 62 арк.
122. Оп. 1. – Спр. 107. Письма от иеромонахов, монахов, послушников: Агапия, Андрея, Митрофана и др, 1867 – 1887 гг., 54 арк.
123. Оп. 1. – Спр. 110. Письма от Г. Валуева, Д. Васильева, С. и О. Воздвиженских и др. на букву «В», 1863 – 1889 гг., 52 арк.
124. Оп. 1. – Спр. 111. Письма от Гавриленка А., Гаврушевича И., Гашкина А., Галицкого А., Городецкого М. и др. на букву «Г», 1867 – 1887 гг., 89 арк.
125. Оп. 1. – Спр. 112. Письма от Делянова И, Долгорукова А., Дондуковой А., Дондуковой М., Иванова А., Ивановского А. и др. на букву «Д» и «И», 1845 – 1884 гг., 60 арк.

126. Оп. 1. – Спр. 113. Письма от Евдокимова К., Егорова М., Жизневского А., Журавского, Зарубина О., и других на буквы «Е, Ж, З», 1848 – 1885 гг., 6 арк.
127. Оп. 1. – Спр. 114. Письма Калашникова П., Князева А., Купченка Г. и других на букву «К», 1850 – 1888 гг., 95 арк.
128. Оп. 1. – Спр. 115. Письма от Лавровского И., Лебедева И., Лебедева П., Линдберга И., Лужина А. и других на букву «П», 1851 – 1890 гг., 140 арк.
129. Оп. 1. – Спр. 116. Письма от Мазурова М., Малиновского В., Мацкевича А. и др. на букву «М», 1851 – 1890 гг., 135 арк.
130. Оп. 1. – Спр. 117. Письма от Назаровых В. и М.; Нарышкина, Неведова Я., Носовича И., Орловой – Давыдовой О. и др. на буквы «Н и О», 1884 – 1886 гг., 47 арк.
131. Оп. 1. – Спр. 118. Письма от Павлова И., Пащенко А., Петриненко и др. на букву «П», 1864 – 1886 гг., 150 арк.
132. Оп. 1. – Спр. 127. Письма от КДА, Одесской и Киевской духовных семинарий, жителей Погорелого Городища Тверской губернии, членов комитета Рижского благотворительного общества к митрополиту Платону, 1882 – 1889 гг., 42 арк.
133. Оп. 1. – Спр. 133. Сообщение Перковского городского головы, Орловского губернатора, епископа Симбирского Евгения, Тверской семинарии и других учреждений и обществ архиепископу Рижскому Платону о получении пожертвований, 1848 – 1865 гг., 31 арк.
134. Оп. 1. – Спр. 135. Сообщение Старицкого духовного училища и Вятской публичной библиотеки архиепископу Платону о получении книг, пожертвованных для библиотек, 1859 – 1866 гг., 1 арк.
135. Оп. 1. – Спр. 137. Список книг, пожертвованных архиепископом Платоном в Ржевскую публичную библиотеку, 1862 г., 4 арк.

136. Оп. 1. – Спр. 138. Сообщение благочинных церквей Рижской епархии архиепископу Платону о высылке денег за книги «Жизнь святого мученика Георгия Нового», 1866 – 1867 гг., 1 арк.

137. Оп. 1. – Спр. 139. Сообщение Виленского Свято-Духова братства, директора училищ войска Донского и других училищ и обществ архиепископу Донскому Платону о получении пожертвований, 1867 – 1875 гг., 42 арк.

138. Оп. 1. – Спр. 140. Сообщение учреждений, духовных учебных заведений и благочинных церквей Донской епархии архиепископу Платону о высылке денег за религиозную литературу, 1869 – 1871 гг., 2 арк.

139. Оп. 1. – Спр. 146. Сообщение Тверской духовной семинарии Кашинского Духовного училища; Совета Ставропольского Андреевского братства, общества любителей древней письменности г. Петербурга и других учреждений митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о получении пожертвований, 1883 – 1889 гг., 35 арк.

140. Оп. 1. – Спр. 198. Правила для православных приходских школ в Лифляндской губернии и замечания архиепископа Рижского Платона, 1847 г., 15 арк.

Ф. 356 (Канцелярія Миколаєвського Генерал-Губернатора)

141. Оп. 1. – Спр. 155. Циркуляр Департамента полиции от 7 июля 1887 года о закрытии «Общества поощрения духовно-нравственного чтения» (с приведением указа Святейшего Синода от 24 мая 1884 г. о закрытии общества), 2 арк.

Ф. 442 (Канцелярія Київського, Подольського і Волинського Генерал-Губернатора)

142. Оп. 534. – Спр. 346. Дело об утверждении устава Богоявленского братства при Киевской духовной академии для вспомоществования нуждающимся студентам той Академии, 1882 г., 16 арк.

143. Оп. 536. – Спр. 66. Дело по отношению митрополита Киевского Платона о перенесении ярмарок в селениях с воскресных дней на будни, 1883 г., 10 арк.

144. Оп. 537. – Спр. 230. По представлению Киевского губернатора с копией всеподданнейшего отчета о состоянии губернии за 1883 год, 53 арк.

145. Оп. 537. – Спр. 1913. Дело об учреждении попечительства о недостаточных воспитанниках Киевской духовной семинарии, 10 арк.

оп. 538

146. Оп. 537. – Спр. 200. По представлению Киевского губернатора с копией всеподданнейшего отчета о состоянии губернии за 1884 год, 55 арк.

147. Оп. 541. – Спр. 71. По представлению Киевского Губернатора с копией всеподданнейшего отчета о состоянии губернии за 1890 год, 71 арк.

148. Оп. 618. – Спр. 65. Ведомость о количестве штундистов по уездам Киевской губернии и о количестве штундистов в отдельных приходах, преподанная Киевской духовной консисторией, 1889 г., 161 арк.

149. Оп. 662. – Спр. 344. По представлению Киевского губернатора с копией всеподданнейшего отчета о состоянии губернии за 1891 год, 84 арк.

Ф. 707 (Управления Київським навчальним округом)

150. Оп. 50. – Спр. 25. О награждении некоторых профессоров и преподавателей университета Св. Владимира по случаю празднования 50-летнего юбилея университета почетными наградами, 1884 г., 84 арк.

Ф. 711 (Київська Духовна Академія. 1823 - 1919 рр.)

151. Оп. 1. – Спр. 1616. Об удостоении экстраординарного профессора П. Лашкарева звания заслуженного, 1884 г., 3 арк.

152. Оп. 1. – Спр. 7219. Дело о назначении доцента Царевского А. помощником инспектора Академии, 1885 г., 2 арк.

153. Оп. 1. – Спр. 7401. Ходатайство перед Синодом о присуждении магистерских званий преподавателям, 1887 г., 3 арк.

154. Оп. 1. – Спр. 7490. Дело об ассигновании денежных средств на ремонт и перестройку зданий академии, 1887 г., 27 арк.
155. Оп. 1. – Спр. 7556. Дело о получении от Киевского митрополита денег на издание книги «Празднование 900-летия Крещения русского народа в г. Киеве», 1888 г., 13 арк.
156. Оп. 1. – Спр. 7614. Переписка с Синодом о принятии в академию румына Болтеха К. и о награждении преподавателей, 1888 г., 4 арк.
157. Оп. 1. – Спр. 7615. Ходатайство митрополита Киевского и Галицкого Платона перед Синодом о назначении стипендии японцу Немеде К, болгарину Гончеву С. и сербу Прибычевичу К, 1889 г., 4 арк.
158. Оп. 1. – Спр. 7676. Дело о выделении дополнительных денежных средств на содержание зданий академии, 1889 г., 6 арк.
159. Оп. 1. – Спр. 7723. Дело о повышении в чинах должностных лиц академии, 11 февраля 1890 г., 5 арк.
160. Оп. 1. – Спр. 7777. Дело о получении из Синода брошюр «Бросьте курить», «О вреде пьянства», «Какой вред приносит человеку табак» и др, 1809 г., 49 арк.
161. Оп. 1. – Спр. 7950. Отношение Киевской духовной консистории с препровождением завещания Киевского митрополита Платона, 1892 г., 3 арк.
162. Оп. 3. – Спр. 1481. Об открытии при академии братства для вспомоществования бедным студентам, 12 января – 12 сентября 1888 г., 11 арк.
163. Оп. 3. – Спр. 1571. Дело о распределении выпускников Академии на службу по духовно-учебному ведомству, 26 января – 12 мая 1883 г., 123 арк.
164. Оп. 3. – Спр. 1690. Представление Киевскому митрополиту о назначении магистра богословия Арсения Царевского на должность помощника инспектора Академии, 28 сентября 1885 г., 3 арк.
165. Оп. 3. – Спр. 1695. Указы Св. Синода о посвящении архиепископов в сан епископов: Сильвестра Каневским – Первым викарием Киевской епархии и о

выдаче грамот ему и Иерониму епископу Чигиринскому третьему викарию той же епархии, 4 января – 20 октября 1885 г., 6 арк.

166. Оп. 3. – Спр. 1741. Дело о замене издания Киевских епархиальных ведомостей журналом для церковно-приходских школ, 1886 г., 7 арк.

167. Оп. 3. – Спр. 1746. Представление Киевскому митрополиту Платону об избрании кандидата Крыловского на должность библиотекаря академии, 28 июля 1886 г., 2 арк.

168. Оп. 3. – Спр. 1767. Приглашение Синодом выпускникам академии занять вакантные должности при Русско-японской миссии, 16 июля 1886 г., 3 арк.

169. Оп. 3. – Спр. 1806. Дело о предоставлении отпуска доценту академии магистру Дмитриевскому А. для поездки за границу, 27 мая – 20 июля 1887 г., 2 арк.

170. Оп. 3. – Спр. 1844. Сообщение начальника Японской Духовной миссии о свободных вакансиях при русской миссии в Японии, 31 августа – 5 декабря 1888 г., 4 арк.

171. Оп. 3. – Спр. 1894. Сообщение Киевского митрополита Платона о получении послания Кентерберийского архиепископа Эдуарда, 19 марта 1889 г., 4 арк.

172. Оп. 3. – Спр. 1895. Уведомление Синода о вакантной должности в Пекинской духовной миссии, 30 мая 1889 г., 2 арк.

173. Оп. 3. – Спр. 1948. Циркулярное предписание из Синода о недозволении служащим духовно-учебных заведений карточной или другой какой-либо игры, сопряженной с коммерческими интересами, 4 мая 1890 г., 2 арк.

174. Оп. 3. – Спр. 1957. Отчет Киевскому митрополиту Платону о состоянии академии за 1889 – 1890 уч. год, 8 декабря 1890 г., 123 арк.

175. Оп. 3. – Спр. 1999. Дело о разрешении профессору академии Олесницкому А. участвовать в ученой экспедиции в Иорданию, Сирию и другие восточные страны, 26 сентября – 15 мая 1891 г., 2 арк.

176. Оп. 3. – Спр. 2008. Дело о назначении бывшего помощника инспектора академии доцента Царевского на должность священника в Киево-Софийский собор, 28 января – 27 июля 1891 г., 2 арк.
177. Оп. 3. – Спр. 2010. О представлении почетного блюстителя Академии Н. Хрякова к ордену Св. Владимира III ст, 1891 г., 2 арк.
178. Оп. 3. – Спр. 2024. О допущении члена Американской духовной миссии иеродиакона Севастиана к слушанию лекций в академии, 1891 г., 7 арк.
179. Оп. 3. – Спр. 2029. Представление Киевскому митрополиту Платону о назначении академической стипендии Поппадопуло и о приеме румына Мунтяна в академию, 1891 г., 3 арк.
180. Оп. 3. – Спр. 2037. Об определении слушателя Академии Мануила Немечека на должность миссионера Волынской епархии, 10 июля 1891 г., 2 арк.
- Ф. 712** (Київська духовна семінарія)
181. Оп. 3. – Спр. 11. Об открытии в г. Киеве Комитета по изданию брошюр и листков религиозно-нравственного чтения для народа, 1884 г., 7 арк.

**Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені
В. І. Вернадського**

Ф. XIII (Синод)

182. Оп. 1. – Спр. 3177. Записки Георгия Лыткина митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о Стефане Просветителе зырян, 14 апреля 1883 г., 1 од. зб., 14 арк.
183. Оп. 1. – Спр. 5959. Перевод письма Эдварда, архиепископа Кентенбергского – Платону, митрополиту Киевскому и Галицкому, март 1889 г., 1 од. зб., 4 арк.
- Ф. 154** (П. Г. Лебединцев)
184. Оп. 1. – Спр. 125 – 129. Митрополит Платон – Лебединцеву П. Г. Письма,

9 января 1885 г. – 2 апреля 1888 г., 5 од. зб., 7 арк.

Ф. 160 (Киевская духовная академия)

185. Оп. 1. – Спр. 582. Письмо Павла Рубинштейна и Павла Старцева к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону по поводу принятия ими христианской веры, 1884 – 1885 гг., 1 од. зб., 22 арк.

186. Оп. 1. – Спр. 3385. Опис рукописів, що залишилися після смерті Платона, митрополита Київського і були передані до Лаврської бібліотеки на зберігання, 30 травня 1908 р., 1 од. зб., 21 арк.

Ф. 174 (Платон Городецький. 1816 - 1901 рр.)

оп. 1

187. Оп. 1. – Спр. 12. Письмо Александра III к архиепископу Платону по случаю возведения его в сан митрополита, 6 февраля 1882 г. 1 од. зб., 2 арк.

188. Оп. 1. – Спр. 27. Поздравительное письмо ученицы Одесского епархиального училища Серафимы Деловой – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому по случаю возведения его в сан митрополита. 1882 г., 1 од. зб., 2 арк.

189. Оп. 1. – Спр. 172. Уведомление ректором Киевской духовной академии епископом Филаретом архиепископа Херсонского и Одесского Платона о высылке ему диплома на звание почетного члена Академии и ответное письмо митрополита, 6 октября – 12 ноября 1871 г., 1 од. зб., 2 арк.

190. Оп. 1. – Спр. 173 – 174. Уведомление Санкт-Петербургского Славянского благотворительного общества архиепископа Херсонского и Одесского Платона об избрании его почетным членом общества и ответное письмо митрополита, 1880 г., 2 од. зб., 4 арк.

191. Оп. 1. – Спр. 178 – 179. Уведомление епископом Смоленским и Доробужским Нестором митрополита Киевского и Галицкого Платона об избрании его почетным членом братства и ответное письмо митрополита, 26 июня – 31 декабря 1886 г., 2 од. зб., 3 арк.

192. Оп. 1. – Спр. 181. Уведомление попечительницей Мариинской общины Красного креста Марией Александровной Дрентелен митрополита Платона об избрании его почетным членом общины и ответное письмо митрополита, 1 июля – 31 декабря 1886 г., 1 од. зб., 2 арк.
193. Оп. 1. – Спр. 182 – 183. Уведомление ректором Московской духовной академии митрополита Киевского и Галицкого Платона о вручении ему диплома на звание почетного члена академии и ответное письмо митрополита, 23 марта – 29 апреля 1887 г., 2 од. зб., 2 арк.
194. Оп. 1. – Спр. 184. Извещение митрополита Киевского и Галицкого Платона правлению Тифлисского общества покровительства животных о получении им диплома почетного члена общества и высылка денежного пожертвования, 16 ноября 1888 г., 1 од. зб., 1 арк.
195. Оп. 1. – Спр. 185 – 187. Уведомление непременным секретарем Императорской академии наук Веселовым митрополита Киевского и Галицкого Платона об избрании его почетным членом академии и ответное письмо митрополита, 18 января 1890 г., 3 од. зб., 3 арк.
196. Оп. 1. – Спр. 188 – 189. Сообщение Комитета Феплинского отделения Прибалтийского братства об избрании митрополита Киевского и Галицкого Платона почетным членом братства и ответное письмо митрополита, 30 декабря 1880 г., 2 од. зб., 2 арк.
197. Оп. 1. – Спр. 242. Дело о преподнесении митрополитом Киевским и Галицким своего портрета и пожертвования для Вяземской общественной богадельни, 24 августа 1888 г., 1 од. зб., 1 арк.
198. Оп. 1. – Спр. 279. Приглашение ректором Санкт-Петербургского университета Андриевским митрополита Киевского и Галицкого Платона на годичный акт университета и ответное письмо митрополита, 4 – 6 февраля 1884 г., 1 од. зб., 2 арк.

199. Оп. 1. – Спр. 280 – 282. Приглашение ректором университета Св. Владимира Ренненкампом митрополита Киевского и Галицкого Платона на празднование 50-летнего юбилея университета, 12 июля – 28 августа 1884 г., 3 од. зб., 3 арк.
200. Оп. 1. – Спр. 283 – 285. Дело о приглашении митрополита Платона на празднование 150-летнего юбилея основания Тверской духовной семинарии, 10 – 14 февраля 1889 г., 3 од. зб., 9 арк.
201. Оп. 1. – Спр. 348. Распоряжение митрополита Платона о передаче в компетенцию Консистории и викариев решения по ряду дел и прошений. Реестр дел, 1882 г., 1 од. зб., 3 арк.
202. Оп. 1. – Спр. 399. Платона архиепископ Рижский. Пастырское послание живущим в прибалтийских губерниях староверам феодосиевского толка беспоповщинской секты об истинности православной веры, 60-е гг. XIX ст., 1 од. зб., 9 арк.
203. Оп. 1. – Спр. 400. Воззвание о помощи жителям Рижской епархии о сборе средств для угнетенных голодающих славян в Турецкой империи, 50 – 60 гг. XIX ст., 1 од. зб., 4 арк.
204. Оп. 1. – Спр. 405. Платон, архиепископ Донской и Новочеркасский. Слово и воззвание о вспомосуществовании православным жителям Боснии и Герцеговины, 22 октября 1875 г., 1 од. зб., 2 арк.
205. Оп. 1. – Спр. 408. Слово о том, какие меры нужно применять против внутренних врагов Отечества нашего, 25 декабря 1879 г., 1 од. зб., 6 арк.
206. Оп. 1. – Спр. 409. Платон, митрополит Киевский и Галицкий. Речь, произнесенная при вручении жезла Каневскому епископу – каково есть религиозно-нравственное состояние России и что необходимо сделать для его улучшения, 1885 г., 1 од. зб., 3 арк.
207. Оп. 1. – Спр. 410 – 411. Тексты проповедей, произнесенных митрополитом Киевским и Галицким Платоном в день 1000-летнего юбилея со

дня смерти Святого Мефодия, 6 апреля 1885 г., 2 од. зб., 4 арк.

208. Оп. 1. – Спр. 417. Слово в день памяти Преподобного Феодосия, игумена Киево-Печерского, 1884 г., 1 од. зб., 4 арк.

209. Оп. 1. – Спр. 436 – 438. Тексты проповедей архиепископа Херсонского и Одесского Платона по поводу еврейских погромов в Херсонской епархии, 1881 г., 3 од. зб., 6 арк.

210. Оп. 1. – Спр. 467. Беседа Платона митрополита Киевского и Галицкого в день празднования 900-летнего юбилея крещения Руси, 15 июня 1888 г., 1 од. зб., 10 арк.

211. Оп. 1. – Спр. 468. Церемониал церковного празднования, посвященного 900-летию крещения киевлян и всей Руси 15 июля 1888 г. с поправками митрополита Платона, 1 од. зб., 10 арк.

212. Оп. 1. – Спр. 484 – 490. Об ассигновании средств на содержание митрополичьего хора, 28 августа 1885 – 26 февраля 1886 г., 7 од. зб., 7 арк.

213. Оп. 1. – Спр. 491. Запрос архиепископа Херсонского и Одесского Никона митрополиту Киевскому и Галицкому Платону относительно введения в церквах едоного припева при чтении канона и ответное письмо митрополита (черновик), 27 сентября, 17 октября 1886 г., 1 од. зб., 2 арк.

214. Оп. 1. – Спр. 492 – 493. Уведомление инспектором Рижской духовной семинарии Иваном Вознесенским митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему своего труда «О церковном пении православной греко-русской церкви» и ответное письмо митрополита, 3 ноября 1887 г. – март 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.

215. Оп. 1. – Спр. 520. Представление митрополита Киевского и Галицкого Платона Синоду о необходимости отмечать день памяти Константинопольского патриарха Фотия. () 1 од. зб., 2 арк.

216. Оп. 1. – Спр. 521 – 522. Прошение членов попечительства по постройке церкви в станице Бачаевской Донской области, митрополиту Киевскому и

Галицкому Платону об оказании денежной помощи по постройке церкви и ответное письмо митрополита, 20 января – 11 мая 1887 г., 1 од. зб., 2 арк.

217. Оп. 1. – Спр. 523. Донская духовная консистория митрополиту Платону. Доклад о получении от него денежного пожертвования на постройку церкви в Бачаевской станице, 11 мая 1887 г., 1 од. зб. 1 арк.

218. Оп. 1. – Спр. 525 – 526. Прошение священника Михаила Булгакова митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании денежной помощи на постройку церкви в с. Гнилой Колодец Курской губернии, 21 февраля 1885 г. – 24 апреля 1887 г., 2 од. зб., 1 арк.

219. Оп. 1. – Спр. 529. Дело о разрешении сбора пожертвований на территории Киевской епархии монахиням Русского монастыря в Добрудже, 13 марта – май 1889 г., 1 од. зб., 4 арк.

220. Оп. 1. – Спр. 534. Дело об оказании денежной помощи митрополитом Киевским и Галицким Платоном крестьянам деревни Кипино Новгородской губернии для постройки церкви, 23 апреля – август 1885 г., 1 од. зб., 5 арк.

221. Оп. 1. – Спр. 542 – 543. Обращение прихожан церкви слободы Нижнее-Ольховой Донской епархии к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону с просьбой об оказании помощи для достройки церкви, 18 июля – 18 августа 1889 г., 2 од. зб., 3 арк.

222. Оп. 1. – Спр. 544. Донская духовная консистория. Платону митрополиту Киевскому и Галицкому о получении от него денег на постройку церкви в слободе Нижнее-Ольховой, 28 сентября 1889 г., 1 од. зб., 1 арк.

223. Оп. 1. – Спр. 545. Письмо причта Новочеркасской Успенской церкви митрополиту Киевскому и Галицкому Платону с выражением благодарности за внесение денежного пожертвования на постройку храма, 23 июля 1886 г., 1 од. зб., 2 арк.

224. Оп. 1. – Спр. 546. Докладная записка монаха Одесского Успенского монастыря Леонтия Малярова к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону

- о необходимости организовать в г. Одессе приют для лиц, принимающих православие, и ответное письмо митрополита, 17 января 1884 г., 1 од. зб., 2 арк.
225. Оп. 1. – Спр. 549 – 551. Дело об оказании денежного пожертвования митрополитом Киевским и Галицким Платоном на постройку церкви на хуторе Островском Донской епархии, 14 февраля 1884 г. – 31 марта 1885 г., 3 од. зб., 5 арк.
226. Оп. 1. – Спр. 554 – 556. Дело о разрешении священнику собора г. Умани собирать пожертвования на постройку соборного храма в г. Ревеле, 24 ноября 1889 г., 3 од. зб., 3 арк.
227. Оп. 1. – Спр. 557. Рапорт благочинного Ржищевских градских церквей Михаила Струженского митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об установлении подаренной митрополитом иконы в Ржищевский собор, 24 июля 1889 г., 1 од. зб., 6 арк.
228. Оп. 1. – Спр. 559 – 560. Обращение прихожан церкви хутора Семеновки области Войска Донского к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону с просьбой об оказании денежной помощи на достройку церкви, 11 мая 1887 г., 2 од. зб., 2 арк.
229. Оп. 1. – Спр. 561. Донская духовная консистория. Доклад о получении от митрополита Киевского и Галицкого Платона денежного пожертвования на постройку церкви в хуторе Семеновом, 11 мая 1887 г., 1 од. зб., 1 арк.
230. Оп. 1. – Спр. 563 – 565. Дело об оказании денежного пожертвования митрополитом Киевским и Галицким Платоном на постройку церкви на хуторе Сухановом Донской, 10 июля 1884 г. – 16 февраля 1885 г., 3 од. зб., 6 арк.
231. Оп. 1. – Спр. 566. Прошение жителей г. Твери Михаила Окнова митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о присылке иконы для тверского храма и ответное письмо секретаря митрополита, 19 сентября 1889 г., 1 од. зб., 2 арк.
232. Оп. 1. – Спр. 569 – 570. Платон – Анастасьеву, Черниговскому

губернатору. Уведомление о высылке им денежного пожертвования на восстановление древних Черниговских храмов, 13 декабря 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.

233. Оп. 1. – Спр. 571-572. Докладные записки попечителей церкви Чернышевской станицы, области Войска Донского казаков Андрей Евсекова и мешанина Федора Шорникова митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании следствия в ремонте церкви и назначении следствия в ремонте церкви и назначении следствия для рассмотрения дела о злоупотреблениях священника Стефана Яковлева. 28 ноября, 1 декабря 1887 г., 2 од. зб., 3 арк.

234. Оп. 1. – Спр. 573 – 574. Арсений, епископ Рижский и Митавский – Платону, митрополиту Киевскому и Галицкому. Сообщение о постройке храма в г. Якобштадте Курляндской губернии с приглашением митрополита Платона принять участие в освящении храма, 5 мая 1888 г., 1 од. зб., 1 арк.

235. Оп. 1. – Спр. 575 – 576. Галкин-Врасский, председатель Прибалтийского православного братства – Платону, митрополиту Киевскому и Галицкому. Приглашение на освящение храма в г. Якобштадт Курляндской губернии, 10 мая 1888 г. – 17 мая 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.

236. Оп. 1. – Спр. 577 – 579. Дело о преподнесении митрополитом Киевским и Галицким Платоном иконы в церковь г. Якобштадта по случаю ее освящения, 1 июля 1888 г., 3 од. зб., 4 арк.

237. Оп. 1. – Спр. 594-600. Дело о рассмотрении вопроса относительно улучшения приходов духовенства, 20 октября 1880 г. – 30 апреля 1881 г., 7 од. зб., 20 арк.

238. Оп. 1. – Спр. 603 – 604. Сообщение богомолки Марии Самарской митрополиту Платону о небрежном отношении священников к церковным обрядам и предписание митрополита епархиальному съезду духовенства Херсонской епархии о принятии мер к этому вопросу, 16, 24 мая 1881 г., 2 од. зб., 8 арк.

239. Оп. 1. – Спр. 628. Прошение дьячка С. Веприна Радомысльского уезда Ивана Робаковского к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании сыном его, священником с. Борщевки материальной помощи, 5 октября 1882 г., 1 од. зб., 2 арк.
240. Оп. 1. – Спр. 637. Прошение заштатного священника Григория Гумилевского к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о назначении ему пенсии и выдаче единовременного пособия по болезни, справка из Синода о назначении пенсии священнику Гумилевскому в ответ на запрос митрополита Платона, 22 февраля 1883 г. – 27 апреля 1883 г., 1 од. зб., 2 арк.
241. Оп. 1. – Спр. 662. Прошение принявшего православие Евгения Гаррисона к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о зачислении его в скит Киево-Печерской Лавры для подготовки к поступлению в монашество, 24 июля 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.
242. Оп. 1. – Спр. 670. Жалобы сына священника церкви с. Гуляйполе Звенигородского уезда Платона Радзимовского митрополиту Платону о лишении его родными наследства, оставшегося после смерти отца, 2 января 1883 г., 1 од. зб., 2 арк.
243. Оп. 1. – Спр. 712 – 713. Прошение вдовы дьякона церкви станции Нижнее-Чирской области Войска Донского Екатерины Борисовой к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании денежной помощи и ответное письмо митрополита, 15 июля 1884 – 15 октября 1885 г., 2 од. зб., 2 арк.
244. Оп. 1. – Спр. 763. Платон митрополит Киевский. Предложение Киевской духовной консистории принять меры к послушникам и послушницам монастырей, замеченных в неодобрительном поведении, 31 июня 1887 г., 1 од. зб., 3 арк.
245. Оп. 1. – Спр. 765 – 766. Прошение псаломщика Евгения Воздвиженского митрополиту Киевского и Галицкого Платону об оказании денежного пособия

- и ответное письмо митрополита, 25 сентября – 6 октября 1887 г., 1 од. зб., 2 арк.
246. Оп. 1. – Спр. 768 – 769. Дело об оказании денежной помощи митрополитом Киевским и Галицким священникам Подольской епархии, 7 января – 17 февраля 1888 г., 2 од. зб., 5 арк.
247. Оп. 1. – Спр. 771. Дело о принятии сына священника Дмитрия Лобенского в один из монастырей Киевской епархии, 14 января – 16 февраля 1883 г., 1 од. зб., 3 арк.
248. Оп. 1. – Спр. 773. Уведомление архиепископом Рижским и Митавским Арсением митрополита Платона о получении от него денежного пожертвование для псаломщика Федора Брамана, 13 апреля 1888 г., 1 од. зб., 1 арк.
249. Оп. 1. – Спр. 775. Прошение священника Петра Торопова к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании содействия в распространении его издания, 10 января 1889 г., 1 од. зб., 1 арк.
250. Оп. 1. – Спр. 776 – 777. Прошение сына причетника к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании ему материальной помощи. Ответное письмо митрополита, 1886 г., 2 од. зб., 2 арк.
251. Оп. 1. – Спр. 782-787. Дело о выяснении личности коллежского регистратора Василия Завадовского, назвавшегося миссионером, 11 – 31 июня 1890 г., 6 од. зб., 8 арк.
252. Оп. 1. – Спр. 786. Дело о выяснении личности коллежского регистратора Василия Завадовского, назвавшегося миссионером, 11 – 31 июня 1890 г., 1 од. зб., 8 арк.
253. Оп. 1. – Спр. 794. Прошение прихожан церкви м. Постонска Киевского уезда митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об отчислении от их прихода священника Шелямова за безнравственный образ жизни, б/д, 1 од. зб., 2 арк.
254. Оп. 1. – Спр. 799. Прошение отставного унтер-офицера Андроника Закаблуковского к митрополиту Платону о привлечении к ответственности

священника церкви с. Синева Васильковского уезда Григоровича за грубое обращение с прихожанами, 1 од. зб., 2 арк.

255. Оп. 1. – Спр. 802. Прошение уполномоченных от крестьянского общества с. Рызины Уманского уезда к митрополиту Платону об отчислении от их прихода священника Карашевича, небрежно исполняющего церковные обряды, 21 августа 1882 г., 1 од. зб., 3 арк.

256. Оп. 1. – Спр. 803. Прошение уполномоченных от общества крестьян с. Биевец Каневского уезда к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о запрещении священнику Топачевскому принять участие в коммерческих целях, 20 июня 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.

257. Оп. 1. – Спр. 804. Прошение жительницы г. Чигирина на имя митрополита Киевского и Галицкого Платона о привлечении к ответственности священника Марковского за нанесение ей побоев, 1 августа 1883 г., 1 од. зб., 2 арк.

258. Оп. 1. – Спр. 809. Прошение уполномоченных от общества крестьян с. Литвиновки Тарашанского уезда к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о пьянстве и несовершении церковных обрядов священником Иваном Зданевичем и о замене его другим священником, 17 апреля 1889 г., 1 од. зб., 1 арк.

259. Оп. 1. – Спр. 812. Прошение крестьянина м. Ободовки К. Оголенка митрополиту Платону о содействии в рассмотрении дела об избииении его священником Александром Гладковым, б/д., 1 од. зб., 2 арк.

260. Оп. 1. – Спр. 816. Рапорт благочинного Черниговского уезда Евгения Трегубова к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о мерах борьбы с распространением штундизма, 26 июля 1883 г., 1 од. зб. 1 арк.

261. Оп. 1. – Спр. 817. Уведомление епископом Черниговским Вениамином митрополита Киевского и Галицкого Платона о появлении штундистов в Черниговской епархии, 20 июля 1884 г., 1 од. зб., 2 арк.

262. Оп. 1. – Спр. 818 – 820. Письма митрополита Киевского и Галицкого Платона к архиереям митрополии о приглашении их в Киев на совещание по вопросу борьбы со штундизмом, июнь 1884 г., 3 од. зб., 4 арк.
263. Оп. 1. – Спр. 821. Докладная записка архиепископа Кишиневского Сергия митрополиту Киевскому и Галицкому Платону, 16 августа 1884 г., 1 од. зб., 1 арк.
264. Оп. 1. – Спр. 822. Препроводительное письмо к докладной записке архиепископа Кишиневского Сергия к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о распространении штундизма в Бессарабии, 16 августа 1884 г., 1 од. зб., 1 арк.
265. Оп. 1. – Спр. 823 – 824. Постановление совещания архиепископов Юго-Западного края по вопросу появления и распространения штундизма и мерах борьбы с ним; послание участников совещания к православным (черновики), сентябрь 1884 г., 2 од. зб., 26 арк.
266. Оп. 1. – Спр. 825 – 826. Постановления митрополита Киевского и Галицкого Платона и викариев Киевской митрополии о мерах борьбы со штундизмом и укрепления православия и указ Святейшего Синода относительно распространения этого постановления, сентябрь 1884 г., 2 од. зб., 14 арк.
267. Оп. 1. – Спр. 827. Указ Синода митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о разрешении на проезд в Киев архиереев восьми епархий для обсуждения вопроса относительно появления и распространения штундизма, 1884 г., 1 од. зб., 1 арк.
268. Оп. 1. – Спр. 828 – 831. Дело о деятельности штундистов в с. Демиевке Киевского уезда, 31 июля – 31 октября 1886 г., 4 од. зб., 16 арк.
269. Оп. 1. – Спр. 832. Представление Совета Одесского Свято-Андреевского братства митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о привлечении монахов Киево-Выбудицкого монастыря Тихона и Арсения к

антиштундистской пропаганде среди родственников штундистов, 14 декабря 1888 г., 1 од. зб., 2 арк.

270. Оп. 1. – Спр. 834. Циркуляр Министерства внутренних дел Д. Толстым с разъяснением указа Сената о предоставлении раскольникам частичных гражданских прав и препроводительное письмо обер-прокурора Синода Победоносцева на имя митрополита Киевского и Галицкого Платона., 21 июля 1883 г., 1 од.зб., 3 арк.

271. Оп. 1. – Спр. 835. Доклад эконома Киево-Софиевского митрополичьего дома Венедикта митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о получении денег за распространение брошюры «Молоканская секта» и списки благочинных, приславших деньги за брошюру, 5 декабря 1883 г., 1 од.зб., 2 арк.

272. Оп. 1. – Спр. 836 – 837. Уведомление профессора Казанской духовной академии Николая Ивановского о высылке ему своей книги «История раскола» и ответное письмо митрополита, 28 сентября, 19 декабря 1886 г., 2 од. зб., 2 арк.

273. Оп. 1. – Спр. 839 – 840. Уведомление профессора Казанской Духовной академии Николая Ивановского о высылке ему своего труда «Руководство по истории и обличению раскола» и ответное письмо митрополита, 16 сентября, 9 октября 1887 г., 2 од. зб., 2 арк.

274. Оп. 1. – Спр. 841. Прошение профессора Казанской духовной академии Николая Ивановского к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании содействия в распространении его книг «Руководство по истории и обличению старообрядческого раскола с присовокуплением сведений о сектах рационалистических и мистических», 25 января 1888 г., 1 од. зб., 1 арк.

275. Оп. 1. – Спр. 845. Докладная записка и препроводительное письмо к ней игумена Нафанаила митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о мерах привлечения еврейского населения к принятию православия, 29 августа – 3 сентября 1883 г., 1 од. зб., 6 арк.

276. Оп. 1. – Спр. 846. Прошение принявшего православие Павла

Рубинштейна митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о разрешении ему миссионерской деятельности и ответное письмо митрополита, 18 октября 1885 г., 1 од. зб., 4 арк.

277. Оп. 1. – Спр. 848 – 849 Справки по делу возвращения Елены Нейфах в иудейскую веру, 14 мая 1886 г., 2 ед. хр., 3 арк.

278. Оп. 1. – Спр. 850 – 851. Докладная записка мещанина Иосифа Рабиновича министру внутренних дел о мерах привлечения еврейского населения к принятию православия и препроводительное письмо на имя митрополита Киевского и Галицкого Платона, 3 января 1889 г., 2 од. зб., 7 арк.

279. Оп. 1. – Спр. 875. Уведомление ректором Казанской духовной академии Владимирским митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему представленных к защите диссертаций на соискание степени магистра богословия и ответное письмо митрополита, 25 июня – август 1885 г., 2 од. зб., 2 арк.

280. Оп. 1. – Спр. 877 – 878. Уведомление ректором Казанской духовной академии Владимирским митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему материалов годовичного акта академии и ответное письмо митрополита 3, 21 декабря 1885 г., 2 од. зб., 2 арк.

281. Оп. 1. – Спр. 879 – 880. Уведомление ректором Казанской духовной академии Владимирским митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему экземпляров магистерской работы доцента академии Плотникова и ответное письмо митрополита, 23 февраля – 6 октября 1886 г., 2 од. зб., 2 арк.

282. Оп. 1. – Спр. 881 – 882. Уведомление ректором Казанской духовной академии Владимирским митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему материалов годовичного акта академии и ответное письмо митрополита, 30 ноября – 19 декабря 1886 г., 2 од. зб., 2 арк.

283. Оп. 1. – Спр. 883 – 884. О высылке ему представленных к защите докторских и магистерских диссертаций и ответное письмо митрополита, 1

июля – 16 сентября 1887 г., 2 од. зб., 2 арк.

284. Оп. 1. – Спр. 885 – 886. Уведомление профессором Казанской духовной академии и университета Ильей Бердниковым митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему своей речи, произнесенной на годичном акте Казанского университета и ответное письмо митрополита, 12 ноября 1887 г. – 3 апреля 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.

285. Оп. 1. – Спр. 887 – 888. Уведомление ректором Казанской духовной академии Владимирским митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему материалов годичного акта академии и ответное письмо митрополита, 8 декабря 1887 г. – 31 января 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.

286. Оп. 1. – Спр. 889 – 890. Уведомление советом Казанской духовной академии митрополита Платона о высылке ему для ознакомления диссертаций, представленных к защите, и ответное письмо митрополита, 14 июня – 11 июля 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.

287. Оп. 1. – Спр. 891 – 892. Уведомление ректором Казанской духовной академии Владимирским митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему материалов годичного акта академии и ответное письмо митрополита, 1890 г., 2 од. зб., 2 арк.

288. Оп. 1. – Спр. 896 – 897. Приглашение ректором Санкт-Петербургской духовной академии и епископом Ладожским Арсением митрополита Киевского и Галицкого Платона на защиту диссертации кандидата богословия Дмитриевским и ответное письмо митрополита, 11 декабря 1885 г. – январь 1886 г., 2 од. зб., 2 арк.

289. Оп. 1. – Спр. 898 – 899. Уведомление Советом Санкт-Петербургской духовной академии митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета академии и ответное письмо митрополита, 19 февраля – 8 марта 1890 г., 2 од. зб., 2 арк.

290. Оп. 1. – Спр. 900 – 901. Прошение председателем Санкт-Петербургского

благотворительного общества Петра Николаевича Дурново митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании денежного пособия студенту Волынской духовной семинарии Луке Рею и ответное письмо митрополита, 24 сентября 1886 г. – 18 января 1887 г., 1 од. зб., 1 арк.

291. Оп. 1. – Спр. 903. Уведомление правления Донской духовной семинарии митрополита Киевского и Галицкого Платона о получении от него облигаций Восточного займа для передачи процентов с нее в пособие нуждающихся учеников семинарии, 23 июля 1886 г., 1 од. зб., 1 арк.

292. Оп. 1. – Спр. 910 – 911. Дело о передаче честных мощей из Киево-Печерской Лавры для иконы церкви Донской духовной семинарии, 22 декабря 1887 г. – 11 марта 1888 г., 2 од. зб., 3 арк.

293. Оп. 1. – Спр. 914. Уведомление архиепископом Донским Макарием митрополита Киевского и Галицкого Платона о получении от него денежного пожертвования в пользу нуждающихся воспитанников Донской духовной семинарии, 31 августа 1889 г., 1 од. зб., 1 арк.

294. Оп. 1. – Спр. 916 – 917. Отчет о деятельности Петропавловского попечительства о недостаточных воспитанниках Киевской духовной семинарии и препроводительное письмо на имя митрополита Киевского и Галицкого Платона, 1885 г., 2 од. зб., 3 арк.

295. Оп. 1. – Спр. 918. Прошение перешедшего из католической веры в православие Александра Френкеля к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о зачислении его в Киевскую духовную семинарию и оказание денежной помощи, 28 июля 1886 г., 1 од. зб., 1 арк.

296. Оп. 1. – Спр. 922 – 925. Представления и доклады Петропавловского попечительства о недостаточных воспитанниках Киевской духовной семинарии митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о получении от него денежных пожертвований, 4 – 9 июня 1887 г., 12 – 14 июня 1890 г., 4 од. зб., 6 арк.

297. Оп. 1. – Спр. 924. Уведомление правлением попечительства Рязанской

духовной семинарии митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета попечительства и ответное письмо митрополита, 3 июля 1882 г., 1 од. зб., 1 арк.

298. Оп. 1. – Спр. 926. Прошение председателя Одесского благотворительного общества к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о зачислении в Киевскую духовную семинарию болгарского подданного Николау и ответное письмо митрополита, 9, 12 августа 1890 г., 1 од. зб., 2 арк.

299. Оп. 1. – Спр. 930. Уведомление правлением попечительства Рязанской духовной семинарии митрополита Платона об освящении домово́й семинарской церкви, 18 октября 1882 г., 1 од. зб., 1 арк.

300. Оп. 1. – Спр. 932 – 933. Дело об оказании денежной помощи ученику Тверской духовной семинарии Петру Шишкову, 14 апреля – 14 мая 1885 г., 2 од. зб., 3 арк.

301. Оп. 1. – Спр. 934. Извещение архиепископа Тверского и Калининского Саввы о получении от митрополита Платона билета Государственного банка на 1000 рублей для Тверской духовной семинарии, 23 февраля 1889 г., 1 од. зб., 1 арк.

302. Оп. 1. – Спр. 935. Письмо членов правления Тверской духовной семинарии митрополиту Платону о выражении благодарности за получение от него денежного пожертвования по случаю празднования 150-летия основания семинарии, 21 марта 1889 г., 1 од. зб., 1 арк.

303. Оп. 1. – Спр. 937 – 938. Уведомление ректором университета Св. Владимира Ренненкампом митрополита Платона о высылке ему «Юбилейного акта университета» и ответное письмо митрополита, 18 июля – август 1885 г., 2 од. зб., 2 арк.

304. Оп. 1. – Спр. 939. Прошение студента университета Св. Владимира Крестю Неведа митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании денежной помощи, 28 августа 1887 г., 1 од. зб., 1 арк.

305. Оп. 1. – Спр. 940. Прошение попечителя Киевского учебного округа Голубцова митрополита Платона об оказании содействия в награждении профессора богословия университета Святого Владимира Назария Антоновича Фаворова орденом Анны I степени, 8 ноября 1885 г., 1 од.зб., 2 арк.
306. Оп. 1. – Спр. 954 – 955. Приглашение ректора Санкт-Петербургского университета Владислава митрополита Киевского и Галицкого Платона на годичный акт университета и ответное письмо митрополита, 1 февраля 1889 – 6 февраля 1889 г., 2 од. зб., 2 арк.
307. Оп. 1. – Спр. 959. Прошение священника Рижской церкви Якова Линдберга митрополита Платона об оказании содействия в определении его воспитанника А. Петрова в гимназию Санкт-Петербургского человеколюбивого общества, 18 марта 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.
308. Оп. 1. – Спр. 960. Уведомление помощником главного попечителя Санкт-Петербургского человеколюбивого общества митрополита Платона о принятии ученика Петрова в гимназию общества на казенный счет, 29 февраля 1884 г., 1 од. зб., 1 арк.
309. Оп. 1. – Спр. 964. Представление правления Богуславского духовного училища митрополиту Киевскому и Галицкому Платону с просьбой о передаче училищу зданий Николаевского монастыря, 4 февраля 1884 г., 1 од. зб., 2 арк.
310. Оп. 1. – Спр. 965. Донесение смотрителя правления Богуславского духовного училища Ивана Померанцева митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о материальном положении ученика Доматия Фомицкого, 14 мая 1884 г., 1 од. зб., 1 арк.
311. Оп. 1. – Спр. 973. Представление епископа Чигиринского Виталия митрополиту Платону об оказании содействия в присвоении чина статского советника учителю Киево-Софийского духовного училища Евгению Логвинову, 14 октября 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.
312. Оп. 1. – Спр. 978. Уведомление советом Виленского православного

братства митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета Митавского епархиального училищного совета и ответное письмо митрополита, 18 июня 1885 г., 2 од. зб., 2 арк.

313. Оп. 1. – Спр. 983. Прошение директора Новозыбковского реального училища Ильи Радкевича митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании денежной помощи на устройство при училище домово́й церкви, 26 октября 1883 г., 1 од. зб., 3 арк.

314. Оп. 1. – Спр. 984. Представление правления Новочеркасского духовного училища митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о получении от него денежного пособия, 26 июня 1886 г., 1 од. зб., 1 арк.

315. Оп. 1. – Спр. 989. Уведомление Советом Одесского епархиального женского училища митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета о деятельности училища и ответное письмо митрополита, 27 декабря 1882 г., 1 од. зб., 1 арк.

316. Оп. 1. – Спр. 990 – 991. Прошение крестьян Пачуринской волости Тверской губернии митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании им денежной помощи о постройке училищного дома и уведомление митрополита о высылке денег, 18 июня – 26 июня 1809 г., 2 од. зб., 3 арк.

317. Оп. 1. – Спр. 1001 – 1002. Телеграмма протоирея Попова митрополиту Киевскому и Галицкому Платону с просьбой об оказании денежного пожертвования в пользу приюта для сирот при Ревельском Преображенском училище и ответное письмо митрополита, 19 – 22 февраля 1891 г., 2 од. зб., 3 арк.

318. Оп. 1. – Спр. 1003 – 1006. Переписка председателя Ржевского отделения епархиального училищного совета протоирея Иоанна Струженского митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании денежной помощи для постройки церковно-приходской школы в Ржеве, 14 апреля – 3 ноября 1890 г., 2 од. зб., 2 арк.

319. Оп. 1. – Спр. 1012 – 1013. Прошение организатора частного начального училища в г. Старом Осколе отставного фейерверкера Павла Власова митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о зачислении его училища в разряд церковно-приходских школ, 30 сентября 1887 г., 2 од. зб., 4 арк.
320. Оп. 1. – Спр. 1021 – 1022. Уведомление попечителем Киевского учебного округа Сергеем Платоновичем Голубцовым митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о высылке ему отчета о народных училищах за 1885 г. и ответное письмо митрополита, 29 сентября – 1 февраля 1887 г., 2 од. зб., 2 арк.
321. Оп. 1. – Спр. 1023 – 1024. Уведомление попечителем Киевского учебного округа Голубцовым митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о высылке ему отчета о состоянии народных училищ и ответное письмо митрополита, 15 февраля – март 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.
322. Оп. 1. – Спр. 1025 – 1027. Дело о переводе инспектора народных училищ Ивана Малиновского в Киевскую губернию, 22 ноября 1889 г., 2 од. зб., 2 арк.
323. Оп. 1. – Спр. 1029. Уведомление епископом Рижским и Митавским Арсением митрополита Платона о высылке отчета о состоянии православных народных училищ Прибалтийской губернии, 19 марта 1889 г., 1 од. зб., 1 арк.
324. Оп. 1. – Спр. 1030 – 1031. Уведомление епископом Рижским и Митавским Арсением митрополита Платона о высылке отчета о состоянии православных народных училищ Прибалтийской губернии и ответное письмо митрополита, 11 – 21 января 1891 г., 2 од. зб., 2 арк.
325. Оп. 1. – Спр. 1033. Прошение монаха русского Андреевского общежитского скита на Афоне Мины о зачислении в живописную школу при Киево-Печерской Лавре его воспитанника Дмитрия, 20 января 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.
326. Оп. 1. – Спр. 1036 – 1037. Уведомление епископом Прилуцким Илларионом митрополита Киевского и Галицкого Платона об учреждении стипендии его имени в церковно-приходской школе м. Озер Полтавской

губернии и ответное письмо митрополита, 22 октября – 31 декабря 1886 г., 2 од. зб., 2 арк.

327. Оп. 1. – Спр. 1038. Прошение ученицы школы Максимовича в г. Твери Серафимы Манцевой к митрополиту Платону об оказании денежной помощи и ответное письмо митрополита на имя начальницы школы, 18 сентября – 29 октября 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.

328. Оп. 1. – Спр. 1039 – 1043. Дело о пожертвовании митрополитом Платоном денег на постройку церковно-приходской школы в г. Шершинец Подольской губернии, 5 сентября – 7 ноября 1886 г., 5 од. зб., 7 арк.

329. Оп. 1. – Спр. 1044. Рапорты священника церкви г. Шершинец Балтского уезда Евфрата Торчевского митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о постройке церковно-приходской школы, 12 октября 1887 г., 1 од. зб., 2 арк.

330. Оп. 1. – Спр. 1045. Объяснительная записка сельского учителя () митрополиту Киевскому и Галицкому Платону по поводу его статьи в «Киевских епархиальных ведомостях» о мнимо-номинальных и странствующих церковно-приходских школах, 28 июня 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.

331. Оп. 1. – Спр. 1056 – 1057. Уведомление министром народного просвещения Деляновым митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему извлечений из отчетов Министерства народного просвещения и ответное письмо митрополита, 16 октября 1887 г., 2 од. зб., 2 арк.

332. Оп. 1. – Спр. 1059. Приглашение директора коллегии Павла Галагана Нечипоренко митрополита Платона на годичный акт коллегии и ответное письмо митрополита, 1884 г., 1 од. зб., 2 арк.

333. Оп. 1. – Спр. 1061. Уведомление Виленской комиссией для разбора древних актов митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке новоизданной писцовой книги Гродненской экономии, 16 марта 1882 г., 1 од. зб., 1 арк.

334. Оп. 1. – Спр. 1062. Прошения священника церкви м. Нового Дашева

Липовецкого уезда Августина Левитского митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании содействия в издании его проповедей, 14 августа 1882 г., 1 од. зб., 1 арк.

335. Оп. 1. – Спр. 1066. Уведомление отделом распространения духовно-нравственных книг митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке отчета о деятельности отдела, апрель 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.

336. Оп. 1. – Спр. 1071. Прошение жительницы г. Одессы Веры Желиховской митрополита Киевского и Галицкого о содействии в распространении ее книги «За приключениями», 22 августа 1883 г., 1 од. зб., 2 арк.

337. Оп. 1. – Спр. 1072. Прошение священника церкви с. Дейкаловки Заньковецкого уезда Петра Затвержицкого митрополиту Платону об оказании содействия в распространении его проповедей, 2 сентября 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.

338. Оп. 1. – Спр. 1073. Уведомление Виленской комиссией для разбора древних актов митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему очередного тома актов Главного Литовского трибунала, 18 апреля 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.

339. Оп. 1. – Спр. 1074. Уведомление Одесским обществом истории и древностей митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему очередного тома своих записок, 20 декабря 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.

340. Оп. 1. – Спр. 1075. Уведомление Обер-прокурора Синода Победоносцева митрополита Платона о высылке ему брошюры о присоединении к православию христиан в Прибалтийском крае, 1 марта 1884 г., 1 од. зб., 1 арк.

341. Оп. 1. – Спр. 1076 – 1077. Сообщение министра иностранных дел митрополиту Киевскому и Галицкому Платону относительно усиления деятельности католической церкви в Румынии и высылке брошюр с докладом румынского архиепископа Мельхиседека о состоянии православной церкви в Румынии, 18 октября 1889 г., 1 од. зб., 4 арк.

342. Оп. 1. – Спр. 1078 – 1079. Прошение прибывшего из Македонии археолога Стефана Верковича митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об участии в издании его научных трудов, 25 апреля 1884 г., 2 од. зб., 4 арк.
343. Оп. 1. – Спр. 1083. Уведомление попечителя Виленского учебного округа изданного Виленской комиссией для разбора древних актов сборника палеографических снимков, 30 ноября 1884 г., 1 од. зб., 1 арк.
344. Оп. 1. – Спр. 1084. Доклад священника Георгия Надежденского митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о высылке митрополиту изданной им богословской книги, 26 декабря 1884 г., 1 од. зб., 1 арк.
345. Оп. 1. – Спр. 1086. Уведомление ректором Варшавского университета Лавровским митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему 3 экземпляров «Мефодиевского сборника», 12 апреля 1885 г., 1 од. зб., 1 арк.
346. Оп. 1. – Спр. 1087. Прошение священника миссионера Константина Голубева митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании содействия в распространении его книг и ответное письмо митрополита, 1885 г., 1 од. зб., 2 арк.
347. Оп. 1. – Спр. 1088 – 1089. Уведомление отделом распространения духовно-нравственных книг митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке отчета о деятельности отдела и ответное письмо митрополита, 15 мая 1885 г., 1 од. зб., 1 арк.
348. Оп. 1. – Спр. 1090 – 1091. Прошение надворного советника Дидебулидзе митрополита Платона об оказании денежного пожертвования для издания учебников на грузинском языке, 1 июня 1884 г. – 19 июня 1885 г., 2 од. зб., 3 арк.
349. Оп. 1. – Спр. 1092. Уведомление Хозяйственного управления Синода митрополита Платона о высылке ему брошюры «Братское слово православному христианину» с просьбой о содействии в распространении ее в Киевской епархии, 20 июня 1885 г., 1 од. зб., 1 арк.

350. Оп. 1. – Спр. 1093. Предписание митрополита Платона Киевской духовной консистории о мерах к распространению книги священника Петра Масловского «Правила христианской жизни», 23 июня 1885 г., 1 од. зб., 1 арк.
351. Оп. 1. – Спр. 1094. Уведомление Хозяйственного управления при Святейшем Синоде митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему книги «Собрание мнений и отзывов митрополита Московского», напечатанной в Санкт-Петербургской синодальной типографии, 11 сентября 1885 г., 1 од. зб., 1 арк.
352. Оп. 1. – Спр. 1095. Докладная записка учителя Житомирской гимназии Козьмы Мурковского митрополиту Платону о высылке на имя митрополита богословских книг, 12 сентября 1885 г., 1 од. зб., 1 арк.
353. Оп. 1. – Спр. 1096 – 1097. Прошения мастерового завода Ползня Пермской губернии Якова Трухина к митрополиту Платону о высылке ему церковных книг и ответное письмо митрополита, 15 сентября 1885 г., 2 од. зб., 2 арк.
354. Оп. 1. – Спр. 1098 – 1099. Уведомление епископом Люблинским Флавианом митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему экземпляра Холмского народного календаря и ответное письмо митрополита, 1882 г., 2 од. зб., 2 арк.
355. Оп. 1. – Спр. 1100 – 1101. Прошение жителя г. Луганска Евстратия Вдовенко к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о высылке ему книг религиозного содержания и ответное письмо митрополита, 8 октября 1885 г., 2 од. зб., 2 арк.
356. Оп. 1. – Спр. 1102 – 1103. Уведомление помощником попечителя Виленского учебного округа Куном митрополита Платона о высылке Виленского календаря и ответное письмо митрополита, 21 декабря – январь 1886 г., 2 од. зб., 2 арк.
357. Оп. 1. – Спр. 1105. Уведомление председателя отдела распространения

духовно-нравственных книг протоиреем Боголюбским митрополита Платона о высылке отчета о деятельности отдела и ответное письмо митрополита, 29 апреля – 10 октября 1886 г., 2 од. зб., 2 арк.

358. Оп. 1. – Спр. 1106. Уведомление Хозяйственного управления при Святейшем Синоде митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему изданного в Лондоне журнала, 30 апреля 1886 г., 1 од. зб., 1 арк.

359. Оп. 1. – Спр. 1107. Уведомление Хозяйственного управления при Святейшем Синоде митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему напечатанных в Московской синодальной типографии книг, 2 мая 1886 г., 1 од. зб., 2 арк.

360. Оп. 1. – Спр. 1108. Уведомление Хозяйственного управления при Святейшем Синоде митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему напечатанных в Московской синодальной типографии книг, 13 июня 1886 г., 1 од. зб., 1 арк.

361. Оп. 1. – Спр. 1109 – 1110. Уведомление Иркутской комиссией Православного миссионерского общества митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему «Трудов православных миссий Иркутской епархии» и ответное письмо митрополита, 29 июня 1886 г. – 29 апреля 1887 г., 2 од. зб., 2 арк.

362. Оп. 1. – Спр. 1119 – 1120. Уведомление советом Казанской духовной академии митрополита Платона о высылке ему экземпляра сочинения доцента академии А. Говорова «Святой Григорий Богослов как христианский поэт» и ответное письмо митрополита, 18 марта – 29 апреля 1887 г., 2 од. зб., 2 арк.

363. Оп. 1. – Спр. 1121. Уведомление председателя отдела распространения духовно-нравственных книг протоиреем Боголюбским митрополита Платона о высылке отчета о деятельности отдела и ответное письмо митрополита, 28 марта – 29 апреля 1887 г., 2 од. зб., 2 арк.

364. Оп. 1. – Спр. 1123. Уведомление Хозяйственного управления при Синоде митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему напечатанных в Московской синодальной типографии книг, 31 марта 1887 г., 1 од. зб., 2 арк.
365. Оп. 1. – Спр. 1124. Уведомление временной комиссией для разбора древних актов митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему последних изданий комиссии, 7 мая 1887 г., 1 од. зб., 1 арк.
366. Оп. 1. – Спр. 1127. Уведомление Екатеринославского губернатора Батюшкова митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о желании еврейского общества г. Екатеринослава преподнести ему Пятикнижие Моисея, 13 июня 1887 г., 1 од. зб., 1 арк.
367. Оп. 1. – Спр. 1129 – 1131. Уведомление почетным членом Киевской духовной академии Толстым митрополита Платона о высылке ему брошюры «Ростовский Кремль и восстановление его зданий» и ответное письмо митрополита, 11 сентября – 3 октября 1887 г., 3 од. зб., 3 арк.
368. Оп. 1. – Спр. 1138 – 1139. Уведомление архиепископом Митавским Алексием митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему Исторического описания Виленского Святого Духова монастыря и ответное письмо митрополита, 12 – 28 января 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.
369. Оп. 1. – Спр. 1140 – 1141. Уведомление временной комиссией для разбора древних актов митрополита Платона о высылке ему тома «Архива Юго-Западной России» и ответное письмо митрополита, 20, 28 января 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.
370. Оп. 1. – Спр. 1144 – 1145. Письмо экстраординарного профессора Казанской духовной академии митрополиту Платону с просьбой принять его труд «Чтение греческого текста Евангелие» и ответное письмо митрополита, 23 января – февраль 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.
371. Оп. 1. – Спр. 1146 – 1147. Уведомление преподавателя Донской духовной семинарии Леонтием Епифановым митрополита Платона о высылке

своих «Записок по обличительному богословию» и ответное письмо митрополита, 10 – 24 марта 1885 г., 2 од. зб., 2 арк.

372. Оп. 1. – Спр. 1161 – 1162. Письмо экстраординарного профессора Казанской духовной академии Ильи Бердникова митрополиту Платону с просьбой принять его труд «Краткий курс церковного права» и ответное письмо митрополита, 3 мая 1888 – 20 февраля 1889 г., 2 од. зб., 2 арк.

373. Оп. 1. – Спр. 1163. Уведомление председателя Комитета по устройству в г. Воронеже домов трудолюбия митрополита Платона о высылке ему своего труда по борьбе с нищенством и ответное письмо митрополита, 8 мая 1889 г., 1 од. зб., 2 арк.

374. Оп. 1. – Спр. 1167. Действительным тайным советником Батюшковым митрополита Платона о высылке изданной им книги «Беларуссия и Литва» митрополиту, 31 декабря 1889 г., 1 од. зб., 1 арк.

375. Оп. 1. – Спр. 1170 – 1171. Уведомление Советом Казанской духовной академии митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему магистерского сочинения Василия Норбекова и годичный акт Академии и ответное письмо митрополита, 12 марта, 7 мая 1890 г., 2 од. зб., 2 арк.

376. Оп. 1. – Спр. 1172 – 1173. Уведомление священника Киево-Флоровского монастыря Федором Малиновским митрополита Платона о высылке ему брошюры «Вышгород и его святыни» и ответное письмо митрополита, 23 апреля – 1 мая 1890 г., 2 од. зб., 2 арк.

377. Оп. 1. – Спр. 1176. Уведомление временной комиссией для разбора древних актов митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему очередного издания комиссии, 27 октября 1890 г., 1 од. зб., 1 арк.

378. Оп. 1. – Спр. 1186 – 1189. Дело о поздравлении Российской миссии в Японии митрополита Платна с 900-летием крещения Руси, 31 мая – 7 сентября 1888 г., 4 од. зб., 12 арк.

379. Оп. 1. – Спр. 1191 – 1201. Распоряжения Святейшего Синода по поводу

послания «старообрядцам» митрополита Киевского и Галицкого Платона, 1889 г., 2 од. зб., 2 арк.

380. Оп. 1. – Спр. 1204. Представление митрополита Платона Синоду с предложением приурочить празднование 900-летней годовщины крещения Руси к 15 июня 1888 г., 1 од. зб., 1 арк.

381. Оп. 1. – Спр. 1205. Уведомление епископом Рижским и Митавским Арсением митрополита Платона о получении текста его бесед по поводу 900-летнего юбилея крещения Руси, 2 августа 1885 г., 1 од. зб., 1 арк.

382. Оп. 1. – Спр. 1207. Предписание от митрополита Платона в Киевскую Духовную Консисторию о напечатании в «Киевских епархиальных ведомостях» его послания «старообрядцам», 24 августа 1889 г., 1 од. зб., 2 арк.

383. Оп. 1. – Спр. 1208. Уведомление Советом Рижского православного Петровского братства митрополиту Платону о распространении в приходах Рижской епархии его беседы по случаю 900-летнего юбилея крещения Руси, 28 октября 1888 г., 1 од. зб., 1 арк.

384. Оп. 1. – Спр. 1209. Письмо священника Ревельского собора Карпа Тизина митрополиту Платону о высылке ему изданной на эстонском языке беседы, произнесенной митрополитом в день празднования 900-летнего юбилея крещения Руси, 11 ноября 1888 г., 1 од. зб., 1 арк.

385. Оп. 1. – Спр. 1212. Уведомление Советом церковного Боровского братства митрополита Киевского и Галицкого Платона о присвоении ему звания почетного члена братство и ответное письмо митрополита, 16 октября 1884 г., 1 од. зб., 2 арк.

386. Оп. 1. – Спр. 1221 – 1222. Представление Советом Венденского Свято-Преображенского братства отчета за 1884/1885 гг, 4 сентября – 15 октября 1885 г., 1 од. зб., 8 арк.

387. Оп. 1. – Спр. 1226 – 1227. Уведомление председателем Виленского православного братства Алексеем митрополита Киевского и Галицкого Платона

- о высылке ему отчета братства, 18 октября – 22 декабря 1885 г., 2 од. зб., 2 арк.
388. Оп. 1. – Спр. 1228 – 1229. Уведомление почетным председателем Виленского православного братства архиепископом Литовским Алексием митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета братства, 9 декабря 1886 г. – 29 апреля 1887 г., 1 од. зб., 1 арк.
389. Оп. 1. – Спр. 1233 – 1234. Уведомление Новгородским викарием Анастасием митрополита Киевского и Галицкого Платона об открытии при кафедральном Софийском соборе православного епархиального братства, 10 апреля – 10 октября 1886 г., 1 од. зб., 1 арк.
390. Оп. 1. – Спр. 1235. Уведомление архиепископа Яролавского и Ростовского Ионафила митрополита Киевского и Галицкого Платона о вступлении его в братство Святого Димитрия, 25 февраля 1885 г., 1 од. зб., 1 арк.
391. Оп. 1. – Спр. 1241 – 1242. Уведомление председателя Совета Замойского Никольского церковного братства митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета братства, 14 июня 1885 г., 1 од. зб., 1 арк.
392. Оп. 1. – Спр. 1251. Переписка архиепископа Херсонского и Донского Платона с Киевским Свято-Владимирским братством об организации среди населения сбора пожертвований в пользу братства, 9 апреля – 30 сентября 1881 г., 2 од. зб., 2 арк.
393. Оп. 1. – Спр. 1252. Выписка из журнала заседания Киевского епархиального съезда духовенства о привлечении священников епархии в Киевское Свято-Владимирское братство, 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.
394. Оп. 1. – Спр. 1253. Прошение мещанина Александра Баршака митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о принятии его в Киевское Свято-Владимирское братство для подготовки в переходе в православие и ответное письмо митрополита, 18 марта 1885 г., 1 од. зб., 2 арк.
395. Оп. 1. – Спр. 1259 – 1260. Уведомление председателем Ковенского

Никольского братства Мельницким митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета о деятельности братства, 6 февраля – 10 октября 1886 г., 1 од. зб., 1 арк.

396. Оп. 1. – Спр. 1282 – 1283. Уведомление председателем Совета Православного церковного братства в г. Калуге князем Трубецким митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета братства, 22 июня 1883 г., 2 од. зб., 2 арк.

397. Оп. 1. – Спр. 1284. Уведомление Советом православного церковного братства г. Ярославля митрополита Киевского и Галицкого Платона об избрании его почетным членом братства и ответное письмо митрополита, 21 февраля 1885 г., 1 од. зб., 2 арк.

398. Оп. 1. – Спр. 1285. Уведомление советом Православного церковного братства Святителя Димитрия Ростовского Чудотворца в г. Ярославле митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета и получении денежного пожертвования, 19 марта 1885 г., 1 од. зб., 1 арк.

399. Оп. 1. – Спр. 1287 – 1288. Уведомление председателем Совета Прибалтийского православного братства Галкиным-Враскиным митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему устава и отчета братства, 14 октября – 22 декабря 1885 г., 1 од. зб., 1 арк.

400. Оп. 1. – Спр. 1290. Дело об оказании денежной помощи митрополита Киевского и Галицкого Платона Прибалтийскому православному братству, 24 декабря 1887 г., 1 од. зб., 1 арк.

401. Оп. 1. – Спр. 1293. Извещение митрополита Киевского и Галицкого Платона правлению Иеввенского отделения Прибалтийского православного братства Христа Спасителя и Покрова Божьей Матери, 1 декабря 1888 г., 1 од. зб., 2 арк.

402. Оп. 1. – Спр. 1295. Уведомление Советом Рижского Петропавловского братства митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета

братства и ответное письмо митрополита, 23 мая – июнь 1885 г., 1 од. зб., 2 арк.
403. Оп. 1. – Спр. 1296. Извещение председателя Совета Рижского Петропавловского православного братства на имя митрополита Киевского и Галицкого Платона о получении от него денежных пожертвований в пользу братства, 12 июня 1885 г., 1 од. зб., 1 арк.

404. Оп. 1. – Спр. 1297 – 1298. Уведомление председателем Совета Рижского Петропавловского братства Дмитриевским митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета братства, 8 мая 1886 г. – 29 апреля 1887 г., 1 од. зб., 1 арк.

405. Оп. 1. – Спр. 1299. Уведомление настоятелем рижской Петропавловской церкви Яковом Линденбергом митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему устава и отчета рижского православного братства и ответное письмо митрополита, 9, 12 мая 1880 г., 1 од. зб., 2 арк.

406. Оп. 1. – Спр. 1305 – 1306. Ответное письмо митрополита на уведомление председателем Совета Санкт-Петербургского православного епархиального братства епископом Выборгским Сергием митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета братства, 25 августа 1888 г. – 13 февраля 1891 г., 2 од. зб., 2 арк.

407. Оп. 1. – Спр. 1335 – 1336. Уведомление правлением общества вспомоществования нуждающимся ученицам Елисаветградской общественной женской гимназии митрополита Киевского и Галицкого Платона об избрании его почетным членом общества и ответное письмо митрополита, 29 ноября – 9 декабря 1880 г., 2 од. зб., 2 арк.

408. Оп. 1. – Спр. 1337 – 1338. Уведомление правлением общества вспомоществования нуждающимся ученицам Елисаветградской общественной женской гимназии митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета о деятельности общества и ответное письмо митрополита, 25 января – 10 октября 1886 г., 2 од. зб., 2 арк.

409. Оп. 1. – Спр. 1339 – 1340. Уведомление правлением общества вспомоществования нуждающимся ученицам Елисаветградской общественной женской гимназии митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета о деятельности общества и ответное письмо митрополита, 3 декабря 1887 г. – 16 января 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.
410. Оп. 1. – Спр. 1341. Уведомление правлением общества вспомоществования нуждающимся ученицам Елисаветградской общественной женской гимназии о получении от митрополита Платона денежного пожертвования, 14 января 1891 г., 1 од. зб., 1 арк.
411. Оп. 1. – Спр. 1343 – 1344. Уведомление председателем Совета общества восстановления православия на Кавказе экзархов Грузии Павлом митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета о деятельности общества и отв. Письмо митрополита, 2 августа – 10 октября 1886 г., 2 од. зб., 2 арк.
412. Оп. 1. – Спр. 1346 – 1347. Уведомление председателем Совета общества восстановления православия на Кавказе экзархом Грузии Павлом митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета о деятельности общества, 15 октября – 9 ноября 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.
413. Оп. 1. – Спр. 1348 – 1349. Уведомление председателем Совета общества восстановления православия на Кавказе экзархом Грузии Палладием митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета о деятельности общества, 22 января – 8 марта 1891 г., 2 од. зб., 2 арк.
414. Оп. 1. – Спр. 1351. Уведомление председателя Киевского учебного округа Голубцовым митрополита Киевского и Галицкого Платона о данном им разрешении на проведение Киевским обществом грамотности народных чтений, 14 декабря 1882 г., 1 од. зб., 1 арк.
415. Оп. 1. – Спр. 1352 – 1353. Уведомление председателем Киевского общества грамотности Андрияшевым митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета общества и ответное письмо митрополита, 28

ноября 1887 г. – 31 января 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.

416. Оп. 1. – Спр. 1355. Извещение митрополита Киевского и Галицкого Платона председателю общества красного Креста Борисову о высылке им денежного подертвования, 8 ноября 1888 г., 1 од. зб., 1 арк.

417. Оп. 1. – Спр. 1357 – 1358. Рапорт и докладная записка неперменного члена Киевского приказа общественного призрения Мицевского митрополиту Киевскому и Галицкому о результатах осмотра местности и зданий Киево-Межигорского монастыря с целью устройства в них приюта для душевнобольных, 29 сентября 1889 г., 2 од. зб., 13 арк.

418. Оп. 1. – Спр. 1359 – 1361. Дело о принятии митрополитом Платоном звания почетного члена Киевского местного попечительства для пособия нуждающимся семействам воинов, 20 сентября – ноябрь 1889 г., 3 од. зб., 5 арк.

419. Оп. 1. – Спр. 1362. Уведомление Киевским местным попечительством для пособия нуждающимся семействам воинов митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о получении от него денежного пожертвования, 20 ноября 1889 г., 1 од. зб., 1 арк.

420. Оп. 1. – Спр. 1364. Уведомление Кобелякским сельскохозяйственным обществом митрополита Киевского и Галицкого Платона о получении от него денежного пожертвования, 14 августа 1886 г., 1 од. зб., 1 арк.

421. Оп. 1. – Спр. 1366 – 1367. Уведомление вице-председателем Совета Мариинского попечительства митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему «Статистики слепых в России по переписи 1886 года», 1 июня – 24 сентября 1888 г., 2 од. зб., 2 арк.

422. Оп. 1. – Спр. 1368. Извещение попечительницей Мариинской общины Красного Креста Софьи Драгомировой о получении денег, присланных для общины митрополитом Киевским и Галицким Платоном и квитанции о получении, 12 января 1891 г., 1 од. зб., 2 арк.

423. Оп. 1. – Спр. 1369 – 1370. Уведомление председателем общества

любителей духовного просвещения Рождественским митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему юбилейного сборника и ответное письмо митрополита, 14 февраля 1889 г., 2 од. зб., 3 арк.

424. Оп. 1. – Спр. 1371 – 1372. Уведомление архиепископом Донским и Новочеркасским Макарием митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета Иванно-Богословского общества вспомоществования нуждающимся воспитанникам Донской духовной семинарии и ответное письмо митрополита, 21 июня – 28 августа 1889 г., 2 од. зб., 2 арк.

425. Оп. 1. – Спр. 1385 – 1386. Уведомление общества для помощи бедным г. Одессы митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета и Ответное письмо митрополита Платона, 31 декабря 1886 г. – 29 апреля 1887 г., 2 од. зб., 2 арк.

426. Оп. 1. – Спр. 1395. Рапорт священника с. Войтовец Бердичевского уезда Павла Троицкого митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о высылке им денежного сбора за 1882 г. в Православное палестинское общество, 21 февраля 1882 г., 1 од. зб., 1 арк.

427. Оп. 1. – Спр. 1397. Уведомление православного палестинского общества об учреждении при монастырях и церквях г. Киева кружечного сбора в пользу общества и ответное письмо митрополита, 7 марта 1885 г., 1 од. зб., 2 арк.

428. Оп. 1. – Спр. 1398. Приглашение митрополита Киевского и Галицкого Платона на заседание Православного Палестинского общества и ответное письмо митрополита, 8 января 1886 г., 1 од. зб., 2 арк.

429. Оп. 1. – Спр. 1401. Уведомление Императорским Человеколюбивым обществом митрополита Киевского и Галицкого Платона о высылке ему отчета о деятельности общества и ответное письмо митрополита, 16 – 30 апреля 1882 г., 1 од. зб., 2 арк.

430. Оп. 1. – Спр. 1405. Уведомление (председателем) Санкт-Петербургского славянского благотворительного общества Дурново митрополита Киевского и

Галицкого Платона о мероприятиях по проведению празднования 1000-летия со дня смерти Мефодия. Выписки из протоколов общего собрания членов общества, 4 декабря 1883г. 1 од. зб., 3 арк.

431. Оп. 1. – Спр. 1406 – 1407. Прошение общества попечения о нуждающихся семействах воинов митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о разрешении сбора пожертвований в пользу общества и ответное письмо митрополита, 7 марта – 9 марта 1891 г., 2 од. зб., 2 арк.

432. Оп. 1. – Спр. 1409. Сообщение Санкт-Петербургским славянским благотворительным обществом митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об учреждении особого издательского капитала в память И. С. Аксакова «Аксаковский литературный фонд» и просьба о пожертвовании, 3 апреля 1886 г., 1 од. зб., 2 арк.

433. Оп. 1. – Спр. 1422. Извещение председательницы Тверского общества женского труда митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о получении от него помощи, февраль 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.

434. Оп. 1. – Спр. 1466. Извлечение из записки Министра внутренних дел Александра II по вопросу о раскольниках, 4 октября 1863 г., 1 од.зб., 25 арк.

435. Оп. 1. – Спр.1467-1472. Дело о создании Особого временного комитета для рассмотрения вопроса о раскольниках, 8 февраля - 12 марта 1864 г., 6 од. зб., 25 арк.

436. Оп. 1. – Спр. 1473-1479. Приглашения архиепископу Рижскому и Митавскому Платону на заседания Временного комитета по делам о раскольниках, 11 марта - 16 мая 1864 г., 7 од. зб., 7 арк.

437. Оп. 1. – Спр. 1480. Препроводительное письмо графа Панина к Своду постановлений о раскольках высылаемого архиепископу Рижскому и Митавскому Платону, 3 апреля 1864 г. Приложение: типографский экземпляр Свода постановлений о раскольках, 1 арк. + 132 стр.

438. Оп. 1. – Спр. 1509. Дело об определении в богадельню вдовы

- колленского секретаря Марии Опекаловой, 24 марта 1887 г., 1 од. зб., 1 арк.
439. Оп. 1. – Спр. 1519. Дело об оказании пожертвования архиепископом Херсонским и Одесским Платоном в пользу заключенных Тираспольской тюрьмы, 20 сентября 1880 г., 1 од. зб., 1 арк.
440. Оп. 1. – Спр. 1528. Докладная записка жителя Черногории Андрея Цитовича на имя митрополита Киевского и Галицкого Платона об оказании ему денежной помощи и ответное письмо митрополита, 23 апреля – май 1882 г., 1 од. зб., 2 арк.
441. Оп. 1. – Спр. 1537. Прошение находящегося в Киевской тюрьме Коллежского секретаря Николая Велисария к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании ему денежной помощи и ответное письмо митрополита, 30 августа – 3 сентября 1883 г., 1 од. зб., 2 арк.
442. Оп. 1. – Спр. 1545. Прошение жены старшего врача 103-го пехотного Петрозаводского полка Анны Подгаецкой митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об отдолжении ей 1000 рублей, 26 июня 1884 г., 1 од. зб., 2 арк.
443. Оп. 1. – Спр. 1546. Уведомление митрополитом Киевским и Галицким Платоном епископа Рижского и Митавского Доната о предоставлении им ссуды жене старшего врача 103-го пехотного Петрозаводского полка Анны Подгаецкой, 27 февраля 1885 г., 1 од. зб., 2 арк.
444. Оп. 1. – Спр. 1547. Извещение канцелярии Киевского митрополита Житомирскому полицеймейстеру о высылке денежного пособия ксендзу Павлу-Захарию Гулевичу (Приложение – расписка), август 1884 г., 1 од. зб., 2 арк.
445. Оп. 1. – Спр. 1595. Прошение пострадавших от пожара крестьян с. Белогородки Киевского уезда к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о разрешении сбора пожертвований и ответное письмо митрополита, 7 августа 1887 г., 1 од. зб., 3 арк.
446. Оп. 1. – Спр. 1597. Прошение Александровских Екатерины и Варвары

митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании денежной помощи и ответное письмо митрополита, 30 сентября – 8 октября 1887 г., 1 од. зб., 2 арк.
447. Оп. 1. – Спр. 1599 – 1600. Дело об оказании денежной помощи митрополитом Киевским и Галицким Платоном проживающему в г. Мариинск ссыльному Иосифу Савицкому, 28 января 1888 г., 1 од. зб., 2 арк.

оп. 2

448. Оп. 2. – Спр. 1611. Уведомление епископом Екатеринославским и Таганрогским Серапионом митрополита Киевского и Галицкого Платона о получении от него денежного пожертвования в пользу австрийского подданного Антония Душки, 23 февраля 1889 г., 1 од. зб., 1 арк.

449. Оп. 2. – Спр. 1621. Прошение начальника Августовского уезда Тимонова к митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании воздействия на врача Солодова в необходимости высылки им материальной помощи оставленной им семье и ответное письмо митрополита, 18 июня – август 1888 г., 1 од. зб., 2 арк.

450. Оп. 2. – Спр. 1633. Дело об оказании денежной помощи митрополитом Киевским и Галицким Платоном погорельцам Тотемского уезда Вологодской губернии, 31 марта – 14 апреля 1880 г., 1 од. зб., 4 арк.

451. Оп. 2. – Спр. 1638. Извещение Виленским православным братством на имя митрополита Киевского и Галицкого Платона о получении от него денежного пожертвования, декабрь 1887 г., 1 од. зб., 1 арк.

452. Оп. 2. – Спр. 1673. Дело о сокращении сроков заключения арестованным Фадеем Мейсусу и Константину Сиренко по ходатайству митрополита Киевского и Галицкого Платона, 24 декабря – 30 декабря 1890 г., 1 од. зб., 3 арк.

453. Оп. 2. – Спр. 1678–1680. Дело об отправке мира в Болгарию по просьбе болгарского экзарха (Иосифа), 10 апреля – 11 июля 1885 г., 3 од. зб., 8 арк.

454. Оп. 2. – Спр. 1869-1870. Вакар Екатерина – Платону, митрополиту

Киевскому и Галицкому, 3 января 1885 г., 2 од. зб., 4 арк.

455. Оп. 2. – Спр. 1906. Вениамин, епископ Оренбургский и Уральский – Платону, митрополиту Киевскому и Галицкому (письмо), 15 декабря 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.

456. Оп. 2. – Спр. 2042. Гребалкин – митрополиту Платону (письмо). Приложение устава общества для пособия нуждающимся семействам воинов, потерявших здоровье на службе, 7 марта 1891 г., 1 од. зб., 1 арк.

457. Оп. 2. – Спр. 2059-2061. Гулевич Захарий, католический священник – Платону, митрополиту Киевскому и Галицкому. Письмо, 23 июля 1884 г., 4 од. зб., 3 арк.

458. Оп. 2. – Спр. 2252. Иосиф ректор Митавской духовной семинарии – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому (письмо), 16 сентября 1890 г., 1 од. зб., 1 арк.

459. Оп. 2. – Спр. 2284. Кириллов Андрей преподаватель Донской духовной семинарии – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 1 ноября 1886 г., 1 од. зб., 2 арк.

460. Оп. 2. – Спр. 2301. Комар Михаил – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 16 августа 1889 г., 1 од. зб., 1 арк.

461. Оп. 2. – Спр. 2378. Лебедев Николай Афанасьевич., коллежский советник – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 24 апреля 1884 г., 1 од. зб., 2 арк.

462. Оп. 2. – Спр. 2403-2409. Лебединцев Петр, прот. – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 17 декабря 1884 – 28 февраля 1887 г., 7 од. зб., 19 арк.

463. Оп. 2. – Спр. 2495. Масловский Петр, священник – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 5 июля 1885 г., 1 од. зб., 2 арк.

464. Оп. 2. – Спр. 2519. Мироновы Александр и Елена – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 10 сентября 1889 г. 1 од. зб., 1 арк.

465. Оп. 2. – Спр. 2573-2584. Неофит - Платону митрополиту Киевскому и

Галицкому, 3 января 1884 – 10 апреля 1890 г., 12 од. зб., 12 арк.

466. Оп. 2. – Спр. 2786 – 2787. Рождественский Николай – профессор С–П. духовной академии – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 30 сентября 1882 г. – 3 января 1883 г., 2 од. зб., 2 арк.

467. Оп. 2. – Спр. 2798. Роше Антон – преподаватель французского языка в Будапеште – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 1889 г., 1 од. зб., 1 арк.

468. Оп. 2. – Спр. 2858 – 2863. Сильвестр – ректор Киевской духовной академии – Платону. письма, 8 мая 1883 г. – 8 января 1884 г., 2 од. зб., 8 арк.

469. Оп. 2. – Спр. 2867. Синицкий Даниил – инспектор народных училищ – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 15 февраля 1889 г., 1 од. зб., 1 арк.

470. Оп. 2. – Спр. 2887. Соращев И () иерей – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 14 марта 1882 г., 1 од. зб., 2 арк.

471. Оп. 2. – Спр. 2901. Сулоцкий Александр - Платону митрополиту Киевскому и Галицкому. Письмо, 9 марта 1882 г., 1 од. зб., 2 арк.

472. Оп. 2. – Спр. 2959 – 2968. Фаворов Назарий – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 25 сентября 1885 г., 2 од. зб., 10 арк.

473. Оп. 2. – Спр. 2973. Федоров А () – Платону архиепископу, 20 июня 1879 г., 1 од. зб., 2 арк.

474. Оп. 2. – Спр. 2999-3014. Чемена Мартирий, ректор Одесской Духовной Семинарии – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 15 декабря 1883 г., 16 од. зб. – 16 арк.

475. Оп. 2. – Спр. 3018. Черняховский Моисей Трофимович – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 20 января 1890 г. 1 од. зб., 2 арк.

476. Оп. 2. – Спр. 3019. Чешинин – редактор газеты «Рижский вестник» – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 20 августа 1884 г., 1 од. зб., 1 арк.

477. Оп. 2. – Спр. 3073 () – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 28 марта 1889 г., 1 од. зб., 1 арк.
478. Оп. 2. – Спр. 3082. Платон митрополит Киевский и Галицкий Албранду Владимиру Ивановичу. () ноябрь 1887 г., 1 од. зб., 2 арк.
479. Оп. 2. – Спр. 3122 – 3129. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Арсению, епископу Рижскому. () октября 1886 – () августа 1889 , 8 од. зб., 15 арк.
480. Оп. 2. – Спр. 3140. Веньямину, архиепископу Иркутскому – Платона митрополита Киевского и Галицкого. Письмо (черновик), 23 июля 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.
481. Оп. 2. – Спр. 3143. Платон, митрополит Киевский и Галицкий – Веньямину, епископу Черниговскому (Письмо) – черновик, 7 января 1888 г., 1 од. зб., 1 арк.
482. Оп. 2. – Спр. 3166–3167. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Голубеву Константину, священнику. 10 марта 1888 г., 2 од. зб., 3 арк.
483. Оп. 2. – Спр. 3173 – 3175. Платон, митрополит Киевский и Галицкий – Демидовой Е. П. княгине, почетной попечительнице Киевского женского епархиального училища духовного ведомства, 2 декабря 1885 г. – 31 декабря 1887 г., 3 од. зб., 6 арк.
484. Оп. 2. – Спр. 3183. Платон митрополит Киевский и Галицкий - Долгорукову Василию Михайловичу, Витебскому губернатору, 8 сентября 1889 г., 2 арк.
485. Оп. 2. – Спр. 3184–3187. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Донату, епископу Рижскому, 28 сентября 1884 – 6 сентября 1890 г., 4 од. зб., 7 арк.
486. Оп. 2. – Спр. 3201. Платон, митрополит Киевский и Галицкий – Забелину П. П. преподавателю Киевской духовной семинарии, 21 декабря 1885 г, 1 од. зб., 1 арк.

487. Оп. 2. – Спр. 3206. Письмо Платона митрополита Киевского и Галицкого к Ивановскому, профессору Казанской духовной академии, 16 февраля 1888 г., 1 од. зб., 1 арк.
488. Оп. 2. – Спр. 3225–3229. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Исидору, митрополиту Новгородскому и Санкт-Петербургскому, 16 октября 1881 – 24 июля 1888 г., 5 од. зб., 10 арк.
489. Оп. 2. – Спр. 3276–3277. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Нафанаилу епископу Архангельскому, 27 декабря 1887 г. – 20 февраля 1889 г., 2 од. зб., 4 арк.
490. Оп. 2. – Спр. 3324–3327. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Сильвестру, викарию Киевской епархии, 24 мая 1886 – 16 декабря 1888 г., 4 од. зб., 6 арк.
491. Оп. 2. – Спр. 3325. Платон, митрополит Киевский и Галицкий – Сильвестру ректору Киевской духовной академии, 3 апреля 1888 г., 1 од. зб., 1 арк.
492. Оп. 2. – Спр. 3328. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Сеницыну Николаю Ивановичу, () 1 од. зб., 1 арк.
493. Оп. 2. – Спр. 3244–3246. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Лебединцеву, прот., 24 мая 1886 – 1 марта 1889 г., 3 од. зб., 17 арк.
494. Оп. 2. – Спр. 3247. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Леониду (), 13 февраля 1883 г., 1 од. зб., 1 арк.
495. Оп. 2. – Спр. 3260-3261. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Марии Федоровне, императрице, 23 июля 1888 г., 2 од.зб., 13 арк.
496. Оп. 2. – Спр. 3278-79. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Невскому Иоанну, свящ., () февраля 1886 г. – 3 марта 1886 г., 2 од. зб., 4 арк.
497. Оп. 2. – Спр. 3344. Платона митрополит Киевский и Галицкий – Ренненкампу Николаю Карловичу ректору университета Святого Владимира, 8 июня 1887 г., 1 од. зб., 1 арк.

498. Оп. 2. – Спр. 3345. Платон, митрополит Киевский и Галицкий – Ригельману. Н.А. председателю Киевского Славянского благотворительного общества, 1 ноября 1888 г., 1 од. зб., 2 арк.
499. Оп. 2. – Спр. 3351 – 3354. Платон митрополит Киевский и Галицкий – архим. Павлу, настоятелю Московского единоверческого монастыря, 19 ноября 1888 – 14 января 1891 г., 4 од. зб., 7 арк.
500. Оп. 2. – Спр. 3359. Платон митрополит Киевский и Галицкий - () Петру Павловичу, 9 января 1885 г., 1 од. зб., 1 арк.
501. Оп. 2. – Спр. 3365 – 3407. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Победоносцеву Константину Петровичу, 28 декабря 1879 – декабрь 1890, 43 од. зб., 86 арк.
502. Оп. 2. – Спр. 3413. Платон митрополит Киевский и Галицкий - председателю Присутствия по делам православного духовенства, 15 августа 1883 г., 1 од. зб., 2 арк.
503. Оп. 2. – Спр. 3417. Платон митрополит Киевский и Галицкий - () прот., 17 июля 1884 г., 1 од. зб., 2 арк.
504. Оп. 2. – Спр. 3419. Платон митрополит Киевский и Галицкий - Тарчесвскому Евграфу, свящ., () ноябрь 1886 г. 1 од. зб., 1 арк.
505. Оп. 2. – Спр. 3426. Платон, митрополит Киевский и Галицкий – Фаворову профессору богословия университета Св. Владимира, 17 января 1885 г., 1 од. зб., 1 арк.
506. Оп. 2. – Спр. 3432. Платон, митрополит Киевский и Галицкий – Цветикову – кандидату духовной академии, август 1887 г., 1 од. зб., 2 арк.
507. Оп. 2. – Спр. 3444. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Ювеналия, наместнику, (), 1 од. зб., 1 арк.
508. Оп. 2. – Спр. 3462. Платон митрополит Киевский и Галицкий – () 24 сентября 1888г., 1 од. зб., 2 арк.
509. Оп. 2. – Спр. 3475. Платон, митрополит Киевский – Синоду.

Представление о созыве в Киеве совещания епископов для обсуждения мер борьбы со штундистами, 21 июля 1884 г., 1 од. зб., 1 арк.

510. Оп. 2. – Спр. 3480. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Постановление иерархов епархий съезда и их послание о мерах по ослаблению влияния и расширения сектанства, особенно штундизма, сентябрь 1884 г., 1 од. зб., 66 арк.

511. Оп. 2. – Спр. 3481. Платон митрополит Киевский и Галицкий - Распоряжение митрополита о передаче в канцелярию консистории и викариев решения по ряду дел и прошений. Реестр дел, октябрь 1882 г., 1 од. зб., 16 арк.

512. Оп. 2. – Спр. 3482. Платон митрополит Киевский и Галицкий - Маслов Захарий Прокофьевич, казенный крестьянин курской губернии. Прошение о восстановлении праздновать субботы согласно Библии, () 1885 г., 1. од. зб., 13 арк.

513. Оп. 2. – Спр. 3495. Платон, архиепископ Херсонский и Одесский. О распространении в епархии листов сбора пожертвований в пользу голодающих черногорцев, 26 ноября 1877 г., 1 од. зб., 1 арк.

514. Оп. 2. – Спр. 3496. Ковалевский Андрей Федорович – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому. Письмо из Высочиновки Харьковской губ., 10 сентября 1879 г., 1 од. зб., 1 арк.

515. Оп. 2. – Спр. 3497. Андреянов Андрей Тихонович, полковник штаб-офицер корпуса жандармов г. Риги - Платону, архиеп. Рижскому. Об изучении вопроса о возможности создания школы для детей сстарообрядцев и об участии в этом писателя Николая Семеновича Лескова, 30 сентября 1863 г., 1 од. зб., 4 арк.

516. Оп. 2. – Спр. 3498. Платон митрополит Киевский и Галицкий. Слово в день 800-летнего празднования освящения Великой Лаврской церкви и пренесения в оную мощей преподобного Феодосия Печерского, 14 августа 1889 г., 1 од. зб., 6 арк.

Ф. 225 (Особовий фонд М. Петрова)

517. Оп. 1. – Спр. 829. Сильвестр – ректор Киевской духовной академии – Платону митрополиту о пересылке трудов церковно-археологического общества при Киевской духовной академии, 1885 г., 1 од. зб., 2 арк.

*Державний архів м. Києва***Ф. 14** (Київське Свято-Володимирське братство)

518. Оп. 1. – Спр. 1. Акт об открытии Киево-Владимирского братства, 1864 г., 2 арк.

Ф. 16 (Київський університет)

оп. 323

519. Оп. 1. – Спр. 27. Дело Совета Императорского Университета Святого Владимира об избрании митрополита Платона в почетные члены университета Св. Владимира, 1884 г., 16 арк.

Ф. 286 (Київський комітет Православного місіонерського товариства)

520. Оп. 1. – Спр. 125. Акт ревизионной комиссии Киевского комитета о проверке книг прихода и расхода и отчет комитета за 1887 год, 9 арк.

521. Оп. 1. – Спр. 131. Отчет Киевского комитета православного миссионерского общества за 1888 год, 4 арк.

522. Оп. 1. – Спр. 148. Ведомость о приходе и расходе остаточных денежных сумм Киевского комитета православного миссионерского общества за вторую треть 1890 г., 5 арк.

*Державний архів Київської області***Ф. 2** (Канцелярія Київського Губернатор)

523. Оп. 6. – Спр. 150. Дело об открытии в Киеве отделения миссионерского общества, 1870 г., 3 арк.
524. Оп. 23. – Спр. 126. О распространении по губернии стенных календарей на 1888 год, изданных Киевским благотворительным обществом для помощи бедным, 1888 г., 2 арк.
525. Оп. 25. – Спр. 208. О разрешении распорядительному комитету Епархиального книжного склада при братстве Святого Владимира открыть при доме Свято-Владимирского братства книжный склад, 16 мая – 21 июня 1889 г., 2 арк.

Опубліковані джерела

Творча спадщина Київського митрополита Платона (Городецького)

526. Архипастырское наставление Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого, кандидатам пастырства, ученикам VI класса Киевской духовной семинарии // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 11. – С. 226 – 228.
527. Беседа в день празднования 50-летнего юбилея со времени воссоединения бывших в России униатов с православною Греко-российскою церковью в 1839 г., сказанная митрополитом Платоном в Виленском кафедральном соборе 8 июня 1889 г. // Рук. для сельских пастырей. – 1889. – № 28. – С. 293 – 302.
528. Беседа высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского, о том, что означает и к чему побуждает россиян крушение царского поезда, бывшего на Харьковско-Азовской железной дороге 17 октября 1888 года, при котором Благочестивейший Государь Император Александр III и все Августейшее

семейство Его подвергалось величайшей опасности // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 15. – С. 321 – 322.

529. Беседа, сказанная Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом Киевским, в день празднования 900-летнего юбилея крещения России, 15 июля 1888 г., о том, что вера, исповедуемая православною русскою церковью, есть истинная, благочестивая и спасительная Христова вера // Рук. для сельских пастырей. – 1888. – № 35. – С. 551 – 557.

530. Благочестивейшему Государю императору Александру Александровичу, Самодержавцу Всероссийскому и Христолюбивому Донскому воинству, по вручении Его Величеством Государю наследнику цесаревичу Николаю Александровичу, в знак Его Атаманского достоинства в казачьем войске, произнесенная Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом Киевским, в Новочеркасске, в «кругу» Донского воинства 6-го мая 1887 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1887. – № 18. – С. 357 – 359.

531. Избранные слова и речи Высокопреосвящен. Платона митрополита Киевского и Галицкого Руководство для сельских пастырей. – К., 1892. – С. 6.

532. Две речи Высокопреосвященнаго Платона, митрополита киевскаго и галицкаго. – К.: Тип. Киево-Печерския Успенския Лавра, 1882. (Извлечено из журнала Руководство для сельских пастырей за 1882 г. – С. 8.

533. Пастырское послание члена Правительствующего Синода, Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого «Глаголевым старообрядцам» // Рук. для сельских пастырей. – 1888. – Т. 2. – № 35. – С. 558 – 567.

534. Поучение, сказанное Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом Киевским, бывшим Рижским архиепископом по освящении нового кафедрального собора в г. Риге 28 октября 1884 года о том, что православные христиане должны твердо держать свою веру и соединять с нею

искреннюю любовь к Богу, к ближнему и к самим себе // Тр. Киев. духовной акад. – 1885. – Т. 1. – № 1. – С. 10 – 17.

535. Речь Благочестивейшему Государю Императору Александру Александровичу, Самодержавцу Всероссийскому, при вступлении Его Величества в Киево-Печерскую Успенскую Лавру с Благочестивейшею Государынею Императрицею Мариєю Федоровною, Благоверным Государем Наследником цесаревичем Николаем Александровичем, Благоверными Великими Князьями Георгием и Владимиром Александровичем и Великою Княгинею Мариєю Павловною, сказанное Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом Киевским и Галицким // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 17. – С. 826 – 827.

536. Речь Благочестивейшему Государю Императору Александру Александровичу, Самодержавцу Всероссийскому, при вступлении Его Величества в Киево-Софийский кафедральный собор, с Благочестивейшею Государынею Императрицею Мариєю Федоровною, Благоверным Государем Наследником цесаревичем Николаем Александровичем, Благоверными Великими Князьями Георгием и Владимиром Александровичем и Великою Княгинею Мариєю Павловною, сказанное Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом Киевским и Галицким 16 августа 1885 года // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 17. – С. 826 – 827.

537. Речь Благочестивейшему Государю Императору Александру Александровичу, Самодержавцу Всероссийскому, при вступлении Его Величества в Новочеркасский кафедральный собор с Государынею Мариєю Федоровною, Государем наследником цесаревичем Николаем Александровичем старшим, сказанное Высокопреосвященнейшим Платоном митрополитом Киевским 5-го мая 1887 года // Киев. епарх. ведомости. – 1887. – № 18. – С. 356.

538. Речь Его Величеству, Сербскому Королю Александру Первому, которую, имел сказать Киевский митрополит Платон при вступлении Его Величества в Киевский кафедральный собор 13 июня 1891 года // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 15. – С. 321 – 322.
539. Речь Его Императорскому Величеству Государю императору Александру Александровичу, Самодержавцу Всероссийскому, поздравительная от всего духовенства после Священнейшего Венчания и миропомазания, говоренная в Большом Кремлевском Дворце Святейшего Правительствующего Синода членом, митрополитом Киевским Платоном // Православное обозрение. – 1886. – № 5 – 6. – С. 260 – 265.
540. Речь Его Императорскому Высочеству, Благоверному Государю, Великому Князю Михаилу Николаевичу, сказанная Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом Киевским и Галицким, при вступлении Его Высочества в соборе Киево-Печерской Успенской Лавры, 9 августа 1884 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 17. – С. 754.
541. Речь Ее Величеству Греческой королеве Ольге Константиновне и ее императорскому Высочеству великою княгине Александре Иосифовне, сказанная при вступлении их в великую церковь Киево-Печерской Лавры, высокопреосвященнейшим Платоном митрополитом Киевским 10 октября 1888 года. – К.: Тип. Киево-Печерской лавры. – 2 с.
542. Речь к Государю Императору в дни коронации митрополита Киевского Платона // Душеполезное чтение. – 1883. – № 2. – С. 222 – 228.
543. Речь, сказанная Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом Киевским и Галицким, при первом богослужении его в Киевском кафедральном соборе, 21 марта 1882 года // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – № 7. – С. 118 – 119.
544. Слова, сказанные Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом Киевским, в конце торжественного акта, бывшего в Киевской духовной

академии 28 сентября 1882 г. по случаю открытия при сей Академии Богоявленского братства // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – № 20. – С. 371.

545. Слово по случаю преобразования Киевского Свято-Владимирского братства (при софийском соборе) в Свято-Владимирское братство ревнителей православия // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 19. – С. 429.

Опубліковані документи

546. Барсов Т. Сборник действующих и руководственных церковных и церковно-приходских постановлений по ведомству православного исповедания / Т. Барсов. – СПб. – 1885. – 663 с.

547. Всеподданейший отчет Обер-прокурора Св. Синода К. Победоносцева по ведомству православного исповедания за 1884 год. – СПб.: Синод. Тип., 1886. – 9 с.

548. Всеподданейший отчет Обер-прокурора Св. Синода К. Победоносцева по ведомству православного исповедания за 1890-1891 года. – СПб.: Синод. Тип., 1893. – 21 с.

549. Завьялов А. Циркулярные указы Святейшего Правительствующего Синода 1867 – 1896 гг. / А. Завьялов. – СПб, 1896. – 282 с.

550. Извлечение из Всеподданейшего отчета Обер-прокурора Св. Синода К. Победоносцева по ведомству православного исповедания за 1882 год. – СПб.: Синод. Тип., 1884. – 16 с.

551. Извлечение из Всеподданейшего отчета Обер-прокурора Св. Синода К. Победоносцева по ведомству православного исповедания за 1883 год. – СПб.: Синод. Тип., 1885. – 14 с.

552. Навротский Д.И. Памятная книжка Киевской губернии на 1891 год. – К., 1891. – С. 14.

553. Обзор деятельности ведомства православного исповедания за время царствования Александра III. – СПб.: Синод тип., 1901. – 720 с.
554. Памятная книжка Киевской епархии. Историко-статистические сведения об учреждениях духовного ведомства Киевской епархии, статистические списки церквей епархии и общественно-статистические сведения по всем сторонам епархиальной церковно-религиозной жизни (сост. А. Воронов, В. Антонов). – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1882. – 262 с.
555. Сборник вопросов, обсуждающихся на епархиальных съездах духовенства Киевской епархии и постановлений по сим вопросам, состоявшихся с 1869 по 1891 год / сост. на основании постановлений Киев. епарх. съезда 15 – 20 января 1890 г. священником м. Ружино В. Радецким. – Звенигородка, 1891. – 95 с.
556. Сборник постановлений и распоряжений о церковно-приходских школах. – Харьков: Типография окружного штаба, 1888. – 121 с.
557. Сборник постановлений и распоряжений о церковно-приходских школах. – К., 1889. – 120 с.
558. Статистические сведения о церковных школах Российской империи со времени издания Высочайше утвержденных 13 июня 1884 г. Правил о церковно-приходских школах. – СПб., – 1990. – 135 с.
559. Тихомиров Д. Сборник правил и программ для церковно-приходских школ / Д. Тихомиров. – 2 изд. доп. – СПб.: Издание Д. Д. Полубояринова, 1889. – 111 с.
560. Устав Богоявленского при Киевской духовной академии братства для вспомоществования служащим в Академии и студентам ея. – К.: Тип. И. И. Городкова, 1901. – 52 с.
561. Устав духовных консисторий. – СПб.: Синод. тип., 1882. – 200 с.
562. Устав Киевского общества грамотности // Киев. епарх. ведомости. – 1882 – № 23 (приложение) – С. 1-5.

563. Устав Петропавловского попечительства о недостаточных воспитанниках Киевской духовной семинарии. – К., – 1884. – 5 с.
564. Устав православных духовных академий. – Харьков: Б. Г., – 32 с.

Публікації в періодичних виданнях

565. «Воскресное чтение» и листки религиозно-нравственного чтения // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 23. – С. 477-478.
566. N. Летопись местной церковной жизни / N. // Тр. Киев. духов. акад. – 1883. – Т. I. – № 3. – С. 513-527.
567. Акт в Киевской духовной академии 26 сентября // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 20. – С. 922-925.
568. Акт в Киевском духовном женском училище // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 8. – С. 378-379.
569. Б-в А. Некролог Высокопреосвященного Платона, митрополита Киевского и Галицкого / А. Б-в // Тр. Киев. духов. акад. – 1891. – № 11. – С. 1-20.
570. Беседа к сельским прихожанам о том, как они должны смотреть на шундизм и как должны вести себя по отношению к последователям его – шундистам. // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 2. – С. 62-65.
571. Бесплатная школа церковного пения при Киево-Михайловском монастыре // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 23. – С. 1060 -1062.
572. Борьба со шундой // Рус. паломник. – 1887. – № 30. – С. 373.
573. Борьба со шундою // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 4. – С. 185.
574. Возможно ли священникам быть учителями в церковно-приходских школах? // Киев. епарх. ведомости. – 1883 – №7 – С. 147.
575. Воинствующий католицизм // Новое время. – 1884. – 28 июля. – № 30. – С. 32.

576. Воронов А. Известия и заметки / А. Воронов // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 5. – С. 96.
577. Восстановление Богоявленского братства при Киевской духовной академии // Киев. епарх. ведомости. – 1880. – № 1. – С. 71.
578. Временная инструкция наблюдателям церковно-приходских школ Киевской епархии // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 22. – С. 690–695.
579. Выписка из правил о рабробительной продаже напитков, Высочайше утвержденных 14-го мая сего года / Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 4. – С. 148-150.
580. Высокопреосвященнейший Платон митрополит Киевский // Рус. паломник. – 1887. – № 44. – С. 536-537.
581. Высокопреосвященнейший Платон, митрополит Киевский и Галицкий (1803-1891 г.) // Тр. Киев. Дух. академии. – 1891. – 11. – С. 8.
582. Газете «Народовой» по коростышевскому делу // Киевлянин. – 1884. – № 187. – С. 289.
583. Галайба В. Друге жіноче духовне училище / В. Галайба // Україна. – 2003. – № 3. – С. 24.
584. Годичное собрание Киевского Свято-Владимирского братства (22 октября 1885 г.) // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 1. – С. 43-45.
585. Дар Его Императорского Высочества Великого Князя Константина Константиновича церкви Вышгорода и посещения Вышгорода Высокопреосвященнейшим митрополитом Киевским и Галицким Платоном перепеч.: «Киевлянин», 1884, № 143] // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 14. – С. 636-639.
586. Два письма Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского и Галицкого на имя О. М. Макарова (Донская епархия) // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 13. – С. 606-609.

587. Действия правительства. Определение Святейшего Синода от 27 июня – 12 июля 1884 г. за № 1407 о Высочайше утвержденных «Правилах о церковно-приходских школах» // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 17. – С. 741-746.
588. День равноапостольного великого князя Владимира 15 июля // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 14. – С. 301-308.
589. Деятельность духовенства по преподаванию Закона Божия в учебных заведениях // Киев. епарх. ведомости. – 1886 – №3 – С. 105-106.
590. Докладная записка благочинного Рижской епархии Митавского уезда священника Андрея Гобина от 21 августа 1889 г. за № 864 к Его Высокопреосвященству Высокопреосвященнейшему Платону митрополиту Киевскому и Галицкому // Киев. епарх. ведомости. – 1889. – № 34. – С. 549.
591. Епархиальная хроника. Служение Его Высокопреосвященства // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 11. – С. 533-534.
592. Еще о Киевском митрополите Платоне // Рус. архив. – 1893. – Кн. 2. – С. 417-420.
593. Еще передвижные уличные библиотеки в Киеве // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 6. – С. 270-271.
594. Журнал 1-й Комиссии по приведению в исполнение устава взаимно-вспомогательного общества духовенства Киевской епархии // Киев. епарх. ведомости. – 1894. – № 1. – С. 32-33.
595. Заметка по вопросу о церковно-приходских школах // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – № 22. – С. 409-411.
596. Заметки о штундизме // Киев. епарх. ведомости. – 1882 – № 6 – С. 290-291.
597. Из переписки прот. П.Г. Лебединцева с митрополитом киевским Платоном // Киев. Старина. – 1902. – №10. – С. 17-33.
598. Известия и заметки. Киевский Михайловский монастырь и новая церковно-учительская школа имени его // Прибавление к церковным

ведомостям, издаваемым при Святейшем правительствующем Синоде. – 1891. – № 4. – С. 102.

599. Известия о вторичном путешествии для обозрения епархии Его Высокопреосвященством Платоном митрополитом Киевским и Галицким // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 17. – С. 343-353.

600. Известия об обозрении епархии Его Высокопреосвященством Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом киевским и Галицким // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 19. – С. 380-382.

601. Извлечение из всеподданнейшего отчета Обер-Прокурора Святейшего Синода по ведомству православного исповедания за 1886 г. // Церков. ведомости. – 1889. – № 7. – С. 63.

602. Извлечение из исторической записки находящегося под Высочайшим покровительством Его Императорского Величества Государыни Императрицы Киевского женского училища духовного ведомства в течении первого двадцатилетия его существования 1861 – 1886 г. (продолжение) // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 11. – С. 519-523.

603. Извлечение из исторической записки находящегося под Высочайшим покровительством Его Императорского Величества Государыни Императрицы Киевского женского училища духовного ведомства в течении первого двадцатилетия его существования 1861 – 1886 г. (окончание) // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 12. – С. 545-548.

604. Изъявление благодарности общества восстановления православия на Кавказе Высокопреосвященному Платону, Консистории и духовенству Киевской епархии // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 23. – С. 1042.

605. Иоанн, епископ Чигиринский, викарий Киевской епархии. Речь к Высокопреосвященнейшему Платону, митрополиту Киевскому и Галицкому, при встрече Его Высокопреосвященства в Киево-Софийском кафедральном

- соборе 16 числа марта 1882 г. / Иоанн, епископ // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – №. 9 – С. 121-122.
606. К вопросу за кем должна быть церковная школа // Киев. епарх. ведомости. – 1883 – № 14 – С. 293-295.
607. К вопросу о средствах церковно-приходских школ // Киев. епарх. ведомости. – 1885 – № 8 – С. 361-364.
608. К вопросу о церковно-приходских школах // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 18. – С. 794.
609. К вопросу о церковно-приходских школах и о диаконах – учителях их // Киев. епарх. ведомости. – 1885 – №18 – С. 845.
610. К-в В. Высокопреосвященнейший Платон митрополит Киевский и Галицкий / В. К-в // Рус. паломник.– 1891. – № 41. – С. 643-647.
611. Киев 2 октября 1884 г. // Киевлянин. – 1884. – № 217. – С. 305.
612. Киево-Печерская Лавра в 1883 году // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 2. – С. 65.
613. Киевская епархия в 1883 году // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 1. – С. 17 – 28.
614. Киевский митрополит Платон // Рус. паломник. – 1891. – № 45. – С. 705-707.
615. Киевское Свято-Владимирское братство // Прибавление к церковным ведомостям, издаваемым при Святейшем правительствующем Синоде. – 1889. – № 49. – С. 1465.
616. Киевской духовной консистории. О сборе пожертвований на нужды Православного палестинского общества // Киев. епарх. ведомости. – 1888. – № 12. – С. 182.
617. Краткие заметки о путешествии Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого при обозрении епархии в июне 1883 года // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 21 ч. н. – С. 422-433.

618. Лебединцев П.Г. Баптизм и штунда в Киевской губернии // Киев. старина, – 1885 р. № 3. – С. 490-518.
619. Левицкий П. Речь, произнесенная настоятелем Париевской церкви при вступлении Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского 23 августа 1883 г. / П. Левицкий // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 17. – С. 353.
620. Леонтий. Сорокалетие Архипастырского служения Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского и Галицкого (8 сентября 1883 года) / Леонтий // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 20. – С. 398-400.
621. Летопись местной церковной жизни // Тр. Киев. духовной акад. – 1883. – Т. 1. – № 2 – С. 346-351.
622. Летопись текущих событий и разные заметки (опыт борьбы со штундой) // Волын. епарх. Ведомости. – 1890. – № 24. – С. 712-716.
623. Марковский П. (протоирей) Речь, сказанная Высокопреосвященнейшему Платону митрополиту Киевскому и Галицкому в Липовецком соборе 23 августа / П. Марковский (протоирей) // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 17. – С. 353.
624. Маршрут, по коему Высокопреосвященнейший Платон, митрополит Киевский и Галицкий, намерен следовать при обозрении некоторых церквей Киевской епархии в августе месяце 1883 года // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 15. – С. 314-315.
625. Маршрут, по коему Высокопреосвященнейший Платон, митрополит Киевский и Галицкий, намерен следовать при обозрении некоторых церквей Киевской епархии в июне – июле 1883 года // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 11. – С. 228.
626. Меры к распространению в народе священных книг и изданий духовно-нравственного содержания // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 4. – С. 161.

627. Меры у религиозно-нравственному образованию простого народа // Киев. епарх. ведомости. – 1884 – №13 – С. 559-570.
628. Миссионер иеромонах Арсений // Русский паломник. – 1887. – № 24. – С. 292-294.
629. Миссионеры светского звания // Волын. епарх. ведомости. – 1890. – № 1 – 2. – С. 33.
630. Мнение печати. Церковное пение в народных училищах Юго-Западного края // Церков. вестн. – 1888. – № 14. – С. 280.
631. Мысль о праздновании 900 – летнего юбилея Крещения Руси и приготовления к нему // Тр. Киев. духовной акад. – 1888. – № 9 – 10. – С. 1-7.
632. Некролог (Митрополит Киевский и Галицкий Платон) // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 20. – С. 470-782.
633. Необходимость внебогослужебных религиозно-нравственных чтений // Друг истины. – 1886. – № 30. – С. 205.
634. Необходимые разъяснения // Киевлянин. – 1884. – № 179. – С. 205.
635. Неудачная попытка штундиста взойти на небо // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 13. – С. 613.
636. Новые сведения о штундизме // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 19. – С. 898–910.
637. О бесплатной уличной библиотеке Митрополова // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 19. – С. 892-896.
638. О книгах священника И. Базилевского «Уроки по Закону Божию» // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 18. – С. 807.
639. О методе преподавания в церковно-приходских училищах // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – № 22. – С. – 417.
640. О песнопениях, изданных священником Михаилом Георгиевским // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 7. – С. 297-303.

641. Обзорение Высокопреосвященнейшим Платоном митрополитом Киевским и Галицким церковей Киевского и Радомысльского уездов (корреспонденция) // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 16. – С. 721-731.
642. Обзорение епархии Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом Киевским и Галицким // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 13. – С. 589-594.
643. Общество русской грамотности // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – № 20. – С. 376-377.
644. Объявление. Об открытии в г. Киеве при доме Свято-Владимирского братства центрального епархиального книжного склада // Киев. епарх. ведомости. – 1889. – № 24. – С. 385-386.
645. Объявление. Об открытии училища при женском Лебединском монастыре // Киев. епарх. ведомости. – 1887. – № 20. – С. 393.
646. Олесницкий А. А. Документы нового национально-иудейского религиозного движения в южной России / А. А. Олесницкий // Тр. Киев. духовной акад. – 1885. – Т. 1. – № 1. – С. 110-117.
647. Определение Святейшего Синода от 11 – 12 июня 1886 г. за № 1222. О расходе на содержание в Киевской епархии четырех противощундистских миссионеров // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 16. – С. 771-772.
648. Определение Святейшего Синода от 15 декабря 1886 года. О воспрещении воспитанникам духовно-учебных заведений иметь огнестрельное оружие // Киев. епарх. ведомости. – 1887. – № 2. – С. 65-67.
649. Определение Святейшего Синода от 29 января – 4 марта 1882 г. за № 210. «О произнесении в неделю о слепом «Слова о значении пожертвований в пользу слепых» // Церков. вестн. – 1882. – № 11. – С. 348-349.
650. Определение Святейшего Синода. Об издании на основании Высочайше утвержденного 26 ноября 1888 г. определения Святейшего Синода, правил и

программы для производства испытаний на звание учителя и учительницы церковно-приходской школы // Церков. ведомости. – 1891. – № 1. – С. 1-2.

651. Определение Святейшего Синода. От 17 февраля 1888 г. за № 375. О праздновании 900-летия крещения русского народа // Киев. епарх. ведомости. – 1888. – № 9 – 10. – С. 137-138.

652. Определение Святейшего Синода. От 18 декабря 1887 г. – 8 января 1888 г. № 2717 «О мерах к увеличению сбора средств на удовлетворение потребностей Православного миссионерского общества» // Церков. ведомости. – 1888. – № 3. – С. 116-117.

653. Определение Святейшего Синода. От 25 апреля – 6 июня 1884 г. за № 860 о праздновании в 1885 г. тысячелетия со дня кончины просветителя славян Святого Мефодия // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 14. – С. 601-602.

654. Орлов Д. Духовная консистория. / Пермск. епарх. ведомости. 1881. – № 3. – С. 113.

655. От 12–27 февраля 1885 года, за № 228. об учреждении при Св. Синоде особого Совета для заведывания церковно-приходскими школами // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 8. – С. 346-347.

656. От 19–28 февраля 1885 года за №308, о закрытии присутствия по делам православного духовенства и изменении некоторых постановлений касательно устройства церковных приходов и состава причтов. // Киев. епарх. ведомости. – 1885 – № 8 – С. 344-346.

657. От канцелярии Киевской духовной консистории. 2. О выписке поучений священника Николая Лопатинского // Киев. епарх. ведомости. – 1889. – № 6. – С. 87.

658. От совета православного миссионерского общества. Воззвание о пожертвованиях на пользу миссионерского дела // Прибавление к церковным

ведомостям, издаваемым при Святейшем правительствующем Синоде. – 1888. – № 8. – С. 191-193.

659. От училищного Совета при Святейшем Синоде // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 11. – С. 197.

660. Ответное послание Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского и Галицкого Эдуарду, архиепископу Кентерберийскому // Тр. Киев. духовной акад. – 1888. – № 9 – 10. – С. 339-340.

661. Открытие Богоявленского братства при Киевской духовной академии // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – № 19. – С. 349-353.

662. Открытие религиозных внебогослужебных чтений для народа в Киеве // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 8. – С. 165.

663. Отчет Киевского епархиального комитета православного миссионерского общества за 1886 год // Киев. епарх. ведомости. – 1887. – № 10. – С. 217-225.

664. Отчет Киевского епархиального комитета православного миссионерского общества за 1887 год // Киев. епарх. ведомости. – 1887. – № 10. – С. 218.

665. Отчет Киевского епархиального комитета православного миссионерского общества за 1888 год // Киев. епарх. ведомости. – 1889. – № 18. – С. 285.

666. Отчет Киевского епархиального комитета православного миссионерского общества за 1889 год // Киев. епарх. ведомости. – 1890. – № 2. – С. 34.

667. Отчет Киевского Епархиального Комитета Православного Миссионерского Общества за 1886 год // Киев. епарх. ведомости. – 1887. – № 10. – С. 217.

668. Отчет Киевского Свято-Владимирского братства за 25 лет его существования с 15 июля 1864 года по 15 июля 1889 года (окончание). Список

- членов Киевского Свято-Владимирского братства, внесших свои пожертвоания за 1888/89 гг. // Киев. епарх. ведомости. – 1890. – № 8. – С. 92-102.
669. Отчет Киевского Свято-Владимирского братства за 25 лет существования с 15 июля 1864 г. по 15 июля 1889 года (продолжение) // Киев. епарх. ведомости. – 1890. – № 6. – С. 62-72.
670. Отчет Комитета по изданию листков религиозно-нравственного чтения для народа за 1884 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 24. – С. 1087-1090.
671. Отчет Свято-Владимирского при Киево-Софиевском соборе братства за 23-й год его существования с 15 июля 1886 года по 15 июля 1887 года // Киев. епарх. ведомости. – 1887. – № 36. – С. 679-688.
672. Отчет Свято-Владимирского при Киево-Софиевском соборе братства за 26-й год его существования с 15 июля 1889 по 15 июля 1890 гг. // Киев. епарх. ведомости. – 1890. – № 29. – С. 681 – 702.
673. П. Меры к религиозно-нравственному образованию простого народа / П. // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 13. – С. 559-570.
674. П. Новые сведения о штундизме (окончание) / П. // Тр. Киев. духовной акад. – 1887. – Т. I. – № 11. – С. 600-620.
675. Пастырское послание к своим паствам Преосвященных, бывших на Киевском съезде в сентябре месяце истекшаго года // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 1. – С. 13-19.
676. Первое собрание Богоявленского братства // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – № 21. – С. 390.
677. Письма Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского и Галицкого к Иннокентию, архиепископу Херсонському и Таврическому // Тр. Киев. духовной акад. – 1892. – № 7. – С. 452-483.
678. Письмо Высокопреосвященнейшего Амвросия Архиепископа Харьковского к Его Высокопреосвященству Платону митрополиту Киевскому и

Галицкому от 21 октября 1889 г. за № 1097 // Киев. епарх. ведомости. – 1889. – № 42. – С. 684-685.

679. Письмо Начальника Духовной миссии в Японии, Преосвященного Николая, Епископа Ревельского к Его Высокопреосвященству, Высокопреосвященнейшему Платону митрополиту Киевскому и Галицкому от 1 июня 1888 года // Киев. епарх. ведомости. – 1888. – № 47. – С. 775-778.

680. По вопросу об обеспечении вдов и сирот духовного звания в Киевской епархии. // Киев. епарх. ведомости. – 1883 г. – № 18. – С. 362-365.

681. По поводу видения Высокопреосвященнейшим митрополитом Платоном студента Крылова (перепеч. «Тверские Епархиальные Ведомости», 1884, № 2) // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 4. – С. 187-190.

682. По поводу посещения Высокопреосвященнейшим Платоном римо-католического собора в м. Коростышеве // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 17. – С. 772-774.

683. По поводу проекта временных правил эмеритальной кассы духовенства Киевской епархии // Киев. епарх. ведомости. – 1884 г. – № .3. – С. 133-140.

684. По поводу циркуляра г. министра народного просвещения // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 14. – С. 292-293.

685. Пожертвование митрополитом Платоном 15000 рублей на устройство при Киево-Межигорском монастыре трех благотворительных учреждений // Подол. епарх. ведомости. – 1888. – № 8. – С. 117-119.

686. Порядок празднования девятисотлетия крещения русского народа в городе Киеве // Киев. епарх. ведомости. – 1888. – № 9 – 10. – С. 139-141.

687. Посещение Высокопреосвященным митрополитом Киевским и Галицким Платоном римо-католического костела в м. Коростышеве и последствия сего посещения // Тр. Киев. духовной акад. – 1884. – сент. – № 9. – С. 410-445.

688. Посещение Высокопреосвященнейшим митрополитом Платоном Киевской духовной академии 25 ноября и его прощальное наставление

студентам академии по случаю скорого своего отъезда в Петербург // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 23. – С. 476-477.

689. Посещение Киева блаженнейшим Никодимом, Патриархом Иерусалимским // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 20. – С. 404-413.

690. Посещение Твери Высокопреосвященнейшим Платоном митрополитом Киевским 28 ноября 1885 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 2. – С. 62-68.

691. Посещение Твери Высокопреосвященнейшим Платоном митрополитом Киевским 28 ноября 1885 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 2. – С. 62-68.

692. Послание Святейшего Синода // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 9. – С. 415-416.

693. Постановление и распоряжение правительства // Церков. вестн. – 1886. – № 22. – С. 235.

694. Постановление священников Юго-Западного Края, собравшихся в Киеве в 1884 г., утвержденное Святейшим Синодом // Рук. для сельских пастырей. – 1885. – № 3. – С. 93-102.

695. Постановления и распоряжения правительства (о расходе на содержание миссионеров в 10 западных и 4 южных епархиях) // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 16. – С. 771-772.

696. Правила об устройстве и о способе действий миссионеров и пастырей церкви по отношению к раскольникам и сектантам. // Киев. епарх. ведомости. – 1888. – № 39-40. – С. 575.

697. Правила об устройстве миссий и способах действия миссионеров и пастырей церкви по отношению к раскольникам и сектантам (по определению Святейшего Синода от 25 мая 1888 г. за № 1116) // Волын. епарх. ведомости. – 1889. – № 4. – С. 55-65.

698. Правительственные распоряжения. Указ Их Императорского Величества Самодержавца Всероссийского от Святейшего Правительствующего Синода о предоставлении епархиальным преосвященным права утверждать в звании попечителей церковно-приходских школ // Волын. епарх. ведомости. – 1887. – № 5. – С. 91-92.
699. Православное Палестинское Общество перепеч.: «Московские Ведомости» // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 1. – С. 15.
700. Празднование Кирилло-Мефодиевского торжества в Киевских духовно-учебных учреждениях // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 9. – С. 425-427.
701. Пребывание в Твери Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского и Галицкого 31 марта 1886 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 9. – С. 403-405.
702. Пребывание в Твери Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского и Галицкого 31 марта 1886 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 9. – С. 403-405.
703. Пребывание Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского и Галицкого, в Твери 19 – 22 числа мая 1884 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 15. – С. 653-671.
704. Пределы Киевской епархии в древнее и нынешнее время // Киев. епарх. ведомости. – 1861. – № 1. – С. 14.
705. Предложение Его Высокопреосвященства о сборе пожертвований на устройство Киево-Межигорского монастыря и предполагаемых при нем учреждений // Киев. епарх. ведомости. – 1888. – № 8. – С. 117-119.
706. Предложение относительно противодействие учению сектантов (составленное преосвященным Евсеем бывшим архиепископом Могилевским) // Прибавление к Чернигов. епарх. ведомостям часть неоф. – 1883. – № 17. – С. 926-931.

707. Путешествие в г. Киев на богомолье с обратившимися из штундизма в православие // Прибавление к Церковным ведомостям, издаваемым при Святейшем Правительственном Синоде. – 1891. – № 47. – С. 1678-1679.
708. Приходские братства, как одно из главных вспомогательных средств в борьбе с штундизмом // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 7. – С. 152.
709. Программа для собирания сведений о штундизме // Рук. для сельских пастырей. – 1889. – Т. 2 – № 24. – С. 175-178.
710. Программа празднования 50-летнего юбилея университета Святого Владимира 1834 – 1884 // Киевлянин. – 1884. – № 195. – С. 201.
711. Программа совершения Крестного хода в г. Киеве в праздник тысячелетия со дня кончины просветителя славян св. Мефодия 6-го апреля 1885 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 9. – С. 417-420.
712. Проект временных правил эмеритальной кассы духовенства Киевской епархии. // Киев. епарх. ведомости. – 1883 г. – № 22. – С. 451-456.
713. Проект инструкций для противоштундистских миссионеров-священников Юго-Западного края // Рук. для сельских пастырей. – 1889. – Т. 2. – № 24. – С. 162-175.
714. Промысел Божий в жизни покойного митрополита Киевского Платона // Кормчий. – 1907. – №42. – С. 501-502.
715. Противоштундистская деятельность иеромонаха Леонида // Моск. ведомости. – 1891. – № 285. – С. 201- 205.
716. Протоирей И. Наумович (некролог) // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 16. – С. 371-373.
717. Прошение наследницы священника Михаила Георгиевского к Его Высокопреосвященству о содействии к распространению в народе православном напечатанных тем священником песнопений, поименованных в каталоге // Киев. епарх. ведомости. – 1888. – № 34. – С. 501-509.

718. Путешествие в г. Киев на богомолье с обратившимися из штундизма в православие // Прибавление к Церковным ведомостям, издаваемым при Святейшем Правительственном Синоде. – 1891. – № 47. – С. 1678-1679.
719. Распоряжения епархиального начальства и разные известия по Киевской епархии. Временная инструкция наблюдателей церковно-приходских школ Киевской епархии, утвержденная Его Высокопреосвященством // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 15. – С. 690-695.
720. Распоряжения епархиального начальства и разные известия по Киевской епархии. Доклад председателя Киевского епархиального училищного совета Преосвященного Иренея, епископа Уманского, Его Высокопреосвященству члену Святейшего Правительственного Синода, Высокопреосвященнейшему Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, священноархимандриту Киево-Печерской Лавры и разных орденов кавалеру // Киев. епарх. ведомости. – 1888. – № 43 – 44. – С. 678-695.
721. Распоряжения епархиального начальства и разные известия по Киевской епархии. Доклад председателя Киевского епархиального училищного совета Преосвященного Иренея, епископа Уманского, поданный Высокопреосвященнейшему Платону митрополиту Киевскому и Галицкому 10 октября 1888 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1888. – № 39 – 40. – С. 593-604.
722. Распоряжения епархиального начальства и разные известия по Киевской епархии. По поводу вымогательства платы при совершении треб // Киев. епарх. ведомости. – 1887. – № 10. – С. 214-216.
723. Распоряжения епархиального начальства и разные известия по Киевской епархии. Представления Его Высокопреосвященству председателя Киевского епархиального училищного совета от 14 февраля 1890 г. за № 61 // Киев. епарх. ведомости. – 1890. – № 11. – С. 135-139.
724. Распоряжения епархиального начальства и разные известия по Киевской епархии. Список лиц, коих по резолюции Его Высокопреосвященства от 13

ноября с. г. за № 2893 преподается архипастырское благословение за их особые труды в церковно-приходских школах и заботы о благоустройстве // Киев. епарх. ведомости. – 1889. – № 45. – С. 758-764.

725. Распоряжения епархиального начальства и разные известия по Киевской епархии. Список священников Киевской епархии, удостоенных награждением набедренниками за их полезную службу по народному образованию // Киев. епарх. ведомости. – 1889. – № 48. – С. 809-812.

726. Распоряжения епархиального начальства и разные известия по Киевской епархии. Указ Его Императорского Величества, Самодержавца Всероссийского из Святейшего правительственного Синода Преосвященному Сильвестру, епископу Каневскому, первому Викарию Киевской епархии об учреждении при Киевском женском училище духовного ведомства двух стипендий имени Преосвященного митрополита Киевского Платона // Киев. епарх. ведомости. – 1889. – № 7. – С. 105-108.

727. Распоряжения и извещение епархиального начальства и разные известия по Киевской епархии. Отчет о приходе и расходе сумм по Петропавловскому попечительству о недостаточных воспитанниках Киевской духовной семинарии за 1884 – 85 уч. год // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 23. – С. 1031-1033.

728. Распоряжения и извещения епархиального начальства и разные известия по Киевской епархии. Благодарность священнику за обращение штундиста в Православную церковь // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 8. – С. 349.

729. Распоряжения и извещения епархиального начальства и разные известия по Киевской епархии. О распределении дел между преосвященными vikариями по уездам // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 23. – С. 1032-1037.

730. Распоряжения правительства. Указ Его Императорского Величества Самодержавца Всероссийского из Святейшего Правительствующего Синода от 13 сентября 1883 г. за № 9 «По вопросу о порядке богослужений в духовно-учебных заведениях» // Киев. епарх. ведомости. – 1889. – № 38. – С. 606-609.

731. Распределение церквей Киевской епархии на новые благочиннические округа, утвержденные Его Высокопреосвященством 29 апреля 1883 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 12. – С. 240-252.
732. Распределение церквей Киевской епархии на новые благочиннические округа, утвержденные Его Высокопреосвященством 29 апреля 1883 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 12. – С. 240-252.
733. Рескрипт Его Императорского Величества Принцессы Евгении Максимилиановны Ольденбургской на имя Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 18. – С. 200-201.
734. Речи, адреса, приветственные письма, сказанные и присланные Его Высокопреосвященству, Высокопреосвященнейшему Платону, митрополиту Киевскому и Галицкому, в день исполнившегося сорокалетия служения его в архиерейском сане 8 сентября 1883 г. // Киев. епарх. ведомости. – №19. – С. 378-388.
735. Речь архимандрита Иеронима при наречении в епископа чигиринского произнесена 1 ноября 1885 года в Крестовой церкви митрополичьего дома в Киево-Печерской лавре] // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 23. – С. 1093-1097.
736. Речь законоучителя 1-й киевской гимназии протоирея Михаила Златоверховникова, сказанная после чтения евангелие // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 20. – С. 464-468.
737. Речь профессора академии Василия Певницкого, сказанная после 6-й песни канона // Тр. Киев. духовной акад. – 1891. – № 11. – С. 31-35.
738. Речь сказанная студентом Федором Шевелевым перед опущением в могилу тело скончавшегося митрополита Платона // Тр. Киев. духовной акад. – 1891. – № 11. – С. 35-38.

739. Речь, произнесенная наместником Киево-Печерской Лавры архимандритом Илларионом при первом посещении Лавры Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом Киевским и Галицким // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – № 8. – С. 137-138.
740. Речь, произнесенная при встрече Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита киевского и Галицкого, в г. Таращине июня 18 дня 1883 года // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 12. – С. 281-282.
741. Речь, сказанная настоятелем Киево-Никопольского монастыря архимандритом Поликарпом в церкви Киево-Печерской Лавры перед освященным собором Архипастырей Юго-Западного края, при наречении во епископы Уманские // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 19. – С. 876-880.
742. Руководство для первоначального воспитания слепых детей // Киев. епарх. ведомости. – 1888. – № 15. – С. 229-234.
743. Сведения о жизни и деятельности высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского и Галицкого // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – № 4. – С. 70-73.
744. Сказание о священномученике митрополите Киевском Макарии // Киев. епарх. ведомости. – 1890. – № 17. – С. 234.
745. Сколько церковной земли в Киевской епархии // Киевские Киев. епарх. ведомости. – 1881 г. – № 39. – С. 6.
746. Слово, сказанное на литургии, пред погребением Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского и Галицкого, законоучителем коллегии Павла Галагана священником Симеоном Трегубовым // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 20. – С. 457-464.
747. Сыновнее послание православных жителей м. Коростышева к Высокопреосвященнейшему Платону, митрополиту Киевскому // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 21. – С. 959-962.

748. Титов Ф. И., прот. Преподобная Евфросиния, княжна Полоцкая. (Историческая справка к предстоящему перенесению мощей преп. Евфросинии из Киева в Полоцк) // Тр. Киев. Духовной Академии. – Киев, 1910. Т. 1. – С. 537.
749. Тихон (игумен), Никитин В. Экуменическое движение и Русская Православная церковь до ее вступление в ВСЦ / Тихон (игумен), В. Никитин // Журн. Моск. патриархии. – 1983. – № 11. – С. 15-35.
750. Торжественный акт в духовной академии // Киев. епарх. ведомости. – 1890. – № 28. – С. 632-635.
751. Указ Его Императорского Величества Самодержавца Всероссийского из Киевской духовной консистории о сборе пожертвований на нужды Палестинского общества // Киев. епарх. ведомости. – 1887. – № 9. – С. 195-196.
752. Указы и определения Святейшего Синода. О восстановлении Киево-Межигорского монастыря // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 5 ч. о. – С. 193-194.
753. Указы и определения Святейшего Синода. Определение Святейшего Синода от 3 – 19 февраля 1884 г. за № 264 // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 7. – С. 293-295.
754. Указы и определения Святейшего Синода. От 30 ноября 1883 г. за №8. о мероприятиях по повышению религиозно-нравственного воспитания в православных духовно-учебных заведениях // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 4. – С. 149-152.
755. Указы и распоряжения Святейшего Синода. Копия отношения Г. Обер-Прокурора Святейшего Синода от 6 июня 1885 года за № 7077 на имя Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого об издании профессора Субботина «Братское Слово» // Киев. епарх. ведомости. – 1885. – № 15. – С. 695-696.

756. Указы и распоряжения Святейшего Синода. От 19 июня 1890 г. за № 12 «По предмету преподавания православному народу истин христианской веры и благочестия и про мероприятия по усилению церковного поучения православного народа» // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 3. – С. 31-36.
757. Указы и распоряжения Святейшего Синода. Указ Святейшего Правительствующего Синода от 30 июня 1888 года за № 4047 Его Высокопреосвященству, Высокопреосвященнейшему Платону митрополиту Киевскому и Галицкому // Киев. епарх. ведомости. – 1888. – № 29 – 30. – С. 425.
758. Указы и распоряжения Святейшего Синода. Указ Священного Синода от 2 июня 1887 г. об установлении порядка представления епархиальных годовых отчетов о состоянии церковно-приходских школ // Церковно-приходская школа. – 1887. – Кн. 1. – № 1. – С. 4.
759. Устав Киевского Свято-Владимирского братства ревнителей православия // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 12. – С. 127-132.
760. Устав православного миссионерского общества // Киев. епарх. ведомости. – 1870. – № 3. – С. 14-24.
761. Участие Высокопреосвященнейшего Платона в производстве экзаменов // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 11 – 12. – С. 537-541.
762. Учреждение архиепископских кафедр в России // Киев. епарх. ведомости. – 1869. – № 2. – С. 73-80.
763. Фоменко К. Киев второй половины XIX века // Киев. епарх. ведомости – 1909. – № 17. – С. 393-397.
764. Церковно-приходские летописи // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 1 – С. 28.
765. Чеважевский И. Речь, произнесенная Его Высокопреосвященству при посещении церкви с. Цибермановки Уманского уезда / И. Чеважевский // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 17. – С. 352.

766. Чудесное исцеление больного воина. // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – № 1. – С. 29-33.
767. Шестидесятилетие служебной деятельности высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого и юбилейные празднества в честь его / Киев. епарх. ведомости. 1887. – № 35. – С. 661.
768. Школы церковно-приходские и школы грамотности в Киевской епархии в 1885 году // Киев. епарх. ведомости. – 1886. – № 11. – С. 504-511.
769. Ящуржинский А. (священник). Объявление. От Лебединского женского училища / А. Ящуржинский (священник) // Киев. епарх. ведомости. – 1891. – № 7. – С. 308.
770. Ящуржинский А. (священник). Посещение Лебединского женского монастыря Высокопреосвященнейшим Платоном митрополитом Киевским и Галицким / А. Ящуржинский (священник) // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – № 12. – С. 250-252.

ЛІТЕРАТУРА

Монографії, брошури, узагальнюючі праці, науково-довідкові видання, дисертації

771. Алексеева С. Проекты реформы Святейшего Синода 2-й половины XIX века / С. Алексеева // Вестник ПСТГУ II: История. История Русской Православной Церкви, 2005. – Вып. 1. – С. 5-23.
772. Алексей II. Патриарх Московский и всея Руси. Православие в Эстонии / Алексей II. Патриарх Московский и всея Руси. – М.: «Православная энциклопедия», 1999. – 234 с.

773. Андреева С. Г. Пекинская Духовная миссия в контексте российско-китайских отношений (1715 – 1917 гг.): автореф. дис. на соискание научной степени канд. истор. наук / С. Г. Андреева. – М., 2002. – 19 с.
774. Андроников Н. Исторические записки о Костромской духовной семинарии и Костромской губернской гимназии / Н. Андроников. – Кострома: Тип. Губерн. правления, 1874. – 73 с.
775. Андрусин Б. І. Бондаренко В. Д. Українські церкви в системі державно-церковних відносин II пол. XIX – початок XX ст. // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18. Економіка і право: зб. наукових праць. – Випуск 25. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – С. 98–107.
776. Барсов Т. В. Св. Синод в его прошлом / Т. В. Барсов. – СПб.: Тов-во «Печатня С. В. Яковлева», 1896. – 446 с.
777. Белгородский Н. К 25-летнему юбилею церковной школы / Н. Белгородский. – Киев, 1909
778. Белоликов В. З. Чернобыльское согласие / В. З. Белоликов. – К., – 1915. – 15 с.
779. Белякова Н. Материальное положение приходского духовенства во второй половине XX века / Приход. Православный экономический вестник, – 2004. №2 [Электронный ресурс] – Н. Белякова / Библиотека Я.Кротова. – Режим доступа: <http://krotov.info/history/19/1870/belyakova.htm>
780. Благовидов Ф. Деятельность русского духовенства в отношении к народному образованию в царствование Александра II / Ф. Благовидов. – Казань: тип. Импер-го Ун-та, 1891. – 374 с.
781. Блажейовський Д. Ієрархи Київської церкви (861 – 1996) / Д. Блажейовський. – Л. : «Каменяр», 1996. – 567 с.
782. Венок на могилу члена Святейшого Синода, Высокопреосвященного Платона митрополита Киевского и Галицкого / сост. крестьянин-самоучка М. В. Карасев по поводу 100-летия со дня рождения в Бозе почившего

- знаменитого иерарха (2 мая 1803 г. – 2 мая 1903 г.). – СПб.: Тип. А. В. Орлова, 1903. – 420 с.
783. Венок на могилу члена Святейшего Синода, Высокопреосвященного Платона митрополита Киевского и Галицкого / сост. крестьянин-самоучка М. В. Карасев по поводу 100-летия со дня рождения в Бозе почившего знаменитого иерарха (2 мая 1803 г. – 2 мая 1903 г.). – СПб.: Тип. А. В. Орлова, – 1903. – 420 с.
784. Поспеловский Д. В. Православная Церковь в истории Руси, России и СССР. – М.: ББИ, 1996. — 408 с.
785. Владимир (Сабодан), митрополит Киевский и всея Украины. Экклезиология в отечественном богословии. Магистерская диссертация. – К., 1997. – 512 с.
786. Власовський І. Нариси історії Української православної церкви у 4 т.; 5 кн. / І. Власовський. – К.: Либідь, 1998. – Т. 3 : XVIII – XX ст. – 1998. – 559 с.
787. Головащенко С. Історія християнства : курс лекцій / С. Головащенко. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.
788. Голубев С. Т. История Киево-Выдубицкого Свято-Михайловского монастыря [Текст] / проф. Степан Тимофеевич Голубев; [сост. В. И. Ульяновский]. – К., 2011. – С. 82.
789. Горбик О. О. Римо-католицькі костьоли Києва та Київщини: присвячується 2000-літтю Різдва Христового / О. О. Горбик. – К.: Техніка, 2004. – 120 с.
790. Горский-Платонов П. Антука. Очерк из быта православного духовенства. - М.: Сергиев Посад, 1893. – 50 с.
791. Грекулов Е. Ф. Православная церковь – враг просвещения / Е. Ф. Грекулов. – М.: Наука, 1962. – 192 с.
792. Грекулов Е. Ф. Церковь, самодержавие, народ (2-ая половина XIX – начало XX в.) / Е. Ф. Грекулов. – М.: Наука, 1969. – 184 с.

793. Громогласов И. Освободительное движение и официальная церковь / И. Громогласов // Перед церковным собором. – М., 1906. – С. 18 – 28.
794. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні / М. Грушевський. – К.: Освіта, 1992. – 192 с.
795. Денисенко В.А. Часопис "Киевские епархиальные ведомости" в історії національно-духовного життя України (1861-1918 рр.) : Історичний огляд, редактори, систематичний покажчик видання / В. Денисенко; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; Ін-т іст. та філософії пед. освіти; Наук. ред. І.І. Дробот. – К.: Планета, 2006. – 692 с..
796. Доброклонский И. Руководство по истории русской церкви. / И. Доброклонский. – М.: Универ. тип., 1893. – Вып. 4 : Синодальный период 1700 – 1890 гг. – 1893. – 118 с.
797. Дородницын А. (епископ) Материалы для истории и исследования религиозно-рационалистического движения на юге России во второй половине XIX ст. / А. Дородницын – Казань: Тип. импер. ун-та, 1908. – 275 с.
798. Дорошенко Д. Православна церква в минулому і сучасному житті українського народу / Д. Дорошенко. – Берлін, 1940. – 69 с.
799. Драгоманов М. Віра і громадські справи. – К.: Друкарня «Герольд», 1917. – 13 с.
800. Драгоманов М. Про братство хрестителів або баптистів на Україні / М. Драгоманов. – Коломия : Заходом М. Павлика, 1893. – 22 с.
801. Дурново Н. Девятисотлетие русской иерархии (988 –1888). Епархии и Архиепископы / Н. Дурново. – М.: Универ. тип., 1888. – 95 с.; Грекулов Е. Ф. Церковь, самодержавие, народ (2-ая половина XIX – начало XX в.) / Е. Ф. Грекулов. – М.: Наука, 1969. – 184 с.
802. Духовная консистория / Православная энциклопедия. – Т. 16. – М., 2007. – С. 392.

803. Евлогий (Георгиевский), митрополит. Путь моей жизни / Е. (Георгиевский) – М.: Издательский отдел Всецерковного Православного Молодежного Движения, 1994. – 621 с.
804. Зайончковский П. А. Российское самодержавие конца XIX ст. (Политическая реакция 1880 – 1890-х гг.) / П. А. Зайончковский. – М., 1970, – 445 с.
805. Закревський Н. Описання Києва / Н. Закревський. – М., 1868. – Т. 1. – 950 с.
806. Заметки и известия о путешествиях Его Высокопреосвященного Платона, митрополита Киевского и Галицкого для обозрения епархии в месяцах июне – июле, августе / составлена по сообщениям одного из бывших в свите Его Высокопреосвященства. – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1882. – 72 с.
807. Захарченко М. Киев теперь и прежде (988 – 1888) / М. Захарченко. – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1888. – 293 с.
808. Захарченко М. Киев теперь и прежде (988 – 1888) / М. Захарченко. – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1888. – 293 с.
809. Зернов Н. Русское религиозное возрождение XX века. – Париж: УМСА-PRESS, 1991. – 368 с.
810. Зінківський Т. Штунда. Українська раціоналістична секта. У 2-х тт / Т. Зінківський. – Л.: Наук. тов-во ім. Шевченка, 1893. – С. 123 – 287.
811. Знаменский П. В. Приходское духовенство на Руси. Приходское духовенство в России со времени реформы Петра / П. В. Знаменский. – М.: Крутицкое патриаршее подворье, О-во любителей церковной истории, 2003. – 254 с.
812. Знаменский П. История Русской Церкви / П. Знаменский. – М.: Крутицкое патриаршее подворье, О-во любителей церковной истории, 2000. – 356 с.
813. Ігор Ісіченко, архієпископ. Історія Христової Церкви в Україні. – Харків: Акта, 2014. – 760 с.

814. Ивановский И. Руководство по истории и обличению старообряднического раскола с присовокуплением сведений о сектах рационалистических и мистических / И. Ивановский. – Казань: Тип. имп. ун-та, 1889. – 265 с.
815. Игнатович П. Школы церковно-приходские и школы грамотности в Киевской епархии в 1885 г. / П. Игнатович. – К., 1886. – 24 с.
816. Иерархи Всероссийской церкви от начал христианства в России и до настоящего времени. – М.: Тип. Э. Лиснера и Ю. Романа, 1892. – 203 с.
817. Извеков Н. Исторический очерк о состоянии православной церкви в Литовской епархии за время 1839 – 1889 / Н. Извеков. – М.: Унив. тип., 1899. – 454 с.
818. Иоанн Мейендорф, протопресвитер. История Церкви и восточно-христианская мистика / Сост. и общ. ред. И.В. Мамаладзе. М.: Институт ДИ-ДИК, Православный Свято-Тихоновский Богословский институт, 2003. – 576 с.
819. Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения (1802 – 1902) / Сост. С.В. Рождественский. – СПб.: Издательство народного просвещения, 1902. – 785 с.
820. История евангельско-баптистского движения в Украине / упоряд. С. И. Головащенко. – Одесса : Богомыслие, 1998. – 277 с. – (Материалы и документы).
821. История православной церкви в XIX в. / Сост. С. Г. Рункевич и др. – М., 1998. – 357 с.
822. История Русской Церкви. – Кн. 8: Смолич И. К. История Русской Церкви. 1700–1917. – Ч. 1. – 800 с.
823. Історія православної церкви в Україні: Збірка наукових праць / Нац. АН України, Відділення релігієзнавства ін-ту філософії / від. ред. П. Яроцький. – К.: Четверта Хвиля, 1997. – 298 с.

824. Історія релігії в Україні: у 10 т. – Т. 3. – Православ'я в Україні / Українська асоціація релігієзнавства, відділення релігієзнавства ін-ту філософії ім. Г. С. Сковороди / за ред. А. Колодного. – К. : Укр. центр духовної культури, 1999. – 560 с.
825. Історія релігії в Україні: у 10 т. – Т. 4. – Католицизм / Українська асоціація релігієзнавств, відділення релігієзнавства ін-ту філософії ім. Г. С. Сковороди / за ред. П. Яроцького. – К.: Світ знань, – 2001. – 598 с.
826. Історія релігії в Україні: у 10 т. – Т. 5. – Протестантизм в Україні / Українська асоціація релігієзнавств, відділення релігієзнавства ін-ту філософії ім. Г. С. Сковороди / за ред. П. Яроцького. – К.: Грамота, 2002. – 428 с.
827. Каргопольцев И. Высокопреосвященнейший Платон, митрополит Киевский и Галицкий. Альбом в Бозе почивших иерархов Российской церкви / И. Каргопольцев. – СПб., 1894. – 25 с.
828. Києво-Печерська Лавра – пам'ятник історії та культури України / під ред. Бруснікіної Г. П. та ін. – К.: Нац. Києво-Печерський історико-культурний заповідник, 2006. – 426 с.
829. Кириллов А. Пребывания Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого в Новочеркасске с 19 мая по 23 июня 1886 г. / А. Кириллов. – Новочеркасск : Тип. Г. Н. Редичкина, 1886. – 96 с.
830. Клибанов А. История религиозного сектанства в России. 60-е гг. XIX в. / А. Клибанов – 1917 г. – М.: «Наука», 1965. – 87 с.
831. Ключевский В.О. Псковские споры // Ключевский В.О. Опыты и исследования. – Пг., 1918. – С. 32–34.
832. Князев А. Псковская и Рижская епархии под управлением преосвященного Платона Городецкого / А. Князев. – Одесса: Тип. П. Францова, 1878. – 104 с.

833. Князев А. Управление Высокопресвященнейшим Платоном (митрополитом Киевским) Херсонской епархией (1877 – 1882 гг.) / А. Князев. – Одесса: Тип. П. Францова, 1884. – 64 с.
834. Ковалев Ф. Православие на службе самодержавия в России / Ф. Ковалев. – М.: Безбожник, 1930. – 64 с.
835. Колосов В. История Тверской духовной семинарии (ко дню 150-летнего юбилея семинарии) / В. Колосов. – Тверь : Тип. Твер. Губерн. правления, 1889. – 473 с.
836. Константинов Н. А. Очерки по истории начального образования в России / Н. А. Константинов, В. Я. Струминский. – М.: Госуд. учебно-пед. изд-во Мин-ва просвещения РСФСР, 1953. – 272 с.
837. Корзун М. С. Русская православная церковь: деятельность и мировоззрение (X в.-1988 год): автореф. дис. на соискание степени доктора. ист. наук / М. С. Корзун. – Минск, 1993. – 50 с.
838. Корольков К. Жизнь и царствование императора Александра III (1881 – 1894) / К. Корольков. – К., 1901.– 69 с.
839. Корчинский Х. Киевская секта штундизма или баптизма? / Х. Корчинский. – К. : Тип. С. В. Кульженко, 1899. – 44 с.
840. Крижанівський О. П. Історія церкви та релігійної думки в Україні: У 3 кн. / О. П. Крижанівський, С. М. Плохій. – К., 1994. – Т. 3. – 336 с.
841. Крыжановский Е. М. Собрание сочинений. – К., 1890. - Т. 1. – XLIX + 653с.
842. Кутепов Н. Краткая история и вероучения русских рационалистических и мистических ересей: духоборцев, молокан, штундобаптистов, пашковцев, толстовцев / Н. Кутепов. – Новочеркасск, 1899. – с. 34.
843. Лихачев Д. С. Национальное самосознание Древней Руси. Очерки из области русской литературы 11-17 вв. – М.-Л., Изд-во АН. 1945. – 120 с.

844. Любашенко В. Історія протестантизму в Україні / В. Любашенко. – К.: Поліс, 1996. – 350 с.
845. Маевский В. Внутренняя миссия В. М. Скворцова. [Електроний ресурс] – В. Маевский / Русское Воскресенье. – Режим доступу: / <http://www.voskres.ru/oikumena/maevskii.htm>
846. Малышевский И. К вопросу о лучшем устройстве церковно-приходских школ / И. Малышевский. – К., – 1883. – 18 с.
847. Меша В. Г. Конфесійний та суспільний аспекти розвитку православної церкви в Україні 1875–1990 років / В. Г. Меша. – Донецьк: Норд-Прес, 2007. – 354 с.
848. Миловидов В. Ф. Старообрядничество в прошлом и настоящем / В. Ф. Миловидов. – Москва : «Мысль», 1969. – 112 с.
849. Миропольский С. Очерк истории церковно-приходской школы от первого ее возникновения на Руси до настоящего времени / С. Миропольский. – СПб., 1910. – 222 с.
850. Митрохин Л. Н. – Баптизм: история и современность (философско-социологические очерки). – СПб.: РХГИ, 1997. – 480 с.
851. Навротский Д.И. Памятная книжка Киевской губернии на 1891 год. – К., 1891. – 183+23 с.
852. Надтока Г. М. Діяльність православної місії в Україні на зламі ХІХ-ХХ століть / Г. Надтока //Укр. релігієзнавство. – 1999. – № 10. – С. 14-22.
853. Надтока Г. М. Православна церква в Україні: соціально-релігійний контекст (1900 – 1917 рр.) / Г. М. Надтока. – К.: Знання, 1998. – 271 с.
854. Никодим, архим. История русской духовной миссии в Иерусалиме / архим. Никодим. – Серпухов, 1997. – 132 с.
855. Никольский Н. История русской церкви / Н. Никольский. – М.: ООО «Изд-во АСТ», 2004. – 604 с.

856. Никольский Н. Шестидесятилетие должностной деятельности Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского и Галицкого / Н. Никольский. – Киев : Тип. Киево-Печерской Лавры, 1887. – 253 с.
857. Новый архипастырь Киевский и Галицкий Высокопреосвященный Митрополит Платон. – К.: Тип. Киево-Печерской Лавры, 1882. – 50 с.
858. Новый архипастырь Киевский и Галицкий Высокопреосвященный Митрополит Платон. – К.: Тип. Киево-Печерской Лавры, 1882. – 50 с.
859. Оболенский П. Критический разбор вероисповедания русских сектантов-рационалистов: духоборцев, молокан и штундистов / П. Оболенский. – Казань: Тип. импер. ун-та, 1900. – 257 с.
860. Огієнко І. Українська церква: Нариси з історії Української православної церкви. У 2-х кн. / І. Огієнко. – К.: Україна, 1993 – т. 1, 2. – 284 с.
861. Оглоблин О. Українська церковна історіографія // Оглоблин О. Студії з історії України: Статті і джерельні матеріали. – Нью-Йорк, К.; Торонто. 1995. – С. 269-270.
862. Ососков А. В. Начальное народное образование дореволюционной России (1861 – 1917) / А. В. Ососков. – М.: Просвещение, 1987. – 208 с.
863. Остроумов М. А. Современное положение народного образования в отношении к религии / М. А. Остроумов. – СПб.: Синод. тип., 1908. – 31 с.
864. Палладіна Т. О. Римо-католицька церква у Києві / Т. О. Палладіна. – К. : Київсько-Житомирська «Дієцезія», 2002. – 108 с.
865. Памяти высокопреосвященнаго Платона, митрополита Киевского. (октябрь 1 дня 1891 г.) Прот. И.Н.Флоринского. – М., Университетская типография, Страстной бульвар, 1896 г. – С. 7, 12.
866. Папков А. Начало возрождения церковно-приходской жизни в России / А. Папков. – М.: Тов-во типо-литогр. В. Чичерина, 1900. – 49 с.
867. Перерва В. Графи Браницькі: підприємці та меценати. – Біла Церква: Видавець О.В. Пшонківський, 2010. – С. 58.

868. Перерва В. Православне Надросся у ХІХ столітті. – Біла Церква: Видавець О.В. Пшонківський, 2004. – С. 146.
869. Перерва В. С. Історія шкільництва в містах і селах Київщини ХІХ – початку ХХ ст. / В. С. Перерва. – Біла Церква: вид. О. Пшонківський, 2008. – 672 с.
870. Перерва В. С. Покровська церква міста Фастова. Історичний нарис / В. С. Перерва. – Біла Церква: вид. О. В. Пшонківський, 2007. – 36 с.
871. Перерва В. С. Тетіїв і Тетіївщина: з православної спадщини. Історичний нарис / В. С. Перерва. – Біла Церква: Вид. О. В. Пшонківський, 2006. – 36 с.
872. Перерва В. С. Церковні школи в Україні (кінець ХVІІІ – поч. ХХ ст.): забутий світ. – Біла Церква: Видавець О. В. Пшонківський, 2014. – Том І. Загальна частина. – С. 164.
873. Перерва В. Статус єпархіальних органів влади та парафіяльного священства в Київській митрополії кінця ХVІІІ–ХІХ століття: дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / В. С. Перерва. – К.: Б. в., 2002. – 180 с.
874. Петров, Микола Іванович. Скрижалі пам'яті / Микола Іванович Петров; Упоряд., вступ. ст. Василь Іринархович Ульяновський; Упоряд. Інна Карсим; Вступ. Ст. Оксана Панчук. – К.: Либідь, 2004. – 334 с. : іл.
875. Петровский С. (протоирей) Семь Херсонских архиепископов / С. Петровский (протоирей). – Одесса: Тип. Е. И. Фесенко, 1894. – 188 с.
876. Петровский С. В. Семь херсонских архиепископов: Биографии с приложением портретов / Священник С. Петровский. - Одесса: тип. Е.И. Фесенко, 1894. - 184 с., 7 л. портр..
877. Письма мирянина к мирянину по поводу штундистских заблуждений. – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1883. – 36 с.
878. Плотников К. Руководство по обличению русского раскола, известного под именем старообрядничества / К. Плотников. – СПб.: Леонтьев, 1915. – 240 с.

879. Познышев С. В. Религиозные преступления с точки зрения религиозной свободы. К реформе нашего законодательства о религиозных преступлениях / С. В. Познышев. – М. – 1906. – 316 с.
880. Полное собрание законов Российской империи за 1884 год / Положение о церковноприходских школах, закон Российской империи. – С. 372-374.
881. Пополитов Д. В. Деятельность представителей старообрядчества и сект на территории области войска Донского в конце XIX – начале XX ВЕКА. – Тамбов: «Грамота», 2014. – № 8 (46): в 2-х ч. – Ч. 2. – 143 с..
882. Посещение Высокопреосвященнейшим Платоном городов Николаева и Херсона. – Одесса : Тип. П. Францова, 1877. – 13 с.
883. Посещение Пскова Высокопреосвященнейшим Платоном, митрополитом Киевским и Галицким (3 – 6 ноября 1884 г.). – Псков : Тип. Губерн. Правления, 1885. – 56 с.
884. Посещение Твери Высокопреосвященнейшим митрополитом Киевским и Галицким Платоном 6 и 7 ноября 1882 года. – Тверь: Тип. Твер. Губерн. Правления, 1882. – 18 с.
885. Похилевич Л. Сказание о населенных местностях Киевской губернии. Статистические, исторические и церковные заметки о всех населенных местностях в этих уездах и с подробными картами их / Л. Похилевич. – К., 1887. – 156 с.
886. Правдин И. Из воспоминаний моего детства о деяниях Высокопреосвященнейшего Платона, архиепископа Херсонского и Одесского, когда он еще жил в Ковне / И. Правдин. – Одесса : Тип. П. Францова, 1878. – 23 с.
887. Православ'я на Україні / І. Никитенко, М. Новосад, Й. Оксіюк. – К., 1985. – 112 с.
888. Православна місія в Україні: протистояння сектам східнохристиянського коріння (1875-1900 рр.) / В. Г. Меша // Наукові праці Миколаївського

державного гуманітарного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Історичні науки.. – 2008. - Т. 83, Вип. 70. – С. 66 -70.

889. Православная богословская энциклопедия или богословский энциклопедический словарь : в 12 т. / под ред. А. П. Лопухина и Н. Н. Глубоковского. – СПб.: Тип. И. Н. Скороходова, 1900 – 1911. – Т. 5. – 1900 – 1911. – 567 с.

890. Празднование 150-летия Тверской духовной семинарии 16 февраля 1889 г. – Тверь: Тип. губернского правления, 1889. – 14 с.

891. Пребывание Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого в Вильно (23 – 28 октября 1884 г.). – Вильно: Тип. Губерн. правления, 1884. – 29 с.

892. Пругавин А. Монастырские тюрьмы в борьбе с сектантами / А. Пругавин. – М.: Тип. Кушнарера и Ко, 1905. – 130 с.

893. Пругавин А. С. Запросы народа и обязанности интеллигенции в области умственного развития и просвещения. / А. С. Пругавин. – М., 1890. – 282 с.

894. Путешествие в г. Киев на богомолье с обратившимися из штундизма в православие // Прибавление к Церковным ведомостям, издаваемым при Святейшем Правительственном Синоде. – 1891. – № 47. – С. 1678 – 1679.

895. Раздорский А. Историко-статистическое описание епархий Русской православной церкви (1848 – 1916). Сводный каталог и указатель содержания / А. Раздорский. – СПб.: Рос. нац. б-ка, 2007. – 960 с.

896. Распоряжения епархиального начальства // Прибавление к церковным ведомостям, издаваемым при Святейшем Правительственном Синоде. – 1891. – № 8. – С. 235.

897. Решетников Ю., Санников С. Обзор истории евангельско-баптистского братства в Украине. – Одесса: «Богомыслие», 2000, – 246 с.

898. Родосский А. Биографический словарь студентов первых XXVIII курсов Санкт-Петербургской духовной академии (1814 – 1869) / А. Родосский. – СПб.: Тип. И. Н. Скороходова, 1907. – 416 с.
899. Рождественский А. (священник). Южнорусский штундизм / А. Рождественский (священник). – СПб.: Тип. Департамента уделов, 1889. – 295 с.
900. Русские православные иерархи. 992—1892: Биографический словарь: В 3-х томах / Митрополит Мануил (Лемешевский). — М.: Изд-во Сретенского монастыря, 2002-2004. — Т. 1-3. — 544, 608, 488 с.
901. Рункевич С. Г. История Русской Церкви в XIX в. / С. Г. Рункевич – СПб., 1901. – 723 с.
902. Русская православная церковь / Автор-составитель Б. Л. Карпов, И. Д. Ульянова. – М., 1990. – 348 с.
903. Русская православная церковь, 988 – 1988. Очерки истории I – XIX вв. – М.: Изд. Моск. патриархии, 1988. – 105 с.
904. Русский биографический словарь. Издано под наблюдением председателя Имперского русского исторического общества А. А. Половцова : в 25 т. – СПб.: Тип. И. Н. Скороходова, 1910. – Т. 14. Плавильщиков – Примо. – 800 с.
905. Сірополко С. Історія освіти на Україні. – К.: «Наук, думка», 2001. – С. 354.
906. Смирнов П. Церковно-приходская школа. Упадок ее на западе Европы и значение для России / П. Смирнов. – СПб., 1887. – 21 с.
907. Снесарев Н. Донская епархия и десятилетие управления его архиепископа Платона / Н. Снесарев. – Изд. второе. – Одесса: Тип. штаба Одес. воен. округа, 1881. – 274 с.
908. Сорокалетие архипастырского служения Высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого (8 сентября 1883 г.). – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1883. – 52 с.

909. Стамулис И. Православное богословие миссии сегодня. – М., Православный Свято-Тихоновский Богословский институт, 2003. – 448 с.
910. Старообрядничество в России (XVII – XX вв.): Сб. науч. пр. / Отв. ред. и сост. Е. М. Юхименко. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 456 с.
911. Стельмах С. П. Политика самодержавия в области народного образования на Украине в 60 – 90-х гг. XIX в.: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. ист. наук / С. П. Стельмах. – К., 1991. – 20 с.
912. Степовик Д. Історія Києво-Печерської Лаври / Д. Степовик. – К.: Вид. відділ Укр. православної церкви Київ. Патріархату, 2001. – 554 с.
913. Стрельбицкий И. (свящ.) Краткий очерк штундизма и свод текстов, направленных к его обличению / И. Стрельбицкий. – Изд. 4 доп. – Одесса: Тип. Е. И. Фесенко, 1893. – 212 с.
914. Стрижевский И. Киево-Межигорский Спасо-Преображенский монастырь (в прошлое и настоящее) / И. Стрижевский. – К.: Тип. И. И. Чоколова. – 1899. – 32 с.
915. Тальберг Н. История Русской церкви / Н. Тальберг. – М.: Изд-во Сретенского монастыря, 2004. – 924 с.
916. Таранец С. В. Старообрядничество города Киева и Киевской губернии / С. В. Таранец / НАН Украины. Ин-т укр. археографии и источниковедения им. М. С. Грушевского. Музей ист. и культуры русского старообрядчества Украины. – К. – 2004. – 350 с.
917. Титов Ф. Киевская митрополия-епархия // Богословская православная энциклопедия. – СПб., 1909. – Т. 10. – С. 596 – 654.
918. Тихомиров Л. Духовенство и общество в современном религиозном движении / Л. Тихомиров. – М., 1893. – 86 с.
919. Троицкий И. Обличение заблуждений штундизма. Опыт подробного разбора лжеучения сектантов-штундистов / И. Троицкий. – К.: Тип. А. И. Иванова, 1890. – 95 с.

920. Стрельбицкий И. (свящ.) Краткий очерк штундизма и свод текстов, направленных к его обличению / И. Стрельбицкий. – Изд. 4 доп. – Одесса: Тип. Е. И. Фесенко, 1893. – 212 с.
921. Ульяновський В. І. Двічі професор: Степан Голубєв в університетському та академічному контекстах. К.: НКПІКЗ, "Фенікс", 2007. 360 с.: [рецензія].
922. Ульяновський В.І. Церква в Українській Державі 1917-1920 рр. (доба Української Центральної Ради): навч. посібник – К.: «Либідь», 1997. – 200 с.
923. Ушинский А. Д. Вероучение малорусских штундистов, разобранное на основании Священного Писания в беседах православного мирянина с сектантами. – Киев : тип. Г.Л. Фронцкевича, 1886. – 275 с.
924. Ушинский А. Д. О причинах появления рационалистических учений штунды и некоторых других подобных сект в сельском православном населении и о мерах против распространения учений этих сект / А. Д. Ушинский. – К.: Изд. О. В. Ушинской, 1884. – 80 с.
925. Федоров В. Русская православная церковь и государство. Синодальный период. 1700 – 1917 / В. Федоров. – М.: Рус. панорама, 2003. – 480 с.
926. Флоринский И. (протоирей). Памяти Высокопреосвященнейшего Платона, митрополита Киевского (октябрь 1 дня 1891 года) / И. Флоринский (протоирей). – М.: Унив. тип., 1893. – 12 с.
927. Флоровский Г. (прот.) Пути русского богословия / Г. Флоровский. – Париж: УМСА-PRESS. – 1983. – 600 с.
928. Фоменко К. Из памяти приходского священника о Киеве за сорок лет перед сим. – К., 1904. – 28 с.
929. Цветаев Д. Положения иноверия в России. Историческое обозрение / Д. Цветаев. – Варшава, 1904. – 28 с.
930. Ципин В., прот. Русская Православная Церковь в Синодальную эпоху. 1700-1917. // Православная Энциклопедия. – М., 2000. – С – 125.

931. Чистович И. История Санкт-Петербургской духовной академии / И. Чистович. – СПб.: Тип. И. Н. Скороходова, 1857. – 537с.
932. Щапов Я. Н. Благотворительность в дореволюционной России: национальный опыт и вклад в цивилизацию / Я. Н. Щапов // Россия в XX веке. Историки мира спорят. – М., 1994. – С. 84 – 88.
933. Ярон С. Киев в восьмидесятых годах XIX века. Воспоминания сторожила / С. Г. Ярон. – Киев : Тип. акц. об-ва «Петр Барский в Киеве», 1910. – 212 с.
934. Ясевич-Бородаевская В. Сектанство в Киевской губернии. Баптисты и мальованцы / В. Ясевич-Бородаевская. – СПб.: Оттиск из журнала «Живая старина», 1902. – 42 с.
935. 900 лет. Из Киева по всей России. Празднование девятисотлетия Крещения руського народа в Киеве [Электронный ресурс] / О. Мамона / УНИАН-Религии. – Режим доступа : <http://religions.unian.net/rus/detail/14710>.
936. Jessi Russell, Roland Cohn. Платон (Городецкий) / J.Russell, C.Roland – 2012, – 100 с.

Періодичні видання

937. Надтока Г. М. Міжконфесійні відносини в Україні на початку XX ст. // Укр. істор. журн. – 1998. – № 5. – С. 86 – 99.
938. Пашков Д., диакон. Соборы епископов при К. П. Победоносцеве / Д. Пашков // Богословский Вестник. Вып. 4. – М.: ПСТБИ, 1999. – С. 265–293.
939. Перерва В. С. Київська духовна консисторія XIX ст.: статус і проекти реформ / В.С. Перерва // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – № 50. – 2000. – С. 23.
940. Петренко А. Архиерейский съезд 1884 года в Киеве при митрополите Платоне (Городецком). / А. Петренко // Социально-гуманитарный вестник Юга России. Научный журнал. – Краснодар. «Пресс-Имидж», № 11. – 2013. – С. 28–38.

941. Петренко А. Адміністративна діяльність митрополита Платона (Городецького) на Київській кафедрі. // Етнічна історія народів Європи. Збірник наукових праць. – К., 2014, № 43 – С.40–44.
942. Петренко А. Спроба відтворення собороправності в синодальну епоху Православної Церкви в Україні. / А. Петренко // Гілея, Науковий вісник. – К., 2014. – Вип. 90. – С.37–41.
943. Петренко А. Антиштундистська апологетична місія Київського митрополита Платона (Городецький) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: історія. – Тернопіль. – Вип..2. – Ч. 2. – 2015. – С. 10–15.
944. Петренко А. Пути реформирования церковнопарафіальних шкіл Киевским митрополитом Платоном (Городецким) / А. Петренко // *Studia Warmińskie*. – Olstynie, 2015. – Вип. 52. – С. 349–358.
945. Петренко А. Празднование 900-летия Крещения Руси в Киеве при митрополите Платоне (Городецком). / А. Петренко // *Opus mixtum*. – К., 2013. – Вип. 1. – С. 139–144.
946. Петренко А. Місіонерський імператив та прояв екуменізму в діяльності Київського митрополита Платона (Городецького). / А. Петренко // Гілея, Науковий вісник. – К., 2015. – Вип. 100. – С. 39–43.
947. Петренко А. Матеріальне становище парафіяльного духовенства за митрополита Платона (Городецького). / А. Петренко // Етнічна історія народів Європи. – К., 2015. – Вип. 45. – С. 33–40.
948. Сохань С. В. Огляд архіву митрополита Платона / С. В. Сохань // Рукописна та книжкова спадщина України: Археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів / Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. – К., 1998. – Вип. 4. – С. 164 – 171.

Дисертації та автореферати дисертацій

949. Баранова Н. В. Освітня, благодійна та місіонерська діяльність митрополита Київського і Галицького Платона Городецького (1882 – 1891 рр.): дис. на здобуття наук. ступення канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Н. В. Баранова – К., 2011. – 316 с..
950. Житенев Т. Е. Церковноприходские школы в России: 1884-1918 гг.: автореф. дис. на соиск канд. степени ист. наук: спец. 07.00.02 «Отечественная история». [Электронный ресурс] / Т. Е. Житенев. – М., 2004. – Режим доступа: <http://www.dslib.net/istoria-otechestva/cerkovnoprihodskie-shkoly-v-rossii.html>
951. Крутицкая Е. В. Церковно-приходские школы России в конце XIX - начале XX вв. дис. на соиск канд. степени ист. наук: спец. 07.00.02 «Отечественная история». [Электронный ресурс] / Е. В. Крутицкая. – М., 2004. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/tserkovno-prihodskie-shkoly-rossii-v-kontse-xix-nachale-xx-vv>
952. Мешковая С. І. Світський компонент православної духовної освіти в Російській імперії (1857 – 1884): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / С. І. Мешковая. – К., 2004.
953. Перерва В. С. Статус єпархіальних органів влади та парафіяльного священництва в Київській митрополії наприкінці XVIII – XIX ст.: дис. на здобуття наук. ступення канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / В. С. Перерва – К., 1998. – 168 с.
954. Петренко І. М. Церковнопарафіяльні школи Лівобережної України в системі народної освітньої політики царської Росії (1884 – 1917 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / І. М. Петренко. – К., 2005. – 21 с.

955. Петров С. С. Видавнича справа в Києві (друга пол.19 ст. - поч. 20 ст.): дис. на здобуття наук ступення канд. філолог. наук: спец. 10.01.08 «Журналістика» / С.С. Петров – К., 2004. – С. 41.
956. Потоцький В. П. Релігійне сектантство в Харківській губернії (1861 – 1917 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.01 „Історія України” / В. П. Потоцький. – Х. – 2004. – 20 с.
957. Степаненко Г. В. Освітня діяльність православного духовенства в Україні (XIX – початок XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.01 „Історія України” / Г. В. Степаненко. – К., 2002. – 19 с.
958. Федоренко С. А. Освітня діяльність духовенства Полтавської єпархії (XIX – початок XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.01 „Історія України” / С. А. Федоренко. – Черкаси, 2008. – 22 с.
959. Чиркова О. А. Православна церква в Україні в кінці XVIII – XIX ст. (на матеріалах „Киевских епархиальных ведомостей”, „Полтавських епархиальных ведомостей”, „Черниговских епархиальных ведомостей”): дис. на здобуття наук. ступення канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / О. А. Чиркова – К., 2001. – 191 с.
960. Чистяков П. Почитание местных святых в российском православии XIX-XXI вв.: дис. на соискание учен. степени канд. ист. наук: спец. 24.00.01 «Теория и история культуры» / П. Чистяков – М., 2005. – С. 198.
961. Шугаєва Л. М. Православне сектантство в Україні: суспільно-духовні витоки, особливості трансформації: автореф. дис. на здобуття наук. ступення д-ра філософ. наук: спец. 09.00.01 «Онтологія та теорія пізнання» / Л. М. Шугаєва. – К., 2007. – 21 с.
962. Яковенко Г. Г. Церковнопарафіяльна освіта в Харківській єпархії (1799-1917 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.01 „Історія України” / Г. Г. Яковенко. – Х., 2006. – 20 с.